

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 7 grudnia 2017 r.

Poz. 4907

UCHWAŁA NR XXXV/482/2017 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

z dnia 20 listopada 2017 r.

w sprawie przyjęcia aktualizacji „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Na podstawie art. 9, art. 18 pkt 20, art. 89 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 2096) oraz art. 84 ust. 1, art. 91 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r. poz. 519 z późn zm.) ¹⁾ - Sejmik Województwa Lubelskiego uchwala, co następuje:

§ 1. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjmuje aktualizację „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”, która stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Lubelskiego.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przewodniczący Sejmiku

Przemysław Litwiniuk

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2017 r. poz. 785, 898, 1089, 1529, 1566, 1888.

Załącznik
do uchwały Nr XXXV/482/2017
Sejmiku Województwa Lubelskiego
z dnia 20 listopada 2017 r.

Samorząd Województwa Lubelskiego

**Aktualizacja
„Programu ochrony powietrza dla strefy
lubelskiej
ze względu na przekroczenie
poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego
PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lublin, 2017

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Zamawiający:

Województwo Lubelskie z siedzibą Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie,
ul. Artura Grottgera 4, 20-029 Lublin, reprezentowane przez Zarząd Województwa Lubelskiego

Wykonawca:

Biuro Studiów i Pomiarów Proekologicznych
„EKOMETRIA” Sp. z o.o.
80-299 Gdańsk, ul. Orfeusza 2
tel. (058) 301-42-53, fax (058) 301-42-52

Zespół autorski Biura Studiów i Pomiarów Proekologicznych „Ekometria” Sp. z o.o.

Główny Projektant: Mariola Fijołek
Małgorzata Paciorek
Wojciech Trapp
Maciej Paciorek
Małgorzata Studzińska
Agnieszka Bemka

Prezes Zarządu: Wojciech Trapp

Nadzór merytoryczny:

Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Departament Rolnictwa i Środowiska,
M. Curie-Skłodowskiej 3, 20-029 Lublin

Sfinansowano ze środków Wojewódzkiego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Spis skrótów i pojęć

AAU	jednostki AAU <i>Assigned Amount Unit</i> , jednostki przyznanej emisji w systemie ONZ.
1 AAU	ekwiwalent 1 tony CO ₂
Alternatywne źródła energii	rodzaj pozyskiwania energii niezależny od dużych, instytucjonalnych dostawców (mała elektrownia wodna, wiatrak/turbina wiatrowa, kolektor słoneczny/ogniwa fotowoltaiczne, biogaz, biomasa, energia geotermalna, energia słoneczna, energia wiatru, energia wodna)
BAT	Najlepsza Dostępna Technika/Technologia, z ang. <i>Best Available Technique</i>
B(a)P	benzo(a)piren – przedstawiciel wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA)
CALMET	model meteorologiczny
CALPUFF	model symulacji atmosferycznej dyspersji cząstek na danym obszarze
CALPOST	program do odczytywania wyników z programu CALPUFF
CO	tlenek węgla
c.o.	centralne ogrzewanie
CTDM	model do oceny jakości powietrza w złożonym terenie geograficznym, z ang. <i>Complex Terrain Dispersion Model</i>
c.w.u.	ciepła woda użytkowa
Dyrektywa CAFÉ	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy
Działanie długoterminowe	działanie realizowane w czasie powyżej 1 roku
Działanie krótkoterminowe	działanie realizowane w czasie do 1 roku
Działanie średnioterminowe	działanie realizowane w czasie około 1 roku
Earth Tech Inc.	Earth Tech Incorporated (nazwa własna firmy)
EC	elektrociepłownia
EMEP	model meteorologiczny transportu zanieczyszczeń w powietrzu, z ang. <i>European Monitoring and Evaluation Program</i>
Emisja Substancji Do Powietrza	wprowadzanie w sposób zorganizowany (poprzez emitory) lub niezorganizowany (z dróg, z hałd, składowisk, w wyniku pożarów lasów) substancji gazowych lub pyłowych do powietrza na skutek działalności człowieka lub ze źródeł naturalnych
Emisja wtórna	zanieczyszczenia pyłowe powstające w wyniku reakcji i procesów zachodzących podczas transportu na duże odległości gazów (SO ₂ , NO _x , NH ₃ , oraz lotnych związków organicznych) oraz reemisja tj. unoszenie pyłu z podłoża (szczególnie na terenie miast)
GDDKiA	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
Gg	gigagram, 10 ⁹ g
GIS	System Informacji Geograficznej, z ang. <i>Geographic Information System</i>
GUS	Główny Urząd Statystyczny
HNO ₃	kwaz azotowy (V)
IMGW	Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej
ISC3	model służący do oszacowywania stężeń zanieczyszczeń pochodzących głównie z przemysłu, z ang. <i>Industrial Source Complex</i>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

JST	Jednostka samorządu terytorialnego
KOBiZE	Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami
LPG	gazol – mieszanina propanu i butanu, z ang. <i>Liquified Petroleum Gas</i>
Mg	megagram (1 Mg = 1 tona), 10 ⁶ g
MS	Ministerstwo Środowiska
MT	marginies tolerancji
MW	megawat, 10 ⁶ W
NFOŚiGW w Warszawie	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; od 1.01.2010 r. Państwowa osoba prawna w rozumieniu art. 9 pkt. 14 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o <i>finansach publicznych</i> (Dz. U. z 2013 r., poz. 885, ze zm.)
ng	nanogram, 10 ⁻⁹ g
NH ₃	amoniak
NH ₄ ⁺	jon amonowy
NH ₄ NO ₃	azotan amonu
Niska emisja	emisja produktów spalania paliw stałych, ciekłych i gazowych do atmosfery ze źródeł emisji (emiterów) znajdujących się na wysokości nie większej niż 40 m (komunikacyjnych, związanych z produkcją ciepła dla potrzeb centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej oraz przemysłowych) Do produktów spalania wpływających na występowanie niskiej emisji zaliczyć można gazy: dwutlenek węgla CO ₂ , tlenek węgla CO, dwutlenek siarki SO ₂ , tlenki azotu NO _x , wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne, np. benzo(a)piren oraz dioksyny, a także metale ciężkie (ołów, arsen, nikiel, kadm) i pyły zawieszone PM10, PM2,5
Niskoemisyjna gospodarka	gospodarka w której wzrost gospodarczy osiąga się bez konieczności wzrostu emisji gazów cieplarnianych, głównie dzięki ograniczeniu wykorzystania paliw kopalnych; opiera się przede wszystkim na efektywności energetycznej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii i zastosowaniu technologii ograniczających emisję
NMLZO	niemetanowe lotne związki organiczne
NO ₂	dwutlenek azotu
NO ₃	jon azotowy (V)
NO _x	tlenki azotu
O ₃	ozon
Odnawialne źródła energii (OZE)	niekopalne źródła energii obejmujące energię wiatru, energię promieniowania słonecznego, energię aerotermalną, energię geotermalną, energię hydrotermalną, hydroenergię, energię fal, prądów i pływów morskich, energię otrzymywaną z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów
Paliwa ekologiczne	paliwa, których spalanie charakteryzuje się niską emisją substancji zanieczyszczających powietrze; należą do odnawialnych źródeł energii oraz zaliczają się do nich niektóre paliwa stałe (ekogroszek)
Pb	ołów
PD	poziom dopuszczalny
PDK	Plan działań krótkoterminowych
PJ	peta dżul, 10 ¹⁵ J

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

PM		pył drobny, z ang. <i>Particulate Matter</i>
POP		Program ochrony powietrza
Poś		Prawo ochrony środowiska
PONE		Program Ograniczania Niskiej Emisji, polegający na wymianie starych kotłów, pieców węglowych na nowoczesne kotły węglowe, retortowe, gazowe, ogrzewanie elektryczne, zastosowanie alternatywnych źródeł energii lub podłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej
Poziom długoterminowych	celów	poziom substancji, poniżej którego, zgodnie ze stanem współczesnej wiedzy, bezpośredni szkodliwy wpływ na zdrowie ludzi lub środowisko jako całość jest mało prawdopodobny; poziom ten ma być osiągnięty w długim okresie czasu, z wyjątkiem sytuacji, gdy nie może być osiągnięty za pomocą ekonomicznie uzasadnionych działań technicznych i technologicznych
Poziom dopuszczalny		poziom substancji, który ma być osiągnięty w określonym terminie i po tym terminie nie powinien być przekraczany. Poziom dopuszczalny jest standardem jakości powietrza
Poziom docelowy		poziom substancji, który ma być osiągnięty w określonym czasie za pomocą ekonomicznie uzasadnionych działań technicznych i technologicznych. Poziom ten ustala się w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego wpływu danej substancji na zdrowie ludzi lub środowisko jako całość
Poziom w powietrzu	substancji	(emisja zanieczyszczeń) – ilość zanieczyszczeń pyłowych lub gazowych w środowisku; jest miarą stopnia jego zanieczyszczenia definiowaną jako stężenie zanieczyszczeń w powietrzu (wyrażane w jednostkach masy danego zanieczyszczenia, np. dwutlenku siarki, na jednostkę objętości powietrza lub w ppm, ppb) oraz jako opad (depozycja) zanieczyszczeń, ilość danego zanieczyszczenia osiadającego na powierzchni ziemi
RPO		Regionalny Program Operacyjny
SDR		Średni Dobowy Ruch
SNAP		Selected Nomenclature for Sources of Air Pollution – wykaz źródeł emisji opracowany dla celów inwentaryzacji emisji w krajach Unii Europejskiej
SO ₂		dwutlenek siarki
SO ₄ ²⁻		jon siarczanowy (VI)
Środek o regulacyjnym	charakterze	środek wynikający z powszechnie obowiązujących aktów prawnych (ustawa, rozporządzenie) lub aktów prawa miejscowego
Termomodernizacja		przedsięwzięcie mające na celu zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii cieplnej w danym obiekcie budowlanym
TSP		Pył ogółem
UE-15		kraje tworzące Unię Europejską przed akcesją nowych członków w 2004 roku. Są to: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Wielka Brytania oraz Włochy
WCZK		Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego
WFOŚiGW		Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

WIOŚ Władza lokalna	i Gospodarki Wodnej Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska instytucja polityczna, która dysponuje możliwością wpływania na tworzenie reguł obowiązujących w danej społeczności, ograniczonej terytorialnie (powiat, gmina, miasto)
WRF	mezoskalowy model meteorologiczny, z ang. <i>Weather Research & Forecasting Model</i>
WSSE Zadanie realizowane ciągle μg $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$	Wojewódzka Stacja Sanitarно-Epidemiologiczna zadanie, dla którego nie określa się czasu trwania mikrogram, 10^{-6} g siarczan amonu

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

SPIS TREŚCI

1	CZĘŚĆ OPISOWA	11
1.1	CEL, ZAKRES, HORYZONT CZASOWY	11
1.2	PODSTAWY PRAWNE	11
1.3	CHARAKTERYSTYKA STREFY	15
1.3.1	<i>Położenie strefy</i>	15
1.3.2	<i>Lokalizacja punktów pomiarowych</i>	15
1.3.3	<i>Powierzchnia i ludność</i>	16
1.3.4	<i>Użytkowanie terenu, ukształtowanie powierzchni, obszary chronione na mocy odrębnych przepisów w strefie lubelskiej</i>	17
1.3.5	<i>Czynniki klimatyczne mające wpływ na poziom substancji w powietrzu</i>	25
1.3.6	<i>Warunki meteorologiczne w strefie lubelskiej w 2015 r. mające wpływ na poziom substancji i wyniki uzyskiwane z modelowania</i>	27
1.3.7	<i>Zestawienie obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w 2015 r.</i>	38
1.4	JAKOŚĆ POWIETRZA W STREFIE	40
1.4.1	<i>Substancje, dla których opracowano Program ochrony powietrza</i>	40
1.4.2	<i>Pomiary poziomów substancji w powietrzu w strefie lubelskiej</i>	44
1.4.3	<i>Procentowy udział substancji zanieczyszczających w powietrzu wprowadzanych do powietrza przez podmioty korzystające ze środowiska na zasadzie powszechnego korzystania ze środowiska</i>	50
1.4.4	<i>Poziom tła dla uwzględnionych substancji</i>	51
1.4.5	<i>Przewidywany poziom substancji w roku prognozowanym</i>	51
1.5	DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO OGRANICZENIA ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA PYŁEM ZAWIESZONYM PM10 I PYŁEM ZAWIESZONYM PM2,5	56
1.5.1	<i>Krajowy Program Ochrony Powietrza</i>	56
1.5.2	<i>Działania kierunkowe</i>	67
1.5.3	<i>Wytyczne do prowadzenia edukacji ekologicznej w zakresie ochrony powietrza</i>	70
1.5.4	<i>Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji programu ochrony powietrza</i>	80
1.5.5	<i>Źródła finansowania działań naprawczych</i>	93
1.6	PLAN DZIAŁAŃ KRÓTKOTERMINOWYCH	104
1.6.1	<i>Część opisowa Planu Działań Krótkoterminowych</i>	104
1.6.2	<i>Część wyszczególniająca obowiązki i ograniczenia wynikające z realizacji Planu Działań Krótkoterminowych</i>	132
1.6.3	<i>Uzasadnienie zakresu określonych zagadnień</i>	136
2	OBOWIĄZKI I OGRANICZENIA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI PROGRAMU	140
2.1	OBOWIĄZKI WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA	140
2.1.1	<i>Rekomendacje dla Rządu Rzeczypospolitej Polskiej:</i>	140
2.1.2	<i>Obowiązki Zarządu Województwa, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska i innych jednostek</i>	141
2.1.3	<i>Obowiązki prezydentów, burmistrzów i wójtów</i>	142
2.1.4	<i>Obowiązki starostów</i>	143
2.1.5	<i>Zadania podmiotów korzystających ze środowiska</i>	144
2.2	MONITORING REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA	144
2.2.1	<i>Wskaźniki efektu ekologicznego dotyczącego zmiany sposobu ogrzewania i termomodernizacji</i>	159
2.3	BARIERY I OGRANICZENIA W PROCESIE POPRAWY JAKOŚCI POWIETRZA	162
3	UZASADNIENIE	167
3.1	UZASADNIENIE ZAKRESU OKREŚLONYCH I OCENIONYCH ZAGADNIEŃ	167
3.1.1	<i>Uwarunkowania wynikające z dokumentów, planów i programów krajowych oraz wojewódzkich</i>	167
3.1.2	<i>Charakterystyka techniczno-ekologiczna najważniejszych instalacji i urządzeń emitujących pył zawieszony PM10 oraz pył zawieszony PM2,5 na terenie strefy</i>	178
3.2	BILANSE EMISJI DLA STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	190
3.2.1	<i>Emisja napływowa pyłu zawieszonego PM10</i>	191

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.2.2	<i>Emisja pyłu zawieszzonego PM10 z terenu strefy lubelskiej</i>	191
3.2.3	<i>Emisja napływowa pyłu zawieszzonego PM2,5</i>	197
3.2.4	<i>Emisja pyłu zawieszzonego PM2,5 z terenu strefy lubelskiej</i>	197
3.3	DZIAŁANIA NAPRAWCZE MOŻLIWE DO ZASTOSOWANIA, KTÓRE NIE ZOSTAŁY WYTYPOWANE DO WDROŻENIA	203
3.4	ŚRODKI SŁUŻĄCE OCHRONIE WRAŻLIWYCH GRUP LUDNOŚCI, W TYM DZIECI	203
3.5	ANALIZA KOSZTÓW ZEWNĘTRZNYCH ZŁEJ JAKOŚCI POWIETRZA	204
3.6	STĘŻENIA SUBSTANCJI W POWIETRZU WYZNACZONE NA PODSTAWIE MODELOWANIA	216
3.6.1	<i>Modelowanie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń</i>	216
3.6.2	<i>Stężenia pyłu zawieszzonego PM10 pochodzące z napływu</i>	218
3.6.3	<i>Stężenia pyłu zawieszzonego PM10 pochodzące z emisji z terenu strefy</i>	220
3.6.4	<i>Stężenia pyłu zawieszzonego PM2,5 pochodzące z napływu</i>	222
3.6.5	<i>Stężenia pyłu zawieszzonego PM2,5 pochodzące z emisji z terenu strefy</i>	223
3.6.6	<i>Ocena sprawdzalności wyników modelowych</i>	224
3.7	OBSZARY PRZEKROCZEŃ	226
3.7.1	<i>Przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszzonego PM10</i>	226
3.7.2	<i>Przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5</i>	233
3.8	SCENARIUSZE NAPRAWCZE DLA STREFY LUBELSKIEJ W ZAKRESIE ZANIECZYSZCZENIA PYŁEM ZAWIESZONYM PM10 ORAZ PYŁEM ZAWIESZONYM PM2,5	236
3.9	DOKUMENTY I MATERIAŁY WYKORZYSTANE W TRAKCIE REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA	243

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1 CZĘŚĆ OPISOWA

1.1 Cel, zakres, horyzont czasowy

Projekt dokumentu aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”, zwany dalej aktualizacją „Programu...”, opracowany został dla strefy lubelskiej – kod strefy: PL0602, w związku z przekroczeniem w 2015 r. standardów jakości powietrza:

- poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników pomiarów 24 godziny;
- poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 o okresie uśredniania wyników pomiarów rok kalendarzowy.

Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął obecnie obowiązujący program ochrony powietrza Uchwałą nr XXXVII/607/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej” (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2013 r., poz. 5187). Konieczność wykonania aktualizacji programu ochrony powietrza w strefie lubelskiej wynika z art. 91, ust. 9c ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.), zwanej dalej ustawą *Poś*, oraz z bieżącej oceny jakości powietrza w województwie lubelskim za 2015 rok, wykonanej przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. Zgodnie z „Oceną jakości powietrza w województwie lubelskim za 2015 r.”, w ramach klasyfikacji stref z uwzględnieniem kryteriów ochrony zdrowia, strefa lubelska została zakwalifikowana do klasy C pod względem zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM10 oraz pyłem zawieszonym PM2,5.

Aktualizacja „Programu...” jest dokumentem, który wskazuje istotne powody (źródła) wystąpienia przekroczeń standardów jakości powietrza w odniesieniu do pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w strefie oraz określa skuteczne i możliwe do zrealizowania działania, których wdrożenie spowoduje obniżenie średnich dobowych stężeń pyłu zawieszonego PM10 co najmniej do poziomu dopuszczalnego a także spowoduje osiągnięcie II fazy poziomu dopuszczalnego pyłu PM2,5 (do osiągnięcia od 2020 r.).

Głównym celem sporządzenia i wdrożenia aktualizacji „Programu...” jest osiągnięcie poziomów dopuszczalnych: średniodobowego pyłu zawieszony PM10, a także II fazy pyłu PM2,5 (do osiągnięcia od 2020 r.) oraz utrzymanie ich, a poprzez to poprawa warunków życia mieszkańców, podwyższenie standardów cywilizacyjnych oraz lepsza jakość życia w strefie.

Aktualizacja „Programu...” opracowana została za rok 2015 (dane emisyjne, meteorologiczne i inne z roku 2015), natomiast realizację zaproponowanych działań naprawczych przewidziano na 10 lat – do 31.12.2026 r.

1.2 Podstawy prawne

Projekt aktualizacji „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”, został sporządzony w oparciu o następujące akty prawne:

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.)

Zgodnie z art. 91 ust. 3a ww. ustawy dla stref, w których przekraczane są poziomy dopuszczalne substancji, zarząd województwa opracowuje projekt uchwały w sprawie programu ochrony powietrza lub jego aktualizacji, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych (...).Ww. artykuł stanowi podstawę opracowania programu ochrony powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM2,5.

Zgodnie z art. 91 ust. 9c w przypadku stref, dla których programy ochrony powietrza zostały uchwalone, a standardy jakości powietrza są przekraczane, zarząd województwa jest obowiązany opracować projekt aktualizacji programu w terminie 3 lat od dnia wejścia w życie uchwały sejmiku województwa w sprawie programu ochrony powietrza, określając w nim działania ochronne dla grup ludności wrażliwych na przekroczenie, obejmujących w szczególności osoby starsze i dzieci. Ww. artykuł stanowi podstawę opracowania programu ochrony powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM10.

2. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. *w sprawie programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych* (Dz.U. z 2012 r., poz. 1028)

Minister Środowiska, w drodze rozporządzenia określił szczegółowe wymagania, jakim powinny odpowiadać programy ochrony powietrza oraz ich zakres tematyczny.

Aktualizacja „Programu...” składa się z trzech podstawowych części:

- **Część opisowa** – zawiera główne założenia programu ochrony powietrza, przyczynę jego stworzenia wraz z podaniem, jakich substancji dotyczy oraz analizą wyników pomiarów dla obszaru objętego programem; uzasadnia się tu występowanie problemu (przekroczenia stężeń normatywnych) poprzez wyniki modelowania rozkładu stężeń zanieczyszczeń na terenie strefy oraz wyniki pomiarów ze stacji pomiarowych, na których zanotowano ponadnormatywne stężenia; zawiera także plan działań krótkoterminowych; najważniejszym elementem tej części jest wykaz działań naprawczych, niezbędnych do poprawy jakości powietrza;
- **Część wyszczególniająca obowiązki i ograniczenia wynikające z realizacji programu ochrony powietrza** – określa wykaz organów administracji publicznej oraz podmiotów odpowiedzialnych za realizację programu wraz ze wskazaniem zakresu ich kompetencji i obowiązków; ponadto w tej części zamieszczona jest metodologia monitorowania postępów realizacji prac i związanych z nimi ograniczeń;
- **Uzasadnienie zakresu określonych i ocenionych przez zarząd województwa zagadnień** – zawiera uwarunkowania programu wynikające z analizowanych dokumentów strategicznych, z charakterystyki instalacji i urządzeń występujących na analizowanym terenie, mających znaczący udział w poziomach substancji w powietrzu oraz innych dokumentów, materiałów i publikacji; część ta zawiera załączniki graficzne do programu.

Termin realizacji programu, w tym terminy realizacji poszczególnych zadań, ustala się uwzględniając:

- wielkość przekroczenia,
- rozkład gęstości zaludnienia,
- możliwości finansowe, społeczne i gospodarcze,
- uwarunkowania wynikające z funkcjonowania form ochrony przyrody na podstawie odrębnych przepisów.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie *poziomów niektórych substancji w powietrzu* (Dz.U. z 2012 r., poz. 1031).

Rozporządzenie określa:

- 1) poziomy dopuszczalne dla niektórych substancji w powietrzu, zróżnicowane ze względu na ochronę zdrowia ludzi i ochronę roślin,
- 2) poziomy docelowe dla niektórych substancji w powietrzu, zróżnicowane ze względu na ochronę zdrowia ludzi oraz ochronę roślin,
- 3) poziomy celów długoterminowych dla niektórych substancji w powietrzu, zróżnicowane ze względu na ochronę zdrowia ludzi oraz ochronę roślin,
- 4) alarmowe poziomy dla niektórych substancji w powietrzu,
- 5) poziomy informowania dla niektórych substancji w powietrzu,
- 6) pułap stężenia ekspozycji,
- 7) warunki, w jakich ustala się poziom substancji, takie jak temperatura i ciśnienie,
- 8) oznaczenie numeryczne substancji, pozwalające na jednoznaczną jej identyfikację,
- 9) okresy, dla których uśrednia się wyniki pomiarów,
- 10) dopuszczalną częstość przekraczania poziomów dopuszczalnych i docelowych,
- 11) terminy osiągnięcia poziomów dopuszczalnych, docelowych i celów długoterminowych oraz pułapu dla niektórych substancji w powietrzu,
- 12) marginesy tolerancji dla niektórych poziomów dopuszczalnych, wyrażone jako malejąca wartość procentowa w stosunku do dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu w kolejnych latach.

4. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie *zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza* (Dz.U. z 2012 r., poz. 1034).

Zgodnie z § 6. 1. informacja o uchwaleniu programu ochrony powietrza obejmuje:

- opracowanie tekstowe programu ochrony powietrza,
- uchwałę sejmiku województwa w sprawie programu ochrony powietrza,
- zestawienie informacji o programie ochrony powietrza.

5. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie *stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza* (Dz.U. 2012 r., poz. 914) określa strefy oraz ich nazwy i kody.

6. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie *jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy*, ustanawiająca środki mające na celu:

- zdefiniowanie i określenie celów dotyczących jakości powietrza, wyznaczonych w taki sposób, aby unikać, zapobiegać lub ograniczać szkodliwe oddziaływanie na zdrowie ludzi i środowiska jako całości,
- ocenę jakości powietrza w państwach członkowskich na podstawie wspólnych metod i kryteriów,
- uzyskiwanie informacji na temat jakości powietrza i uciążliwości oraz monitorowania długoterminowych trendów i poprawy stanu powietrza wynikających z realizacji środków krajowych i wspólnotowych,
- zapewnienie, że informacja na temat jakości powietrza była udostępniana społeczeństwu,
- utrzymanie jakości powietrza, tam gdzie jest ona dobra oraz jej poprawę w pozostałych przypadkach,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- promowanie ścisłej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie ograniczania zanieczyszczania powietrza.

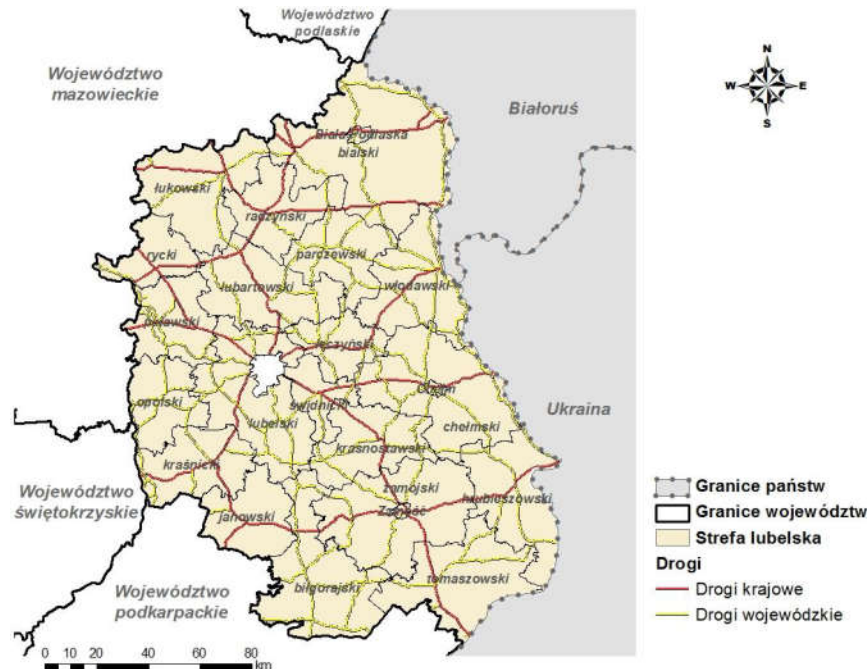
Ponadto w trakcie opracowywania aktualizacji „Programu...” uwzględniono następujące dokumenty:

- „Zasady sporządzania naprawczych programów ochrony powietrza w strefach”, opracowane w Zakładzie Ochrony Atmosfery Instytutu Ochrony Środowiska w 2003 r., które są materiałem pomocniczym przy opracowywaniu programów ochrony powietrza.
- „Aktualizacja zasad sporządzania naprawczych programów ochrony powietrza w strefach”, Ministerstwo Środowiska, lipiec 2008 r.
- „Wskazówki dla wojewódzkich inwentaryzacji emisji na potrzeby ocen bieżących i programów ochrony powietrza”, wydane przez Ministerstwo Środowiska i Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w 2003 r.
- „Wskazówki metodyczne dotyczące modelowania matematycznego w systemie zarządzania jakością powietrza” wydane przez Ministerstwo Środowiska i Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w 2003 r.
- Wyniki oceny jakości powietrza województwa lubelskiego za rok 2014, WIOŚ w Lublinie.
- Uchwałę Nr XXXVII/607/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia *Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej*.
- Uchwałę Nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia *„Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”*.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

1.3 Charakterystyka strefy

1.3.1 Położenie strefy

Rysunek 1 Strefa lubelska

Strefa lubelska (kod strefy: PL0602) obejmuje obszar województwa lubelskiego, z wyłączeniem obszaru aglomeracji lubelskiej. Strefa lubelska położona jest we wschodniej części kraju. Administracyjnie strefa lubelska podzielona jest na 20 powiatów ziemskich oraz 3 powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu): Biała Podlaska, Chełm i Zamość oraz 19 gmin miejskich, 23 gminy miejsko-wiejskie i 170 gmin wiejskich. W miastach zamieszkuje ok. 75% wszystkich mieszkańców strefy. W strefie znajdują się 42 miasta.

Strefa lubelska graniczy z województwami: mazowieckim, świętokrzyskim, podlaskim i podkarpackim oraz z państwami: Białorusią i Ukrainą.

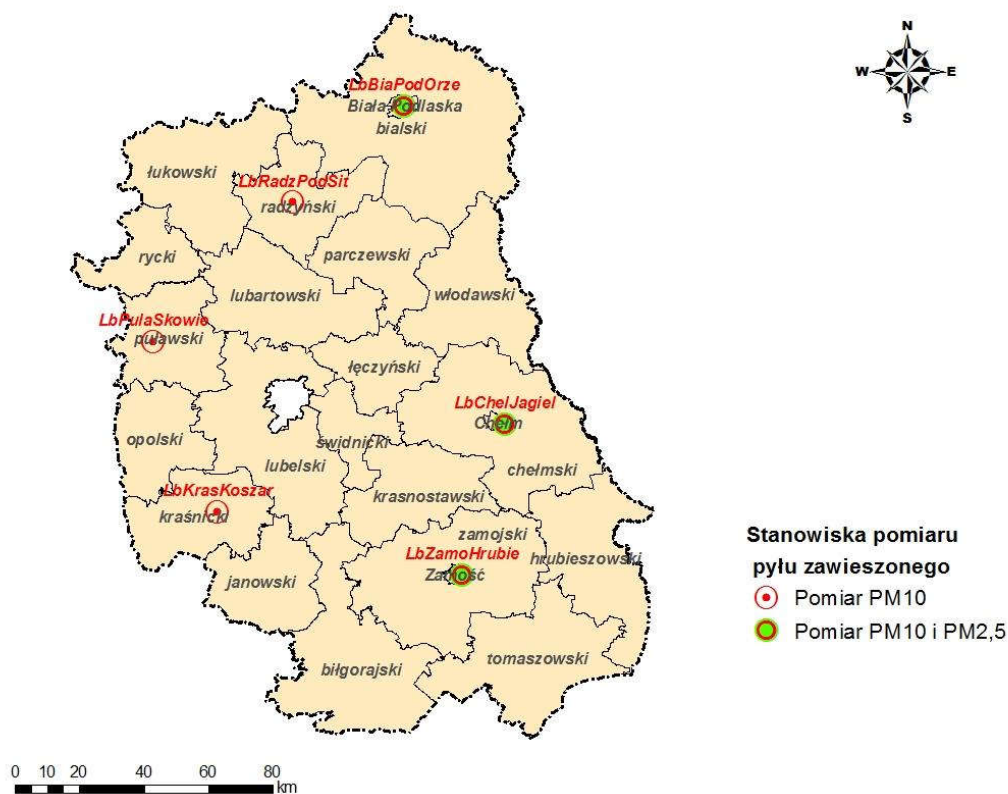
1.3.2 Lokalizacja punktów pomiarowych

Monitoring pyłu zawieszzonego PM10 w 2015 r. w strefie lubelskiej realizowany był w oparciu o 6 stanowisk reprezentujących warunki tła dla obszaru miejskiego lub podmiejskiego, a monitoring pyłu zawieszzonego PM2,5 w oparciu o 3 stanowiska, również reprezentujące warunki tła dla obszaru miejskiego lub podmiejskiego. Pomiary poziomów substancji w powietrzu są nadzorowane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 1 Stanowiska pomiaru pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Mierzona substancja	Typ stacji / typ obszaru	Współrzędne geograficzne
1.	Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58	LbBiaPodOrze	PM10; PM2,5	Tło / miejski	23°09'57,80" E 52°01'45,10" N
2.	Chełm, ul. Jagiellońska 64	LbChelJagiel	PM10; PM2,5	Tło / podmiejski	23°30'52,57" E 51°07'51,42" N
3.	Kraśnik, ul. Koszarowa 10A	LbKrasKoszar	PM10	Tło / podmiejski	22°13'41,91" E 50°55'41,66" N
4.	Puławy, ul. Skowieszyńska 51	LbPulaSkowie	PM10	Tło / podmiejski	21°58'34,95" E 51°24'38,21" N
5.	Radzyń Podlaski, ul. Sitkowskiego 1b	LbRadzPodSit	PM10	Tło / podmiejski	22°37'33,40" E 51°46'48,00" N
6.	Zamość, ul. Hrubieszowska 69A	LbZamoHrubie	PM10; PM2,5	Tło / miejski	23°17'24,89" E 50°43'59,86" N

Rysunek 2 Lokalizacja stanowisk pomiaru pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r.

1.3.3 Powierzchnia i ludność

Powierzchnia strefy lubelskiej wynosi 25 008 km². Obszar ten zamieszkiwany jest przez 1,8 mln osób, średnia gęstość zaludnienia kształtuje się na poziomie 72 os./km². W strefie liczba kobiet przewyższa liczbą mężczyzn – udział kobiet w populacji wynosi 51,1%

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 2 Ludność strefy lubelskiej według płci w 2015 r.

Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
liczba	%	liczba	%	liczba	%
1 798 999	100,0	880 062	48,9	918 937	51,1

Źródło: GUS, 2015 r.

1.3.4 Użytkowanie terenu, ukształtowanie powierzchni, obszary chronione na mocy odrębnych przepisów w strefie lubelskiej

Morfologia obszaru

Strefa lubelska charakteryzuje się bardzo dużym zróżnicowaniem fizjograficznym. Na omawianym obszarze występują zarówno tereny nizinne (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Polesie) oraz tereny wyżynne (Roztocze), poprzecinane dolinami rzecznyymi Bugu i Wisły.

Obejmuje obszar Niziny Południowopodlaskiej, Polesia Wołyńskiego, Wyżyny Lubelskiej, Wyżyny Wołyńskiej i Kotliny Sandomierskiej.

Pod względem geomorfologicznym strefa lubelska, stanowiąca część województwa lubelskiego, zajmuje części czterech jednostek najwyższego rzędu regionalizacji fizycznogeograficznej Europy. Większa jego część należy do megaregionu Pozaalpejskiej Europy Środkowej. Są to: makroregion Nizina Południowopodlaska (318.9), znajdujący się w granicach prowincji Niż Środkowoeuropejski oraz Wyżyna Lubelska (343.1) i Roztocze (343.2) – makroregiony prowincji Wyżyny Polskie. Polesie Zachodnie (845.1) i Polesie Wołyńskie (845.3) są makroregionami prowincji Polesie należącej do megaregionu Niżu Wschodnioeuropejskiego. Kotlina Sandomierska (512.4-5) jest częścią megaregionu karpackiego.

Krainy geograficzne strefy lubelskiej należą do trzech pasów rzeźby powierzchni Polski:

- niziny staroglacjalne – zajmują północną część strefy,
 - część północna i zachodnia pasa: Nizina Południowopodlaska,
 - w części wschodniej: Polesie Zachodnie;
- wyżyny wapienne i lessowe – stanowią środkowy i południowy pas strefy,
 - część zachodnia i środkowa pasa: Wyżyna Lubelska,
 - część wschodnia: Wyżyna Wołyńska, Polesie Wołyńskie,
 - w części południowo-wschodniej: Roztocze;
- kotliny podkarpackie
 - Kotlina Sandomierska – nizina staroglacjalna, której część znajduje się na południowym skraju strefy.

Spośród wymienionych makroregionów największą powierzchnię strefy lubelskiej zajmują: Wyżyna Lubelska, Nizina Południowopodlaska i Polesie Zachodnie.

Warunki glebowe

Z rzeźbą oraz litologią terenu ściśle wiąże się charakter pokrywy glebowej. Warunki glebowe są zróżnicowane: na nizinach przeważają słabe gleby piaszkowe i torfowe, w pasie wyżyn – urodzajne gleby wykształcone z lessów i rędziny, sprzyjające gospodarce rolnej. Gleby wytworzone z lessu na Wyżynie Lubelskiej zajmują około 30% powierzchni i zaliczane są do najbardziej przydatnych do produkcji rolniczej. Gleby pokryw lessowych należą do bardzo podatnych na erozję. Pod wpływem erozji dochodzi do przekształcenia gleb, które

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

polega na spłyceniu budowy profilu glebowego lub jego nadbudowie materiałem depozycyjnym. Skutkiem tego są zmiany właściwości gleby warunkujące jej żyzność.

Użytkowanie gruntów

W strefie lubelskiej jakość gleb odgrywa szczególnie istotną rolę w aspekcie gospodarczym ze względu na dominującą funkcję rolnictwa. Według danych Urzędu Statystycznego w Lublinie użytki rolne stanowią 70,8% ogólnej powierzchni województwa lubelskiego, a w nich 75,1% zajmują grunty orne.

Według danych GUS z 2015 r. w strefie lubelskiej lasy zajmowały powierzchnię 582,4 tys. ha, z tego 12,0 tys. ha lasów znajdowało się w obrębie parków narodowych. Największe kompleksy leśne zachowały się na piaszczystych i podmokłych równinach Kotliny Sandomierskiej oraz na silnie urzeźbionym Roztoczu. Wylesiona jest natomiast bardzo urodzajna Wyżyna Lubelska, gdzie w wielu gminach lesistość nie przekracza nawet 10%. Duże kompleksy leśne: Lasy Janowskie i Puszcza Solska tworzące zwarty ciąg w południowej części regionu, Lasy Sobiborskie, Włodawskie i Parczewskie na wschodzie oraz Lasy Kozłowieckie i Łukowskie na północ od Lublina. Mają tu granice zasięgów takie gatunki drzew jak np.: buk pospolity, jodła pospolita, dąb bezszypułkowy.

Wody powierzchniowe

Sieć hydrograficzną województwa lubelskiego tworzy 4 883 km rzek i kanałów, w tym 3 485 km przypada na łączną długość rzek uregulowanych. Cały analizowany obszar znajduje się w dorzeczu Wisły. Rzeka główna i jej małe bezpośrednie dopływy odprowadzają wody z zachodniej części terytorium. Środkowa część omawianego obszaru znajduje się w dorzeczu (drugiego stopnia) Wieprza, wschodnia – Bugu (Narwi), na południu usytuowana jest zlewnia Sanu, a najmniejszy teren należy do bezpośredniej zlewni Wisły. Największą rzeką w lubelskiej części dorzecza Bugu jest Krzna. Na Lubelszczyźnie po południowej stronie Roztocza największą rzeką jest Tanew.

Granice wschodnią i zachodnią Lubelszczyzny wyznaczają doliny dwóch dużych rzek: Wisły i Bugu. W południowej części Polesia Zachodniego znajduje się zespół jezior krasowych. Wody powierzchniowe w strefie lubelskiej: stawy, zbiorniki wodne, rzeki i jeziora zajmują ok. 35 600 ha. Na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim znajduje się 67 jezior.

Obszary chronione na mocy odrębnych przepisów¹

Łączna powierzchnia obszarów objętych ochroną prawną na terenie strefy lubelskiej wynosi blisko 567 tys. ha (GUS, 2015 r.), co stanowi ok. 22,8% powierzchni strefy. Obszary prawnie chronione rozmieszczone są równomiernie na terenie strefy. Najuboższa pod tym względem jest północna część obszaru (powiaty: bialski, radzyński, parczewski, rycki).

W strefie lubelskiej występują następujące formy ochrony przyrody:

Parki narodowe

Obejmują obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej oraz walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody, a także odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

¹<http://crfop.gdos.gov.pl>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Na terenie strefy lubelskiej znajdują się dwa parki narodowe o łącznej powierzchni 18 243,11 ha:

- Poleski Park Narodowy,
- Roztoczański Park Narodowy.

Parki krajobrazowe

Parki krajobrazowe obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Na terenie strefy zlokalizowanych jest 17 parków krajobrazowych, o łącznej powierzchni 241 182,0 ha:

- Chełmski Park Krajobrazowy,
- Kazimierski Park Krajobrazowy,
- Kozłowiecki Park Krajobrazowy,
- Krasnobrodzki Park Krajobrazowy,
- Krzczonowski Park Krajobrazowy,
- Nadwieprzański Park Krajobrazowy,
- Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”,
- Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”,
- Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”,
- Park Krajobrazowy „Puszczy Solskiej”,
- Poleski Park Krajobrazowy,
- Południoworoztoczański Park Krajobrazowy,
- Skierbieszowski Park Krajobrazowy,
- Sobiborski Park Krajobrazowy,
- Strzelecki Park Krajobrazowy,
- Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy,
- Wrzelowiecki Park Krajobrazowy.

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu są to tereny wyróżniające się krajobrazowo o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe w szczególności ze względu na możliwości zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką lub ze względu na istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne. W granicach strefy wyznaczonych jest 17 obszarów chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 299 440,8 ha:

- Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Dołhobyczowski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Grabowiecko-Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Ciemięgi”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozi Bór”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Poleski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. lubelskie).

Rezerваты przyrody

Tą formą ochrony obejmuje się obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Na terenie strefy występuje 85 rezerwatów przyrody. Zajmują one łączną powierzchnię 11 838,7 ha.

Pozostałe formy ochrony przyrody na obszarze strefy lubelskiej²

- 1 457 pomników przyrody (GUS, 2015 r.),
- 7 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych o łącznej powierzchni 804,5 ha,
- 229 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 7 416,3 ha,
- 3 stanowiska dokumentacyjne (4,6 ha).

Największą ilość wśród pomników przyrody stanowią pojedyncze drzewa oraz grupy drzew. Liczne występują także aleje przydrożne i glazy narzutowe.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w strefie lubelskiej:

Na terenie strefy lubelskiej znajdują się 124 obszary Natura 2000. Są to: 23 obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO), ustanowione rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133 ze zm.) oraz 101 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty – specjalne obszary ochrony siedlisk, zatwierdzone przez Komisję Europejską decyzjami z 13 listopada 2007 r., 12 grudnia 2008 r. i 10 stycznia 2011 r.

² Określone na podstawie danych GUS z 2015 r., danych ze strony <http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/index.jsf> (dostęp z dnia 18.10.2016 r.) oraz na podstawie warstw udostępnionych na stronie <http://www.gdos.gov.pl/dane-i-metadane> (dostęp z dnia 18.10.2016 r.).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 3 Obszary Natura 2000 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Kod obszaru	Nazwa obszaru	Powierzchnia całkowita obszaru [ha]	Powierzchnia obszaru w województwie [ha]	Gmina
<i>Obszary specjalnej ochrony ptaków</i>					
1.	PLB060001	Bagno Bubnów	2 187,6	2 187,6	Sawin, Wierzbica, Hańsk, Urszulin
2.	PLB060002	Chełmskie Torfowiska Węglanowe	4 309,42	4 309,42	Chełm, Dorohusk, Kamień, Ruda- Huta
3.	PLB060003	Dolina Środkowego Bugu	28 096,55	28 096,55	Kodeń, Sławatycze, Terespol, Dorohusk, Dubienka, Ruda-Huta, Hrubieszów, Dołhobyczów, Horodło, Mircze, Włodawa, Hanna
4.	PLB060004	Dolina Tyśmienicy	7 363,66	7 363,66	Firlej, Kock, Ostrów Lubelski, Ostrówek, Parczew, Siemień, Borki, Czemierniki, Radzyń Podlaski, Wołyń, Gaworzyce, Przemków, Radwanice, Niegosławice
5.	PLB060005	Lasy Janowskie*	60 235,75	33 774, 25	Biłgoraj, Frampol, Dzwola, Janów Lubelski, Modliborzyce, Potok Wielki, Annopol, Gościeradów
6.	PLB060006	Lasy Parczewskie	14 024,3	14 024,3	Ostrów Lubelski, Uścimów, Dębowa Kłoda, Parczew, Sosnowica
7.	PLB060007	Lasy Strzeleckie	8 749,48	8 749,48	Białopole, Dubienka, Horodło, Hrubieszów
8.	PLB060008	Puszcza Solska*	79 349,09	68 098,56	Aleksandrów, Biłgoraj, Frampol, Józefów, Księżpól, Łukowa, Obsza, Terespol, Susiec, Radechnica
9.	PLB060010	Lasy Łukowskie**	11 488,44	11 017, 88	Łuków, Stanin, Stoczek Łukowski
10.	PLB060011	Ostoja Tyszowiecka	11 029,41	11 029,41	Komarów-Osada, Mircze, Tyszowice, Werbkowice
11.	PLB060012	Roztocze*	103 503,33	81 728,80	Adamów, Bełzec, Józefów, Krasnobród, Lubycza Królewska, Susiec, Szczepieszyn, Tarnawatka, Terespol, Tomaszów Lubelski, Zamość, Zwierzyniec
12.	PLB060013	Dolina Górnej Łabuńki	1 906,98	1 906,98	Łabunie, Zamość
13.	PLB060014	Uroczysko Mosty-Zahajki	5 061,74	5 061,74	Sosnowka, Podedwórze, Wyrki
14.	PLB060015	Zbiornik Podedwórze	283,71	283,71	Wisznice, Jabłoń, Podedwórze
15.	PLB060016	Staw Boćków	326,2	326,2	Zakrzew
16.	PLB060017	Zlewnia Górnej Huczwy	6 504,6	6 504,6	Jarczów, Łaszczów, Rachanie, Telatyn, Tyszowce, Ulhówek
17.	PLB060018	Dolina Szyszły	2 557,21	2 557,21	Jarczów, Lubycza Królewska, Ulhówek
18.	PLB060019	Polesie	18 030,91	18 030,91	Cyców, Ludwin, Puchaczów, Sosnowica, Stary Brus, Urszulin
19.	PLB060020	Ostoja Nieliska	3 135,26	3 135,26	Nielisz, Radechnica, Sułów
20.	PLB060021	Dolina Sołokiji	13 667,76	13 667,76	Bełzec, Jarczów, Lubycza Królewska, Tomaszów Lubelski
21.	PLB140001	Dolina Dolnego	74 309,92	7 874,97	Janów Podlaski, Konstantynów,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Kod obszaru	Nazwa obszaru	Powierzchnia całkowita obszaru [ha]	Powierzchnia obszaru w województwie [ha]	Gmina
		Bugu***			Rokitno, Terespol
22.	PLB140004	Dolina Środkowej Wisły**	30 777,88	3 271,99	Puławy, Dęblin, Stężyca
23.	PLB140006	Małopolski Przełom Wisły****	6 972,78	3 238,37	Annopol, Józefów n/Wisłą, Łaziska, Wilków, Janowiec, Kazimierz Dolny
<i>Specjalne obszary ochrony siedlisk</i>					
1.	PLH060001	Chmiel	25,77	25,77	Jabłonna
2.	PLH060002	Czarny Las	19,85	19,85	Milanów
3.	PLH060003	Debry	179,46	179,46	Adamów
4.	PLH060004	Dobryń	87,78	87,78	Zalesie
5.	PLH060005	Dolina Środkowego Wieprza	1 523,34	1 523,34	Łęczna, Milejów, Puchaczów
6.	PLH060006	Gliniska	16,59	16,59	Uchanie
7.	PLH060007	Gościeradów	1 752,64	1 752,64	Annopol, Dzierzkowice, Gościeradów
8.	PLH060008	Hubale	34,4	34,4	Zamość
9.	PLH060009	Jeziora Uściwierskie	2 065,57	2 065,57	Cyców, Ludwin, Puchaczów, Urszulin
10.	PLH060010	Kąty	23,98	23,98	Zamość
11.	PLH060011	Krowie Bagno	535,24	535,24	Hańsk, Stary Brus, Urszulin
12.	PLH060012	Olszanka	10,97	10,97	Jabłonna
13.	PLH060013	Ostoja Poleska	10 159,15	10 159,15	Wierzbica, Ludwin, Sosnowica, Hańsk, Stary Brus, Urszulin
14.	PLH060014	Pastwiska nad Huczwą	149,51	149,51	Tyszowce
15.	PLH060015	Płaskowyż Nałęczowski	1 080,69	1 080,69	Puławy, Kazimierz Dolny, Końskowola
16.	PLH060016	Popówka	55,7	55,7	Miączyn
17.	PLH060017	Roztocze Środkowe	8 472,8	8 472,8	Józefów, Adamów, Zamość, Zwierzyniec
18.	PLH060018	Stawska Góra	4,98	4,98	Chełm
19.	PLH060019	Suśle Wzgórza	27,23	27,23	Dołhobyczów
20.	PLH060020	Sztolnie w Senderkach	80,6	80,6	Krasnobród
21.	PLH060021	Świdnik	122,83	122,83	Wólka, Świdnik
22.	PLH060022	Święty Roch	202,36	202,36	Krasnobród
23.	PLH060023	Torfowiska Chełmskie	2 124,17	2 124,17	Chełm, Dorohusk, Kamień, Ruda-Huta
24.	PLH060024	Torfowisko Sobowice	175,42	175,42	Chełm
25.	PLH060025	Dolina Sieniochy	2 693,09	2 693,09	Komarów-Osada, Tyszowce
26.	PLH060026	Wodny Dół	188,35	188,35	Krasnystaw
27.	PLH060027	Wygon Grabowiecki	8,37	8,37	Grabowiec
28.	PLH060028	Zarośle	391,83	391,83	Susiec, Tomaszów Lubelski
29.	PLH060029	Żurawce	35,76	35,76	Jarczów, Lubycza Królewska

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Kod obszaru	Nazwa obszaru	Powierzchnia całkowita obszaru [ha]	Powierzchnia obszaru w województwie [ha]	Gmina
30.	PLH060030	Izbicki Przełom Wieprza	1 778,06	1 778,06	Izbica, Krasnystaw
31.	PLH060031	Uroczyska Lasów Janowskich*	34 544,25	19 284, 10	Biłgoraj, Dzwola, Frampol, Janów Lubelski, Modliborzyce, Potok Wielki
32.	PLH060032	Poleska Dolina Bugu	8 173,24	8 173,24	Kodeń, Sławatycze, Dorohusk, Dubienka, Ruda-Huta, Horodło, Hanna, Wola, Uhruska
33.	PLH060033	Dobromyśl	636,82	636,82	Siedliszcze, Cyców
34.	PLH060034	Uroczyska Puszczy Solskiej*	34 671,49	31 06,22	Aleksandrów Biłgoraj, Frampol, Józefów, Księżpol, Łukowa, Obsza, Terespol, Susiec, Radecznicza
35.	PLH060035	Zachodniowolyńska Dolina Bugu	1 556,11	1 556,11	Dołhobyczów, Hrubieszów, Mirce
36.	PLH060039	Dobużek	199,3	199,3	Tyszowce, Łaszczów
37.	PLH060040	Dolina Łętowni	1 134,99	1 134,99	Turobin, Rudnik, Żółkiewka, Nielisz, Sułów
38.	PLH060042	Łąki nad Szyszłą	981,05	981,05	Ułhówek, Jarczów
39.	PLH060043	Lasy Sobiborskie	9 709,35	9 709,35	Sawin, Hańsk, Włodawa, Wola Uhruska
40.	PLH060044	Niedzieliska	17,86	17,86	Szczebrzeszyn
41.	PLH060045	Przełom Wisły w Małopolsce****	15 116,37	8 002, 17	Annopol, Józefów n/Wisłą, Łaziska, Wilków, Puławy, Janowiec, Kazimierz Dolny
42.	PLH060048	Podpakule	10,69	10,69	Sawin
43.	PLH060051	Dolny Wieprz	8 182,3	8 182,3	Firlej, Jeziorany, Kock, Michów, Baranów, Puławy, Żyrzyn, Ryki, Ułęż
44.	PLH060053	Terespol	24,93	24,93	Terespol
45.	PLH060054	Opole Lubelskie	2 724,43	2 724,43	Opole Lubelskie, Poniatowa
46.	PLH060055	Puławy	1 156,97	1 156,97	Puławy
47.	PLH060056	Bachus	84,24	84,24	Sawin
48.	PLH060057	Serniawy	38,03	38,03	Sawin
49.	PLH060058	Dolina Wolicy	938,28	938,28	Grabowiec, Miączyn, Skierbieszów
50.	PLH060059	Drewniki	65,49	65,49	Kraśniczyn
51.	PLH060060	Horodysko	2,89	2,89	Skierbieszów
52.	PLH060061	Las Orłowski	367,25	367,25	Izbica, Skierbieszów
53.	PLH060062	Rogów	12,0	12,0	Grabowiec
54.	PLH060063	Komaszyce	127,82	127,82	Chodel, Opole Lubelskie
55.	PLH060064	Nowosiółki (Julianów)	33,48	33,48	Chełm
56.	PLH060065	Pawłów	870,95	870,95	Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze
57.	PLH060066	Dolina Krzny	202,99	202,99	Zalesie
58.	PLH060067	Kamień	97,98	97,98	Kamień
59.	PLH060068	Sawin	7,17	7,17	Sawin, Wierzbica

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Kod obszaru	Nazwa obszaru	Powierzchnia całkowita obszaru [ha]	Powierzchnia obszaru w województwie [ha]	Gmina
60.	PLH060069	Wierzchowiska	4,15	4,15	Bełżyce
61.	PLH060070	Borowa Góra	3,3	3,3	Tomaszów Lubelski
62.	PLH060071	Guzówka	741,46	741,46	Turobin, Wysokie
63.	PLH060072	Kumów Majoracki	137,19	137,19	Leśniowice
64.	PLH060073	Posadów	3,15	3,15	Telatyn
65.	PLH060074	Putnowice	50,57	50,57	Wojsławice
66.	PLH060075	Żmudź	44,13	44,13	Żmudź
67.	PLH060076	Brzeziczno	97,97	97,97	Ludwin
68.	PLH060078	Polichna	368,4	368,4	Kraśnik, Trzydnik Duży
69.	PLH060079	Dzierzkowice	247,08	247,08	Dzierzkowice, Urzędów
70.	PLH060080	Łabunie	311,41	311,41	Komarów-Osada, Łabunie
71.	PLH060081	Łopiennik	157,71	157,71	Łopiennik Górny
72.	PLH060082	Świeciechów	130,09	130,09	Annopol
73.	PLH060083	Szczecyn*	932,52	679,03	Gościeradów
74.	PLH060084	Adelina	483,73	483,73	Mircze, Tyszowce
75.	PLH060085	Bródek	208,72	208,72	Łabunie, Sitno
76.	PLH060086	Dolina Górnej Sinochy	596,96	596,96	Miączyn, Sitno
77.	PLH060087	Doliny Łabuńki i Topornicy	2 054,72	2 054,72	Łabunie, Zamość
78.	PLH060088	Kazimierówka	165,45	165,45	Miączyn
79.	PLH060089	Minokąt*	177,92	36,08	Bełżec
80.	PLH060090	Siennica Różana	133,73	133,73	Chelm, Siennica Różana
81.	PLH060091	Kornelówka	28,58	28,58	Sitno
82.	PLH060092	Niedzieliski Las	267,24	267,24	Zamość
83.	PLH060093	Uroczyska Rostocza Wschodniego*	5 809,99	2 804,47	Lubycza Królewska
84.	PLH060094	Uroczyska Lasów Adamowskich	1 100,77	1 100,77	Adamów, Zamość
85.	PLH060095	Jelino	8,37	8,37	Ludwin
86.	PLH060096	Bystrzyca Jakubowicka	456,18	456,18	Wólka
87.	PLH060097	Dolina Dolnej Tanwi*	8 518,01	6 378,70	Aleksandrów, Biłgoraj, Biszczka, Księżpol, Łukowa, Obsza
88.	PLH060098	Wrzosowisko w Orzechowie	18,84	18,84	Sosnowica
89.	PLH060099	Uroczyska Lasów Strzeleckich	3 598,64	3 598,64	Białopole, Dubienka, Horodło, Hrubieszów
90.	PLH060100	Tamoszyn	368,09	368,09	Ulhówek
91.	PLH060101	Horodyszcze	25,43	25,43	Wisznice
92.	PLH060102	Las Żaliński	784,08	784,08	Dorohusk, Ruda-Huta
93.	PLH060103	Lasy Dołhobyczowskie	472,88	472,88	Dołhobyczów, Mircze

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Kod obszaru	Nazwa obszaru	Powierzchnia całkowita obszaru [ha]	Powierzchnia obszaru w województwie [ha]	Gmina
94.	PLH060104	Lasy Mirczańskie	153,04	153,04	Mircze
95.	PLH060105	Maśluchy	91,57	91,57	Uścimów
96.	PLH060106	Obuwik w Uroczysku Świdów	36,55	36,55	Drelów
97.	PLH060107	Ostoja Parczewska	3 591,53	3 591,53	Ostrów Lubelski, Uścimów, Dębowa Kłoda, Parczew
98.	PLH060108	Jata	1 188,34	1 188,34	Łuków (gm. wiejska)
99.	PLH140004	Dąbrowy Seroczyńskie**	552,56	4,81	Stoczek Łukowski
100.	PLH140011	Ostoja Nadbużańska***	46 036,74	6 832,41	Janów Podlaski, Konstantynów, Rokitno, Terespol
101.	PLH140033	Podębłocie**	1 275,78	527, 26	Stężycza

*częściowo w województwie podkarpackim

**częściowo w województwie mazowieckim

***częściowo w województwie mazowieckim i podlaskim

****częściowo w województwie mazowieckim i świętokrzyskim

Źródło: <http://natura2000.gdos.gov.pl/> - dostęp z dnia 18.10.2016 r.

Na terenie województwa lubelskiego znajdują się również obszary o dużych walorach przyrodniczych, które nie mają statusu prawnego. Są to obszary ECONET i ostoje przyrody CORINE. Europejska Sieć Ekologiczna ECONET powstała w celu ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej terenów połączonych między sobą korytarzami. W Polsce powstała krajowa sieć ECONET-POLSKA.

Na terenie województwa lubelskiego do sieci ECONET zaliczonych zostało:

- 5 obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym,
- 4 obszary węzłowe o znaczeniu krajowym,
- 3 korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym,
- 4 korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym.

Program CORINE jest to program, którego celem jest wyznaczenie oraz gromadzenie informacji o ostojach przyrodniczych o znaczeniu europejskim. W województwie lubelskim jest 46 takich ostoi³ oraz rezerwat biosfery „Polesie Zachodnie” i projekt „Roztocze”.

1.3.5 Czynniki klimatyczne mające wpływ na poziom substancji w powietrzu

Lokalne stosunki klimatyczne danego obszaru kształtowane są nie tylko w wyniku frontów atmosferycznych, ale również w wyniku wielu innych czynników, do których zalicza się między innymi: dopływ do atmosfery sztucznie wytwarzanego ciepła, dopływ zanieczyszczeń czy zmiany charakteru podłoża. W wyniku tego np. w miastach częściej niż na obszarach pozamiejskich obserwuje się wyższe sumy opadów, częstsze występowanie mgieł, zmniejszenie siły wiatrów oraz występowanie silnych turbulencji powietrza.

Warunki pogodowe na danym obszarze bardzo silnie wpływają na kumulację bądź rozpraszanie zanieczyszczeń. Szczególnie niekorzystne jest występowanie przyziemnej inwersji temperatury, która znacznie ogranicza dyspersję zanieczyszczeń. Powstawaniu

³Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

inwersji temperatury sprzyjają niskie temperatury (a zwłaszcza ich spadek poniżej 0°C, z czym wiąże się większa emisja na skutek wzmożonego zapotrzebowania na ciepło), okresy bezwietrzne lub o małych prędkościach wiatrów (brak przewietrzania dolin, obniżenia terenu) oraz dni z mgłą. Zjawisko to obserwuje się najczęściej w okresie jesienno-zimowym. Kumulacji zanieczyszczeń sprzyjają ponadto okresy następujących po sobie kilku, a nawet kilkunastu dni bez opadów, co skutkuje brakiem wymywania zanieczyszczeń. Natomiast do warunków pogodowych sprzyjających rozpraszaniu zanieczyszczeń zaliczają się: duże prędkości wiatrów (lepsze przewietrzanie), opad (wymywanie zanieczyszczeń), dni ciepłe, słoneczne, sprzyjające powstawaniu pionowych prądów powietrza (konwekcja), zapewniając wymywanie zanieczyszczeń.

Według regionalizacji Alojzego Wosia⁴ w województwie lubelskim można wyróżnić trzy regiony klimatyczne:

1. Region Podlasko-Poleski (R-XIX) obejmujący obszar Polesia Lubelskiego, część Niziny Podlaskiej oraz Wysoczyzny Siedleckiej.
2. Region Wschodniomałopolski obejmujący zachodni fragment Wyżyny Lubelskiej.
3. Region Zamojsko-Przemyski (R-XXVIII) obejmujący wschodnią część Wyżyny Lubelskiej, Rostocze, Płaskowyż Tarnogradzki.

Klimat strefy lubelskiej ma charakter kontynentalny – typowe są znaczne wahania temperatur rocznych, gorące lata i mroźne zimy. Charakterystyczne są częste przymrozki na przełomie kwietnia i maja. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi około 7-7,5°C i jest typowa dla większości omawianego obszaru. Niższe temperatury występują na Wyniosłości Giełczewskiej i Rostoczu oraz w nizinnej, północno-wschodniej części obszaru Lubelszczyzny. Temperatury wyższe niż 7,5°C stwierdza się w dolinach Wisły i Sanu. Na całym obszarze najcieplejszy jest lipiec i sierpień. Najzimniejszym miesiącem jest luty, a zima zaczyna się najwcześniej w północno-wschodniej części regionu (koniec listopada), i trwa tam najdłużej. Najkrótsza zima jest na Płaskowyżu Nałęczowskim, w dolinie Wisły i na Padole Zamojskim. Pokrywa śnieżna utrzymuje się najdłużej na Rostoczu (90 dni), które odznacza się również najmniejszym w Polsce zachmurzeniem. Najdłuższe lato jest we wschodniej części Lubelszczyzny i trwa np.: w Chełmie 97 dni, we Włodawie 96 dni. Na ten okres przypada też minimum zachmurzenia. Okres dużego usłonecznienia strefy lubelskiej, w stosunku do reszty kraju, wydłuża się do wczesnej jesieni. W pasie nadwiślańskim najkrócej zalega pokrywa śnieżna (około 60 dni). Okres wegetacyjny, kiedy liczba dni, w których średnia dobowa temperatura powietrza wynosi co najmniej 5°C, trwa zwykle od 208 do 218 dni, a jedynie na obszarze zachodnim i południowo-zachodnim utrzymuje się przez 220 dni. Pod względem termicznym strefa lubelska ma korzystniejsze warunki dla rolnictwa niż północno-wschodnia Polska, ale gorsze niż Polska południowo-zachodnia. Najwięcej opadów (600-700 mm) stwierdza się na Rostoczu i w południowej części Wyżyny. Suma opadów maleje w regionie lubelskim w kierunku północnym do 550 mm. Na najcieplejsze miesiące letnie przypada maksimum opadów (lipiec – ok. 100 mm), natomiast wiosną suma opadów jest niższa (50-70 mm). Kontynentalizm klimatyczny omawianego obszaru, przejawiający się m.in. większymi opadami w zimie, ale rzadszym występowaniem odwilży śródziemnych, sprzyja raczej spływowi wód do rzek, niż ich wsiąkaniu do gleby. Najlepszy pod względem agroklimatu jest obszar nadwiślański i Kotliny Sandomierskiej, a najmniej korzystny – Polesia Lubelskiego i Niziny Południowopodlaskiej. Dobre nasłonecznienie wschodniej części województwa stwarza dogodne warunki do rozwoju rekreacji i lecznictwa uzdrowiskowego. Osobliwy zespół klimatu lokalnego (łagodny, o małej przewiewności) występuje w rejonie Nałęczowa i Krasnobrodu. Roczna suma opadów w województwie wynosi 550-650 mm, a okres wegetacji – 205–210 dni⁵.

⁴ Klimat Polski, Alojzy Woś, Warszawa, 1999 r.

⁵ Raport o Stanie Środowiska Województwa Lubelskiego w 2014 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2016

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.3.6 Warunki meteorologiczne w strefie lubelskiej w 2015 r. mające wpływ na poziom substancji i wyniki uzyskiwane z modelowania

Analizę podstawowych elementów i zjawisk meteorologicznych wykonano dla pól meteorologicznych uzyskanych za pomocą modeli WRF/CALMET. Do analizy wytypowano pola reprezentujące zróżnicowane warunki meteorologiczne w strefie, zanalizowano warunki meteorologiczne w Chełmie, Zamościu, Kraśniku, Puławach i Białej Podlaskiej. Analiza dotyczy prędkości i kierunków wiatru, temperatury, opadów atmosferycznych, wilgotności względnej, miąższości warstwy mieszania oraz klas równowagi atmosfery. Wspomniane elementy są wymagane przez model CALPUFF, który wyznacza przestrzenny rozkład stężeń zanieczyszczeń.

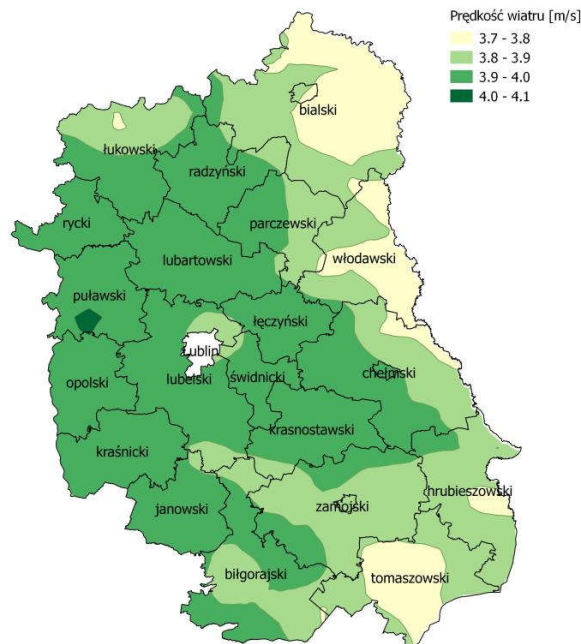
1.3.6.1 Warunki wietrzne

Na rozprzestrzenianie się substancji w powietrzu znaczny wpływ mają prędkości oraz kierunki wiatrów. Cisze wiatrowe i małe prędkości wiatru pogarszają poziomą wentylację powietrza, co przyczynia się do wzrostu stężeń zanieczyszczeń. Prędkość wiatru wpływa na tempo przemieszczania powietrza wraz z zanieczyszczeniami, natomiast kierunek decyduje o trasie ich transportu.

Prędkość wiatru w odniesieniu do wyników modelowania analizuje się poprzez podanie jej średnich wartości 1 h (na wysokości 10 m), stąd też trudno odnieść to do mierzonych prędkości wiatru na stacjach synoptycznych, gdzie uśredniane są wartości 1 min. Dodatkowo prędkość wiatru w znacznym stopniu zależy od lokalnych warunków terenowych takich jak kanion uliczny, obecność przeszkód itp., których pole meteorologiczne o oczku 5 km x 5 km nie uwzględnia lub uwzględnia w bardzo ogólnym zarysie.

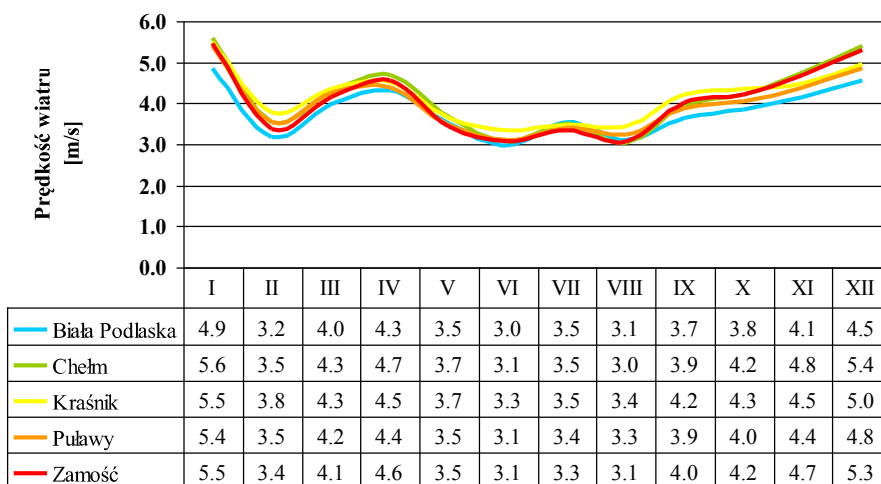
Na obszarze strefy lubelskiej rozkład przestrzenny średniej rocznej prędkości wiatru w 2015 r. zmieniał się w zakresie – od 3,7 do 4,1 m/s. Ze względu na średnie prędkości wiatru strefę można podzielić na dwie części. Pierwsza obejmująca swym zasięgiem Wyżyny Ukraińskie charakteryzuje się prędkościami wiatru od 3,7 do 3,9 m/s. Druga część o wyższych średnich prędkościach wiatru (3,9 – 4,1 m/s) znajdują się na terenie Wyżyn Polskich i Niżu Środkowoeuropejskiego. W okolicach Lublina pojawił się obszar niższych prędkości wiatru (3,8 – 3,9 m/s) spowodowany wysokim zurbanizowaniem, wpływającym na zmniejszanie prędkości wiatru.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 3 Rozkład średniej rocznej prędkości wiatru wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

Analiza średnich miesięcznych prędkości wiatru na wybranych stanowiskach wskazuje, że najwyższe wartości występowały w miesiącach zimowych – w styczniu i grudniu, a najniższe w miesiącach letnich – od czerwca do sierpnia.

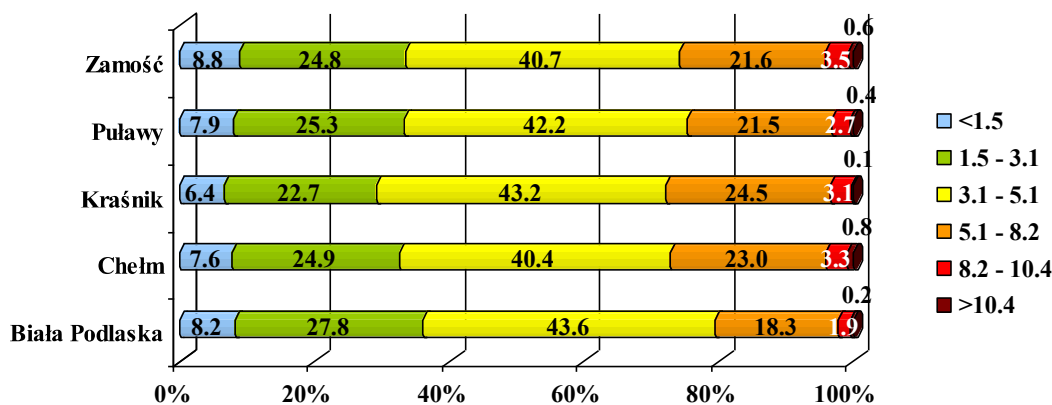
Rysunek 4 Średnie miesięczne prędkości wiatru wyznaczone przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Na podstawie prędkości wiatru można dokonać klasyfikacji siły wiatru [m/s] na następujące przedziały:

- 0 - 1,5 – cisza.
- 1,5 – 3,1 – wiatr słaby,
- 3,1 – 5,1 – wiatr łagodny,
- 5,1 – 8,2 – wiatr umiarkowany,
- 8,2 – 10,4 – wiatr dość silny,
- >10,4 – wiatr silny.

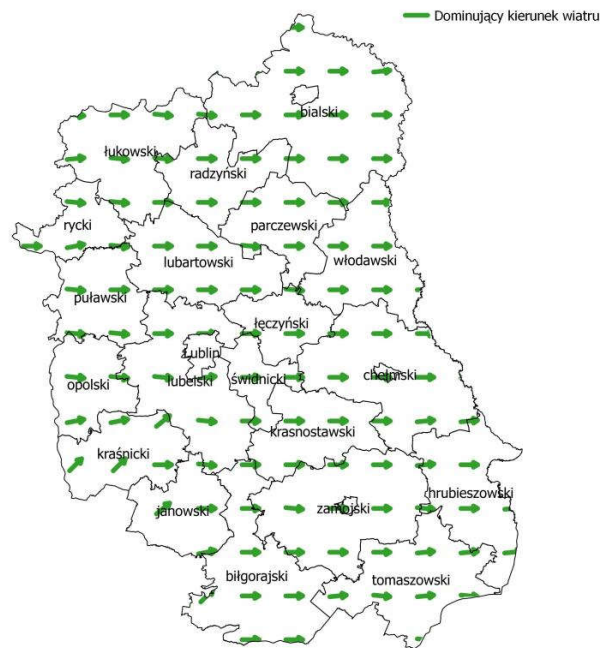
Na terenie strefy lubelskiej w 2015 r. najczęściej występował wiatr określany jako łagodny (około 42% przypadków w roku). Wiatr umiarkowany i słaby występował odpowiednio dla 25% i 21% godzin w ciągu roku. Frekwencja wiatru silnego (prędkość powyżej 10 m/s) wyniosła od 0,1% w Kraśniku do 0,8% w Chełmie. Udział sytuacji ciszy atmosferycznej, która ze względu na rozprzestrzenianie się pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w powietrzu jest najbardziej niekorzystna, był dość wysoki i wynosił 6 – 9% przypadków w roku.

Rysunek 5 Procentowy rozkład prawdopodobieństwa występowania prędkości wiatru w określonych przedziałach w strefie lubelskiej w 2015 r.

Na rysunku poniżej przedstawiono zmienność dominującego (średniorocznego) kierunku wiatru na terenie strefy lubelskiej w 2015 r. Na znacznym terenie strefy przeważał wiatr z kierunku zachodniego. W powiatach janowskim i kraśnickim częściej w ciągu roku wiały wiatry z sektora południowo-zachodniego.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

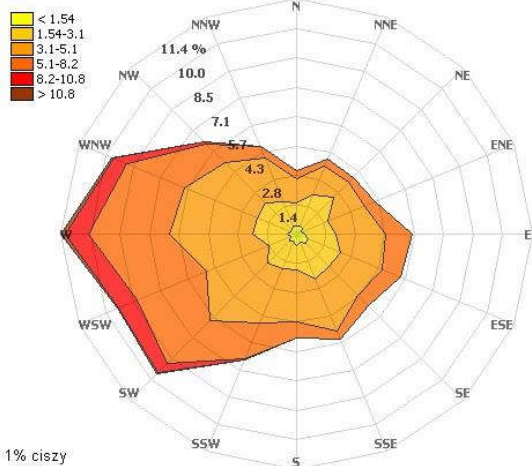

Rysunek 6 Dominujący (w roku) kierunek wiatru wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

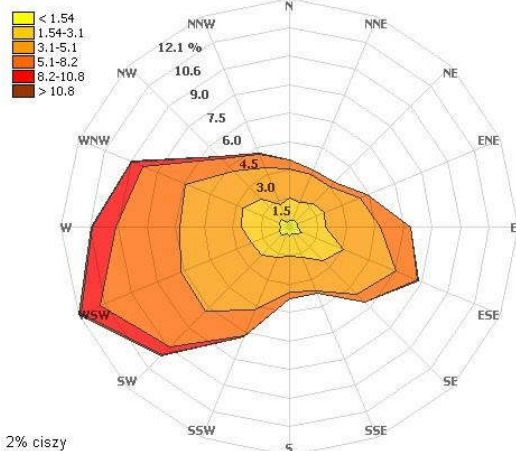
Dla wybranych stanowisk w strefie wykonano roczne róże wiatru. W Chełmie, Zamościu, Puławach i Białej Podlaskiej zaznacza się przewaga wiatrów z sektora południowo-zachodniego (łącznie ok. 30% przypadków), w Kraśniku udział wiatrów z sektora południowo-zachodniego wyniósł 26%. Dla wszystkich miast wysoki jest także udział wiatrów z kierunków wschodnich (około 15%). Na wszystkich stanowiskach zaznaczała się niska częstotliwość wiatrów z kierunków północnych – po 3 – 4% z poszczególnych kierunków.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

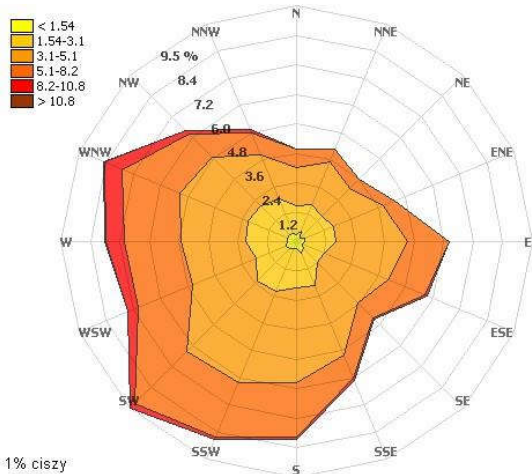
Chelm

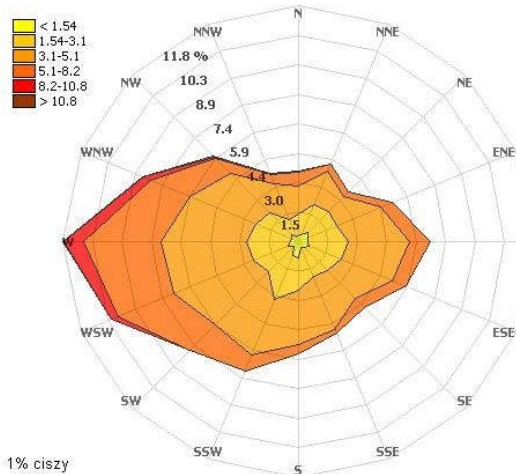
Zamość

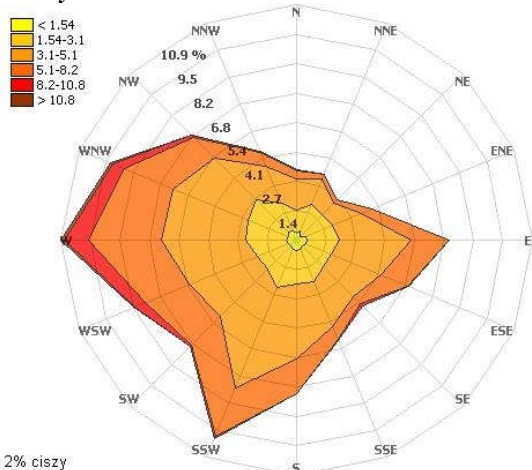
Kraśnik

Biała Podlaska

Puławy

Rysunek 7 Rozkład kierunków i prędkości wiatru w wybranych miastach, wyznaczony przez model WRF/CALMET, w strefie lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

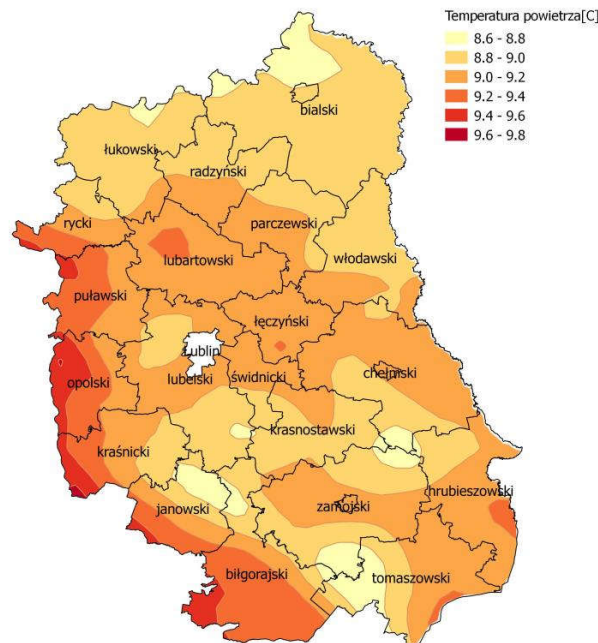
1.3.6.2 Temperatura powietrza

Temperatura wpływa pośrednio na jakość powietrza. W sezonie zimowym przy niskich temperaturach zwiększa się emisja z indywidualnych systemów ogrzewania. Podczas letnich upałów, na skutek zmniejszenia pionowego gradientu, może sprzyjać powstawaniu sytuacji smogowych np. związanych z powstawaniem ozonu.

Zgodnie z klasyfikacją temperatury powietrza⁶ w wyznaczonych regionach, opublikowaną w biuletynie monitoringu klimatu Polski, rok 2015 uznany jest jako ekstremalnie ciepły. Według danych opublikowanych przez IMGW średnia roczna anomalia temperatury wyliczona w stosunku do wielolecia 1961-1990 osiągnęła w 2015 r. 2,12°C i była o 0,14°C wyższa od rekordu z roku 2014.

Na obszarze strefy lubelskiej w 2015 r. średnia roczna temperatura powietrza kształtowała się na poziomie 8,6 – 9,8°C. Najniższa średnia temperatura (8,6 – 8,8°C) wystąpiła na Roztoczu i Równinie Łukowskiej. Najwyższe temperatury powietrza odnotowano na zachodnich krańcach strefy.

Średnia obszarowa, temperatura w strefie lubelskiej dla roku 2015 wynosiła 9,1°C, w sezonie zimnym 2,8°C, w sezonie ciepłym 15,2°C.

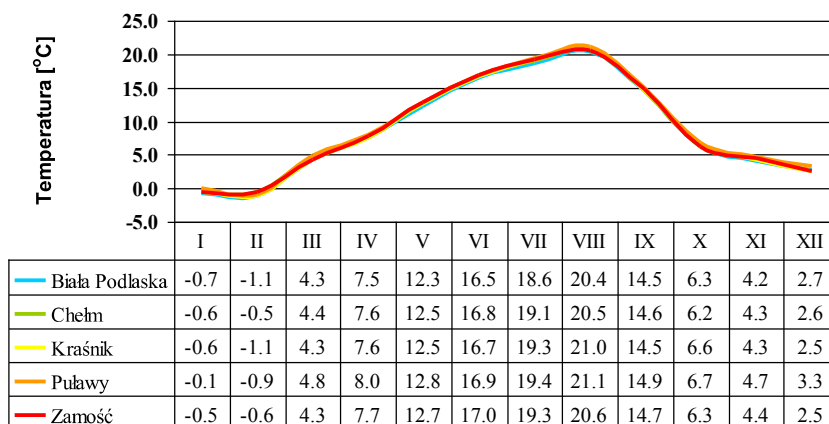

Rysunek 8 Rozkład średniej rocznej temperatury powietrza wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

Rozkład średnich miesięcznych wartości temperatury powietrza dla poszczególnych miejscowości w strefie wykazuje niewielkie zróżnicowanie. Najchłodniejszymi miesiącami w roku były styczeń oraz luty, w których średnie temperatury przyjmowały wartości ujemne – w styczniu w zakresie od -0,7°C do -0,1°C, w lutym od -1,1°C do -0,5°C. Najcieplejszym miesiącem były sierpień, ze średnią temperaturą na wszystkich stanowiskach wyższą od 20°C.

⁶ Klasyfikacja warunków termicznych jest dokonywana w oparciu o metodę zaproponowaną przez: Miętus M., Owczarek M., Filipiak J., 2002. Warunki termiczne na obszarze Wybrzeża i Pomorza w świetle wybranych klasyfikacji, Materiały Badawcze IMGW, S. Meteorologia 36, 56pp. According to Miętus et al (2002).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

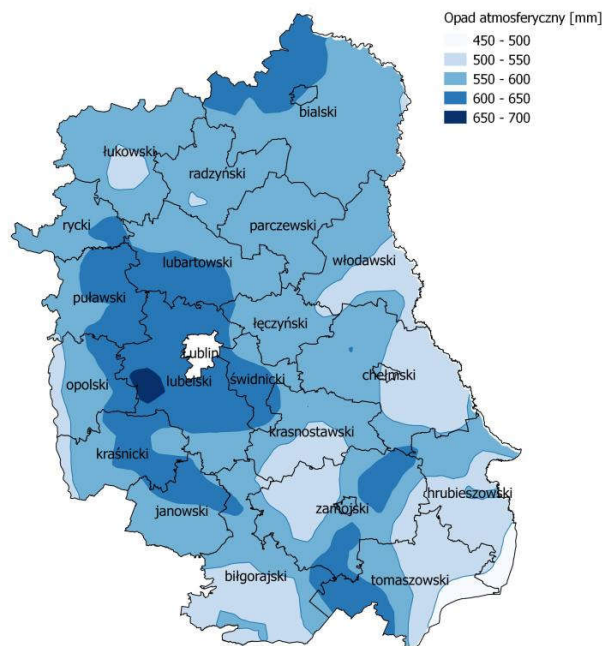

Rysunek 9 Przebieg średnich miesięcznych wartości temperatury powietrza wyznaczonych przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

1.3.6.3 Opady atmosferyczne

Rozkład rocznej sumy opadów atmosferycznych w strefie lubelskiej w 2015 r. wskazuje na występowanie opadów na poziomie 450 – 700 mm. Według danych opublikowanych przez IMGW w biuletynie monitoringu klimatu Polski anomalia sumy rocznej opadów wyliczona w stosunku do wielolecia 1961-1990 w 2015 roku w południowej części województwa wyniosła 90%. Potwierdza to także rozkład rocznej sumy opadów wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej, który najniższe wartości parametru wskazał na Wyżynie Wołyńsko-Podolskiej i Polesiu Wołyńskim. Roczna suma opadów w tych rejonach była niższa niż 550 mm. Najwyższe sumy opadów, wyższe niż 600 mm charakteryzują Wyżynę Lubelską i Rostocze.

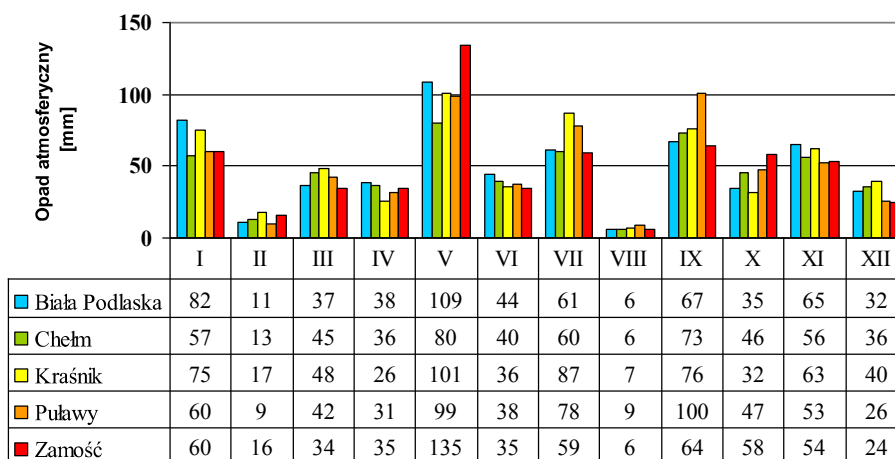
Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 10 Rozkład rocznej sumy opadów atmosferycznych wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

Zestawienie miesięcznych sum opadów w ciągu roku dla wybranych miast wskazuje, że najwyższe sumy opadów występowały w maju. Wysokie wartości charakteryzowały ponadto styczeń, lipiec oraz wrzesień. Najmniej obfite opady wystąpiły w lutym i sierpniu.

Roczna suma opadów w Chełmie wyniosła 548 mm, w Zamościu 579 mm, w Kraśniku 607 mm, w Białej Podlaskiej 759 mm, a w Puławach 593 mm.

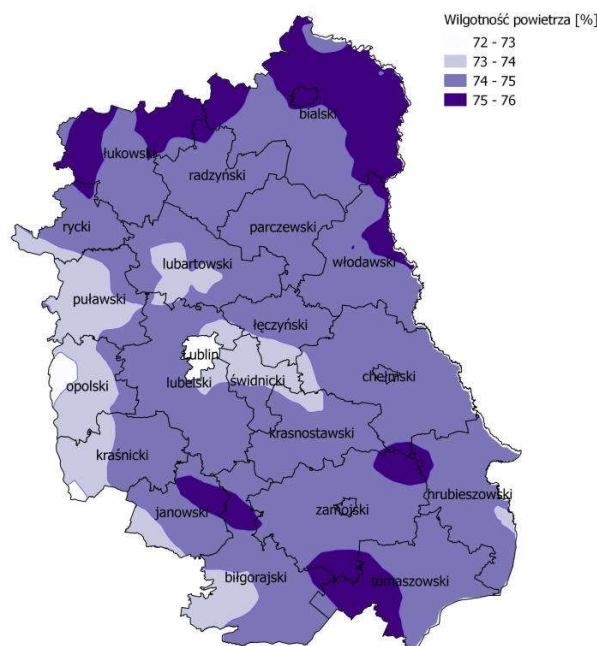

Rysunek 11 Rozkłady miesięcznych sum opadów atmosferycznych wyznaczone przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.3.6.4 Wilgotność względna powietrza

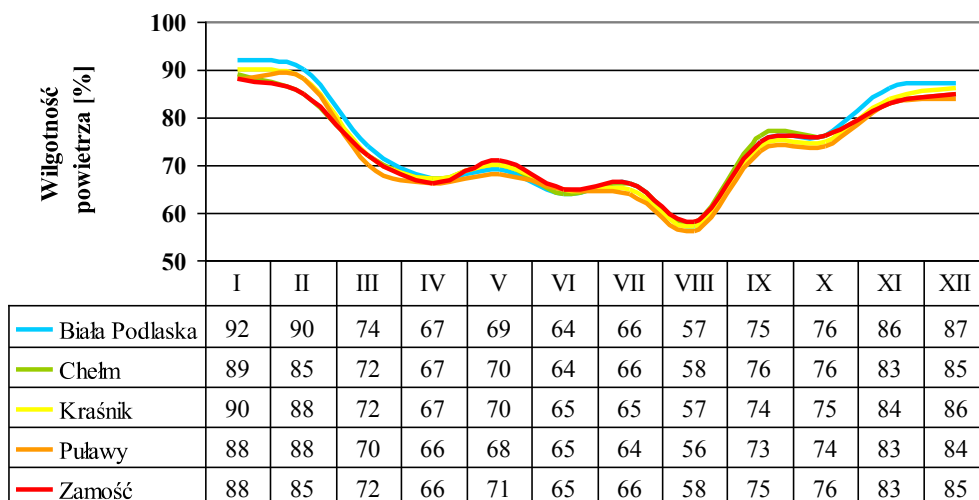
Przestrzenny rozkład średniej rocznej wilgotności względnej powietrza na obszarze strefy lubelskiej w 2015 r. wskazuje na występowanie wartości na poziomie 72 – 76% oraz niewielką zmienność przestrzenną tego parametru. Najniższa wilgotność względna powietrza wystąpiła na zachodnich krańcach strefy. Wilgotność większą od 75% odnotowano na Rostoczu, Działach Grabowskich i Równinie Łukowskiej.

Rysunek 12 Rozkład średniej rocznej wilgotności względnej powietrza wyznaczonej przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

Przebieg średnich miesięcznych wartości wilgotności względnej powietrza atmosferycznego na wybranych stanowiskach wskazuje na występowanie zdecydowanie niższych wartości w okresie letnim (od kwietnia do sierpnia), a najwyższych w miesiącach zimowych (styczeń, luty, listopad i grudzień). Ekstremalnie niską (bliską 50%) wilgotność względną odnotowano w sierpniu. Niska wartość wilgotności powietrza spowodowana była utrzymującą się prawie przez cały miesiąc wysoką temperaturą powietrza i praktycznie brakiem opadów atmosferycznych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

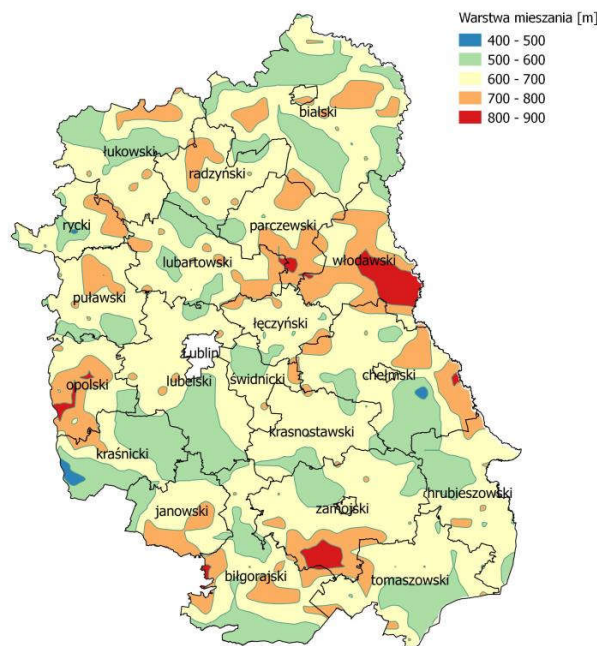
Rysunek 13 Przebieg średnich miesięcznych wartości wilgotności względnej powietrza wyznaczonych przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

1.3.6.5 Miąższość warstwy mieszania

Warstwa mieszana to objętość atmosfery, w której substancje zanieczyszczające ulegają rozprzestrzenianiu. Niewielka miąższość warstwy mieszania wiąże się z niskim położeniem warstwy inwersyjnej atmosfery, co skutkuje utrudnieniem w dyspersji zanieczyszczeń, szczególnie tych pochodzących z komunikacji oraz z ogrzewania indywidualnego. Warstwa mieszania charakteryzuje się obniżoną miąższością w okresie zimowym.

Na terenie strefy lubelskiej w 2015 r. średnia roczna miąższość warstwy mieszania utrzymywała się na poziomie 400 – 900 m.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Rysunek 14 Rozkład średniej rocznej wysokości warstwy mieszania wyznaczony przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

1.3.6.6 Klasy równowagi atmosfery

Podstawowym parametrem charakteryzującym stan atmosfery jest jej temperatura. W zależności od różnicy temperatur powietrza wznoszącego się i powietrza otaczającego wyróżnia się w atmosferze trzy podstawowe stany równowagi termiczno-dynamicznej: chwiejną, obojętną i stałą. Pomiedzy nimi określa się stany pośrednie.

Właściwą klasyfikację stanów równowagi atmosfery można określić na podstawie różnych zestawów danych, ale najbardziej popularna, powszechnie przyjęta w ochronie środowiska, jest klasyfikacja oparta o pośrednie dane i obserwacje (profil temperatury, warunki wiatrowe), podana przez Pasquilla. Zaproponowana przez Pasquilla klasyfikacja przedstawia 6 stanów równowagi. Poszczególne klasy opisują pionowe ruchy powietrza związane z gradientem temperatury i prędkością wiatru, które z kolei decydują o ruchu zanieczyszczonego powietrza w smudze.

Klasy równowagi atmosfery Pasquilla:

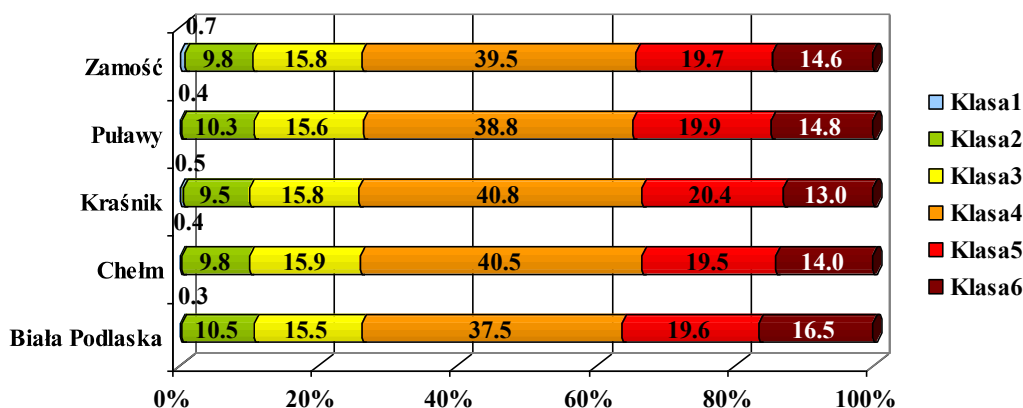
- 1 – ekstremalnie niestabilne warunki (równowaga bardzo chwiejna),
- 2 – umiarkowanie niestabilne warunki (równowaga chwiejna),
- 3 – nieznacznie niestabilne warunki (równowaga nieznacznie chwiejna),
- 4 – neutralne warunki (równowaga obojętna),
- 5 – nieznacznie stabilne warunki (równowaga stała),
- 6 – umiarkowanie stabilne warunki (równowaga bardzo stała).

Spośród klas równowagi najmniej korzystne dla rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń są klasy 1 i 2, ze względu na to, iż smuga spalin na skutek intensywnych ruchów powietrza to wznosi się to opada, a bardzo niekorzystne są klasy 5 i 6, przy których

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

występują warunki inwersyjne i zanieczyszczenia utrzymują się na niskich wysokościach (nie mają warunków do rozproszenia).

W 2015 r. na terenie strefy lubelskiej najczęściej występowała klasa równowagi atmosfery 4, która jest zdecydowanie najkorzystniejsza dla rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń – około 38% przypadków w roku w Białej Podlaskiej, 41% w Kraśniku i Chełmie oraz 39% w Puławach i Zamościu. Najniższy udział charakteryzował klasę 1 (od 0,3% w Białej Podlaskiej do 0,7% w Zamościu). Warunki bardzo niekorzystne (klasy 5 i 6) stanowiły łącznie ok. 36% przypadków w roku w Białej Podlaskiej, 33% w Chełmie i Kraśniku oraz 34% w Zamościu i Puławach.

Rysunek 15 Rozkłady prawdopodobieństwa występowania klas równowagi atmosfery wyznaczone przez model WRF/CALMET w strefie lubelskiej w 2015 r.

1.3.7 Zestawienie obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszzonego PM10 i pyłu zawieszzonego PM2,5 w 2015 r.

Poniżej w syntetyczny sposób przedstawiono charakterystykę obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszzonego PM10 oraz pyłu zawieszzonego PM2,5 w strefie lubelskiej. Szczegółowy opis obszarów przekroczeń zamieszczono w rozdziale 3.7.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Tabela 4 Obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszzonego PM10 i pyłu zawieszzonego PM2,5 wyznaczone na podstawie modelowania w strefie lubelskiej w 2015 r.

Nr	Kod obszaru	Lokalizacja obszaru	Charakter obszaru	Emisja łączna z obszaru przekroczeń [Mg]	Powierzchnia przekroczeń poziomu dopuszczalnego [ha] / liczba ludności / wartość stężenia z obliczeń [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] / wartość stężenia z pomiaru [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 24 h					
1	Lu15SLuPM10d01	Biała Podlaska	Miejski; podmiejski; rolniczy	715,3	2 401 / 45 300 / 115,3 / 62,0
2	Lu15SLuPM10d02	Chełm	Miejski; podmiejski	474,6	1 370 / 50 000 / 92,0 / 57,0
3	Lu15SLuPM10d03	Zamość	Miejski	494,3	1 575 / 60 000 / 92,1 / 55,0
4	Lu15SLuPM10d04	Tomaszów Lubelski	Miejski; podmiejski; rolniczy	427,8	991 / 19 100 / 110,8 / —
5	Lu15SLuPM10d05	Biłgoraj	Miejski; podmiejski	270,7	691 / 14 600 / 86,8 / —
6	Lu15SLuPM10d06	Dęblin	Miejski	12,0	45 / 500 / 55,5 / —
7	Lu15SLuPM10d07	Hrubieszów	Miejski	25,7	37 / 1 300 / 62,0 / —
8	Lu15SLuPM10d08	Hrubieszów	Miejski	20,2	24 / 1 700 / 70,8 / —
9	Lu15SLuPM10d09	Janów Lubelski	Miejski; podmiejski	136,3	249 / 6 600 / 70,5 / —
10	Lu15SLuPM10d10	Kraśnik	Miejski	66,0	133 / 6 100 / 81,2 / 55,0
11	Lu15SLuPM10d11	Lubartów	Miejski; podmiejski	296,5	567 / 15 300 / 80,7 / —
12	Lu15SLuPM10d12	Łuków	Miejski; podmiejski; rolniczy	368,7	1 205 / 21 100 / 95,0 / —
13	Lu15SLuPM10d13	Puławy	Miejski	84,8	225 / 9 300 / 63,0 / 57,0
14	Lu15SLuPM10d14	Radzyń Podlaski	Miejski	97,9	195 / 6 000 / 63,3 / 57,0
15	Lu15SLuPM10d15	Ryki	Miejski	33,9	73 / 1 600 / 59,8 / —
16	Lu15SLuPM10d16	Świdnik	Miejski; podmiejski	483,9	712 / 28 600 / 93,6 / —
17	Lu15SLuPM10d17	Włodawa	Miejski	16,2	22 / 900 / 59,3 / —
Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 rok					
18	Lu15SLuPM10a01	Biała Podlaska	Miejski	169,3	287 / 10 000 / 47,4 / 33,8
19	Lu15SLuPM10a02	Biała Podlaska	Miejski	61,8	74 / 2 200 / 45,0 / 33,8
20	Lu15SLuPM10a03	Tomaszów Lubelski	Miejski	20,8	32 / 1 400 / 49,9 / —
Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5 rok					
21	Lu15SLuPM2,5a01	Biała Podlaska	Miejski; podmiejski; rolniczy	452,8	1 505 / 41 000 / 39,5 / 26,4

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Nr	Kod obszaru	Lokalizacja obszaru	Charakter obszaru	Emisja łączna z obszaru przekroczeń [Mg]	Powierzchnia przekroczeń poziomu dopuszczalnego [ha] / liczba ludności / wartość stężenia z obliczeń [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] / wartość stężenia z pomiaru [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
22	Lu15SLuPM2,5a02	Chełm	Miejski; podmiejski	281,7	797 / 35 000 / 38,8 / 27,2
23	Lu15SLuPM2,5a03	Zamość	Miejski	13,7	29 / 1 200 / 28,2 / 24,0
24	Lu15SLuPM2,5a04	Biłgoraj	Miejski	31,3	50 / 1 800 / 29,1 / —
25	Lu15SLuPM2,5a05	Łuków	Miejski	37,9	88 / 3 000 / 27,8 / —
26	Lu15SLuPM2,5a06	Łuków	Miejski	43,9	70 / 3 000 / 30,5 / —
27	Lu15SLuPM2,5a07	Świdnik	Miejski	14,2	23 / 1 400 / 28,2 / —
28	Lu15SLuPM2,5a08	Tomaszów Lubelski	Miejski	240,6	446 / 15 700 / 34,9 / —

1.4 Jakość powietrza w strefie

1.4.1 Substancje, dla których opracowano Program ochrony powietrza

1.4.1.1 Poziomy kryterialne jakości powietrza ustanowione ze względu na ochronę zdrowia ludności

W tabeli poniżej przedstawiono dopuszczalne poziomy stężenie substancji wyróżnione ze względu na ochronę zdrowia ludzi – do osiągnięcia i utrzymania w strefie, a także dopuszczalną częstość ich przekraczania oraz terminy osiągnięcia, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. z 2012 r., poz. 1031). Poziomy dopuszczalne dla pyłów określone są w zał. nr 1 ww. rozporządzenia.

Tabela 5 Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, termin osiągnięcia oraz dopuszczalne częstości przekraczania

Nazwa substancji	Okres uśredniania wyników pomiarów	Poziom dopuszczalny substancji w powietrzu [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym	Termin osiągnięcia poziomu dopuszczalnego
Pył zawieszony PM10	24 godziny	50	35 razy	2005
	rok kalendarzowy	40	-	2005
Pył zawieszony PM2,5	rok kalendarzowy	25	-	2015
		20	-	2020

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Poziomy dopuszczalne dla pyłu zawieszonego PM10 wynoszą odpowiednio: 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla stężeń średniodobowych oraz 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla stężeń średniorocznych. Wartości te powinny być osiągnięte na obszarze kraju w 2005 r.

Dla standardu jakości powietrza odnoszącego się do stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM2,5 określony został poziom dopuszczalny, który został podzielony na dwie fazy. W fazie I zakłada się obowiązywanie poziomu dopuszczalnego średniorocznego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 wynoszącego 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, natomiast w fazie II, która rozpocznie się od 1 stycznia 2020 r., zakłada się obowiązywanie poziomu dopuszczalnego wynoszącego 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

1.4.1.2 Źródła pochodzenia pyłu i jego wpływ na zdrowie

Pył zawieszony, w tym pyły PM10 i PM2,5, jest mieszaniną bardzo drobnych cząstek stałych i ciekłych, które mogą pochodzić z emisji bezpośredniej (pył pierwotny) lub też powstaje w wyniku reakcji między substancjami znajdującymi się w atmosferze (pył wtórny). Pył zawieszony PM2,5 to w głównej mierze pył wtórny oraz bardzo drobne cząstki węgla w postaci węgla elementarnego oraz organicznego. Pewien udział w pyłach bardzo drobnym stanowi materia mineralna. Prekursorami pyłów wtórnych są przede wszystkim tlenki siarki, tlenki azotu i amoniak.

W zależności od typu źródła emisji udział pyłu zawieszonego PM2,5 stanowi od 60 do ponad 90% w pyłach zawieszonych PM10. Pozostałą część pyłu zawieszonego PM10 stanowi pył emitowany pierwotnie ze źródeł lub większe cząstki mineralne.

Źródła pyłu zawieszonego w powietrzu można podzielić na antropogeniczne i naturalne.

Wśród antropogenicznych wymienić należy:

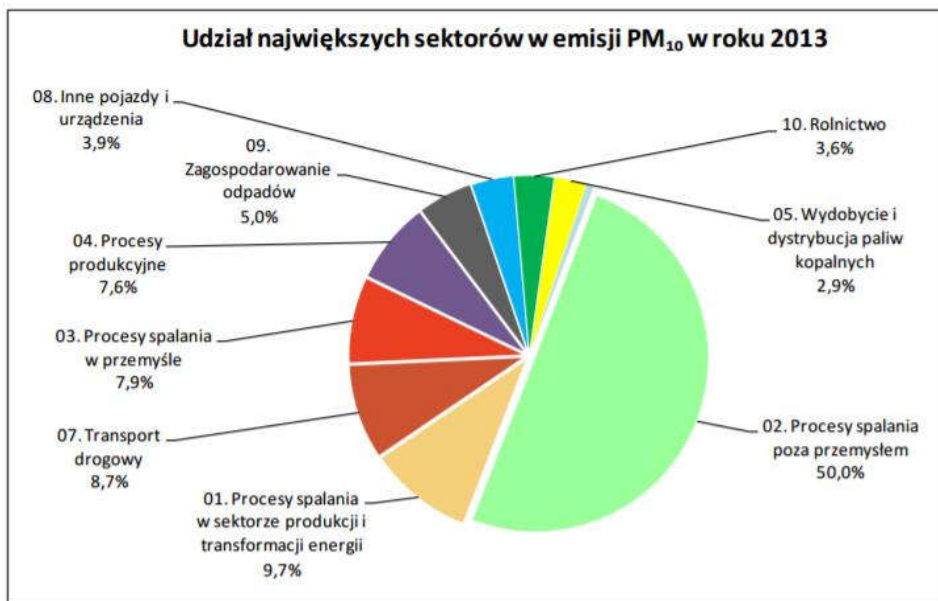
- źródła przemysłowe (energetyczne spalanie paliw i źródła technologiczne),
- transport samochodowy (pył ze ścierania oraz pył unoszony),
- spalanie paliw w sektorze bytowo-gospodarczym.

Źródła naturalne to przede wszystkim:

- pylenie roślin,
- erozja gleb,
- wietrzenie skał,
- aerozol morski.

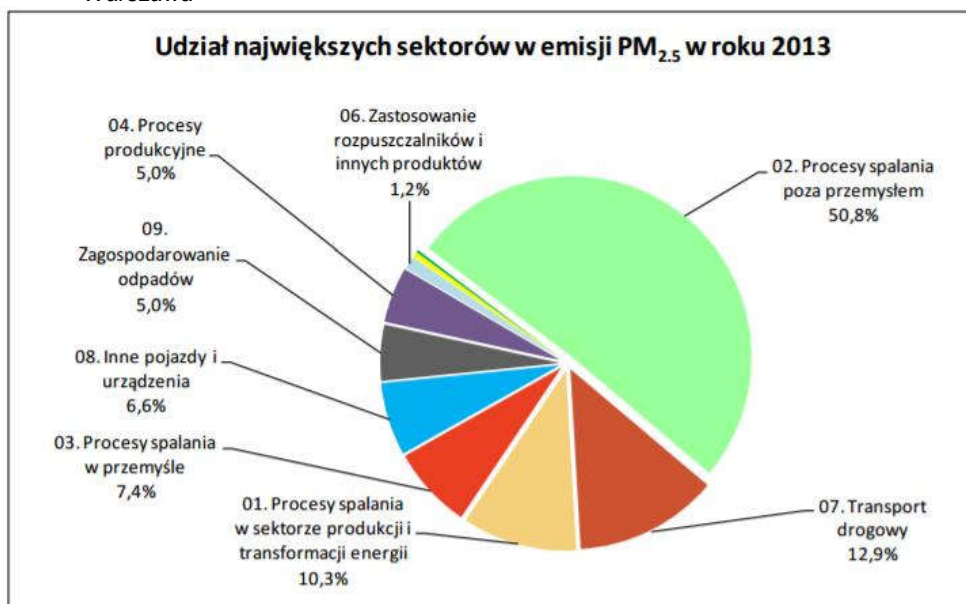
Według rocznych krajowych raportów wykonywanych przez Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBiZE) największy udział w emisji pyłów drobnymi i bardzo drobnymi ma sektor spalania paliw poza przemysłem, czyli między innymi ogrzewanie indywidualne budynków.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 16 Udziały poszczególnych rodzajów emitentów w emisji pyłu zawieszzonego PM10

Źródło: KRAJOWY BILANS EMISJI SO₂, NO_x, CO, NH₃, NMLZO, pyłów, metali ciężkich i TZO W UKŁADZIE KLASYFIKACJI SNAP I NFR RAPORT PODSTAWOWY, 2015, KOBiZE, Warszawa

Rysunek 17 Udziały poszczególnych rodzajów emitentów w emisji pyłu zawieszzonego PM2,5

Źródło: KRAJOWY BILANS EMISJI SO₂, NO_x, CO, NH₃, NMLZO, pyłów, metali ciężkich i TZO W UKŁADZIE KLASYFIKACJI SNAP I NFR RAPORT PODSTAWOWY, 2015, KOBiZE, Warszawa

Analizując udział frakcji pyłu zawieszzonego PM_{2,5} w pyłu zawieszonym PM₁₀ warto zwrócić uwagę, że jest on największy przy transporcie drogowym, gdzie stanowi ok. 90%.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Należy przy tym podkreślić, że znaczna część emisji pyłu z transportu drogowego pochodzi z procesów innych niż spalanie paliw, do których zaliczyć można np. ścieranie opon i hamulców oraz ścieranie nawierzchni dróg i unoszenie. Ponadto wysoka zawartość frakcji PM2,5 w TSP, w Polsce, występuje w przypadku procesów produkcyjnych (ok. 54%) oraz w sektorze komunalno-bytowym (ok. 35%).

W skład frakcji pyłu zawieszonego PM10 wchodzi frakcja o średnicy ziaren poniżej 2,5 µm (pył zawieszony PM2,5). Czynnikiem sprzyjającym szkodliwemu oddziaływaniu pyłu na zdrowie jest przede wszystkim wielkość cząstek. W pyłe zawieszonym całkowitym (TSP), ze względu na wielkość cząstek, wyróżnia się frakcje o ziarnach: powyżej 10 µm oraz poniżej 10 µm (pył zawieszony PM10). Małe cząstki o średnicy mniejszej niż 10 mikrometrów (tj. 1/10 milimetra), mające średnicę zaledwie 2,5 mikrometra, są niezwykle niebezpieczne dla naszego zdrowia. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) frakcja PM2,5 uważana jest za wywołującą poważne konsekwencje zdrowotne, ponieważ ziarna o tak niewielkich średnicach mają zdolność łatwego wnikania do pęcherzyków płucnych, a stąd do układu krążenia. Raporty Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) wskazują na znaczący wpływ pyłu zawieszonego PM2,5 na zdrowie ludzi. Od niewielkich zmian chorobowych górnych dróg oddechowych i zaburzenia czynności płuc począwszy, poprzez zwiększenie ryzyka objawów wymagających podjęcia leczenia szpitalnego, do zwiększonego ryzyka zgonu w związku z chorobami układu krążenia, układu oddechowego (w tym nowotworów złośliwych). W szczególności skutkami długoterminowej ekspozycji na pył jest skrócona długość życia, która jest szczególnie powiązana z obecnością pyłu drobnego.

Grupami wysokiego ryzyka są osoby starsze, dzieci, oraz osoby mające problemy z układem krwionośnym i oddechowym.

Pył może powodować następujące problemy ze zdrowiem:

- podrażnienie górnych dróg oddechowych,
- kaszel,
- podrażnienie naskórka i śluzówki,
- alergię,
- trudności w oddychaniu,
- zmniejszenie czynności płuc,
- astmę,
- rozwój przewlekłego zapalenia oskrzeli,
- arytmie serca,
- atak serca,
- nowotwory płuc, gardła i krtani,
- przedwczesną śmierć związaną z niewydolnością serca lub chorobą płuc.

Jak wynika z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonego PM2,5 skutkuje skróceniem średniej długości życia. Szacuje się, że życie statystycznego mieszkańca Unii Europejskiej jest krótsze z tego powodu o ponad 8 miesięcy. Życie statystycznego Polaka, w stosunku do mieszkańca UE, jest krótsze o kolejne 2 miesiące z uwagi na występujące w naszym kraju większe zanieczyszczenie pyłem aniżeli wynosi średnia dla krajów Unii. Krótkotrwała ekspozycja na wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 jest równie niebezpieczna, powodując wzrost liczby zgonów z powodu chorób układu oddechowego i krążenia.

Pyły oddziałują szkodliwie nie tylko na zdrowie ludzkie, ale także na roślinność, gleby i wodę.

W przypadku roślin pył, który osadza się na ich powierzchni, zatyka aparaty szparkowe oraz blokuje dostęp światła utrudniając tym samym fotosyntezę. Nie bez

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

znaczenia jest też wpływ pyłu na inne elementy środowiska: obecność pyłu może prowadzić do ograniczenia widoczności (powstawanie mgieł); cząstki pyłu przenoszone są przez wiatr na duże odległości (setki, a nawet tysiące kilometrów od źródła emisji); osiadają na powierzchni gleby lub wody, zanieczyszczając je. Skutki zanieczyszczenia drobnym pyłem unoszonym obejmują również: zmianę pH (podwyższenie kwasowości jezior i wód płynących), zmiany w bilansie składników pokarmowych w wodach przybrzeżnych i dużych dorzeczach, zanik składników odżywczych w glebie, wyniszczenie wrażliwych gatunków roślin na terenie lasów i upraw rolnych, a także niekorzystny wpływ na różnorodność ekosystemów.

Pył obecny w powietrzu może mieć nawet negatywny wpływ na walory estetyczne otaczającego krajobrazu. Zanieczyszczenia mogą uszkodzić kamień i inne materiały, w tym ważnych kulturowo obiektów takich jak rzeźby czy pomniki i budowle historyczne.

1.4.2 Pomiary poziomów substancji w powietrzu w strefie lubelskiej

1.4.2.1 Pomiary pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2014

W tabeli poniżej przedstawiono wyniki pomiarów stężeń pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2014 ze stacji monitoringu zlokalizowanych w strefie lubelskiej. Pomiary w strefie prowadzone były metodą manualną. Jednostką odpowiedzialną za prowadzenie pomiarów jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie.

Tabela 6 Pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM10 w strefie lubelskiej w latach 2010-2014

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Rok	Stężenie średnie dobowe S_d [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Liczba dni ze stężeniami $> 50 \mu\text{g}/\text{m}^3$	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
1	Biały Stup	LbBiałyStupRPN_Auto	2010	33,2	9	24,2
2	Łuków, ul. Browarna 63	LbLukowBrowarna	2010	73,0	70	39,9
3	Rejowiec Fabryczny, ul. Chełmska 51A	LbRejowiecFabrWIOS	2010	47,6	27	30,8
4	Tomaszów Lubelski, ul. Lwowska 68	LbTomaszowLubWIOS	2010	34,4	8	18,1
5	Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58	LbBiałaPOrzechowa ¹⁾	2010	63,0	56	36,2
			2011	68,6	49	37,6
			2012	49,2	35	32,9
			2013	46,0	22	27,6
			2014	57,0	53	33,0
6	Chełm, ul. Jagiellońska 64	LbChełmJagWIOS ²⁾	2010	49,1	32	31,3
			2011	57,6	49	31,0
			2012	49,0	31	29,3
			2013	48,0	33	29,3
7	Kraśnik, ul. Koszarowa 10A	LbKrasnikKoszarowa ³⁾	2010	49,8	35	40,5
			2011	50,0	34	31,2
			2012	48,0	28	30,6
			2013	55,0	41	30,3
			2014	49,0	30	30,6
8	Puławy, ul. Skowieszynska ⁴⁾	LbPuławySkowieszynska ⁴⁾	2010	44,4	25	29,8
			2011	68,9	59	36,1

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Rok	Stężenie średnie dobowe S_d [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Liczba dni ze stężeniami $> 50 \mu\text{g}/\text{m}^3$	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
			2012	59,0	46	33,8
			2013	59,0	61	33,6
			2014	58,0	48	32,4
9	Radzyń Podlaski, ul. Sitkowskiego 1b	LbRadzyPSitkowskiego ⁵⁾	2010	64,0	58	35,1
			2011	62,0	44	34,1
			2012	45,0	25	28,7
			2013	45,0	23	27,9
			2014	59,0	57	31,9
10	Zamość, ul. Hrubieszowska 69A	LbZamoscHrubieszowsk ⁶⁾	2010	50,4	35	33,1
			2011	66,2	59	36,3
			2012	50,2	35	32,0
			2013	57,0	45	31,2
			2014	51,0	39	30,9

¹⁾ od 2015 r. kod stacji LbBiaPodOrze

²⁾ od 2015 r. kod stacji LbChelJagiel

³⁾ od 2015 r. kod stacji LbKrasKoszar

⁴⁾ od 2015 r. kod stacji LbPulaSkowie

⁵⁾ od 2015 r. kod stacji LbRadzPodSit

⁶⁾ od 2015 r. kod stacji LbZamoHrubie

Brak wymaganej kompletności serii pomiarowych

Wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM10 prowadzone na obszarze strefy lubelskiej wskazują na występowanie przekroczeń poziomu dopuszczalnego ustalonego dla stężeń średniodobowych ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) w całym badanym okresie (lata 2010-2014). Najwyższe stężenia obserwowano w latach 2010 i 2011 (maksymalna wartość w 2010 r. na stanowisku LbLukowBrowarna – $73,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Dane pomiarowe wskazują na ogólną tendencję obniżania się poziomu stężeń w strefie lub ich stabilizację, zarówno w odniesieniu do stężeń średniodobowych jak i średniorocznych. W całym analizowanym okresie (na stanowiskach z kompletną serią pomiarową) nie wystąpiło przekroczenie poziomu dopuszczalnego dla stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10.

1.4.2.2 Pomiary pyłu zawieszonego PM10 w 2015

W tabeli poniżej przedstawiono wyniki pomiarów na stanowiskach, na których w 2015 roku prowadzone były pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM10. Na podstawie wyników pomiarów strefę lubelską zakwalifikowano do klasy C ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10, ustalonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi.

Tabela 7 Pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM10 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Typ pomiaru / typ stacji	Stężenie średnie dobowe S_d [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Liczba dni ze stężeniami $> 50 \mu\text{g}/\text{m}^3$	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
-----	------------	--------------------	--------------------------	--	--	--

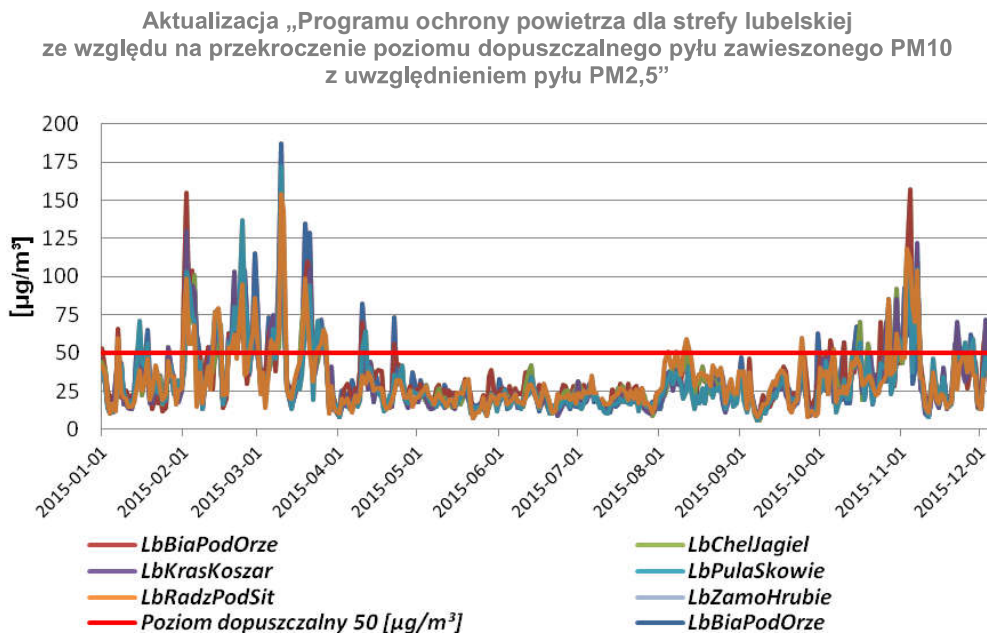
**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Typ pomiaru / typ stacji	Stężenie średnie dobowe S_d [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Liczba dni ze stężeniami $> 50 \mu\text{g}/\text{m}^3$	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
1	Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58	LbBiaPodOrze	Manualny / tło miejskie	62,0	60	33,8
2	Chełm, ul. Jagiellońska 64	LbChelJagiel	Manualny / tło podmiejskie	57,0	57	34,6
3	Kraśnik, ul. Koszarowa 10A	LbKrasKoszar	Manualny / tło podmiejskie	55,0	44	32,2
4	Puławy, ul. Skowieszyńska 51	LbPulaSkowie	Manualny / tło podmiejskie	57,0	51	31,2
5	Radzyń Podlaski, ul. Sitkowskiego 1b	LbRadzPodSit	Manualny / tło podmiejskie	57,0	51	31,2
6	Zamość, ul. Hrubieszowska 69A	LbZamoHrubie	Manualny / tło miejskie	55,0	50	32,0

W 2015 r. w strefie lubelskiej na wszystkich stanowiskach pomiarowych stwierdzono przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 dla stężeń średniodobowych. Najwyższe stężenie ($62,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$) wystąpiło w Białej Podlaskiej, gdzie poziom dopuszczalny został przekroczony o 24%. W Białej Podlaskiej ponadto wystąpiła największa liczba dni ze stężeniami przekraczającymi $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ – 60 dni. Na żadnym stanowisku nie stwierdzono przekroczenia poziomu dopuszczalnego dla stężeń średniorocznych.

1.4.2.3 Czynniki powodujące przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 w 2015 r.

W celu ustalenia przyczyn występowania wysokich stężeń wpływających na powstanie przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 w strefie lubelskiej dokonano analizy przebiegu stężeń średnich dobowych tego zanieczyszczenia. Na wykresie wyróżniono wartość poziomu dopuszczalnego dla stężeń średnich dobowych.

Rysunek 18 Roczny przebieg średnich dobowych wartości pyłu zawieszonego PM10 na stanowiskach pomiarowych w strefie lubelskiej w 2015 r.

Zdecydowana większość sytuacji wystąpienia wysokich stężeń pyłu zawieszonego PM10 w roku 2015 miała miejsce w okresie zimowym, co pozwala na sformułowanie wniosku, że za podwyższone wartości stężeń, a w konsekwencji za przekroczenie poziomu dopuszczalnego, odpowiedzialna jest przede wszystkim niska emisja z systemów grzewczych, związana z sektorem komunalno-bytowym. W okresie zimowym częstym zjawiskiem są ponadto szczególnie niekorzystne scenariusze meteorologiczne, które mogą wpływać na długotrwałe utrzymywanie się substancji na danym terenie i powodować ich kumulację. Najmniej korzystne warunki wiążą się z niską temperaturą powietrza, która skutkuje wzmożoną emisją z systemów grzewczych, niską prędkością wiatru, uniemożliwiającą dyspersję zanieczyszczeń oraz niskim położeniem warstwy mieszania i stanem stałym równowagi atmosfery, co oznacza stagnację lub niewielki ruch mas powietrza.

1.4.2.4 Pomiary pyłu zawieszonego PM2,5 w latach 2010-2014

W tabeli poniżej przedstawiono wyniki pomiarów stężeń pyłu zawieszonego PM2,5 w latach 2010 – 2014 ze stacji monitoringu zlokalizowanych w strefie lubelskiej. Pomiary w strefie prowadzone były metodą manualną. Jednostką odpowiedzialną za prowadzenie pomiarów jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie.

Tabela 8 Pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej w latach 2010 – 2014

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Rok	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
1	Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58	LbBiałaPOrzechowa1)	2010	27,0
			2011	25,7
			2012	21,6
			2013	20,4
			2014	25,8

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Rok	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
2	Chełm, ul. Jagiellońska 64	LbChelmJagWIOS2)	2010	24,0
			2011	21,9
			2012	20,4
			2013	21,3
			2014	23,9
3	Zamość, ul. Hrubieszowska 69A	LbZamoscHrubieszowsk3)	2010	25,9
			2011	25,7
			2012	20,9
			2013	22,4
			2014	22,9

¹⁾ od 2015 r. kod stacji LbBiaPodOrze

²⁾ od 2015 r. kod stacji LbChelJagiel

³⁾ od 2015 r. kod stacji LbZamoHrubie

Wyniki pomiarów prowadzone na obszarze strefy lubelskiej wskazują na występowanie przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5} – 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w latach 2010 i 2011 – nie został jednak przekroczony poziom dopuszczalny powiększony o istniejące wówczas marginesy tolerancji. W kolejnych latach obserwowano zmienną tendencję stężeń – początkowo spadkową, a od 2013 wzrostową, przy czym poziom dopuszczalny nie został przekroczony.

Marginesy tolerancji dla pyłu zawieszonego PM_{2,5} wynosiły:

- dla roku 2010 – 4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- dla roku 2011 – 3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- dla roku 2012 – 2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- dla lat 2013-14 – 1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

1.4.2.5 Pomiary pyłu zawieszonego PM_{2,5} w 2015

W tabeli poniżej przedstawiono wyniki pomiarów na stanowiskach, na których w 2015 roku prowadzone były pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM_{2,5}, w strefie lubelskiej. Na podstawie wyników pomiarów strefę lubelską zakwalifikowano do klasy C ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5}, ustalonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi.

Tabela 9 Pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM_{2,5} w strefie lubelskiej w 2015 r.

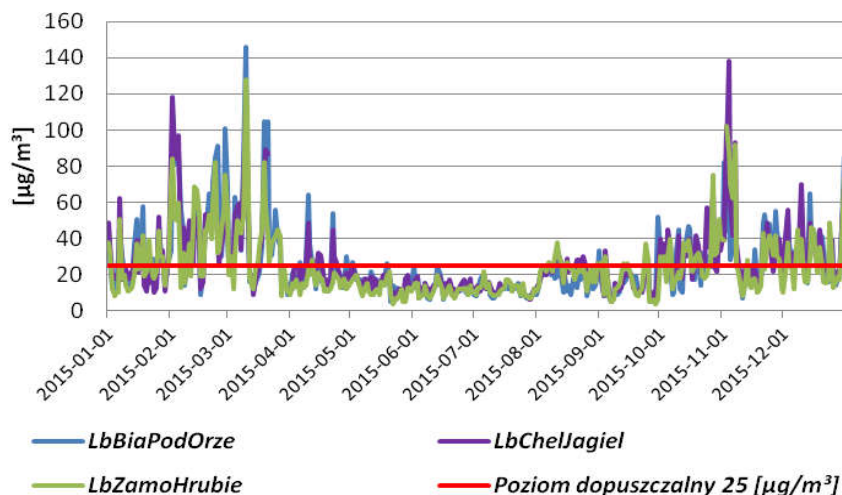
Lp.	Stanowisko	Kod krajowy stacji	Typ pomiaru/ typ stacji*	Stężenie średnie roczne S_a [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
1	Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58	LbBiaPodOrze	Manualny / tło miejskie	26,4
2	Chełm, ul. Jagiellońska 64	LbChelJagiel	Manualny / tło podmiejskie	27,2
3	Zamość, ul. Hrubieszowska 69A	LbZamoHrubie	Manualny / tło miejskie	24,0

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

W 2015 r. w strefie lubelskiej stwierdzono przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 na dwóch stanowiskach – w Białej Podlaskiej (LbBiaPodOrze) – 26,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i w Chełmie (LbChełJagiel) – 27,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Na stanowisku pomiarowym, w Zamościu, stężenie pyłu PM2,5 osiągnęło 96% poziomu dopuszczalnego.

1.4.2.6 Czynniki powodujące przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 w 2015 r.

W celu ustalenia przyczyn występowania wysokich stężeń wpływających na powstanie przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej dokonano analizy przebiegu stężeń średnich dobowych tego zanieczyszczenia. Na wykresie wyróżniono dodatkowo wartość poziomu dopuszczalnego dla stężenia średniorocznego (25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) – dla pyłu zawieszonego PM2,5 nie wyznaczono poziomu normatywnego dla doby.

Rysunek 19 Roczny przebieg średnich dobowych wartości pyłu zawieszonego PM2,5 na stanowiskach pomiarowych w strefie lubelskiej w 2015 r.

Wszystkie sytuacje wystąpienia wysokich stężeń pyłu zawieszonego PM2,5 w roku 2015 miały miejsce w okresie zimowym, co pozwala na sformułowanie wniosku, że, podobnie jak w przypadku pyłu zawieszonego PM10, za podwyższone wartości stężeń, a w konsekwencji za przekroczenie poziomu dopuszczalnego, odpowiedzialna jest przede wszystkim niska emisja z systemów grzewczych, związana z sektorem komunalno-bytowym. W okresie zimowym częstym zjawiskiem są ponadto szczególnie niekorzystne scenariusze meteorologiczne, które mogą wpływać na długotrwałe utrzymywanie się substancji na danym terenie i powodować ich kumulację. Najmniej korzystne warunki wiążą się z niską temperaturą powietrza, która skutkuje wzmożoną emisją z systemów grzewczych, niską prędkością wiatru, uniemożliwiającą dyspersję zanieczyszczeń oraz niskim położeniem warstwy mieszania i stanem stałym równowagi atmosfery, co oznacza stagnację lub niewielki ruch mas powietrza.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.4.3 Procentowy udział substancji zanieczyszczających w powietrzu wprowadzanych do powietrza przez podmioty korzystające ze środowiska na zasadzie powszechnego korzystania ze środowiska

W tabelach poniżej, zgodnie z § 3 pkt 1 lit. f i g Rozporządzenia Ministra środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych (Dz.U. z 2012 r. poz. 1028), przedstawiono bilanse emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 wprowadzanych do powietrza przez podmioty korzystające ze środowiska oraz na zasadzie powszechnego korzystania ze środowiska. Szczegółowy opis typów emisji zamieszczono w rozdziale 3.1.2.

Tabela 10 Bilans emisji pyłu zawieszonego PM10 dla strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji		Pył PM10	
Ze względu na lokalizację źródła	Ze względu na typ źródła	[Mg/rok]	%
NAPŁYWOWA	Punktowa z pasa 30 km	2 390	3,8
	Punktowa z wysokich źródeł	718	1,1
	Powierzchniowa z pasa 30 km	20 038	31,9
	Liniowa z pasa 30 km	5 454	8,7
	Z rolnictwa z pasa 30 km	1 355	2,2
Z TERENU STREFY	Punktowa	2 176	3,5
	Powierzchniowa	19 868	31,7
	Liniowa	10 735	17,1
Razem		62 734	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o źródłach i wielkości emisji pyłów wykorzystanych w modelowaniu jakości powietrza

Tabela 11 Bilans emisji pyłu zawieszonego PM2,5 dla strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji		Pył PM2,5	
Ze względu na lokalizację źródła	Ze względu na typ źródła	[Mg/rok]	%
NAPŁYWOWA	Punktowa z pasa 30 km	925	2,4
	Punktowa z wysokich źródeł	349	0,9
	Powierzchniowa z pasa 30 km	15 804	41,5
	Liniowa z pasa 30 km	1 363	3,6
	Z rolnictwa z pasa 30 km	45	0,1
Z TERENU STREFY	Punktowa	1 004	2,7
	Powierzchniowa	16 019	42,1
	Liniowa	2 567	6,7
Razem		38 076	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o źródłach i wielkości emisji pyłów wykorzystanych w modelowaniu jakości powietrza

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.4.4 Poziom tła dla uwzględnionych substancji

W programie ochrony powietrza dla strefy lubelskiej uwzględniono stężenia ze źródeł położonych poza strefą, kształtujących średnioroczny poziom tła substancji będących przedmiotem analiz.

Pył zawieszony PM10

- tło regionalne 0,7-8,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- tło całkowite PM10: 7,5-16,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Pył zawieszony PM2,5

- tło regionalne PM2,5: 0,6-8,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- tło całkowite PM2,5: 6,9-15,0 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Przestrzenny rozkład stężeń kształtujących tło regionalne oraz opis tła zamieszczono w rozdziałach 3.6.2 i 3.6.4.

1.4.5 Przewidywany poziom substancji w roku prognozowanym

1.4.5.1 Prognoza emisji substancji do powietrza na lata 2015 i 2020 dla obszaru Polski

Prognozę emisji oraz stężeń oparto o założenia zawarte w opracowaniu „Aktualizacja prognoz pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 dla lat 2015, 2020 na podstawie modelowania z wykorzystaniem nowych wskaźników emisyjnych”⁷ wykonane na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska przez BSIPP „Ekometria” w 2012 r. W ww. opracowaniu określono scenariusze emisyjne i wykonano obliczenia stężeń zanieczyszczeń dla lat 2015 i 2020. Poniżej przedstawiono omówione w powyższej pracy zmiany emisji poszczególnych typów analizowanych substancji, będące rezultatem zmian prawa polskiego i unijnego w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniami (głównie Dyrektywa IED i wynikające z niej zmiany w polskim prawie).

Zmiany emisji na poziomie kraju wpłyną na stężenia tła zanieczyszczeń na obszarze województwa lubelskiego, w tym w strefy lubelskiej.

Emisja przemysłowa

Analiza dostępnych danych statystycznych z lat 2008-2013 wskazuje na spadek aktywności źródeł przemysłowych emisji zanieczyszczeń do powietrza, który w głównej mierze związany jest z globalnym kryzysem ekonomicznym, a tym samym spadkiem produkcji. Na skutek tego oraz wskutek ukształtowania się globalnej sytuacji ekonomicznej, a także ciągłego rozwoju sytuacji politycznej w aspekcie ochrony powietrza (w tym zarządzania emisjami oraz krajowej i międzynarodowej polityki redukcji emisji zanieczyszczeń powietrza), większość opracowań eksperckich dotyczących projekcji emisji zanieczyszczeń, całkowicie lub w dużej części, jest nieaktualna. Ponadto zauważa się brak opracowań zawierających szczegółowe prognozy sektorowe związanych z głównymi gałęziami gospodarki w Polsce (np. energetyka zawodowa, produkcja w przemyśle metali żelaznych, produkcja w przemyśle surowców mineralnych, przetwórstwo surowców chemicznych itd.).

⁷Trapp W., Paciorek M., i inni: Aktualizacja prognoz pyłu PM10 i PM2,5 dla lat 2015, 2020 na podstawie modelowania z wykorzystaniem nowych wskaźników emisyjnych, GIOŚ Warszawa, 2012

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Prognoza wydana przez Ministerstwo Finansów zakłada, że udział przemysłu w tworzeniu PKB będzie malał z 24,3% w 2008 r. do 19,7% w roku 2030, co daje średni roczny spadek na poziomie 0,2%. Równocześnie prognozowany jest wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną przez przemysł na poziomie 22% (czyli około 1% rocznie) oraz nieznaczny wzrost zapotrzebowania na ciepło sieciowe (na poziomie około 0,5% rocznie).

Biorąc powyższe pod uwagę w niniejszym opracowaniu założono:

1. wzrost zużycia energii związany ze wzrostem zapotrzebowania na nią, a wynikający pośrednio ze wzrostu liczby gospodarstw domowych oraz konsumpcyjnego stylu życia ludzi,
2. obowiązkowy spadek emisji wynikający z założeń dyrektyw i międzynarodowych zobowiązań Polski (np. pakiet klimatyczno-energetyczny),
3. spadek emisji związany z zastosowaniem nowych niskoemisyjnych technologii oraz odnawialnych źródeł energii.

W związku z tym w kolejnych latach prognozy zakłada się 5-20% spadek emisji dla podstawowych związków (SO_2 , NO_2 , pyłów, benzo(a)pirenu w pyłe) w stosunku do roku 2010.

Emisja z ogrzewania indywidualnego

Konsekwentna realizacja działań zmierzających do ograniczenia paliw stałych z ogrzewania indywidualnego, zapisanych w programach ochrony powietrza na terenie kraju, może doprowadzić do 25% redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10 i pyłu PM2,5 w roku 2020.

Emisja komunikacyjna

W opracowaniu⁸ dokładnie omówiony został problem konstrukcji wskaźników emisji ze spalania paliwa w silniku dla roku 2010. Biorąc pod uwagę wszelkie możliwe regulacje prawne odnośnie europejskich standardów emisji spalin oraz zmiany w strukturze wiekowej floty, skonstruowano zestaw oddzielnych wskaźników dla lat 2015 i 2025, które, biorąc pod uwagę postęp technologiczny, są istotnie niższe od obecnie stosowanych. Równocześnie, w perspektywie kolejnych lat, należy liczyć się ze wzrostem ilości pojazdów na drogach.

W tabeli poniżej przedstawiono wskaźniki prognozy dla poszczególnych typów pojazdów.

Tabela 12 Skumulowany wskaźnik wzrostu ruchu w stosunku do 2015 r.

Rok	Samochody osobowe	Samochody dostawcze	Samochody ciężarowe bez przyczep i naczep	Samochody ciężarowe z przyczepami i naczepami
2026	1,264	1,102	1,109	1,109

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Założeń do prognoz ruchu GDDKiA”

Założono niewielki spadek emisji pyłu unoszonego z zabrudzenia jezdni wynikający z częstszego ich czyszczenia, co jest jednym z działań naprawczych wskazanych w niniejszym dokumencie.

⁸Trapp W., Paciorek M., i inni: Aktualizacja prognoz pyłu PM10 i PM2,5 dla lat 2015, 2020 na podstawie modelowania z wykorzystaniem nowych wskaźników emisyjnych, GIOŚ, Warszawa, 2012

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ponadto prognozuje się, że ze względu na zmiany związane z regulacjami w sprawie norm EURO, istotnie spadnie emisja NO_x, CO oraz NMLZO. Niestety wzrost natężenia ruchu powoduje, że emisje pozostałych zanieczyszczeń rosną.

1.4.5.2 Prognoza stężeń substancji dla strefy lubelskiej

Prognozę stężeń pyłu zawieszonego PM10 w strefie lubelskiej dla 2026 roku, w zakresie napływu regionalnego i całkowitego, określono w oparciu o założenia omówione w rozdziale 1.4.5.1.

Oszacowane stężenia uwzględniają działania wynikające z przepisów prawa krajowego, ze szczególnym uwzględnieniem obowiązujących programów ochrony powietrza, w tym programów dla strefy lubelskiej.

Tłó regionalne – średnioroczny poziom prognozowany w 2026 r.:

- PM10: 0,5 – 6,6 µg/m³;
- PM2,5: 0,4 – 6,3 µg/m³.

Tłó całkowite – średnioroczny poziom prognozowany w 2026 r.:

- PM10: 5,7 – 12,3 µg/m³;
- PM2,5: 5,2 – 11,3 µg/m³.

Prognoza stężeń z emisji z ogrzewania indywidualnego w strefie lubelskiej wynika z założenia realizacji działań naprawczych zmierzających do ograniczenia emisji z indywidualnych systemów grzewczych, wskazanych w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”. W ww. programie ochrony powietrza, jako podstawowe działanie naprawcze zmierzające do ograniczenia zanieczyszczenia powietrza benzo(a)pirenem, a tym samym pyłami zawieszonymi, wskazano ograniczenie emisji z ogrzewania indywidualnego przez zmianę sposobu ogrzewania w lokalach ogrzewanych indywidualnie niskosprawnymi kotłami lub piecami na paliwo stałe, na ogrzewanie niskoemisyjne lub bezemisyjne. Zaproponowano realizację działań obejmujących:

1. Podłączenie do sieci ciepłowniczej lub zmianę na ogrzewanie elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła odnawialnej energii) w lokalach ogrzewanych niskosprawnymi kotłami na paliwo stałe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
2. Wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece gazowe lub olejowe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
3. Wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece (klasy V) węglowe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
4. Termomodernizację budynków, w których wymieniane jest źródło ciepła.

W ww. uchwale założono realizację działania w 22 miastach, zakładając górną granicę poziomu redukcji emisji wynoszącą 60%. W celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania 24 godziny zmodyfikowano zakres redukcji emisji w Białej Podlaskiej oraz w Tomaszowie Lubelskim, zakładając obniżenie emisji z sektora bytowo-komunalnego o 70%. Poniżej, w tabeli, zestawiono docelowy efekt ekologiczny redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5. Poziom redukcji (% emisji z sektora bytowo-komunalnego) oraz wielkość redukcji (Mg/rok) odnosi się do emisji z 2014 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 13 Poziom redukcji emisji z sektora bytowo-komunalnego wraz z efektem ekologicznym dla pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w miastach w strefie lubelskiej, w których w 2014 r. wskazano występowanie obszarów przekroczeń poziomu docelowego B(a)P

Lp.	Obszar	Redukcja emisji z sektora bytowo-komunalnego [%]	Docelowy efekt ekologiczny [Mg/rok]	
			PM10	PM2,5
1	Biała Podlaska	70	232	189
2	Chełm	61	280	221
3	Zamość	60	227	181
4	Terespol	26	16	13
5	Międzyrzec Podlaski	8	9	7
6	Łuków	60	121	99
7	Radzyń Podlaski	60	74	60
8	Ryki	61	47	38
9	Dęblin	60	60	49
10	Lubartów	60	98	80
11	Parczew	56	38	31
12	Włodawa	60	45	37
13	Łęczna	34	15	13
14	Świdnik	60	61	50
15	Puławy	54	62	51
16	Opole Lubelskie	26	18	14
17	Kraśnik	60	91	74
18	Krasnystaw	45	55	45
19	Janów Lubelski	60	69	57
20	Biłgoraj	60	106	87
21	Tomaszów Lubelski	70	153	124
22	Hrubieszów	60	83	68

Prognoza stężeń z emisji punktowej oraz emisji z komunikacji została wykonana w oparciu o założenia przedstawione w rozdziale 1.4.5.1.

Poniżej przedstawiono prognozowane poziomy pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w strefie lubelskiej w roku zakończenia POP (2026 r.), w przypadku niepodejmowania dodatkowych działań oprócz wymaganych przepisami prawa, w tym realizacji uchwalonych programów ochrony powietrza.

Tabela 14 Prognozowany poziom substancji w przypadku niepodejmowania dodatkowych działań w roku zakończenia programu ochrony powietrza w strefie lubelskiej

Kod obszaru przekroczeń	Lokalizacja	Poziom substancji ¹⁾ S _d ²⁾ / liczba dni z przekroczeniem w 2015 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _d / liczba dni z przekroczeniem w 2026 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _a ³⁾ w 2015 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _a w 2026 r. [µg/m ³]
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszzonego PM10 24h					
Lu15SLuPM10d01	Biała Podlaska	115,3 / 86	49,7 ⁴⁾ / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d02	Chełm	92,0 / 71	48,4 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d03	Zamość	92,1 / 66	49,4 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d04	Tomaszów Lubelski	110,8 / 94	50,0 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d05	Biłgoraj	86,8 / 81	45,7 / ≤ 35		

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Kod obszaru przekroczeń	Lokalizacja	Poziom substancji ¹⁾ S _d ²⁾ / liczba dni z przekroczeniem w 2015 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _d / liczba dni z przekroczeniem w 2026 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _a ³⁾ w 2015 r. [µg/m ³]	Poziom substancji S _a w 2026 r. [µg/m ³]
Lu15SLuPM10d06	Dęblin	55,5 / 41	34,6 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d07	Hrubieszów	62,0 / 44	35,0 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d08	Hrubieszów	70,8 / 53	40,7 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d09	Janów Lubelski	70,5 / 56	40,7 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d10	Kraśnik	81,2 / 66	45,3 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d11	Lubartów	80,7 / 55	47,5 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d12	Łuków	95,0 / 78	49,4 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d13	Puławy	63,0 / 47	41,3 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d14	Radzyń Podlaski	63,3 / 41	37,6 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d15	Ryki	59,8 / 44	40,4 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d16	Świdnik	93,6 / 72	49,2 / ≤ 35		
Lu15SLuPM10d17	Włodawa	59,3 / 45	33,7 / ≤ 35		
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszonego PM10 rok					
Lu15SLuPM10a01	Biała Podlaska			47,4	23,6
Lu15SLuPM10a02	Biała Podlaska			45,0	21,8
Lu15SLuPM10a03	Tomaszów Lubelski			49,9	30,0
Obszary z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszonego PM2,5					
Lu15SLuPM2,5a01	Biała Podlaska			39,5	20,0
Lu15SLuPM2,5a02	Chelm			38,8	20,0
Lu15SLuPM2,5a03	Zamość			28,2	17,8
Lu15SLuPM2,5a04	Biłgoraj			29,1	17,6
Lu15SLuPM2,5a05	Łuków			27,8	18,0
Lu15SLuPM2,5a06	Łuków			30,5	19,3
Lu15SLuPM2,5a07	Świdnik			28,2	18,1
Lu15SLuPM2,5a08	Tomaszów Lubelski			34,9	19,5

¹⁾ Podane w tabeli stężenia pyłów pochodzą z modelowania

²⁾ S_d – stężenie o okresie uśredniania wyników 24 godziny

³⁾ S_a – stężenie o okresie uśredniania wyników rok

⁴⁾ Prognoza uwzględnia zmodyfikowane działanie – redukcję emisji z sektora bytowo-komunalnego o 70%

Prognozuje się, że w przypadku niepodejmowania żadnych dodatkowych działań, poza tymi, których realizacja wynika z przepisów prawa oraz realizacji działań z Programu ochrony powietrza w zakresie B(a)P, w strefie lubelskiej w 2026 roku nie będą przekraczane standardy jakości powietrza w zakresie zanieczyszczeń pyłowych – dotrzymane zostaną poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom dopuszczalny II fazy (do osiągnięcia do 2020 r.) pyłu zawieszonego PM2,5.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Realizacja ograniczenia emisji z sektora bytowo-komunalnego w zakresie określonym w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu” będzie skuteczna w odniesieniu do przywrócenia naruszonych standardów jakości powietrza w zakresie zanieczyszczeń pyłowych. W związku z tym nie wskazuje się dodatkowych działań naprawczych, poza działaniem skierowanym na obniżenie emisji z sektora transportowego.

1.5 Działania zmierzające do ograniczenia zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM10 i pyłem zawieszonym PM2,5

1.5.1 Krajowy Program Ochrony Powietrza

Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020 (z perspektywą do 2030) (KPOP) obowiązuje od 1 października 2015 r. Jest to dokument strategiczny, którego głównym celem jest poprawa jakości życia Polaków, w tym szczególnie ochrona ich zdrowia i warunków życia, z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz z jednoczesnym zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Cel główny Programu będzie realizowany poprzez określenie celów szczegółowych oraz wskazanie kierunków interwencji, które spowodują przewyższenie barier hamujących efektywną realizację programów ochrony powietrza, przez co przyczynią się do poprawy stanu jakości powietrza w Polsce.

Wyzwaniem dla Polski, w pierwszej kolejności, jest osiągnięcie poziomów dopuszczalnych ustanowionych dla pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 oraz poziomu docelowego benzo(a)pirenu, poprzez realizację działań naprawczych określonych w obowiązujących programach ochrony powietrza, a w rezultacie osiągnięcie poprawy jakości powietrza na terenie całego kraju, w szczególności w obszarach, na których występują duże skupiska ludności, a jednocześnie notuje się najwyższe stężenia zanieczyszczeń powietrza. Właściwa jakość powietrza, zgodnie z prawodawstwem krajowym i unijnym, powinna zostać osiągnięta do 2020 r. W perspektywie do 2030 r. powinny natomiast zostać osiągnięte standardy jakości powietrza na poziomach określonych przez Światową Organizację Zdrowia (WHO).

Poza wymienieniem celów KPOP wskazuje kierunki interwencji najbardziej efektywnych i optymalnych kosztowo działań naprawczych, technicznych, a także organizacyjnych w skali całego kraju, które pozwolą na podjęcie odpowiednich środków na szczeblu krajowym, regionalnych oraz lokalnym.

Kierunki działań Krajowego Programu Ochrony Powietrza

Strategia Krajowego Programu Ochrony Powietrza zmierzająca do przywrócenia i utrzymania standardów jakości powietrza opiera się na poniższych kierunkach działań:

1. Podniesienie rangi zagadnienia poprawy jakości powietrza poprzez skonsolidowanie działań na szczeblu krajowym oraz powołanie Partnerstwa na rzecz poprawy jakości powietrza

Problematyka ochrony powietrza i działania naprawcze z nią związane są zadaniami dotyczącymi wielu resortów i powinna być ona brana pod uwagę przy kształtowaniu polityki gospodarczej i społecznej kraju. Tylko wspólne działania resortów pozwolą na radykalną poprawę jakości powietrza. Działania te powinny być wsparte poprzez utworzenie Partnerstwa, w ramach którego możliwe będzie podniesienie rangi jakości powietrza

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

w dokumentach strategicznych oraz przeprowadzenie odpowiednich zmian legislacyjnych będących w gestii różnych resortów.

2. Stworzenie ram prawnych sprzyjających realizacji efektywnych działań mających na celu poprawę jakości powietrza

Istnieje wiele barier prawnych, które stanowią poważną przeszkodę w realizacji efektywnych działań naprawczych wskazanych w programach ochrony powietrza. Wprowadzenie m.in. wymagań jakościowych dla paliw dopuszczonych do sprzedaży dla gospodarstw domowych oraz wymagań dla kotłów małej mocy dopuszczonych do obrotu i sprzedaży skutkować będzie stworzeniem podstaw do realizacji, na poziomie wojewódzkim i lokalnym, efektywnych działań określonych w POP-ach, eliminując możliwość wykorzystania paliw niskiej jakości oraz stosowania wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych na paliwa stałe.

3. Włączenie społeczeństwa w działania na rzecz poprawy jakości powietrza poprzez zwiększenie świadomości społecznej oraz tworzenie trwałych platform dialogu z organizacjami społecznymi

Niska świadomość społeczna w zakresie problematyki jakości powietrza wiąże się z codziennymi nieekologicznymi postawami społeczeństwa oraz brakiem wiedzy na temat wpływu na środowisko, a szczególnie na emitowanie zanieczyszczeń do powietrza, podejmowanych przez nie działań. Dlatego też ważne jest kształtowanie właściwych zachowań społecznych oraz włączenie społeczeństwa w działania na rzecz poprawy jakości powietrza poprzez prowadzenie cyklicznych działań edukacyjno-informacyjnych, zarówno na szczeblu krajowym, regionalnym, jak i lokalnym.

4. Rozwój i rozpowszechnienie technologii sprzyjających poprawie jakości powietrza

Ze względu na to, iż podstawową przyczyną przekroczeń norm jakości powietrza na terenie całej Polski, jest sektor bytowo-komunalny, w którym do celów grzewczych wykorzystuje się stare wysokoemisyjne urządzenia grzewcze (opalone paliwami stałymi), konieczny jest rozwój technologii produkcji urządzeń grzewczych spełniających wymogi rozporządzeń wykonawczych do dyrektywy 2009/125/WE (tzw. ecodesign), które będą obowiązywały od stycznia 2020 dla nowych małych kotłów grzewczych, natomiast od stycznia 2018 r. dla ogrzewaczy pomieszczeń. Jednocześnie wskazane jest upowszechnianie i wykorzystanie paliw nisko- i bezemisyjnych oraz niskoemisyjnego taboru wykorzystującego alternatywne systemy napędowe (elektryczne, hybrydowe, napędzane gazem ziemnym, biopaliwami, itp.), gdyż drugim co do wielkości źródłem zanieczyszczeń powietrza staje się transport samochodowy.

5. Rozwój mechanizmów kontrolowania źródeł niskiej emisji sprzyjających poprawie jakości powietrza

Efektywna realizacja działań naprawczych w ramach programów ochrony powietrza oraz programów ograniczania niskiej emisji wymaga wprowadzenia mechanizmów kontrolowania źródeł niskiej emisji w celu monitorowania założonych celów i efektów ekologicznych.

6. Upowszechnienie mechanizmów finansowych sprzyjających poprawie jakości powietrza

W celu realizacji działań związanych ze zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń z sektora bytowo-komunalnego i transportu konieczne jest prowadzenie polityki finansowej

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

państwa zmierzającej do promowania bezemisyjnych odnawialnych źródeł energii poprzez obniżenie ceny paliw niskoemisyjnych oraz szerszego ich wykorzystania, a także wspieranie finansowe działań mających na celu poprawę jakości powietrza.

Plan działań na poziomie krajowym

W celu poprawy jakości powietrza w Polsce konieczne jest podjęcie szeregu działań o charakterze strategicznym, legislacyjnym, edukacyjnym, techniczno-technologicznym, kontrolnym oraz finansowym na każdym szczeblu zarządzania – od lokalnego, poprzez regionalny do krajowego. Obecnie kluczowym jest podjęcie skutecznych działań na szczeblu krajowym. Działania priorytetowe na poziomie krajowym powinny koncentrować się na wprowadzeniu niezbędnych zmian prawnych, które pozwolą na efektywną realizację działań naprawczych wskazanych w programach ochrony powietrza.

W tabeli poniżej przedstawiony został plan działań na poziomie krajowym, uporządkowany zgodnie z kierunkami Krajowego Programu Ochrony Powietrza w podziale na ramy czasowe: krótkoterminowe – do roku 2018, średnioterminowe – do roku 2020 oraz długoterminowe – do roku 2030. Jednocześnie w ramach działań krótkoterminowych do roku 2018 ze względu na kluczowy charakter wskazano działania do natychmiastowej realizacji, **wyróżnione w tekście** – działania priorytetowe.

Tabela 15 Plan działań w celu poprawy jakości powietrza na poziomie krajowym

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator*
Podniesienie zagadnienia poprawy jakości powietrza poprzez skonsolidowanie działań na szczeblu krajowym		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Utworzenie Partnerstwa na rzecz Poprawy Jakości Powietrza w Polsce	MŚ
	Nadanie odpowiedniego priorytetu poprawie jakości powietrza – w działaniach NFOŚiGW oraz WFOŚiGW	MŚ, Prezesa NFOŚiGW oraz funduszy wojewódzkich
	Uwzględnienie działań i zaleceń Krajowego Programu Ochrony Powietrza podczas aktualizacji innych polityk, strategii czy programów priorytetowych, w tym przede wszystkim ustanowienie priorytetu poprawy jakości powietrza w Narodowym Programie Zdrowia	RM
	Wzmocnienie systemu oceny jakości powietrza poprzez: ujednoczenie ocen jakości powietrza przeprowadzanych we wszystkich strefach w kraju z wykorzystaniem jednego modelu matematycznego oraz przekazywanie województwom wyników ocen jakości powietrza w województwie z dołączoną do wyników analizą przyczyn przekroczeń norm jakości powietrza, które stanowią powinny pełną diagnozę do opracowania POP-ów, przygotowanie wytycznych do prowadzenia wojewódzkich i gminnych inwentaryzacji zanieczyszczeń powietrza, w tym opracowanie ujednoczonych wskaźników emisji w celu zapewnienia spójnych danych w ramach poszczególnych województw	GIOŚ
	Przygotowanie ujednoczonych wytycznych dotyczących metodyki detekcji spalania odpadów w małych źródłach ciepła	MŚ

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator*
Średnioterminowe (do roku 2020)	Stworzenie modelu obliczania kosztów zdrowotnych w cenach skutków regulacji krajowych strategii oraz programów w zakresie energetyki i przemysłu z uwzględnieniem ich w kosztach zewnętrznych	MŚ, MZ, MG, MIR, MRiRW, MSP
	Opracowanie i wdrożenie ujednoczonego systemu sprawozdawczego w zakresie przekazywania danych dotyczących emisji zanieczyszczeń powietrza wraz z określeniem zasad obliczania efektu ekologicznego w skali całego kraju	MŚ
Długoterminowe (do roku 2030)	Uwzględnienie tematyki jakości powietrza, w tym konieczności osiągnięcia nowych norm jakości powietrza dla dotychczas nienormowanych zanieczyszczeń powietrza, w dokumentach krajowych o charakterze strategicznym	RM
Stworzenie ram prawnych sprzyjających realizacji efektywnych działań mających na celu poprawę jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Wprowadzenie zmian prawnych w zakresie art. 96 (stworzenie możliwości wprowadzenia ograniczeń w zakresie jakości paliw stosowanych na danym obszarze) oraz art. 225-229 (uelastycznienie mechanizmu kompensacji poprzez stworzenie możliwości kompensowania emisji z udziałem większej liczby podmiotów, w tym pochodzącej z instalacji spalania paliw stałych eksploatowanych przez osoby fizyczne) ustawy <i>Poś</i>	Parlament RP / MŚ
	Opracowanie projektu rozporządzenia w sprawie wymagań dotyczących sezonowej efektywności energetycznej oraz dopuszczalnej emisji substancji z instalacji spalania paliw o mocy cieplnej do 0,5 MW	MG / MŚ
	Zmiana ustawy z dnia 10 października 2014 r. o systemie monitorowania i kontrolowania jakości paliw (Dz.U. z 2016 r., poz. 1928) poprzez rozszerzenie zakresu przedmiotowego delegacji ustawowej do wydania przez ministra właściwego do spraw gospodarki rozporządzenia w sprawie wymagań jakościowych dla paliw stałych, o możliwość różnicowania parametrów jakościowych paliw ze względu na ich wykorzystanie w instalacjach spalania paliw	Parlament RP/ MG / MŚ
	Wymagania jakościowe dla paliw stałych stosowanych w instalacja o nominalnej mocy cieplnej nie większej niż 1,0 MW	MG / MŚ
	Zmiana rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2003 r. w sprawie wykroczeń, za które strażnicy straży gminnych są uprawnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. z 2003 r. Nr 208, poz. 2026 ze zm.) poprzez dodanie w jego §2 ust. 1 pkt 11 przepisu art. 334 ustawy <i>Poś</i>	MSW / MŚ
Średnioterminowe (do roku 2020)	Zmiana ustawy <i>Poś</i> , w szczególności poprzez: – wprowadzenie definicji niskiej emisji i obszarów przekroczeń w strefie, rozszerzenie zadań wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska o przygotowywanie pełnej analizy przekroczeń norm jakości powietrza w strefach, – wprowadzenie możliwości ustanowienia stref	MŚ

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator*
	<p>ograniczonej emisji z transportu oraz zasad ich ustanawiania,</p> <ul style="list-style-type: none"> - określenie preferencji dla lokalizacji stacji pomiarów zanieczyszczeń powietrza pracujących w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na potrzeby dokumentacji skuteczności działań naprawczych na obszarach przekroczeń 	
	<p>Zmiana ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. <i>Prawo budowlane</i> (Dz.U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.) poprzez dodanie przepisu zobowiązującego do określenia w pozwoleniach na budowę dopuszczalnego sposobu ogrzewania budynków na obszarach przekroczeń standardów jakości powietrza, z priorytetem podłączenia do ciepła systemowego</p>	MIR / MŚ
	<p>Zmiana ustawy z dnia 8 marca 1990 r. <i>o samorządzie gminnym</i> (Dz.U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.) poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wprowadzenie nadzoru ze strony wojewody nad terminowym przygotowaniem przez gminy założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe oraz ich aktualizacji, - wprowadzenie sankcji dla gmin za brak opracowania założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe 	MAC / MŚ
	<p>Zmiana ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – <i>Prawo o ruchu drogowym</i> (Dz.U. z 2017 r., poz. 128) w zakresie możliwości wprowadzenia oznakowania stref ograniczonej emisji transportowej</p>	MIR / MŚ
	<p>Zmiana ustawy z dnia 21 marca 1985 r. <i>o drogach publicznych</i> (Dz.U. z 2016 r., poz. 1440 ze zm.) w zakresie zwolnienia z opłat za zajęcie pasa drogowego na potrzeby lokalizacji stacji pomiarów zanieczyszczenia powietrza pracujących w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w celu realizacji pomiarów tzw. emisji komunikacyjnej, możliwości kształtowania przez samorzady maksymalnej stawki za pierwszą godzinę parkowania oraz dni objętych obowiązkiem opłaty</p>	MIR / MŚ
	<p>Zmiana ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. <i>o charakterystyce energetycznej budynków</i> (Dz.U. z 2014 r., poz. 1200 ze zm.) poprzez: wprowadzenie zadania dla służb kominiarskich w zakresie nadzoru i monitorowania jakości instalacji spalania paliw, przewodów kominowych oraz paliwa stosowanego dla celów grzewczych w obiektach budowlanych</p>	MG / MŚ
Włączenie społeczeństwa w działania na rzecz poprawy jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	<p>Prowadzenie kampanii medialnych i informacyjnych w zakresie proekologicznych zachowań sprzyjających poprawie jakości powietrza</p>	MŚ
	<p>Prowadzenie programów informacyjnych dotyczących wpływu niskiej emisji na zdrowie i środowisko*</p>	MŚ
	<p>Przygotowanie w ramach akcji informacyjno-edukacyjnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wytycznych zawierających wymagania, jakim powinny odpowiadać programy ograniczania niskiej 	MŚ

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator*
	emisji (PONE), – poradnika niskoemisyjnego, ekonomicznego ogrzewania w piecach domowych i małych kotłowniach	
	Konkursy Ministra Środowiska na czyste techniki i technologie do stosowania w sektorze bytowo-komunalnym	MŚ
	Międzynarodowe i krajowe konferencje i seminaria naukowe w zakresie wymiany doświadczeń w ochronie powietrza	MŚ
	Informowanie społeczeństwa o aktualnym stanie jakości powietrza w oparciu o różne narzędzia, w tym portal GIOŚ, tablice informacyjne	GIOŚ
	Rozszerzenie kampanii Ministerstwa Środowiska pt „Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski” o badanie zachowań sprzyjających efektywności energetycznej	MŚ
Średnioterminowe (do roku 2020)	Kontynuacja działań krótkoterminowych	-
Długoterminowe (do roku 2030)	Kontynuacja działań krótko- i średnioterminowych	-
	Informowanie społeczeństwa o aktualnym stanie jakości powietrza w oparciu o nowe narzędzia, w tym wprowadzenie „czarnych” i „zielonych” punktów jakości powietrza w miastach, na podstawie wyników ocen jakości powietrza	GIOŚ
Rozwój i upowszechnienie technologii sprzyjających poprawie jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Przygotowanie Wytocznych do prowadzenia wojewódzkich i gminnych inwentaryzacji zanieczyszczeń powietrza, w tym opracowanie ujednoliconych wskaźników emisji w celu zapewnienia spójnych danych w ramach poszczególnych województw	MŚ
	Rozwój technologii produkcji kotłów spełniających wymogi UE, w tym dyrektywy EcoDesign (wymagań dotyczących ekoprojektu)	MG / NCBR
	Uruchomienie badań dotyczących opracowania wiarygodnych metod pomiarowych składu frakcyjnego pyłu oraz uaktualnienie wskaźników emisji pyłu PM10 i PM2,5 z różnych źródeł	MŚ
Średnioterminowe (do roku 2020)	Rozwój technologii nowych paliw nisko- i bezemisyjnych	MG, MRiRW, NCBR
	Rozwój i wsparcie ciepła systemowego	MG, MŚ, NCBR
Długoterminowe (do roku 2030)	Kontynuacja działania średnioterminowego w zakresie rozwoju technologii nowych paliw nisko- i bezemisyjnych	MG, MRiRW, NCBR
	Kontynuacja działania średnioterminowego w zakresie rozwoju i wsparcia ciepła systemowego	MG, MŚ, NCBR
	Wsparcie przygotowania koncepcji oraz realizacji projektów demonstracyjnych o dużej multiplikowalności, kreujących powszechne standardy, w poszczególnych segmentach energetyki prosumenckiej, oraz ich weryfikowanie poprzez sieć laboratoriów certyfikacyjnych	MG, MŚ, NCBR, jednostki naukowo-badawcze
Rozwój mechanizmów kontrolowania źródeł niskiej emisji sprzyjających poprawie jakości powietrza		

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator*
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Przygotowanie ujednoczonych wytycznych dotyczących metodyki detekcji spalania odpadów w małych źródłach ciepła	MŚ
Średnioterminowe (do roku 2020)	Opracowanie i wdrożenie ujednoczonego systemu sprawozdawczego w zakresie przekazywania danych dotyczących emisji zanieczyszczenia powietrza wraz z określeniem zasad obliczania efektu ekologicznego w skali całego kraju	MŚ
	Zainicjowanie opracowania zintegrowanego systemu zarządzania i monitorowania realizacji POP/PONE, z uwzględnieniem stworzenia bazy źródeł obszarowych na poziomie gminy/ województwa	MŚ
Upowszechnianie mechanizmów finansowych sprzyjających poprawie jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Promocja programów priorytetowych NFOŚiGW oraz innych programów, które mają pośredni wpływ na poprawę jakości powietrza	NFOŚiGW
	Wsparcie finansowe modernizacji miejskiego transportu zbiorowego w kierunku rozwoju transportu przyjaznego dla środowiska oraz działań zmierzających do budowy odpowiedniej infrastruktury w tym zakresie, zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/94/UE z dnia 22 października 2014 r. w sprawie rozwoju infrastruktury paliw alternatywnych (POIIŚ 2014-2020)	MIR
Średnioterminowe (do roku 2020)	Kontynuacja działań krótkoterminowych w zakresie programów priorytetowych NFOŚiGW	NFOŚiGW
	Wsparcie niskoemisyjnych rozwiązań hybrydowych, łączących kilka wzajemnie bilansujących się źródeł, np. biogazowni i farm wiatrowych lub współpracy farm wiatrowych z elektrociepłowniami wyposażonymi w zasobniki ciepła	MIR, NCBR, NFOŚiGW
Długoterminowe (do roku 2030)	Przygotowanie nowych programów priorytetowych NFOŚiGW, które będą miały wpływ na poprawę jakości powietrza	NFOŚiGW
	Rozwój nowych mechanizmów finansowych na poziomie UE	MŚ/MIR, Rada UE ds. ENVI
	Kontynuacja wsparcia realizacji działań na rzecz rozwoju energetyki odnawialnej i kogeneracji w perspektywie do roku 2030 wraz z określeniem oczekiwanego efektu środowiskowego	MŚ, MG, MIR, MRiRW, NFOŚiGW, Programy Europejskie

* **GIOŚ** – Główny Inspektorat Ochrony Środowiska; **MAC** – Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji (obecnie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji); **MG** – Ministerstwo Gospodarki (obecnie Ministerstwo Rozwoju); **MIR** – Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (obecnie Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa oraz Ministerstwo Rozwoju); **MRiRW** – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi; **MSP** – Ministerstwo Skarbu Państwa (zlikwidowane); **MSW** – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (obecnie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji); **MŚ** – Ministerstwo Środowiska; **MZ** – Ministerstwo Zdrowia; **NCBR** – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju; **NFOŚiGW** – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; **Rada UE ds. ENVI** – Rada UE ds. Środowiska; **RM** – Rada Ministrów;

Realizacja działań na poziomie krajowym będzie skutkować w pierwszej kolejności wprowadzeniem możliwości zastosowania nowych narzędzi poprawy jakości powietrza, głównie przez zmiany legislacyjne oraz organizacyjne, które umożliwią podjęcie na poziomie wojewódzkim i lokalnym efektywnych działań określonych w programach ochrony powietrza.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Wsparcie finansowe dla działań mających na celu poprawę jakości powietrza, w tym szczególnie działań dotyczących redukcji emisji z sektora bytowo-komunalnego oraz transportu, a także działań promujących bezemisyjne odnawialne źródła energii będzie skutkowało trwałym obniżeniem tzw. tła zanieczyszczeń.

W tabeli poniżej przedstawiono działania możliwe do podjęcia na szczeblu wojewódzkim i lokalnym. Wskazane działania stanowią ramy określenia działań naprawczych, zawartych w harmonogramie rzeczowo-finansowym i ukierunkowanych na przywrócenie standardów jakości powietrza w obszarach przekroczeń w strefie lubelskiej.

Tabela 16 Plan działań w celu poprawy jakości powietrza na poziomie wojewódzkim i lokalnym

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator
Podniesienie zagadnienia poprawy jakości powietrza poprzez skonsolidowanie działań na szczeblu wojewódzkim i lokalnym		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Przystąpienie do Partnerstwa na rzecz Poprawy Jakości Powietrza w Polsce	Jednostki samorządu terytorialnego, organizacje
	Nadanie odpowiedniego priorytetu poprawie jakości powietrza – w działaniach WFOŚiGW	WFOŚiGW
	Przygotowanie gminnych planów gospodarki niskoemisyjnej, warunkujących finansowanie działań ograniczających emisję zanieczyszczeń powietrza oraz gazów cieplarnianych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020 (POIiŚ 2007-2013)	Gmina
	Realizacja spójnych działań wynikających z dokumentów strategicznych na poziomie wojewódzkim i lokalnym, tj. programów ochrony powietrza z planami gospodarki niskoemisyjnej oraz planami na rzecz zrównoważonej energii SEAP	Województwo
Średnioterminowe (do roku 2020)	Realizacja PGN (RPO 2014-2020)	Gmina
	Wprowadzenie rozwiązań umożliwiających inwestycje typu ESCO w energetyce, w tym w energetyce ciepłej	Firmy doradztwa energetycznego
Stworzenie ram prawnych sprzyjających realizacji efektywnych działań mających na celu poprawę jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Opracowanie i uchwalenie zaległych założeń do planów lub programów zaopatrzenia miast, gmin w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	Gmina
	Wprowadzenie do Regulaminu Utrzymania Czystości i Porządku w gminie obowiązkowego odbioru mokrych odpadów zielonych	Gmina
Długoterminowe (do roku 2030)	Wprowadzenie uchwałą stref ograniczonej emisji transportowej	Gmina
Włączenie społeczeństwa w działania na rzecz poprawy jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Podniesienie świadomości społecznej na temat pozytywnych aspektów zwiększenia efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej poprzez przeprowadzanie głębokiej termomodernizacji budynków, rozwój kogeneracji oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (NFOŚiGW, RPO 2014-2020)	Gmina, właściciele i zarządzający budynkami mieszkalnymi

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator
	Akcje informacyjne uświadamiające mieszkańców zagrożenia dla zdrowia, jakie niesie ze sobą zanieczyszczenie powietrza (NFOŚiGW, WFOŚiGW)	Gmina
	Informowanie przez służby kominiarskie o zaletach odgórnego spalania węgla kamiennego oraz wykorzystania odpowiedniej jakości paliw stałych	Służby kominiarskie, gmina
	Promocja realizacji PGN (RPO 2014-2020)	Gmina
	Przeprowadzenie pre-konsultacji społecznych nt. możliwości ustanowienia stref ograniczonej emisji transportowej oraz informowanie społeczeństwa o zaletach tego rozwiązania na danym obszarze	Gmina
	Wzmocnienie roli wojewódzkich zespołów zarządzania kryzysowego w zakresie informowania społeczeństwa o zagrożeniach zdrowotnych spowodowanych przekroczeniami poziomów dopuszczalnych, poziomów informowania oraz poziomów alarmowych niektórych substancji w powietrzu, co może skutkować koniecznością podjęcia określonych działań w ramach PDK	Wojewoda / województwo
	Wymiana najlepszych praktyk i doświadczeń – warsztaty dla administracji samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego i lokalnego w zakresie ograniczania niskiej emisji	Województwo
	Kampanie edukacyjne w zakresie ekozachowań: prawidłowego spalania paliw stałych, w tym węgla kamiennego, drewna w kotłach i kominkach, skutków spalania odpadów w urządzeniach do tego nieprzystosowanych, ekopalaczy (NFOŚiGW)	Gminy
	Wojewódzkie i lokalne konferencje i seminaria naukowe w zakresie wymiany doświadczeń w ochronie powietrza	Gminy
	Upowszechnienie rozwiązań umożliwiających inwestycje typu ESCO w energetyce, w tym w energetyce ciepłej	Firmy doradztwa energetycznego
Średnioterminowe (do roku 2020)	Kontynuacja działań krótkoterminowych	-
Długoterminowe (do roku 2030)	Podniesienie świadomości społecznej na temat wykorzystania i zalet budownictwa pasywnego	Gmina, przedsiębiorcy budowlani
	Kontynuacja działań krótko- i średnioterminowych	-
Rozwój i upowszechnienie technologii sprzyjających poprawie jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Upowszechnianie wysokosprawnych kotłów spełniających najwyższe wymagania w zakresie emisji przy wymianie i modernizacji starych urządzeń/instalacji małej mocy, służących do wytwarzania energii cieplnej lub energii cieplnej i energii elektrycznej dla odbiorców indywidualnych oraz mikro- i małych przedsiębiorstw (NFOŚiGW, WFOŚiGW, RPO 2014-2020)	Gmina, Właściele i zarządzający budynkami mieszkalnymi
	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej poprzez przeprowadzenie głębokiej termomodernizacji budynków, rozwój kogeneracji oraz wykorzystanie	Właściele i zarządzający budynkami mieszkalnymi, przedsiębiorcy oraz

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator
	odnawialnych źródeł energii (RPO 2014-2020, NFOŚiGW)	gmina
	Tworzenie systemów zarządzania ruchem ulicznym, w szczególności poprzez szerokie zastosowanie inteligentnych systemów zarządzania i sterowania ruchem (inteligentnych systemów transportowych ITS), w tym w obszarach miejskich, aglomeracjach i na drogach pozamiejskich, oraz nadanie priorytetu dla ruchu pojazdów komunikacji publicznej (RPO 2014-2020)	Gmina, Zarządy transportu zbiorowego, w tym drogowego i kolejowego, przedsiębiorstwa transportowe
	Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego miejskiego: - zwiększenie ilości połączeń i częstotliwości kursowania niskoemisyjnych pojazdów szynowych, zwłaszcza w centrach dużych miast, - włączenie transportu kolejowego do obsługi transportu miejskiego, - poprawa komfortu i bezpieczeństwa funkcjonowania węzłów przesiadkowych komunikacji publicznej, ze zwiększeniem roli przejazdów realizowanych z wykorzystaniem łańcuchów ekomobilności, zwłaszcza systemów rower i kolej, - wprowadzenie autobusów nowej generacji spełniających najwyższe wymagania emisyjne, w tym o napędzie hybrydowym i elektrycznym, - optymalizacja transportu towarowego w miastach, w tym rozwój logistyki miejskiej (np. ciche dostawy nocne) (RPO 2014-2020)	Zarządy transportu zbiorowego, w tym drogowego i kolejowego, przedsiębiorstwa transportowe
	Rozwój alternatywnych niezmotoryzowanych form transportu – np. budowa ścieżek rowerowych oraz systemów bezobsługowego wypożyczania rowerów miejskich, w tym rowerów wspomaganych elektrycznie (RPO 2014-2020)	Gmina
	Budowa parkingów typu Park&Ride oraz Park&Bike (RPO 2014-2020)	Gmina
	Stosowanie na terenie miast nawierzchni o najwyższej odporności na ścieranie na skrzyżowaniach i na odcinkach jezdni o największym natężeniu ruchu (RPO 2014-2020)	Gmina
Średnioterminowe (do roku 2020)	Rozwój i modernizacja ciepła systemowego (POLiŚ 2014-2020, RPO 2014-2020)	Elektrociepłownie, ciepłownie, spółki gazownicze
Średnioterminowe (do roku 2020)	Stosowanie wysokosprawnych kotłów spełniających najwyższe wymagania w zakresie emisji (WFOŚiGW)	Właściciele i zarządzający budynkami
	Budowa parkingów typu Park&Ride oraz Park&Bike (RPO 2014-2020)	Gmina
	Modernizacja infrastruktury kolejowej i rozwój połączeń kolejowych w aglomeracjach, regionalnych i międzyregionalnych (RPO 2014-2020)	Zarząd infrastruktury kolejowej
	Budowa obwodnic miast w celu wyprowadzenia ruchu tranzytowego (POLiŚ 2014-2020, RPO 2014-2020)	Gmina, RDDKiA, GDDKiA,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator
Długoterminowe (do roku 2030)	Kontynuacja działań średnioterminowych	-
Rozwój mechanizmów kontrolowania źródeł niskiej emisji sprzyjających poprawie jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Wzmocnienie kontroli w zakresie zgodności zainstalowanego systemu ogrzewania z systemem zawartym w projekcie budowlanym	Inspekcja nadzoru budowlanego
	Wykonanie inwentaryzacji źródeł emisji zanieczyszczenia powietrza na potrzeby wykonania właściwej diagnozy sytuacji w celu określania właściwych działań naprawczych w POP-ach oraz PGN-ach (NFOŚiGW, WFOŚiGW)	Gmina
	Uzupełnienie inwentaryzacji przeprowadzanej w ramach PGN o pozostałe zanieczyszczenia powietrza (NFOŚiGW, WFOŚiGW)	Gmina
Średnioterminowe (do roku 2020)	Stworzenie wojewódzkich emisyjnych baz danych (WFOŚiGW)	Województwo
	Nadzór nad przygotowaniem założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	Wojewoda
	Przygotowanie przez gminy listy rekomendowanych mistrzów kominarskich do przeprowadzania kontroli stanu technicznego przewodów kominowych	Gmina
	Kontrola przez służby kominarskie i straż miejską stanu technicznego instalacji do spalania, rodzaju paliwa spalane w kotłach c.o. oraz w piecach	Służby kominarskie i straż miejska
Długoterminowe (do roku 2030)	Wzmocnienie kontroli w zakresie zgodności zainstalowanego systemu ogrzewania z systemem zawartym w projekcie budowlanym	Inspekcja nadzoru budowlanego
	Kontynuacja działania średnioterminowego w zakresie nadzoru nad przygotowaniem założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	Wojewoda
Upowszechnianie mechanizmów finansowych sprzyjających poprawie jakości powietrza		
Krótkoterminowe (do roku 2018)	Wsparcie finansowe wymiany i modernizacji starych urządzeń/instalacji małej mocy, służących do wytwarzania energii cieplnej lub energii cieplnej i energii elektrycznej dla odbiorców indywidualnych oraz mikro- i małych przedsiębiorstw (NFOŚiGW, WFOŚiGW, RPO 2014-2020)	Właściciele i zarządzający budynkami, przedsiębiorcy oraz gmina
	Dofinansowanie działań w zakresie przeprowadzania głębokiej termomodernizacji budynków, rozwoju kogeneracji oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii w celu zwiększenia efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej (NFOŚiGW, WFOŚiGW, RPO 2014-2020)	Właściciele i zarządzający budynkami, przedsiębiorcy oraz gmina
	Wprowadzenie programów pomocy społecznej tzw. lokalnych programów osłonowych dla osób, które poniosły zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwach stałych, na jeden z systemów proekologicznych	Gmina
	Wprowadzenie warunku zakupu odpowiedniej jakości paliwa stałego w ramach udzielenia gminnej	Gmina

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ramy czasowe	Nazwa działania	Instytucja odpowiedzialna/ koordynator
	pomocy społecznej	
	Preferowanie transportu zbiorowego poprzez wpływanie na ceny przewozów pasażerskich	Zarządy transportu zbiorowego, w tym drogowego i kolejowego, przedsiębiorstwa transportowe
	Wprowadzenie systemu wspólnego biletu na łączone podróże kolejowe wykonywane przez różnych przewoźników	Zarządy transportu zbiorowego, w tym drogowego i kolejowego, przedsiębiorstwa transportowe, gmina
Średnioterminowe (do roku 2020)	Kontynuacja działania krótkoterminowego w zakresie zwiększenia efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej	Właściciele i zarządzający budynkami, przedsiębiorcy oraz gmina
	Stworzenie zachęt do stosowania elektryfikacji oraz gazownictwa do celów grzewczych, poprzez określenie korzystnych taryf	Właściciele i zarządzający budynkami, przedsiębiorcy oraz gmina
Długoterminowe (do roku 2030)	Wsparcie finansowe działań naprawczych w ramach nowych programów finansowych	Gmina

1.5.2 Działania kierunkowe

Działania kierunkowe są to wszelkie działania, będące przykładami dobrej praktyki w zagospodarowaniu przestrzennym, działalności gospodarczej oraz życiu codziennym społeczeństwa, które w miarę możliwości technicznych i ekonomicznych powinny być wdrażane do codziennej praktyki. Wdrożenie ich spowoduje obniżenie emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5. Działania kierunkowe są to działania ciągłe, które powinny być realizowane przez władze samorządowe, poszczególne zakłady przemysłowe i usługowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe zlokalizowane na terenie strefy oraz przez mieszkańców strefy.

1. W zakresie ograniczania emisji powierzchniowej (niskiej, rozproszonej emisji komunalno-bytowej i technologicznej) – przedsiębiorstwa energetyczne, jednostki samorządu terytorialnego, mieszkańcy:
 - nawiązanie współpracy przez samorzady z dostawcami ciepła sieciowego, paliw gazowych,
 - rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię ciepłą,
 - rozbudowa sieci gazowej,
 - zmiana (jeżeli jest stosowane) paliwa stałego na inne o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej, względnie indywidualnych źródeł energii odnawialnej,
 - nie stosowanie do ogrzewania pomieszczeń mułków, flotów, mokrego drewna,
 - zmniejszanie zapotrzebowania na energię ciepłą poprzez ograniczanie strat ciepła – termomodernizacja budynków,
 - ograniczanie emisji z niskich rozproszonych źródeł technologicznych,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- zmiana technologii i surowców stosowanych w rzemiośle, usługach i drobnej wytwórczości wpływająca na ograniczanie emisji pyłów zawieszonych,
 - regularne czyszczenie kominów przy spalaniu paliw stałych.
2. W zakresie ograniczania emisji liniowej (komunikacyjnej) – jednostki samorządu terytorialnego, zarządcy dróg:
- kontynuacja modernizacji lub wymiany taboru komunikacji miejskiej/gminnej, ze szczególnym uwzględnieniem korelacji ekonomiczno-ekologicznej, tzn. współmierność zaangażowanych środków finansowych do spodziewanych efektów ekologicznych,
 - dążenie do wprowadzenia nowych niskoemisyjnych paliw i technologii, szczególnie w systemie transportu publicznego i służb miejskich/gminnych,
 - szkolenia prowadzących pojazdy w zakresie zmniejszania emisji poprzez odpowiednie użytkowanie pojazdów,
 - podejmowanie działań mających na celu stosowanie zachęt do wymiany pojazdów na bardziej przyjazne środowisku,
 - kanalizowanie ruchu tranzytowego z ominięciem części centralnych miast i stref zamieszkania,
 - tworzenie stref ograniczonego ruchu i stref uspokojonego ruchu,
 - rozwój i zwiększanie efektywności systemu transportu publicznego,
 - polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego,
 - rozwój systemu tras rowerowych i infrastruktury rowerowej,
 - rozwój i modernizacja systemu płatnego parkowania w centrach miast,
 - intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic (szczególnie w okresach bezdeszczowych),
 - priorytet dla ruchu pieszego, ruchu rowerowego i transportu zbiorowego w centrach miast,
 - tworzenie buspasów oraz wydzielanie przejazdów dla autobusów,
 - budowa systemu parkingów P&R oraz parkingów buforowych wraz z systemem informacji o zajętości miejsc postojowych,
 - wspieranie rozwiązań proekologicznych w zakresie transportu (np. wspieranie stacji ładowania pojazdów elektrycznych)
 - stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji oraz zakaz stosowania materiałów pyłących do utwardzania dróg i parkingów.
3. W zakresie ograniczania emisji z istotnych źródeł punktowych – energetyczne spalanie paliw – przedsiębiorstwa energetyczne:
- ograniczenie emisji benzo(a)pirenu w pyłe poprzez optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii,
 - zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości zanieczyszczeń,
 - stosowanie wysokoefektywnych technik ochrony atmosfery gwarantujących zmniejszenie emisji substancji do powietrza,
 - stopniowe dostosowywanie instalacji do wymogów emisyjnych zawartych w Dyrektywie 2010/75/UE⁹ (IED),
 - stosowanie odnawialnych źródeł energii,
 - zmniejszenie strat przesyłu energii.

⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

4. W zakresie ograniczania emisji z istotnych źródeł punktowych – źródła technologiczne – zakłady przemysłowe:
 - stosowanie wysokoefektywnych technik ochrony atmosfery gwarantujących zmniejszenie emisji substancji do powietrza,
 - optymalizacja procesów produkcji w celu ograniczenia emisji substancji do powietrza,
 - zmiana technologii produkcji prowadząca do zmniejszenia emisji pyłów, stopniowe wprowadzanie BAT,
 - stopniowe dostosowywanie instalacji do wymogów emisyjnych zawartych w Dyrektywie 2010/75/UE (IED),
 - podejmowanie działań ograniczających do minimum ryzyko wystąpienia awarii urządzeń ochrony atmosfery (ze szczególnym uwzględnieniem dużych obiektów przemysłowych), a także ich skutków poprzez utrzymywanie urządzeń w dobrym stanie technicznym.

5. W zakresie ograniczania emisji powstającej w czasie pożarów lasów i wypalania łąk, ściernisk, pól:
 - zapobieganie pożarom w lasach (uświadamianie społeczeństwa, zakazy wchodzenia w trakcie suszy, sprzątanie lasów),
 - użytkowanie terenów publicznych z wykorzystaniem bezpiecznych praktyk wykorzystujących użycie ognia,
 - skuteczne egzekwowanie zakazu wypalania łąk, ściernisk i pól.

6. W zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi:
 - usprawnianie infrastruktury recyklingu, w celu ułatwienia zbiórki odpadów,
 - zachęcenie do stosowania kompostowników,
 - stworzenie specjalnego systemu programów zbiórki odpadów zielonych pochodzących z ogrodów,
 - zbiórka makulatury,
 - prowadzenie kampanii edukacyjnych, informujących społeczeństwo o zagrożeniach dla zdrowia płynących z „otwartego” spalania śmieci.

7. W zakresie edukacji ekologicznej i reklamy - jednostki samorządu terytorialnego:
 - kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości,
 - prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania paliw niekwalifikowanych i odpadów połączonych z informacją na temat kar administracyjnych ze spalania paliw niekwalifikowanych i odpadów,
 - uświadamianie społeczeństwa o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci ciepłej, gazowej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej,
 - promocja nowoczesnych, niskoemisyjnych źródeł ciepła oraz źródeł energii odnawialnej, ze wskazaniem źródeł ich finansowania oraz dotowania wymiany,
 - informowanie mieszkańców o możliwości uzyskania dopłat i skorzystania z programów, np. przeprowadzenie kampanii „Weź dopłatę/dotację - wymień piec”,
 - wspieranie przedsięwzięć polegających na reklamie oraz innych rodzajach promocji towaru i usług propagujących model konsumpcji zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju, w tym w zakresie ochrony powietrza.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

8. W zakresie planowania przestrzennego - jednostki samorządu terytorialnego:
- uwzględnianie w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego sposobów zabudowy i zagospodarowania terenu umożliwiających ograniczenie emisji pyłów poprzez działania polegające na:
 - wprowadzaniu zieleni ochronnej i urządzonej oraz niekubaturowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych miast (place, skwery),
 - zachowaniu istniejących terenów zieleni i wolnych od zabudowy celem lepszego przewietrzania miast,
 - ustalaniu sposobu zaopatrzenia w ciepło z zaleceniem instalowania ogrzewania niskoemisyjnego w nowo planowanej zabudowie,
 - zalecanie podłączania nowych obiektów do sieci ciepłowniczej w rejonach objętych centralnym systemem ciepłowniczym,
 - modernizowaniu układu komunikacyjnego celem przeniesienia ruchu poza ścisłe centra miast,
 - reorganizacji układu komunikacyjnego oraz wprowadzeniu stref ograniczających ruch samochodowy w ścisłych centrach miast,
 - zapewnieniu obsługi transportem zbiorowym na etapie tworzenia planów miejscowych i wydawania decyzji o warunkach zabudowy,
 - w decyzjach środowiskowych dla budowy i przebudowy dróg:
 - zalecenie stosowania wzdłuż ciągów komunikacyjnych pasów zieleni w pasach drogowych (z roślin o dużych zdolnościach fitoremediacyjnych) oraz późniejszego dbania o ich dobry stan jakościowy
 - zalecenie stosowania ekranów akustycznych pochłaniających typu „zielona ściana” zamiast najczęściej stosowanych ekranów odbijających,
 - planowanie rozbudowy miast w sposób zapobiegający zbytniemu „rozlewaniu się miast”.
9. Uwzględnianie przez podmioty podlegające ustawie o zamówieniach publicznych:
- kryteriów efektywności energetycznej w definiowaniu wymagań dotyczących zakupów produktów (np. klasa efektywności energetycznej, niskie zużycie paliwa, itp.),
 - kryteriów efektywności energetycznej w ramach zakupów usług (np. stosowania zabezpieczeń przed pyleniem w czasie robót budowlanych, segregacji odpadów itp.).

1.5.3 Wytyczne do prowadzenia edukacji ekologicznej w zakresie ochrony powietrza

Edukacja ekologiczna stanowi ważne narzędzie w zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej lokalnych społeczności. W edukacji ekologicznej należy kłaść szczególny nacisk na motywowanie i aktywizowanie społeczeństwa w zakresie działań proekologicznych. Powinno się w ten sposób kształtować wrażliwość oraz świadomość ekologiczną, a także propagować konkretne wzorce działań korzystne dla środowiska.

Cele edukacji ekologicznej

1. Podniesienie stanu świadomości ekologicznej społeczności lokalnej z uwzględnieniem wszystkich grup wiekowych, społecznych oraz środowiskowych.
2. Ukształtowanie racjonalnej i zaangażowanej postawy mieszkańców wobec działań gminy/powiatu/województwa/Państwa na rzecz ochrony środowiska.
3. Przygotowanie społeczeństwa do praktycznego wdrażania zasad ekorozwoju.
4. Popularyzacja wiedzy przyrodniczej.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

5. Propagowanie zdrowego stylu życia oraz postaw przyjaznych środowisku.
6. Rozpowszechnianie prawnych, ekonomicznych i organizacyjnych aspektów ochrony środowiska.
7. Promowanie działalności kulturalno-artystycznej inspirowanej pięknem przyrody i potrzebą ochrony środowiska.

Grupy odbiorców

Edukację ekologiczną należy dostosować do wieku i wiedzy odbiorców. Dlatego proponuje się wyróżnić następujące grupy odbiorców:

- Dzieci przedszkolne;
- Dzieci w klasach 1-3 szkoły podstawowej;
- Dzieci w klasach 4-8 szkoły podstawowej;
- Młodzież szkół średnich i ponadpodstawowych;
- Dorośli pracujący lub studiujący;
- Dorośli bezrobotni oraz w wieku emerytalnym.

Formy edukacji ekologicznej

- Filmy edukacyjne;
- Wystawy;
- Lekcje o środowisku, ekologii;
- Pogadanki prowadzone przez pracowników wydziałów ochrony środowiska urzędów gminnych, pracowników Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, przeszkolonych nauczycieli lub ekologów;
- Akcje proekologiczne (sadzenie drzew, budowa ścieżki ekologicznej, segregacja odpadów w gospodarstwach domowych itp.);
- Zajęcia w terenie (wizyty na stacjach monitoringu powietrza, w zakładzie utylizacji odpadów, w dzielnicach opalanych węglem w okresie zimowym);
- Konkursy – wiedzy, artystyczny, teatralny, fotograficzny;
- Spotkania;
- Warsztaty, sympozja;
- Dni otwarte poświęcone ekologii;
- Festyny;
- Szkolenia i konferencje dla nauczycieli – jak uczyć o ekologii;
- Ulotki;
- Materiały promocyjne;
- Plakaty;
- Foldery informacyjne o dokumentach planistycznych, strategicznych, np. programach ochrony powietrza uchwalonych przez Sejmik Województwa Lubelskiego, Planach Gospodarki Niskoemisyjnych uchwalanych przez Rady Gmin i innych;
- Strony informacyjno-edukacyjne w Internecie;
- Informacje i zachęcanie do udziału w ogólnopolskich akcjach, konkursach;
- Współpraca z lokalną społecznością przy opracowywaniu dokumentów strategicznych, planistycznych.

Propozycje haseł ekologicznych:

- Czyste powietrze naszym priorytetem
- Czyste powietrze – pomóż nam to osiągnąć
- Oddychaj śmiało – kampania Czyste Powietrze
- Czyste powietrze – nasza przyszłość
- Dbaj o powietrze – żyj zdrowo
- Czyste powietrze – zdrowe płuca

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- Chronić powietrze – chronisz siebie
- Nie emituj! Daj odetchnąć
- Czyste powietrze – to ma sens
- Spójrz w niebo – stop emisji!
- Co spalamy to wdychamy!
- Czyste powietrze – czysty zysk
- Dbajmy o powietrze – będziemy zdrowsi
- Popraw klimat swojej miejscowości (miasta)
- Działaj ekologicznie i bądź zdrow
- Świat zadymiony, ma same złe strony
- Czyste środowisko, najlepsze uzdrowisko

Proponowana tematyka i sposób realizacji edukacji ekologicznej:

1. *Ogrzewanie mieszkań.* Akcja mająca na celu popularyzowanie wśród mieszkańców ekologicznego sposobu ogrzewania (z sieci ciepłowniczej, elektryczne, gazowe).
 - Pikniki dla mieszkańców wybranych dzielnic – rozdawanie ulotek lub innych materiałów promocyjnych, pogadanki, konkursy wiedzy.
 - Lekcje uświadamiające dzieciom jak ogrzewanie węglowe zanieczyszcza powietrze.
 - Organizacja wycieczki do najbliższej elektrociepłowni, oprowadzanie przez pracownika elektrociepłowni – pogadanka.
2. *Oszczędzanie energii.* Akcja mająca na celu uświadomienie społeczeństwu w jaki sposób oszczędzać energię, jak to wpływa na jakość powietrza, a także na koszty funkcjonowania gospodarstwa domowego.
 - „Szkoły pełne energii” - akcja której celem będzie zwiększenie działań szkół i przedszkoli na rzecz zrównoważonego rozwoju, podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności praktycznych w zakresie racjonalnego gospodarowania energią, rezultatem czego powinno być zmniejszenie zużycia energii w placówkach. W klasach można wyznaczyć specjalne dyżury do gaszenia światła w pomieszczeniach, wyłączania sprzętu elektronicznego, odpowiedniego wentrowania pomieszczeń.
 - Organizacja wycieczek rowerowych w miejsce, gdzie znajdują się wiatraki prądotwórcze, elektrownie wodne lub budynki zasilane energią słoneczną.
 - Organizacja konkursu na stworzenie plakatu zachęcającego do oszczędzania energii. Konkurs plastyczny „Energia wokół nas”. Celem konkursu ma być pokazanie sposobu jak chronić zasoby energii i jej nie marnować.
 - Organizacja kompleksowej akcji edukacyjno-promocyjnej (pogadanki, lekcje) dotyczącej gospodarowania energią i pozyskiwania jej z odnawialnych źródeł.
 - Szkolenie dla nauczycieli i przedstawicieli społeczności lokalnej na temat „Zielone szkoły – racjonalnie gospodarujemy energią”.
3. *Zielone miasto/gmina.* Akcja mająca na celu popularyzowanie wśród mieszkańców/uczniów roli zieleni w kształtowaniu klimatu lokalnego, estetycznego zagospodarowania posesji i pobudzenie wśród nich inicjatyw proekologicznych.
 - „Kwiatki na rabatki” – sadzenie przez dzieci kwiatów i krzewów na wybranym kwietniku w mieście/gminie. Dzieci same wybierają miejsce na rabatki podczas spaceru, a następnie z pomocą pracowników urzędu gminy sadzą rośliny i tworzą klomby.
 - Zabawa w małych ogrodników na terenie przedszkoli. Sadzenie kwiatów cebulowych (tulipanów, narcyzów itp.) i krzewów. Wiosną maluchy obserwują swoje dzieło i tworzą prace plastyczne nim zainspirowane.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- „*Drzewko za oponę*” – festyn rodzinny, na którym można wymienić odpady (np. opony, baterie, butelki plastikowe, makulaturę) na rośliny ogrodowe lub zabawki i gry dla dzieci oraz wziąć udział w licznych konkursach z nagrodami.
 - Akcja „*Posadzimy drzewa, bez nich żyć się nie da*” – szkoły i przedszkola otrzymują bezpłatnie sadzonki.
 - Projekt pod nazwą: „*Wspólnie upiększajmy nasze miasto/gminę*”. W ramach akcji w urzędzie miasta/gminy oraz podczas imprez plenerowych wszystkim chętnym mieszkańcom rozdawane będą bezpłatne torebki z nasionami różnych gatunków kwiatów.
 - „*Las Ojców, czyli posadź swoje drzewo*” – w wyznaczonym obszarze, pod okiem fachowców, ojcowie sadzą drzewo dla upamiętnienia narodzin swojego dziecka. Każdy z uczestników otrzymuje imienny certyfikat.
4. Akcja pn.: „*Zielony Weekend*” poświęcona prezentacji stanu jakości środowiska w mieście/gminie oraz propagacji świadomości ekologicznej wśród mieszkańców. Może odbyć się w formie rodzinnego festynu w ciekawym przyrodniczo miejscu. Podczas wydarzenia odwiedzającym przedstawiona może być część wystawiennicza, w której prezentowane będą materiały edukacyjne przygotowane przez zaproszone do udziału organizacje ekologiczne oraz część warsztatowa. Celem akcji jest podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa miasta/gminy w zakresie skutków zdrowotnych oddychania powietrzem nadmiernie zanieczyszczonym oraz spowodowanie określonych zachowań ograniczających emisję (szczególnie niską) zanieczyszczeń do atmosfery.
5. *Dzień bez samochodu*. Akcja mająca popularyzować środki transportu inne niż samochód osobowy – rower, komunikację miejską, spacer, oraz uświadomić jak poruszanie się samochodem wpływa na zanieczyszczenia powietrza.
- „*Nie jeżdżę samochodem do kiosku*”, „*Popraw klimat swojego miasta*”, „*Nie podwoż mnie do szkoły, pojedę rowerem*”.
 - Konkurs na plakat promujący akcję.
 - Rajd rowerowy do miejsca atrakcyjnego krajoznawczo zakończony piknikiem i konkurencjami sportowymi.
 - Pieszy rajd krajoznawczy.
 - Pogadanka, a następnie konkurs na temat zrównoważonego transportu.
6. Kampania edukacyjno-informacyjna pn.: „*Miejska Eko-Jazda*”, czyli jak poruszać się po mieście nie niszcząc środowiska. Akcja w formie happeningu ulicznego promującego ekologiczną jazdę samochodem. Celem akcji jest zachęcenie mieszkańców do ekonomicznej i bezpiecznej jazdy oraz do korzystania z komunikacji zbiorowej promując możliwość osobistego ograniczania emisji komunikacyjnej,
7. *Nie pal śmieci*. Akcje mające uświadomić społeczeństwu szkodliwy wpływ palenia śmieci na zdrowie ludzkie i jakość powietrza. Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. z 2016 r., poz. 250) obliuguje gminy do prowadzenia działań informacyjnych i edukacyjnych w zakresie prawidłowego gospodarowania odpadami komunalnymi, a w szczególności w zakresie selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Zachęcenie i przekonanie dorosłych do segregacji odpadów nie jest łatwe. Dlatego też najskuteczniej jest edukować dzieci, które swoim zapałem i wrażliwością na stan środowiska naturalnego przekonają rodziców czy dziadków do zmiany przyzwyczajeń. Jak wiadomo, dzieci uczą się najszybciej i najchętniej przez zabawę, również tego, jak należy prawidłowo segregować odpady.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- Kolportowanie ulotek – m.in. „Wypalanie Zabijanie”, „Kochasz dzieci, nie pal śmieci”;
- Zbiórki surowców wtórnych i odpadów, takich jak baterie i zużyte opony, makulatura;
- Happening „Stop spalaniu śmieci w domach!”;
- Edukacja najmłodszych pod hasłem: „Czego Jaś się nauczy, to Jan będzie umiał”;
- Projekcje filmów związanych z segregacją odpadów;
- Edukacja z zakresu segregacji odpadów – dzieci biorą czynny udział w ich sortowaniu – sprawdzając puszki magnesami i zgniatając je przed wrzucaniem do pojemników. Starsze dzieci segregują różne odpady i tworzą z nich ekologiczne dzieła sztuki np. puszek – motylki;
- Zbiórka puszek, baterii, makulatury. Dzieci angażują do akcji rodziców i najbliższych prosząc ich o przynoszenie puszek (baterii, makulatury) jako bilet wstępu na wszystkie organizowane przez nie imprezy takie jak Dzień Babci, Mamy;
- Organizacja „Gwiazdki Eko-przedszkolaka”, w grudniu, której główną atrakcją będzie tworzenie ozdób świątecznych i instrumentów z surowców wtórnych;
- Współpraca z Ośrodkami Pomocy Społecznej, którego domownicy w ramach terapii zajęciowej wykonywali drobne prace np. szycie płóciennych ekotoreb, tworzenie pocztówek z surowców wtórnych czy porządkowanie wyznaczonego obszaru;
- Ulotki o segregacji odpadów i ekologicznym zachowaniu, które będą rozdawane mieszkańcom;
- Konkurs na wykonanie projektu kalendarza szkolnego z wykorzystaniem tematu „Zbieraj i segreguj przez cały rok”;
- Patrol Ekologiczny – czyli obserwacja terenu, w celu zlokalizowania przykładów dbania o środowisko i szkodliwego działania, oraz spotkania z leśnikami;
- Certyfikaty Ekospecjalisty w dziedzinie „Już wiem jak segregować odpady”;
- Akcja segregacji biomasy na terenie kolonii ogrodów działkowych.

Strony internetowe pomocne przy realizacji zadań z zakresu edukacji ekologicznej:

- <http://www.zielonalekcja.pl>
- <http://www.zrodla.org>
- <http://www.nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/edukacja-ekologiczna/>
- <http://www.ekologia.pl/wiedza/>
- <http://www.ine-isd.org.pl/>
- <http://www.wfos.lublin.pl/>

Informacje możliwe do zamieszczenia w folderach

MAMY OGROMNY WPŁYW NA JAKOŚĆ POWIETRZA, KTÓRYM ODDYCHAMY!!!

Dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstwa domowego niezbędne są ciągle dostawy odpowiedniej ilości energii cieplnej, zużywanej przede wszystkim na ogrzewanie budynku mieszkalnego oraz podgrzewanie wody użytkowej. Towarzyszy temu emisja zanieczyszczeń do powietrza.

Emisja zanieczyszczeń do powietrza jest zróżnicowana ze względu na rodzaj używanego paliwa.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Do ekologicznych, tzw. czystych źródeł ogrzewania zalicza się:

- Ogrzewanie centralne (miejska, gminna sieć ciepłownicza);
- Ogrzewanie tzw. paliwami ekologicznymi – gazem, olejem opałowym, energią elektryczną;
- Ogrzewanie węglem wysokiej jakości w piecach retortowych, o wysokiej sprawności;
- Ogrzewanie z odnawialnych źródeł energii – np. geotermia, panele słoneczne.

Niebezpieczne dla ludzi i środowiska sposoby ogrzewania to:

- Ogrzewanie pomieszczeń piecami węglowymi o niskiej sprawności;
- Wykorzystywanie węgla o niskiej jakości, czyli mokrego lub z dużą zawartością popiołu i siarki, miazgi i pyłu węglowego;
- Wykorzystywanie mokrego drewna lub odpadów drewnianych z impregnatami;
- Spalanie odpadów komunalnych: resztek jedzenia, papieru, opakowań papierowych i plastikowych po napojach i innych.

Powodują one, że do powietrza, w bliskiej odległości od źródła spalania, dostaje się szereg niebezpiecznych dla zdrowia i środowiska substancji, w tym między innymi: pył wraz z metalami ciężkimi, benzo(a)pirenem i innymi substancjami rakotwórczymi, dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenki węgla.

Spalanie śmieci, szczególnie wszystkich z zawartością plastiku (butelki PET, kartony po napojach, siatki i woreczki, pudełka po produktach spożywczych, zużyte opony, itp.) powoduje emisję szeregu zanieczyszczeń, w tym głównie rakotwórczych DIOKSYN.

Dobre praktyki – działania wpływające na obniżenie emisji pyłów oraz B(a)P:

- Zmiana paliwa węglowego na lepsze, o mniejszej zawartości popiołu;
- Niestosowanie do ogrzewania paliwa o bardzo niskiej jakości np. miazgi węglowej;
- Stosowanie się do prawnego zakazu spalania śmieci;
- Regularne czyszczenie pieca i komina (przy kotłach opalanych paliwem stałym);
- Zmniejszanie zapotrzebowania na energię cieplną poprzez ograniczanie strat ciepła – stosowanie termostatów, wietrzenie przy zakręconych grzejnikach;
- Oszczędzanie energii cieplnej i elektrycznej w gospodarstwach domowych;
- Ograniczenie palenia w kominkach;
- Zmiana sposobu ogrzewania (jeżeli jest to możliwe) na niskoemisyjne źródło ciepła – piec gazowy, sieć ciepłowniczą;
- Korzystanie z komunikacji zbiorowej, zamiast samochodu osobowego;
- Na krótkich odcinkach poruszanie się pieszo lub rowerem, a nie samochodem;
- Stosowanie eko jazdy, która pozwala na zmniejszenie zużycia paliwa w samochodach;
- Zapobieganie pożarom w lasach (stosowanie się do zakazu wchodzenia do lasu w trakcie suszy, nie śmiecenie w lasach);
- Stosowanie się do zakazu wypalania łąk, ściernisk i pól.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

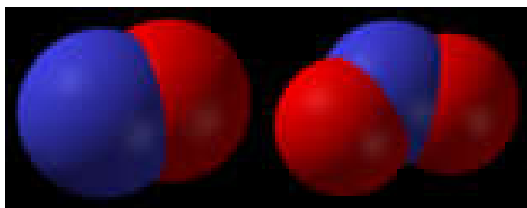
Jakie zagrożenia niosą nam substancje emitowane do powietrza?

Dwutlenek siarki (SO₂)

Ma działanie toksyczne, atakuje najczęściej drogi oddechowe i struny głosowe. Po wnikięciu do ścianki dróg oddechowych przenika do krwi i dalej do całego organizmu. Kumuluje się w ściankach tchawicy i oskrzelach oraz w wątrobie, śledzionie, mózgu i węzłach chłonnych. Duże stężenie SO₂ może prowadzić również do zmian w rogówce oka. Po utlenieniu w obecności pary wodnej, mają również udział w tworzeniu kwaśnych deszczów i ich niszczącym działaniu.

Tlenki azotu (NO i NO₂)

Mają działanie toksyczne, obniżają odporność organizmu na infekcje bakteryjne, działają drażniąco na oczy i drogi oddechowe, są przyczyną zaburzeń w oddychaniu, powodują choroby alergiczne (m.in. astmę). Tlenki azotu są prekursorami powstających w glebie związków rakotwórczych i mutagennych. Po utlenieniu w obecności pary wodnej, mają również udział w tworzeniu kwaśnych deszczów i ich niszczącym działaniu.

Pyły

Powodują podrażnienia naskórki i śluzówki. Najniebezpieczniejsze są pyły najdrobniejsze o wielkości cząstki do 10 µm, które z łatwością przenikają do organizmu (głównie płuc, a stamtąd do układu krążenia) wywołując jego zatrucie, zapalenia górnych dróg oddechowych, pylicę, nowotwory płuc, choroby alergiczne i astmę.

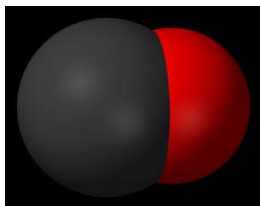
Pyły naturalne nieorganiczne powstają w wyniku takich zjawisk przyrody, jak: wietrzenie skał, wybuchy wulkanów.

Pyły pierwotne są emitowane bezpośrednio ze źródeł, powstają głównie podczas spalania, mogą składać się z kurzu, małych płatków sadzy, pyłku kwiatowego itp.

Pyły wtórne powstają w wyniku przemian chemicznych w atmosferze prekursorów pyłu: dwutlenku siarki (SO₂), tlenków azotu (NO_x), lotnych związków organicznych (LZO), amoniaku (NH₃). Znaczna ilość pyłów w powietrzu jest pochodzenia wtórnego.

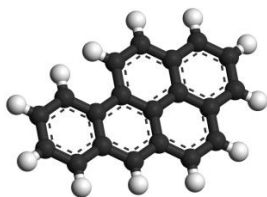
**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tlenek węgla (CO)

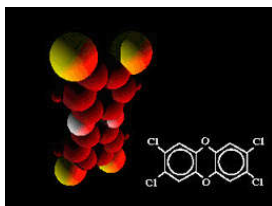
Jest niezwykle groźny, silnie toksyczny. Powoduje ciężkie zatrucia (zaczadzenie). Najbardziej wrażliwy na jego działanie jest mózg. Około 80% zawartego w powietrzu CO jest wiązana z hemoglobina we krwi, tworząc karboksyhemoglobinę (HbCO), niezdolną do przenoszenia tlenu, co prowadzi do niedotlenienia tkanek. Przy zawartości ok. 20% HbCO we krwi mówimy o tzw. „ostrym zespole mózgowym” charakteryzującym się spadkiem czujności i rozróżniania, sennością, dezorientacją, w końcu może dojść do śpiączki i śmierci. Po długiej ekspozycji w warunkach wysokiego stężenia CO może nastąpić również uszkodzenie mięśnia sercowego.

Benzo(a)piren

Jest głównym przedstawicielem wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA), jest kancerogenem chemicznym, wykazuje toksyczność układową, powodując uszkodzenie nadnerczy, układu chłonnego, krwiotwórczego i oddechowego. Substancja toksyczna, rakotwórcza, mutagenna, działająca na rozrodczość (może powodować dziedziczne wady genetyczne, upośledzać płodność, działać szkodliwie na dziecko w łonie matki) i niebezpieczna dla środowiska. Działa bardzo toksycznie na organizmy wodne; może powodować długo utrzymujące się niekorzystne zmiany w środowisku wodnym.

Dioksyny

Są to związki należące do grupy trwałych związków organicznych. Są niskolotnymi (pozostają w zasięgu układu oddechowego człowieka) ciałami stałymi, bezbarwnymi i bezwonnymi. Są silnie toksyczne, a jednocześnie charakteryzują się długim czasem przebywania w środowisku. podlegają bioakumulacji w łańcuchu pokarmowym, co oznacza, że człowiek kumuluje w sobie wszystkie dioksyny wchłonięte przez zwierzęta i rośliny, które spożywa. Dioksyny dobrze rozpuszczają się w tłuszczach, natomiast są prawie nierozpuszczalne w wodzie. Rozkładowi ulegają dopiero w temperaturach powyżej 500°C

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

(są to temperatury osiągnięte w zawodowych elektrowniach i spalarniach, ale nie do osiągnięcia w domowych kotłowniach). Są podatne na fotodegradację pod wpływem słonecznym. Dioksyny uważane są za najsilniej toksyczne ze znanych związków chemicznych. Zatrucie dioksynami powoduje: alergie, bóle głowy, chroniczną słabość, obniżenie odporności, zaburzenia w tworzeniu się hemoglobiny, uszkodzenia wątroby, trzustki, nerek i układu pokarmowego, zmiany neurologiczne, uszkodzenie płodu oraz choroby nowotworowe. Związki te są trującą o powolnym, ale bardzo szkodliwym działaniu.

Źródłami emisji zanieczyszczeń do atmosfery są dla:

Pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz benzo(a)pirenu

- **Niepełne spalanie paliw stałych (węgla i drewna).** Niepełne spalanie zachodzi przy niskich temperaturach spalania oraz niskiej sprawności kotłów – w piecach o niskiej sprawności.
- Reakcje spalania przebiegające w ruchomych lub stacjonarnych silnikach spalinowych napędzanych olejem napędowym – **środki transportu**.
- Spalanie odpadów – występuje bardzo duża emisja benzo(a)pirenu przy spalaniu odpadów w kotłach indywidualnych (w domach) oraz w sposób nieorganizowany (ogniska), znacznie mniejsza jest emisja ze spalarni odpadów.
- **Przemysł koksowniczy** - produkcja koksu.
- **Pożary lasów.**
- Palenie tytoniu (zarówno czynne, jak i bierne).
- Wszelkie procesy rozkładu termicznego związków organicznych przebiegające przy niewystarczającej ilości tlenu.

B(a)P jest „niesiony” w pyłe, a więc jego emisji sprzyja brak urządzeń odpylających. Podkreślić należy, że w dużych i średnich elektrociepłowniach i elektrowniach, gdzie spalanie odbywa się w bardzo wysokich temperaturach, a sprawność urządzeń redukujących emisję pyłów dochodzi do 95%, praktycznie nie występuje emisja B(a)P.

Benzenu

- Spalanie paliw stałych (drewna, węgla, koksu), ciekłych (oleju opałowego) i gazowych lub ich mieszanin, w rezultacie, których otrzymuje się energię cieplną – **energetyka przemysłowa**.
- Reakcje spalania przebiegające w ruchomych lub stacjonarnych silnikach spalinowych – **środki transportu**. Obecnie zawartość benzenu w benzynach została restrykcyjnie ograniczona.
- Transport, magazynowanie i rozlewanie benzyny.
- **Przemysł koksowniczy** – proces pozyskiwania benzolu koksowniczego i smoły koksowniczej.
- Produkcja pestycydów.
- Ekstrakcji tłuszczów i olejów roślinnych, w czasie której stosuje się benzen.
- **Przemysł chemiczny** – produkt w syntezie organicznej, w zakładach produkujących farby i lakiery – zanieczyszczenie rozcieńczalników do farb poliwinylowych, chlorokauczukowych, lakierów poliuretanowych, ftalowych i polichlorowinyloowych (możliwa zawartość benzenu w produkcie 0,01%).
- **Przemysł metalowy, meblarski, poligraficzny** – używanie farb i lakierów zawierających benzen.
- Palenie tytoniu (zarówno czynne, jak i bierne).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Dwutlenku azotu

- Spalanie paliw stałych, ciekłych i gazowych lub ich mieszanin, w rezultacie, których otrzymuje się energię cieplną – **energetyka przemysłowa**.
- Reakcje spalania przebiegające w ruchomych lub stacjonarnych silnikach spalinowych – **środki transportu**.
- Procesy, w których wysoka temperatura jest niezbędnym warunkiem prawidłowego przebiegu operacji technologicznych – proces wielkopiecowy w hutnictwie żelaza i stali, proces martenowski i konwertorowy, proces realizowany w elektrycznych łukowych piecach hutniczych, spawanie elektryczne i gazowe.
- Techniki, które emitują tlenki azotu w następstwie reakcji chemicznych – **przemysł syntezy chemicznej**.
 - procesy technologiczne wymagające zastosowania kwasu azotowego w syntezie organicznej,
 - podczas produkcji kwasów: siarkowego, azotowego, chromowego, pikrynowego, adypinowego, szczawiowego,
 - w wytwarzaniu toluenu, nitrocelulozy, nitrogliceryny, dynamitu,
 - przy produkcji nawozów sztucznych, leków, barwników, celulozy.
- Reakcje pełnego lub powierzchniowego roztwarzania metali lub ich stopów w kwasie azotowym, dla otrzymywania odpowiednich soli – **przemysł odczynnikowy** lub obróbki gotowych detali.
- Wydzielanie do atmosfery w sposób okresowy lub ciągły, o stałym lub zmieniającym się w czasie natężeniu emisji:
 - materiały wybuchowe,
 - gazy postrzałowe, występujące w kopalniach,
 - odpadki rolnicze – tlenki azotu są emitowane do powietrza atmosferycznego w wyniku szybkiego rozkładu materiału roślinnego, zachodzącego w zielonych silosach,
 - palenie tytoniu.

Jakie działania każdy z nas może podjąć, aby zmniejszyć emisję zanieczyszczeń do powietrza?

- nie palmy śmieci w paleniskach domowych! nie narażajmy siebie, rodziny, sąsiadów na wdychanie związków toksycznych powstałych w procesach niewłaściwego spalania! nie trujmy środowiska oraz siebie nawzajem! spalanie odpadów z naruszeniem przepisów ochrony środowiska jest wykroczeniem zagrożonym grzywną, a w skrajnych przypadkach może być nawet przestępstwem, za które grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5,
- podłączmy (jeśli to możliwe) mieszkanie (dom) do centralnego (miejskiego, gminnego) systemu zaopatrywania w energię cieplną,
- zmierzmy paliwo stosowane do ogrzewania (i/lub gotowania) na „ekologiczne” – gaz, olej opałowy, energię elektryczną lub indywidualne źródła energii odnawialnej,
- zmniejszmy zapotrzebowanie na energię cieplną poprzez ograniczanie strat ciepła – termomodernizacja budynków,
- wykorzystujemy w budownictwie materiały energooszczędne,
- oszczędzamy energię elektryczną i cieplną,
- nie palmy odpadów zielonych (liści, gałęzi) – lepiej założyć kompostownik;
- zapobiegajmy pożarom w lasach - nie należy wchodzić do lasów w trakcie suszy, nie należy zaśmiecać lasów,
- nie należy wypalać łąk, ściernisk i pól,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- należy częściej korzystać z komunikacji zbiorowej lub roweru, ograniczając korzystanie z samochodu osobowego,
- należy ograniczać prędkość jazdy na drogach o pyłującej nawierzchni;
- stosujemy „ekologiczny” sposób jazdy – jazda płynna, bez nadmiernej prędkości,
- nie korzystajmy z samochodu na krótkich odcinkach – możemy sobie zrobić spacer.

Gdzie możemy uzyskać dofinansowanie na działania proekologiczne?

- Z systemu funduszy ekologicznych – z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (www.nfosigw.gov.pl) oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie (<http://www.wfos.lublin.pl/>);
adres: 20-074 Lublin, ul. Spokojna 7,
tel./fax: (81) 532 17 64, 742 46 48, 742 46 49
- Z BANKU OCHRONY ŚRODOWISKA S.A. (www.bosbank.pl),
infolinia: 0-801-55-455, +48 22 543-34-34,
Oddział w Lublinie - ul. Krakowskie Przedmieście 54),
który część kredytów o charakterze preferencyjnym przeznacza na dofinansowanie działań w zakresie ochrony środowiska;
- Z URZĘDU MIASTA LUB GMINY, właściwego dla miejsca zamieszkania.

1.5.4 Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji programu ochrony powietrza

Poniżej zamieszczono działania naprawcze, które zostały wskazane do realizacji w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”. Wykazano (rozdział 1.4.5.2), że działania te będą skuteczne także w zakresie przywrócenia standardów jakości powietrza w odniesienia do pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5. Wskazano ponadto działanie naprawcze skierowane na poprawę czystości jezdni oraz ich otoczenia, które powinno być realizowane w strefie. Działanie to istotnie wpłynie na obniżenie stężeń, głównie pyłu PM10, z sektora transportowego, poprzez ograniczenie resuspensji.

Badanie skuteczności przedstawionych poniżej działań naprawczych zostało zamieszczone w rozdziale 3.8.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE PIERWSZE	
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLSLuZSO
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	OBNIŻENIE EMISJI Z OGRZEWANIA INDYWIDUALNEGO W GMINACH STREFY LUBELSKIEJ
Opis działania naprawczego (na działania naprawcze składają się niezależne składowe oznaczone jako a, b)	<p>a) Podłączenie do sieci ciepłowniczej lub wymiana na ogrzewanie gazowe, elektryczne, olejowe, kotły na paliwa stałe**, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej) mieszkań i domów ogrzewanych indywidualnie (głównie piecami węglowymi) w zabudowie wielorodzinnej oraz jednorodzinnej: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Zamościu, Terespołu, Międzyrzecu Podlaskim, Łukowie, Radzyniu Podlaskim, Rykach, Dęblinie, Lubartowie, Parczewie, Włodawie, Łęcznej, Świdniku, Puławach, Opolu Lubelskim, Kraśniku, Krasnymstawie, Janowie Lubelskim, Biłgoraju, Tomaszowie Lubelskim i Hrubieszowie – łącznie ok. 2,2 mln m² powierzchni użytkowej oraz termomodernizacja budynków mieszkalnych.</p> <p>Działanie można wykonać poprzez realizację uchwały gmin* wdrażających zachęty finansowe mobilizujące do zmiany ogrzewania z paliw stałych na proekologiczne oraz określającej regulamin przyznawania dotacji celowych na modernizację budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych oraz sukcesywne udzielanie dotacji końcowym odbiorcom (odpowiednim podmiotom i osobom fizycznym) na wymianę starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne w zabudowie wielorodzinnej i jednorodzinnej, w tym m.in. na: ogrzewanie z sieci ciepłowniczej, gazowe, olejowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej), kotły na paliwa stałe**.</p> <p>b) Ograniczenie emisji z ogrzewania indywidualnego w zasobie mieszkaniowym gmin strefy lubelskiej (przede wszystkim w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu – łącznie ok. 18 tys. m²) – systematyczna wymiana starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne w zabudowie wielorodzinnej zasobu mieszkaniowego gmin oraz w budynkach użyteczności publicznej, w tym m.in. na: ogrzewanie z sieci ciepłowniczej, gazowe, olejowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej), kotły na paliwa stałe** oraz termomodernizacja budynków.</p>
Lokalizacja działań	Miasta, głównie miasta na prawach powiatu i miasta powiatowe, w strefie lubelskiej
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: lokalny
Jednostka realizująca zadanie	<p>a) Organ wykonawczy gminy (jednostka koordynująca działania), podmioty i osoby fizyczne, użytkownicy, administratorzy lub właściciele obiektów – odbiorcy końcowi</p> <p>b) Organ wykonawczy gminy</p>
Rodzaj środka (w odniesieniu do poszczególnych składowych a, b)	B: techniczny
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	C: długoterminowe

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE PIERWSZE		
Planowany termin wykonania	2016-2026	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN/okres	150,0	
Szacowany efekt ekologiczny [Mg/okres]	PM10	1 960
	PM2,5	1 587
Źródła finansowania (w odniesieniu do poszczególnych składowych a, b)	a) Własne właścicieli lub użytkowników budynków, własne samorządu, WFOŚiGW, NFOŚiGW, inne fundusze (w tym europejskie), Bank Ochrony Środowiska, banki komercyjne b) Własne samorządów, WFOŚiGW, NFOŚiGW, inne fundusze (w tym europejskie), Bank Ochrony Środowiska, banki komercyjne	
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Organ wykonawczy gminy
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy <i>Poś</i>
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25 oraz wskaźnikami efektu ekologicznego w tabelach 27 i 28
	Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

* Przedmiotowe działanie może być także realizowane w ramach PONE (Programu Ograniczenia Niskiej Emisji). W świetle ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.), art. 3, ust. 20 osoba fizyczna korzystająca ze środowiska w zakresie, w jakim korzystanie ze środowiska nie wymaga pozwolenia, nie jest podmiotem korzystającym ze środowiska. Tak więc nie ma możliwości zmiany sposobu ogrzewania w lokalach własnościowych bez zgody właściciela lokalu.

**W przypadku kotłów opalanych paliwami stałymi muszą one spełniać następujące warunki:

- posiadać certyfikat zgodności z normą PN-EN 303-5:2012 „Kotły grzewcze. Część 5: Kotły grzewcze na paliwa stałe z ręcznym i automatycznym zasypem paliwa mocy nominalnej do 500 kW - Terminologia, wymagania, badania i oznakowanie” lub równoważną, wydany przez właściwą jednostkę certyfikującą;
- data potwierdzenia zgodności z wymaganą normą nie może być wcześniejsza niż 5 lat licząc od daty złożenia wniosku o dofinansowanie;
- posiadać nominalną sprawność przemiany energetycznej co najmniej 85% i spełniać wymagania klasy 5;
- powinny być wyposażone w automatyczny podajnik paliwa (nie dotyczy kotłów zgazowujących) i nie może posiadać rusztu awaryjnego ani elementów umożliwiających jego zamontowanie.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE DRUGIE		
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLuEEk	
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	EDUKACJA EKOLOGICZNA	
Opis działania naprawczego	Akcje edukacyjne mające na celu uświadamianie społeczeństwa w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – szkodliwości spalania odpadów w paleniskach domowych, – korzyści płynących z podłączenia do scentralizowanych źródeł ciepła, termomodernizacji, – promocji nowoczesnych niskoemisyjnych źródeł ciepła, – korzyści jakie niesie dla środowiska korzystanie ze zbiorowych systemów komunikacji lub alternatywnych systemów transportu (rower, poruszanie się pieszo) i inne. 	
Lokalizacja działań	Strefa lubelska	
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: lokalny; B: regionalny	
Jednostka realizująca zadanie	Organ wykonawczy gminy, organ wykonawczy województwa, organizacje i stowarzyszenia ekologiczne	
Rodzaj środka	C: oświatowy lub informacyjny	
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	B: średniookresowe	
Planowany termin wykonania	Zadanie realizowane w sposób ciągły	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	E: inne	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN/okres	0,8	
Szacowany efekt ekologiczny [Mg/rok]	PM10	Brak możliwości oszacowania
	PM2,5	Brak możliwości oszacowania
Źródła finansowania		Własne samorządu, WFOŚiGW, organizacje i stowarzyszenia ekologiczne
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Prezydent, marszałek województwa, organizacje i stowarzyszenia ekologiczne
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy <i>Poś</i>
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25
	Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE TRZECIE		
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLuLuZUZ	
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	ZWIĘKSZANIE UDZIAŁU ZIELENI W PRZESTRZENI MIAST	
Opis działania naprawczego	Zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miast, szczególnie poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – wprowadzanie zieleni w pasach drogowych, – nasadzenia drzew i krzewów na istniejących skwerach i w parkach, – poprawa stanu jakościowego istniejącej zieleni w pasach drogowych oraz na skwerach i w parkach – wprowadzanie, w miarę możliwości, nowych powierzchniowych obszarów zielonych z nasadzeniem drzew i krzewów o większej zdolności pochłaniania zanieczyszczeń, – utrzymanie w żywotności terenów pasów ochronnych zieleni i istniejącej zieleni w formie parków i skwerów. 	
Lokalizacja działań	Strefa lubelska	
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: lokalny	
Jednostka realizująca zadanie	Organ wykonawczy gminy (jednostka koordynująca działania), zarządcy dróg, zarządca zieleni	
Rodzaj środka	B: techniczny	
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	C: długoterminowe	
Planowany termin wykonania	Zadanie realizowane w sposób ciągły	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport ; E: inne (napływ)	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN	Wg indywidualnych kosztorysów	
Szacowany efekt ekologiczny PM10/PM2,5 [Mg/rok]	Zmniejszenie stężeń pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 z komunikacji (i innych źródeł) w wyniku wchłaniania i izolacji przez zieleń	
Źródła finansowania	Własne samorządu, WFOŚiGW, NFOŚiGW, inne fundusze (w tym europejskie), Bank Ochrony Środowiska	
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Organ wykonawczy gminy
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy Poś
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25
	Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE CZWARTE	
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLsLuPZP
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	ZAPISY W PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
Opis działania naprawczego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stosowanie odpowiednich zapisów, umożliwiających ograniczenie emisji pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz benzo(a)pirenu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – ustalania sposobu zaopatrzenia w ciepło z zaleceniem instalowania ogrzewania niskoemisyjnego w obrębie projektowanej zabudowy (w obszarach, gdzie jest to technicznie możliwe), – ustalenia zakazu stosowania paliw stałych – jeżeli zostaną wdrożone odpowiednie możliwości prawne, w obrębie projektowanej zabudowy (w przypadku stosowania indywidualnych systemów grzewczych), – zakazu likwidacji sieci ciepłowniczej i przyłączy oraz zmiany ogrzewania zbiorowego (z sieci ciepłowniczej) na indywidualne, jeżeli zostaną wdrożone odpowiednie możliwości prawne, – kształtowania zabudowy w sposób umożliwiający swobodny przepływ mas powietrza, – wprowadzania zieleni izolacyjnej, – stosowania wysokich wskaźników powierzchni biologicznie czynnej towarzyszącej zabudowie, – tworzenia publicznych terenów zieleni urządzonej, w tym parków, skwerów, – wprowadzania zieleni wzdłuż ciągów komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu, – uwzględniania rozbudowy i kształtowania sieci ulic obwodowych powodujących eliminację lub ograniczenie ruchu tranzytowego, oraz umożliwiających uspokojenie ruchu w obszarach wewnątrz dzielnicowych, tworzenia stref ruchu pieszego i uspokojonego w szczególności na obszarach śródmiejskich, – wdrażania rozwiązań systemowych dedykowanych rozwojowi ruchu rowerowego i pieszego. 2. Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarach przekroczeń wskazanych w programie ochrony powietrza (jeżeli nie ma obowiązujących) oraz zawarcie w nich zapisów dotyczących zakazu likwidacji sieci ciepłowniczej i przyłączy oraz zmiany ogrzewania zbiorowego (z sieci ciepłowniczej) na indywidualne wykorzystujące spalanie paliw stałych
Lokalizacja działań	Strefa lubelska
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: lokalny
Jednostka realizująca zadanie	Organ uchwałodawczy gminy
Rodzaj środka	D: inny (prawny)
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	C: długoterminowe

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE CZWARTE		
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLSLuPZP	
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	ZAPISY W PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	
Planowany termin wykonania	Zadanie ciągłe	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	E: inne	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN	Środek o charakterze regulacyjnym	
Szacowany efekt ekologiczny PM10/PM2,5 [Mg/rok]	Brak możliwości oszacowania	
Źródła finansowania	-	
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Organ wykonawczy gminy
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy Poś
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25
	Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE PIĄTE		
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLSLuWEG	
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WZROST EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ GMIN	
Opis działania naprawczego	Systematyczna wymiana starych, niskosprawnych kotłów, w których spalane jest paliwo stałe (węgiel) na nowoczesne kotły wysokiej sprawności (retortowe, gazowe, olejowe) lub włączanie budynków (prywatnych, użyteczności publicznej, warsztatów, zakładów usługowych, zakładów przemysłowych) do istniejących sieci ciepłowniczych oraz termomodernizacja budynków, w celu zwiększenia ich efektywności energetycznej. Działanie można wykonać poprzez realizację uchwały gmin* wdrażających zachęty finansowe mobilizujące do zmiany ogrzewania z paliw stałych na proekologiczne oraz określającej regulamin przyznawania dotacji celowych na modernizację budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych oraz sukcesywne udzielanie dotacji końcowym odbiorcom (odpowiednim podmiotom i osobom fizycznym) na wymianę starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne w zabudowie wielorodzinnej i jednorodzinnej, w tym m.in. na: ogrzewanie z sieci ciepłowniczej, gazowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej), kotły na paliwa stałe**.	
Lokalizacja działań	Strefa lubelska – gminy nie ujęte w działaniu pierwszym	
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: Lokalny	
Jednostka realizująca zadanie	Organ wykonawczy gminy (jednostka koordynująca działania), podmioty i osoby fizyczne, użytkownicy, administratorzy lub właściciele obiektów – odbiorcy końcowi	
Rodzaj środka	B: Techniczny	
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	C: Długoterminowe	
Planowany termin wykonania	Według indywidualnych harmonogramów	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	D: Źródła związane z handlem i mieszkalnictwem	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN	Według indywidualnych kosztorysów	
Szacowany efekt ekologiczny	Brak możliwości oszacowania	
Źródła finansowania	Własne właścicieli lub użytkowników budynków, własne samorządu, WFOŚiGW, NFOŚiGW, inne fundusze (w tym europejskie), Bank Ochrony Środowiska, banki komercyjne	
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Organ wykonawczy gminy
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy <i>Poś</i>
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25 oraz wskaźnikami efektu ekologicznego w tabelach 27 i 28

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE PIĄTE	
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLsLuWEG
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WZROST EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ GMIN
Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

* Przedmiotowe działanie może być także realizowane w ramach PONE (Programu Ograniczenia Niskiej Emisji). W świetle ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.), art. 3, ust. 20 osoba fizyczna korzystająca ze środowiska w zakresie, w jakim korzystanie ze środowiska nie wymaga pozwolenia, nie jest podmiotem korzystającym ze środowiska. Tak więc nie ma możliwości zmiany sposobu ogrzewania w lokalach własnościowych bez zgody właściciela lokalu.

**W przypadku kotłów opalanych paliwami stałymi muszą one spełniać następujące warunki:

- posiadać certyfikat zgodności z normą PN-EN 303-5:2012 „Kotły grzewcze. Część 5: Kotły grzewcze na paliwa stałe z ręcznym i automatycznym zasypem paliwa mocy nominalnej do 500 kW - Terminologia, wymagania, badania i oznakowanie” lub równoważną, wydany przez właściwą jednostkę certyfikującą;
- data potwierdzenia zgodności z wymaganą normą nie może być wcześniejsza niż 5 lat licząc od daty złożenia wniosku o dofinansowanie;
- posiadać nominalną sprawność przemiany energetycznej co najmniej 85% i spełniać wymagania klasy 5;
- powinny być wyposażone w automatyczny podajnik paliwa (nie dotyczy kotłów zgazowujących) i nie może posiadać rusztu awaryjnego ani elementów umożliwiających jego zamontowanie.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

DZIAŁANIE SZÓSTE		
KOD DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	WLsLuMMU	
TYTUŁ DZIAŁANIA NAPRAWCZEGO	POPRAWA CZYSTOŚCI JEZDNI I ICH OTOCZENIA	
Opis działania naprawczego	Obniżenie emisji pyłu unoszonego z powierzchni jezdni w czasie ruchu pojazdów poprzez czyszczenie powierzchni jezdni w okresach bezdeszczowych oraz po okresie zimowym w ciągach ulic głównych w miastach powiatowych (2 razy w miesiącu)	
Lokalizacja działań	Strefa lubelska – miasta powiatowe	
Szczebel administracyjny, na którym można podjąć dany środek	A: lokalny	
Jednostka realizująca zadanie	Zarządzający drogami	
Rodzaj środka	B: techniczny	
Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężeń	A: krótkoterminowe	
Planowany termin wykonania	Zadanie realizowane w sposób ciągły	
Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport	
Szacunkowa wysokość kosztów realizacji działania w mln PLN/km	200-800	
Szacowany efekt ekologiczny [Mg/rok]	PM10	40
	PM2,5	6
Źródła finansowania	Własne samorządu, własne zarządzających drogami	
Monitoring działania	Organ sprawozdający	Organ wykonawczy gminy
	Organ odbierający	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy <i>Poś</i>
	Wskaźniki	Sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań zgodnie z tabelą 25 i wskaźnikami efektu ekologicznego w tabeli 30
	Termin sprawozdania	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

Wszystkie działania naprawcze otrzymały unikatowe kody. Każdy kod składa się z trzech pól:

- kod województwa – dwa znaki;
- kod miejscowości, w której wystąpiło przekroczenie – trzy znaki;
- symbol działania naprawczego – trzy znaki.

Konieczność przydzielenia własnych kodów odpowiednim działaniom naprawczym wynika z tabeli nr 7 załącznika nr 4 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza (Dz.U. z 2012 r., poz. 1034). Rozporządzenie nie określa wytycznych do konstruowania kodów działań naprawczych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Termin realizacji Programu ustala się na 31.12.2026 r.

Termin realizacji Programu jest zgodny z terminem ustalonym w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej w wyłączeniu planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”, aby realizacja obu programów była spójna.

**DZIAŁANIA UWZGLĘDNIONE W PROGRAMIE¹⁰, WYNIKAJĄCE Z INNYCH
DOKUMENTÓW LOKALNYCH DLA POSZCZEGÓLNYCH GMIN**

Poniżej przedstawiono działania wpływające na obniżenie emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM25 oraz benzo(a)pirenu z terenu strefy, których realizacja wynika z innych dokumentów lokalnych, a nie z programu ochrony powietrza. Są to działania planowane lub już przygotowane, poddane analizie i przewidziane do realizacji, a także będące w trakcie realizacji.

¹⁰ Działania zawarte w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Tabela 17 Działania naprawcze uwzględnione w programie ochrony powietrza, wynikające z innych dokumentów lokalnych

Kod działania	Tytuł działania	Opis działania	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie	Dokument będący podstawą do wykonania działania
WLSuPSC	PODŁĄCZENIE DO SIECI CIEPŁOWNICZEJ (OBIEKTY INNE NIŻ MIESZKALNE)	Rozbudowa i modernizacja systemów ciepłowniczych. Systematyczne podłączanie do sieci ciepłowniczej oraz termomodernizacja zakładów przemysłowych, spółek miejskich, warsztatów, zakładów usługowych i budynków użyteczności publicznej (likwidacja ogrzewania węglowego) w rejonie, gdzie sieć ciepłownicza funkcjonuje.	B: przemysł, w tym wytworzenie ciepła i energii elektrycznej; D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem	Projekty założeń lub założenia do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe lub/ oraz plany gospodarki niskoemisyjnej w gminach
WLSuTBM	TERMOMODERNIZACJE BUDYNKÓW MIESZKALNYCH	Kompleksowe termomodernizacje budynków mieszkalnych znajdujących się w zasobach gmin.	D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem	Wieloletnie programy gospodarowania mieszkaniowym zasobem gmin
WLSuBDr	BUDOWA AUTOSTRAD I DRÓG EKSPRESOWYCH	Budowa autostrady A2 na odcinku: początek obwodnicy Mińska Mazowieckiego - do przejścia granicznego w Kukurykach włącznie, Kategoria inwestycji: GDDKIA analizuje możliwe warianty przygotowania i realizacji inwestycji w oparciu o wydaną Decyzję Środowiskową. Budowa dróg ekspresowych S19, S12 oraz S17 na terenie województwa lubelskiego	A: Transport	Program budowy dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)
WLSuSTP	OBNIŻENIE EMISJI KOMUNIKACYJNEJ – SYSTEM TRANSPORTU PUBLICZNEGO	Rozwój i modernizacja systemu transportu publicznego obejmująca np.: – Wprowadzenie atrakcyjnego cenowo biletu na przejazdy lokalne lub wprowadzenie bezpłatnej komunikacji miejskiej/gminnej; – Prowadzenie polityki cenowej opłat za przejazdy zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego (szczególnie dla przejazdów wielorazowych – bilety miesięczne, semestralne); – Rozwój i zwiększenie udziału ekologicznego transportu publicznego - wprowadzenie niskoemisyjnych paliw i technologii; – Budowę nowych i modernizację istniejących węzłów przesiadkowych; – Zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu	A: Transport	Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/ oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej lub/ oraz plany gospodarki niskoemisyjnej

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Kod działania	Tytuł działania	Opis działania	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie	Dokument będący podstawą do wykonania działania
WLsLuSKR	WDROŻENIE/ROZWÓJ ZINTEGROWANEGO SYSTEMU KIEROWANIA RUCHEM ULICZNYM	zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego Doskonalenie/wdrażanie systemu zarządzania i sterowania ruchem poprzez stosowanie rozwiązań opartych o Intelligentne Systemy Transportowe, mających na celu między innymi: upłynienie ruchu, stworzenie możliwości uprzywilejowania transportu zbiorowego. Rozwój metod i środków nadzoru ruchu pojazdów na liniach komunikacyjnych.	A: transport	Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej
WLsLuSRO	OBNIŻENIE EMISJI KOMUNIKACYJNEJ - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY ROWEROWEJ	Rozwój systemu ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej, w tym w pierwszym rzędzie: - Budowa odcinków dróg rowerowych pozwalających na połączenie w jeden ciąg dróg już istniejących; - Budowa parkingów rowerowych, szczególnie zlokalizowanych w pobliżu kluczowych celów podróży (wyższe uczelnie, szkoły, urzędy administracji lokalnej i państwowej, obiekty kultury), a także w pobliżu węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej; - Organizacja ruchu na styku ruch rowerowy - ruch samochodowy, gwarantująca bezpieczeństwo ruchu drogowego – zarówno rowerzystów, jak i innych użytkowników dróg.	A: transport	Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej

Monitoring powyższych działań (z tabeli 17)			
Organ sprawozdający	Organ odbierający	Wskaźniki monitorowania	Termin sprawozdania
Organ wykonawczy gminy	Organ właściwy do przekazania ministrowi środowiska sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy Poś	na podstawie tabeli 26 oraz tabel 27 i 28	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.5.5 Źródła finansowania działań naprawczych

Finansowanie działań naprawczych może być prowadzone ze środków krajowych lub Unii Europejskiej. Obecnie największe możliwości uzyskania dofinansowania istnieją z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie. Trwa nowy okres finansowania działań i inwestycji z budżetu polityki spójności UE na lata 2014-2020. Regionalne Programy Operacyjne wskazują działania priorytetowe, w tym priorytety w zakresie ochrony środowiska, oraz określają środki, z których będzie można skorzystać przy realizacji programów ochrony powietrza.

PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014-2020 (zaakceptowany przez Komisję Europejską decyzją z dnia 16.12.2014 r., obowiązuje od 19.12.2014 r.)^{11,12}

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POIiŚ 2014-2020) to krajowy program wspierający gospodarkę niskoemisyjną, ochronę środowiska, przeciwdziałanie i adaptację do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne.

Grupy podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie:

- Małe i średnie przedsiębiorstwa,
- Duże przedsiębiorstwa,
- Administracja publiczna,
- Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne,
- Służby publiczne inne niż administracja,
- Instytucje ochrony zdrowia,
- Organizacje społeczne i związki wyznaniowe,
- Instytucje nauki i edukacji.

Sprzyjające realizacji sformułowanych celów będą działania obejmujące takie zagadnienia jak: przeciwdziałanie zmianom klimatu, poprawa jakości powietrza na obszarach, na których odnotowano przekroczenia standardów jakości powietrza i realizowane są programy ochrony powietrza, zaopatrzenie w energię i jej zużycie oraz zapewnienie bezpieczeństwa zasilania, promowanie „czystego” transportu miejskiego uwzględniającego rosnące potrzeby mobilności mieszkańców miast i ich obszarów funkcjonalnych.

Z uwagi na ogólny charakter programów operacyjnych kierowanych do Komisji Europejskiej, ówczesne Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju przygotowało dodatkowy dokument uszczegóławiający jego zapisy – Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020¹³.

Niżej wskazano interesujące w zakresie programów ochrony powietrza zadania finansowanie w ramach poszczególnych osi priorytetowych:

OŚ PRIORYTETOWA I Zmniejszenie emisyjności gospodarki

Działanie 1.1 Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Działanie 1.2 Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach.

Działanie 1.3 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach.

¹¹ <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl> (dostęp z dnia 18.10.2016 r.)

¹² <http://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/> (dostęp z dnia 18.10.2016 r.)

¹³ https://www.pois.gov.pl/media/6915/SzOOP_POIS_2015-07-23.pdf (dostęp z dnia 18.10.2016 r.)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Działanie 1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

Działanie 1.6 Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.

OŚ PRIORYTETOWA II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu:

Działanie 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego.

OŚ PRIORYTETOWA III Rozwój sieci drogowej TEN-T i transportu multimodalnego:

Działanie 3.1 Rozwój drogowej i lotniczej sieci TEN-T.

OŚ PRIORYTETOWA IV Infrastruktura drogowa dla miast

Działanie 4.1 Zwiększenie dostępności transportowej ośrodków miejskich leżących w sieci drogowej TEN-T i odciążenie miast od nadmiernego ruchu drogowego.

Działanie 4.2 Zwiększenie dostępności transportowej ośrodków miejskich leżących poza siecią drogową TEN-T i odciążenie miast od nadmiernego ruchu drogowego.

OŚ PRIORYTETOWA VI Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach:

Działanie 6.1 Rozwój publicznego transportu zbiorowego w miastach.

- **REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020 – RPO WL 2014-2020** (zaakceptowany przez Komisję Europejską (KE) decyzją nr C(2015) 887 z dnia 12 lutego 2015 r. oraz przyjęty przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 10 marca 2015 r.)

W ramach programu ochrony powietrza istotne jest finansowanie działań z następujących priorytetów inwestycyjnych:

Oś 4 Energia przyjazna środowisku (CT4)

Wsparcie ukierunkowane zostało na rozwój energetyki wykorzystującej OZE w wielu wymiarach (produkcja energii i efektywna jej dystrybucja, wsparcie przedsiębiorstw działających w sferze obsługi sektora OZE, zwiększenie stopnia wykorzystania energii pierwotnej, wykorzystanie OZE w celu zmniejszania zużycia paliw konwencjonalnych i ograniczenia tzw. niskiej emisji).

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie poziomu produkcji energii ze źródeł odnawialnych

DZIAŁANIE 4.1 Wsparcie wykorzystania OZE

Typy projektów:

- 1) Budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych;
- 2) Budowa lub modernizacja jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej, wykorzystujących w pierwszej kolejności energię słoneczną i biomasę, ale także biogaz, energię wiatru oraz wody;
- 3) Budowa i modernizacja dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych w pełni dedykowanych przyłączeniu nowych jednostek wytwórczych energii z OZE;
- 4) Budowa lokalnych, małych źródeł energii produkujących zarówno energię elektryczną, jak i ciepło na potrzeby lokalne z OZE, niewymagająca przesyłania jej na duże odległości;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- 5) Poprawa sprawności wytwarzania ciepła poprzez zmianę źródeł ciepła na jednostki wysokosprawnej kogeneracji z OZE (kogeneracja rozproszona oparta na zidentyfikowanych lokalnych zasobach);
- 6) Przyłącza jednostek wytwarzania do najbliższej istniejącej sieci (w ramach budowy i modernizacji sieci).

DZIAŁANIE 4.2 Produkcja energii z OZE w przedsiębiorstwach

Typy projektów:

- 1) Budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych;
- 2) Budowa instalacji do produkcji biokomponentów i biopaliw 2 i 3 generacji;
- 3) Budowa lub modernizacja jednostek wytwarzania energii elektrycznej, cieplnej, wykorzystujących w pierwszej kolejności energię słoneczną i biomasę, ale także biogaz, energię wiatru oraz wody, wraz z budową i modernizacją dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych w pełni dedykowanych przyłączeniu nowych jednostek wytwórczych energii z OZE;
- 4) Budowa lokalnych, małych źródeł energii produkujących zarówno energię elektryczną, jak i ciepło na potrzeby lokalne z OZE, niewymagająca przesyłania jej na duże odległości;
- 5) Poprawa sprawności wytwarzania ciepła poprzez zmianę źródeł ciepła na jednostki wysokosprawnej kogeneracji z OZE (kogeneracja rozproszona oparta na zidentyfikowanych lokalnych zasobach);
- 6) Przyłącza jednostek wytwarzania do najbliższej istniejącej sieci (w ramach budowy i modernizacji sieci).

Oś 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna (CT 4)

Wsparcie dla inwestycji związanych z wdrażaniem strategii niskoemisyjnych. Będą to inwestycje, mające na celu ograniczenie zużycia zasobów i energii w sektorze produkcyjnym, a także poprawę efektywności energetycznej budynków. Ponadto wspierane będą działania przyczyniające się do rozwoju przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych zintegrowanych systemów transportu miejskiego.

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie efektywności energetycznej w sektorze publicznym i mieszkaniowym

Cel szczegółowy 3: Poprawiona jakość powietrza

DZIAŁANIE 5.1 Poprawa efektywności energetycznej przedsiębiorstw

Typy projektów:

- 1) Głęboka termomodernizacja obiektów w przedsiębiorstwach;
- 2) Technologie odzysku energii wraz z systemem wykorzystania energii ciepła odpadowego w ramach przedsiębiorstwa;
- 3) Systemy zarządzania energią (jako element projektu);
- 4) Projekty dotyczące redukcji ilości strat energii, ciepła, wody, w tym pozwalająca na odzysk i ponowne wykorzystanie ciepła odpadowego;
- 5) Projekty dotyczące zastosowania energooszczędnych (energia elektryczna, ciepło, chłód, woda) technologii produkcji i użytkowania energii;
- 6) Budowa i przebudowa instalacji OZE (o ile wynika to z przeprowadzonego audytu energetycznego);
- 7) Przebudowa linii produkcyjnych na bardziej efektywne energetycznie.

Jako element powyższych typów projektów możliwa będzie realizacja działań zakładających ograniczenie wytwarzania odpadów w celu ich ponownego wykorzystania

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

w procesie produkcyjnym.

DZIAŁANIE 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego

Typy projektów:

- 1) Głęboka termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej, w tym będących w zasobie JST (m.in. szpitali, szkół).
- 2) Zmiana wyposażania ww. obiektów w urządzenia o najwyższej, uzasadnionej ekonomicznie, klasie efektywności energetycznej (np. ocieplenie obiektów, wymiana drzwi i okien, modernizacja systemów grzewczych wraz z wymianą źródła ciepła na zasilane OZE (z wyłączeniem indywidualnych źródeł ciepła), modernizacja systemów wentylacji, klimatyzacji), włącznie z systemami zarządzania energią.
- 3) Generacja rozproszona, poprawiająca sprawność wytwarzania ciepła przez zmianę źródeł ciepła m.in. na jednostki wysokosprawnej kogeneracji (w ramach kompleksowej głębokiej termomodernizacji budynków).

DZIAŁANIE 5.3 Efektywność energetyczna sektora mieszkaniowego

Typy projektów:

- 1) Głęboka termomodernizacja wielorodzinnych budynków mieszkalnych;
- 2) Zmiana wyposażania ww. obiektów w urządzenia o najwyższej, uzasadnionej ekonomicznie, klasie efektywności energetycznej (np. ocieplenie obiektów, wymiana drzwi i okien, modernizacja systemów grzewczych wraz z wymianą źródła ciepła na zasilane OZE (z wyłączeniem indywidualnych źródeł ciepła), modernizacja systemów wentylacji, klimatyzacji), włącznie z systemami zarządzania energią;
- 3) Generacja rozproszona, poprawiająca sprawność wytwarzania ciepła przez zmianę źródeł ciepła m.in. na jednostki wysokosprawnej kogeneracji (w ramach kompleksowej głębokiej termomodernizacji budynków).

DZIAŁANIE 5.4 Transport niskoemisyjny

Typy projektów:

W ramach działania będą realizowane następujące typy projektów wynikające z planów zrównoważonej mobilności miejskiej, planów gospodarki niskoemisyjnej:

- 1) Roboty budowlane i modernizacja sieci trolejbusowych i autobusowych (w tym zakup sprzętu) w ramach:
 - a. tworzenia nowej sieci systemu / linii transportu publicznego,
 - b. przedłużenia istniejącej sieci systemu / linii transportu publicznego,
 - c. modernizacja istniejącej sieci systemu / linii transportu publicznego, w tym m.in.:
 - roboty budowlane i modernizacja dróg i ulic w zakresie infrastruktury służącej obsłudze transportu publicznego (np. zatoczki, zjazdy, podjazdy, bocznicie pętle, wydzielone pasy ruchu dla autobusów i/lub trolejbusów) oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki),
 - roboty budowlane i modernizacja zajezdni autobusowych i/lub trolejbusowych – tj. obiektów zawierających wszystkie niezbędne dla zajezdni funkcje, wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu, służących prowadzeniu działalności podstawowej (z wyłączeniem działalności usługowo-gospodarczej otwartej na inne podmioty),
 - roboty budowlane i modernizacja sieci energetycznej i podstacji trakcyjnych trolejbusowych,
 - wyposażenie dróg i ulic w obiekty inżynierskie i niezbędne urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego,
 - budowa kanalizacji teletechnicznej.

Zakup środków transportu zbiorowego o napędzie przyjaznym dla środowiska (prąd, gaz, biopaliwa, pojazdy spełniające normę emisji spalin co najmniej EURO VI lub inną, wyższą normę obowiązującą w danym czasie, itd.), tj. taboru autobusowego i/lub

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

taboru trolejbusowego. Zakup rowerów w ramach tworzenia lub rozbudowy systemu roweru miejskiego, jako elementu uzupełniającego miejski system transportowy.

- 2) Roboty budowlane i modernizacja dworców intermodalnych, przystanków, stacji i węzłów przesiadkowych – zintegrowanych z różnymi rodzajami systemów transportu, w tym systemy parkingów dla samochodów „Parkuj i Jedź” („Park & Ride”) oraz dla rowerów („Bike & Park”) wraz z towarzyszącą infrastrukturą służącą obsłudze pasażerów i zagospodarowaniem terenu. Budowa lub montaż nowych punktów wypożyczania rowerów w ramach systemu roweru miejskiego.
- 3) Zakup oraz montaż urządzeń z zakresu telematyki, mający na celu usprawnienie/ustanowienie priorytetu dla transportu zbiorowego, rowerowego lub ruchu pieszego w tym m. in.:
 - systemy centralnego sterowania sygnalizacją,
 - systemy sygnalizacji akustycznej,
 - systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzanej przez autobusy i trolejbusy (sygnalizacja akomodacyjna),
 - systemy monitorowania ruchu na kluczowych trasach, w tunelach, w newralgicznych punktach miasta wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej,
 - systemy dystrybucji i identyfikacji biletów,
 - system nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego,
 - system informacji dla podróżnych – elektroniczne tablice informacyjne, w tym systemy on-line,
 - systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze,
- 4) System obsługi roweru miejskiego - projekty z obszaru transportu miejskiego:
 - projekty realizowane w granicach administracyjnych miast wraz z obszarami podmiejskimi i miejskimi obszarami funkcjonalnymi.
 - zakup taboru – tylko w przypadku wymiany starego na nowy tj. taki który będzie spełniać standardy techniczne i ekologiczne (pojazdy spełniające normę emisji spalin co najmniej EURO VI lub inną, wyższą normę obowiązującą w danym czasie).

DZIAŁANIE 5.5 Promocja niskoemisyjności

Typy projektów:

- 1) Budowa lub modernizacja jednostek wytwarzania energii cieplnej;
- 2) Budowa lub modernizacja instalacji energooszczędnego oświetlenia, w tym oświetlenia ulicznego (budowa lub modernizacja oświetlenia ulicznego finansowanego przez JST zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. *Prawo energetyczne* (Dz.U. z 2017 r., poz. 220) będzie możliwa do realizacji bez względu kto jest jego właścicielem);
- 3) Działania promocyjno-informacyjne jako uzupełnienie projektów wymienionych w pkt 1 i 2;
- 4) Tworzenie systemów pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemów informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń;
- 5) Budowa, rozbudowa lub modernizacja budynków użyteczności publicznej z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego.

DZIAŁANIE 5.6 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego

Typy projektów:

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

W ramach działania będą realizowane następujące typy projektów wynikające z planów zrównoważonej mobilności miejskiej, planów gospodarki niskoemisyjnej:

- 1) Roboty budowlane i modernizacja sieci trolejbusowych oraz autobusowych (w tym zakup sprzętu) w ramach:
 - a) tworzenia nowej sieci systemu / linii transportu publicznego,
 - b) przedłużenia istniejącej sieci systemu / linii transportu publicznego,
 - c) modernizacja istniejącej lub utworzenie nowej sieci systemu/linii transportu zbiorowego, w tym m.in.:
 - roboty budowlane i modernizacja dróg i ulic w zakresie infrastruktury służącej obsłudze transportu publicznego (np. zatoczki, zjazdy, podjazdy, bocznicie pętle, ciągi piesze oraz wydzielenia pasów ruchu dla autobusów i/lub trolejbusów oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki),
 - roboty budowlane i modernizacja zajezdni autobusowych i/lub trolejbusowych – tj. obiektów zawierających wszystkie niezbędne dla zajezdni funkcje, wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu, służących prowadzeniu działalności podstawowej (z wyłączeniem działalności usługowo - gospodarczej otwartej na inne podmioty),
 - roboty budowlane i modernizacja sieci energetycznej i podstacji trakcyjnych trolejbusowych - wyposażenie dróg i ulic w obiekty inżynierskie i niezbędne urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego,
 - budowa, montaż stacji do ładowania pojazdów elektrycznych,
 - budowa kanalizacji teletechnicznej,
 - zakup środków transportu zbiorowego,
 - zakup rowerów,
 - zakup pojazdów elektrycznych typu melex, rowerów elektrycznych i skuterów elektrycznych.

Zakup środków transportu zbiorowego o napędzie przyjaznym dla środowiska (prąd, gaz, biopaliwa, pojazdy spełniające normę emisji spalin co najmniej EUROVI lub inną, wyższą normę obowiązującą w danym czasie, itd.), tj. taboru autobusowego i/lub taboru trolejbusowego. Zakup rowerów w ramach tworzenia lub rozbudowy systemu roweru miejskiego/gminnego, jako elementu uzupełniającego system transportowy.

- 1) Budowa, rozbudowa, przebudowa i modernizacja: dworców intermodalnych, przystanków, stacji, poczekalni i węzłów przesiadkowych – zintegrowanych z różnymi rodzajami systemów transportu, w tym systemów parkingów dla samochodów „Parkuj i Jedź” („Park&Ride”) oraz dla rowerów („Bike&Ride) wraz z towarzyszącą infrastrukturą służącą obsłudze pasażerów(w tym m.in. niezbędna budowa/przebudowa dróg, ścieżek rowerowych/dróg dla rowerów, chodników, ciągów pieszo-rowerowych, energooszczędnego oświetlenia ulicznego, wiat przystankowych)” oraz zagospodarowaniem terenu. Budowa lub montaż nowych punktów wypożyczania rowerów w ramach systemu roweru miejskiego/gminnego.
- 2) Budowa, modernizacja centrów komunikacyjnych integrujących różne rodzaje transportu zbiorowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą.
- 3) Zakup oraz montaż urządzeń z zakresu telematyki, mający na celu usprawnienie/ustanowienie priorytetu dla transportu zbiorowego, rowerowego lub ruchu pieszego w tym m.in.:
 - systemy centralnego sterowania sygnalizacją,
 - systemy sygnalizacji akustycznej,
 - systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzanej przez autobusy i trolejbusy (sygnalizacja akomodacyjna),
 - systemy monitorowania ruchu na kluczowych trasach, w tunelach, w newralgicznych punktach miasta wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- systemy dystrybucji i identyfikacji biletów,
 - system biletu elektronicznego (np. zakup, wymiana kart biletu elektronicznego),
 - wyposażenie pojazdów w urządzenia niezbędne do systemu informacji pasażerskiej,
 - system nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego,
 - system informacji dla podróżnych – elektroniczne tablice informacyjne, w tym systemy on-line,
 - systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze.
- 4) Projekty z obszaru transportu miejskiego:
- projekty realizowane w granicach administracyjnych miast wraz z obszarami podmiejskimi,
 - zakup taboru – tylko w przypadku wymiany starego na nowy tj. taki który będzie spełniać standardy techniczne i ekologiczne (pojazdy spełniające normę emisji spalin co najmniej EURO VI lub inną, wyższą normę obowiązującą w danym czasie),
 - zakup taboru zgodnie z procedurą opisaną w Wytycznych ministra właściwego d.s. rozwoju regionalnego w zakresie zasad dofinansowania z programów operacyjnych podmiotów realizujących obowiązek świadczenia usług publicznych w lokalnym transporcie zbiorowym.
- 5) Budowa lub modernizacja instalacji energooszczędnego oświetlenia, w tym oświetlenia ulicznego (budowa lub modernizacja oświetlenia ulicznego finansowanego przez JST zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. *Prawo energetyczne* (Dz.U. z 2017 r., poz. 220) będzie możliwa do realizacji bez względu kto jest jego właścicielem).
- 6) Tworzenie systemów pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemów informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń.

Oś 8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport (CT 7)

Wsparcie skierowane zostanie na modernizację dróg tak, by zapewnić integrację regionalnego układu transportowego z krajowym systemem transportowym. Ważnym aspektem będzie uzupełnianie dotychczas realizowanych inwestycji na najważniejszych szlakach. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na zapewnienie dostępu do najważniejszych ośrodków gospodarczych oraz inwestycje w niskoemisyjny transport publiczny zwiększający mobilność mieszkańców. Inwestycje w transport kolejowy są zadaniem państwa, jednak część alokacji zostanie przekazana na modernizację regionalnych linii kolejowych oraz zakup niskoemisyjnego taboru kolejowego.

Cel szczegółowy 1: Zwiększona dostępność drogową w regionie

Cel szczegółowy 2: Zwiększona dostępność kolejową w regionie

DZIAŁANIE 8.2 Lokalny układ transportowy

Typy projektów:

- 1) Budowa/przebudowa/rozbudowa dróg powiatowych, w tym mostów, wiaduktów, tuneli, obwodnic i innych obiektów inżynierskich w ciągach dróg powiatowych (z wyłączeniem dróg wewnętrznych), prowadząca do wzrostu ich nośności, w szczególności poprawiająca dostępność do dróg znajdujących się w sieci TEN-T.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- 2) Infrastruktura towarzysząca w połączeniu z pkt 1, w zakresie:
- poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego m.in.: chodniki, przejścia dla pieszych, oświetlenie, osłony przeciwoślnościowe, bariery ochronne, nawierzchnie antypoślizgowe, zatoki dla autobusów,
 - ochrony środowiska: ogrodzenia, ekrany akustyczne, pasy zieleni, przejścia dla zwierząt, urządzenia odwadniające, kanalizacja deszczowa, zbiorniki odparowujące, separatory dla wód opadowych,
 - turystyki: ciągi pieszo-rowerowe, parkingi dla podróżnych
 - infrastruktury społeczeństwa informacyjnego: kanalizacja teletechniczna.

**DZIAŁANIE 8.4 Transport w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego**

Typy projektów:

- 1) Budowa/przebudowa/rozbudowa dróg powiatowych/wojewódzkich, w tym mostów, wiaduktów, tuneli, obwodnic i innych obiektów inżynierskich w ciągach dróg powiatowych/wojewódzkich (z wyłączeniem dróg wewnętrznych) prowadząca do wzrostu ich nośności, w szczególności poprawiająca dostępność do dróg znajdujących się w sieci TEN-T.
- 2) Infrastruktura towarzysząca w połączeniu z typami projektów wymienionych w pkt. 1.

W ramach RPO WL 2014 – 2020 realizowany będzie nowy instrument terytorialny tj. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT). ZIT w województwie lubelskim realizowany będzie na obszarze miasta Lublin i jego obszarze funkcjonalnym (w oparciu o art. 7 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.) oraz w czterech miastach subregionalnych (Biała Podlaska, Chełm, Puławy, Zamość) jako Strategiczne Inwestycje Terytorialne (w oparciu o art. 36 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013).

➤ **NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ**

Podstawą do przyjmowania i rozpatrywania wniosków o dofinansowanie w Narodowym Funduszu są programy priorytetowe, które określają zasady udzielania wsparcia oraz kryteria wyboru przedsięwzięć. W większości programów obowiązuje konkursowa formuła oceny złożonych projektów. Listę priorytetowych programów NFOŚiGW zatwierdza corocznie Rada Nadzorcza NFOŚiGW.

Listę priorytetowych programów NFOŚiGW zatwierdza corocznie Rada Nadzorcza NFOŚiGW. Oferty finansowe NFOŚiGW w zakresie ochrony atmosfery umieszczone są na stronie: <http://nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/srodki-krajowe/informacje-ogolne/lista-programow-priorytetowych/> (dostęp z dnia 08.06.2017 r.)

Wśród programów priorytetowych w zakresie ochrony atmosfery, przewidzianych do wsparcia w latach 2016 – 2020 najistotniejsze z punktu widzenia celów postawionych w programach ochrony powietrza są:

1. Poprawa jakości powietrza

Celem programu jest poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie lub uniknięcie emisji CO₂ oraz innych substancji w wyniku zwiększenia produkcji energii z odnawialnych źródeł oraz zmniejszenia zużycia energii w budynkach.

Zakres szczegółowy:

- a. Część – Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych

Okres wdrażania 2016-2025; nabór wniosków obecnie zakończony

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Rodzaje przedsięwzięć:

- 1) budowa nowej, rozbudowa lub modernizacja istniejącej ciepłowni/elektrociepłowni geotermalnej;
- 2) modernizacja lub rozbudowa istniejących źródeł wytwarzania energii o ciepłownię/elektrociepłownię geotermalną;
- 3) wykonanie lub rekonstrukcja otworu, z zastrzeżeniem, że nie kwalifikuje się wykonania otworu badawczego.

b. Część 2) Zmniejszenie zużycia energii w budownictwie

Okres wdrażania 2016-2022; nabór wniosków obecnie zakończony

Rodzaje przedsięwzięć:

Termomodernizacja następujących budynków:

- muzeów,
- szpitali, zakładów opiekuńczo – leczniczych, pielęgniacyjno-opiekuńczych, hospicjów,
- obiektów zabytkowych,
- obiektów sakralnych wraz z obiektami towarzyszącymi,
- domów studenckich,
- innych przeznaczonych na potrzeby kultury, kultu religijnego, oświaty, opieki, wychowania, nauki.

W zakresie zmiany wyposażenia obiektów w urządzenia o najwyższych, uzasadnionych ekonomicznie standardach efektywności energetycznej związanych bezpośrednio z prowadzoną termomodernizacją obiektów w szczególności:

- ocieplenie obiektu w tym: ścian, podłóg na gruncie, stropów, stropodachów, dachów i innych przegród,
- wymiana okien,
- wymiana drzwi zewnętrznych,
- przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą źródła ciepła),
- wymiana systemów wentylacji i klimatyzacji,
- zastosowanie systemów zarządzania energią w budynkach,
- wykorzystanie technologii odnawialnych źródeł energii,
- przygotowanie dokumentacji technicznej w tym audytów energetycznych i ekspertyz mykologicznych,
- likwidacja zawilgocenia i jego skutków na termomodernizowanym budynku,
- wymiana oświetlenia wewnętrznego i zewnętrznego obiektu na energooszczędne.

Obecnie w trakcie opracowywania są kolejne części programu priorytetowego, za pośrednictwem których możliwe będzie uzyskanie dofinansowania na działania zbieżne z działaniami wskazanymi w programie ochrony powietrza:

- a. Część 3) Bocian – Rozproszone, odnawialne źródła energii.
- b. Część 4) LEMUR – Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej.
- c. Część 5) Samowystarczalność energetyczna.

2. SYSTEM – Wsparcie działań ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowanych przez partnerów zewnętrznych

Celem programu jest wspieranie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej za pośrednictwem partnerów zewnętrznych.

Zakres szczegółowy:

- a. Część 2) REGION

Okres wdrażania 2015–2023

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska lub gospodarki wodnej ujętych w planach działalności wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

W innych obszarach można starać się o dofinansowanie działań w ramach następujących celów:

3. Edukacja ekologiczna

Celem ogólnym programu jest podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej i kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa poprzez promowanie zasad zrównoważonego rozwoju

Cele szczegółowe programu:

- Upowszechnianie wiedzy z zakresu ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.
- Kształtowanie zachowań prośrodowiskowych ogółu społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży.
- Aktywizacja społeczna – budowanie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

Okres wdrażania 2015-2023

4. Współfinansowanie programu LIFE

Część 1) Współfinansowanie projektów LIFE+

Część 2) Współfinansowanie projektów LIFE

Celem programu jest poprawa jakości środowiska, w tym środowiska naturalnego, przy wykorzystaniu przez Polskę środków dostępnych w ramach Programu LIFE. Okres wdrażania 2015–2025.

5. Wsparcie przedsiębiorców w zakresie niskoemisyjnej i zasobooszczędnej gospodarki

Celem programu jest zmniejszenie negatywnego oddziaływania przedsiębiorstw na środowisko.

- a. Część 1) E-KUMULATOR – Ekologiczny Akumulator dla Przemysłu

Okres wdrażania 2015–2023

Rodzaje przedsięwzięć – do wsparcia nie kwalifikują się przedsięwzięcia wykazane w Obwieszczeniu Ministra Energii z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie szczegółowego wykazu przedsięwzięć służących poprawie efektywności energetycznej (M.P. z 2016 r. poz. 1184).

- b. Część 2) Współfinansowanie projektów Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w ramach I osi priorytetowej PO IiŚ 2014-2020 – Zmniejszenie emisyjności gospodarki

Okres wdrażania 2016–2023

Rodzaje przedsięwzięć – do wsparcia kwalifikują się przedsięwzięcia wymienione w Szczegółowym opisie osi priorytetowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 w ramach I osi priorytetowej PO IiŚ 2014–2020 – Zmniejszenie emisyjności gospodarki.

- c. Część 3) Efektywne systemy ciepłownicze i chłodnicze

Okres wdrażania 2016–2023

Rodzaje przedsięwzięć:

Przedsięwzięcia realizowane w istniejącym przedsiębiorstwie/zakładzie dotyczące budowy lub przebudowy jednostek wytwórczych wraz z podłączeniem ich do sieci dystrybucyjnej/ przesyłowej mające na celu doprowadzenie systemu ciepłowniczego, w którym funkcjonują, do spełnienia definicji efektywnego systemu ciepłowniczego, w którym do produkcji ciepła lub chłodu wykorzystuje się w co najmniej:

- 50 % energię ze źródeł odnawialnych, lub

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- 50 % ciepło odpadowe, lub
- 75 % ciepło pochodzące z kogeneracji, lub
- w 50 % wykorzystuje się połączenie takiej energii i ciepła.

Dofinansowanie ze środków NFOŚiGW mogą otrzymać przedsięwzięcia, które spełniają warunki określone w poszczególnych programach priorytetowych. Wszystkie wnioski o dofinansowanie podlegają ocenie zgodnie z kryteriami dostępu. Dofinansowanie odbywa się w formie oprocentowanych pożyczek, które częściowo mogą ulec umorzeniu lub dotacji. Zasady dofinansowania i kryteria wyboru przedsięwzięć dostępne są na stronie NFOŚiGW (<https://www.nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/srodki-krajowe/informacje-ogolne/kryteria-wyboru-przedswiezec/> – dostęp z dnia 08.06.2017 r.).

➤ **WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA W LUBLINIE**

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie (<http://www.wfos.lublin.pl/>) działa na podstawie *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.). Celem działania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie, związanym z ochroną powietrza, jest finansowanie działań obejmujących obszar województwa lubelskiego.

WFOŚiGW w Lublinie co roku publikuje listę przedsięwzięć priorytetowych z zakresu ochrony środowiska, których realizację będzie wspierał. Lista publikowana jest na stronie: http://www.wfos.lublin.pl/bip//index.php?option=com_content&task=view&id=131&Itemid=8 (dostęp z dnia 26.05.2017 r.).

Zgodnie z listą przedsięwzięć priorytetowych Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie przewidzianych do dofinansowania w roku 2017 (Załącznik do uchwały nr 40/2016, Rady Nadzorczej WFOŚiGW w Lublinie z dnia 30 czerwca 2016 r.) w ramach ochrony powietrza wspierane będą:

- ograniczenie niskiej emisji szczególnie w obszarach, gdzie wykazano przekroczenia pyłów PM2,5, PM10 i benzo(a)pirenu,
- budowa odnawialnych źródeł energii,
- działania zmierzające do ograniczenia emisji do powietrza i zwiększenie efektywności energetycznej podejmowane przez jednostki samorządu terytorialnego, zakłady przemysłowe, zakłady energetyki zawodowej i inne podmioty w zakresie wytwarzania, przesyłu i użytkowania energii,
- realizacja zatwierdzonych programów ochrony powietrza,
- działania ukierunkowane na obniżenie emisji benzo(a)pirenu poprzez opracowanie i realizację planów działań krótkoterminowych i programów ochrony powietrza,
- ochrona przed hałasem, drganiami mechanicznymi i polem elektromagnetycznym.

W ramach edukacji ekologicznej wspierane będą natomiast działania mające na celu podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, kształtowanie postaw i zachowań proekologicznych, upowszechnianie idei zrównoważonego rozwoju oraz racjonalnego korzystania z zasobów naturalnych.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Lublinie realizuje ponadto cyklicznie program EKODOM, skierowany do osób fizycznych, w ramach którego udzielane jest dofinansowanie na inwestycje z zakresu ochrony środowiska. Preferencyjna pożyczka, z możliwością umorzenia jej części (25 lub 30%), udzielana jest na przedsięwzięcia obejmujące:

- wymianę pieców lub kotłów węglowych na kotły zasilane paliwem ekologicznym,
- wymianę wyeksploatowanych kotłów gazowych na wysokosprawne kotły gazowe,
- wymianę pieców lub kotłów węglowych na hybrydowy system grzewczy,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- budowę instalacji fotowoltaicznych, pomp ciepła, kolektorów słonecznych i innych odnawialnych źródeł energii na potrzeby gospodarstwa domowego,
- budowę przyłączy do sieci ciepłowniczej,
- budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

1.6 Plan Działań Krótkoterminowych

1.6.1 Część opisowa Planu Działań Krótkoterminowych

1.6.1.1 Analiza stanu jakości powietrza w strefie

Zadaniem Planu Działań Krótkoterminowych (PDK), w myśl art. 92 ust.1 ustawy *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.), jest zmniejszenie ryzyka wystąpienia przekroczeń poziomu alarmowego, dopuszczalnego lub docelowego substancji w powietrzu oraz ograniczenie skutków i czasu trwania zaistniałych przekroczeń.

Dla strefy lubelskiej (kod strefy: PL0602) Plan Działań Krótkoterminowych dotyczy **pyłu zawieszonego PM10** oraz **pyłu zawieszonego PM2,5**.

W strefie lubelskiej w roku 2015 zanotowano ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania 24 h ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) oraz średniorocznego poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 o okresie uśredniania dla roku.

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Lublinie powiadomił Marszałka Województwa Lubelskiego o ryzyku przekroczenia lub przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 w strefie lubelskiej pismem znak:

- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 18.02.2015 r.;
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 16.03.2015 r.;
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 20.04.2015 r..
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 19.05.2015 r.;
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 16.10.2015 r.;
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 18.11.2015 r.

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Lublinie powiadomił Marszałka Województwa Lubelskiego o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej pismem znak:

- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 18.09.2015 r.;
- WMŚ.7011.1.9.2015, z dnia 16.03.2015.

W strefie lubelskiej w 2015 r. nie wystąpiło przekroczenie poziomu informowania ani poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10.

Tabela 18 Uwarunkowania czasowo-przestrzenne możliwości występowania wysokich wartości stężeń pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5

Okres w roku	Warunki meteorologiczne sprzyjające kumulacji zanieczyszczeń	Obszar zagrożeń	Źródło
okres grzewczy (październik – kwiecień)	występowanie warstwy inwersyjnej, niskie temperatury (poniżej -10°C), niskie prędkości wiatru oraz cisze	miasta, w szczególności dzielnice z ogrzewaniem indywidualnym, węglowym	spalanie węgla, drewna, biomasy i odpadów w kotłach do ogrzewania indywidualnego

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Okres w roku	Warunki meteorologiczne sprzyjające kumulacji zanieczyszczeń	Obszar zagrożeń	Źródło
okres letni (maj – wrzesień)	niskie prędkości wiatru oraz cisze	obszary rolnicze, lasy, łąki, ogrody działkowe na terenie miast, wysokie temperatury powietrza	wypalanie łąk, ściernisk, pożary, ogniska
cały rok	niskie prędkości wiatru oraz cisze	kaniony uliczne o bardzo dużym natężeniu ruchu, zabrudzone nawierzchnie ulic	ruch samochodowy

Opis strefy lubelskiej znajduje się w rozdziale 1.3 aktualizacji „Programu...”, analizę stanu jakości powietrza w strefie lubelskiej w 2015 roku przedstawiono w rozdziale 1.4. Natomiast obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych, na którym występują niekorzystne warunki jakościowe powietrza spowodowane wysokimi stężeniami pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 scharakteryzowano w rozdziale 3.7.

Spośród źródeł emisji zlokalizowanych na terenie strefy lubelskiej, największe oddziaływanie na stan jakości powietrza, w zakresie pyłów PM10 i PM2,5 mają źródła powierzchniowe (indywidualne ogrzewanie), stąd bardzo dużym problemem jest zaproponowanie i zastosowanie takich działań krótkoterminowych, które byłyby skuteczne w ograniczaniu zanieczyszczeń powietrza tymi substancjami. Sposobem na osiągnięcie poziomów dopuszczalnych pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 określonych w prawie jest przede wszystkim efektywne wdrażanie działań długoterminowych wskazanych w uchwalonych programach ochrony powietrza.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

1.6.1.2 Kierunki i zakres działań krótkoterminowych

Tabela 19 Propozycje działań krótkoterminowych w strefie lubelskiej dla pyłu zawieszzonego PM10

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
POZIOM I (wystąpienie ryzyka przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10)					
LuSLuIKmPM10	Korzystanie z komunikacji miejskiej/gminnej zamiast komunikacji indywidualnej	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIApPM10	Korzystanie z alternatywnych sposobów przemieszczania się na krótkich odcinkach (rower, pieszo)	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuISsPM10	Ograniczenie używania spalinowego sprzętu ogrodniczego	Zalecenie - należy realizować w okresie wiosennym i jesiennym, szczególnie w obszarze przekroczeń	Emisja nieorganizowana	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się pielęgnacją zieleni	-
LuSLuIPoPM10	Zakaz palenia odpadów zielonych (liści, gałęzi, trawy), w ogrodach oraz na innych obszarach zieleni	Należy realizować w okresie jesiennym i wiosennym, zgodnie z zapisami ustawy o odpadach, regulaminu utrzymania czystości i porządku w gminach, a także regulaminów ogrodów działkowych, w obszarach zabudowanych	Emisja nieorganizowana	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIPkPM10	Ograniczenie palenia w kominkach	Zalecenie dla ludności , w obszarach zabudowanych	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuISoPM10	Bezwzględne przestrzeganie zakazu spalania odpadów w paleniskach	Nasilenie kontroli: palenisk domowych w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM₁₀ z uwzględnieniem pyłu PM_{2,5}”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
	domowych				
POZIOM II (wystąpienie przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM₁₀)					
LuSLuIlKmPM10	Korzystanie z komunikacji miejskiej/gminnej zamiast komunikacji indywidualnej	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIlApPM10	Korzystanie z alternatywnych sposobów przemieszczania się na krótkich odcinkach (rower, pieszo)	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIlMuPM10	Ograniczenie pylenia wórnego z ulic	Jednorazowe zmycie ulic na mokro, po ogłoszeniu ostrzeżenia, dotyczy rejonów zabudowanych w obszarze przekroczeń, nie należy realizować jeżeli temperatura powietrza jest niższa niż 3°C	Emisja liniowa	Właściwe zarządy dróg	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIlSsPM10	Ograniczenie używania spalinowego sprzętu ogrodniczego	Zalecenie - należy realizować w okresie wiosennym i jesiennym, szczególnie w obszarze przekroczeń, w obszarach zabudowanych	Emisja nieorganizowana	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się pielęgnacją zieleni	-
LuSLuIlIPoPM10	Bezwzględny zakaz palenia odpadów zielonych (liści, gałęzi, trawy), w ogrodach oraz na innych obszarach zieleni	Należy realizować w okresie od wiosny do jesieni, w obszarach zabudowanych	Emisja nieorganizowana	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIlIPkPM10	Ograniczenie palenia w kominkach	Zalecenie dla ludności , w obszarach zabudowanych	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuIlOmPM10	Ogrzewanie mieszkań lepszym jakościowo paliwem	Zalecenie dla ludności – jeżeli jest to możliwe, nieogrzewanie węglem lub ogrzewanie węglem lepszej jakości (z	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
LuSLuIIISoPM10	Bezwzględne przestrzeżenie zakazu spalania odpadów w paleniskach domowych	wyłączeniem mialu węglowego, mułów węglowych i flotokonzentratów)	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
POZIOM III (wystąpienie przekroczenia poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10)					
LuSLuIIIKmPM10	Korzystanie z komunikacji miejskiej/gminnej zamiast komunikacji indywidualnej	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIIIApPM10	Korzystanie z alternatywnych sposobów przemieszczania się na krótkich odcinkach (rower, pieszo)	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIIIMuPM10	Ograniczenie pylenia wórnego z ulic	Jednorazowe zmycie ulic na mokro, po ogłoszeniu ostrzeżenia, dotyczy rejonów zabudowanych w obszarze przekroczeń, nie należy realizować jeżeli temperatura powietrza jest niższa niż 3°C	Emisja liniowa	Odpowiednie zarządy dróg	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIIISsPM10	Ograniczenie używania spalinowego sprzętu ogrodniczego	Zalecenie - należy realizować w okresie wiosennym i jesiennym, szczególnie w obszarze przekroczeń, w obszarach zabudowanych	Emisja nieorganizowana	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się pielęgnacją zieleni	-
LuSLuIIIPoPM10	Bezwzględny zakaz palenia odpadów zielonych (liści, gałęzi, trawy), w ogrodach oraz na innych obszarach	Należy realizować w okresie od wiosny do jesieni	Emisja nieorganizowana	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM₁₀ z uwzględnieniem pyłu PM_{2,5}”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
	zieleni				
LuSLuIIIIKPM10	Ograniczenie palenia w kominkach	Zalecenie dla ludności - (nie dotyczy, gdy jest to jedyne źródło ciepła), w obszarach zabudowanych	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIIIOmPM10	Ogrzewanie mieszkań lepszym jakościowo paliwem	Zalecenie dla ludności – jeżeli jest to możliwe, nieogrzewanie węglem lub ogrzewanie węglem lepszej jakości (z wyłączeniem miatu węglowego, mułów węglowych i flotokoncentratów)	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuIIISoPM10	Bezwzględne przestrzeganie zakazu spalania odpadów w paleniskach domowych	Nasilenie kontroli: palenisk domowych w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
POZIOM IV (wystąpienie lub przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10)					
LuSLuIVKmPM10	Korzystanie z komunikacji miejskiej/gminnej zamiast komunikacji indywidualnej	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego.	Emisja liniowa	Obywatele	-
		Wprowadzenie bezpłatnych przejazdów komunikacją miejską/gminną dla posiadaczy samochodów osobowych, w dniach z ostrzeżeniami (w miastach/gminach w których funkcjonuje komunikacja zbiorowa)		Rada Miasta/Gminy	
LuSLuIVZwPM10	Zakaz wjazdu samochodów ciężarowych powyżej 3,5 t, do miast	Ustanowienie czasowego zakazu wjazdu do miast, w których zlokalizowane są obszary przekroczeń	Emisja liniowa	Właściwe zarządy dróg Przedsiębiorstwa przewozowe	Inspekcja Transportu Drogowego, Policja
LuSLuIVApPM10	Korzystanie z alternatywnych sposobów przemieszczania się na krótkich odcinkach (rower, pieszo)	Zalecenie dla ludności - w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Obywatele	-
LuSLuIVMuPM10	Ograniczenie pylenia wtórnego z ulic	Jednorazowe zmycie ulic na makro, po ogłoszeniu ostrzeżenia, dotyczy rejonów zabudowanych w obszarze	Emisja liniowa	Odpowiednie zarządy dróg	Straż Miejska/Gminna, Policja

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM₁₀ z uwzględnieniem pyłu PM_{2,5}”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
		przekroczeń, nie należy realizować jeżeli temperatura powietrza jest niższa niż 3°C			
LuSLuIVSsPM10	Zakaz używania spalinowego sprzętu ogrodniczego	Należy realizować w okresie wiosennym i jesiennym	Emisja nieorganizowana	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się pielęgnacją zieleni	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIVPoPM10	Bezwzględny zakaz palenia odpadów zielonych (liści, gałęzi, trawy) w ogrodach oraz na innych obszarach zieleni	Należy realizować w okresie od wiosny do jesieni	Emisja nieorganizowana	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się pielęgnacją zieleni	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIVPkPM10	Zakaz palenia w kominkach	Nie dotyczy, gdy jest to jedyne źródło ciepła	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIVOmPM10	Ogrzewanie mieszkań lepszym jakościowo paliwem	Zalecenie dla ludności – jeżeli jest to możliwe, nieogrzewanie węglem lub ogrzewanie węglem lepszej jakości (z wyłączeniem miatu węglowego, mułów węglowych i flotokonzentratów)	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuIVSoPM10	Bezwzględne przestrzeganie zakazu spalania odpadów w paleniskach domowych	Nasilenie kontroli: palenisk domowych w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIVRbPM10	Czasowe zawieszenie robót budowlanych uciążliwych ze względu na jakość powietrza	Nasilenie kontroli w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele, przedsiębiorstwa zajmujące się robotami budowlanymi i remontowymi	Straż Miejska/Gminna, Wojewódzki inspektor ochrony środowiska, Policja

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
LuSLuIVrPM10	Nakaz zraszania przyzmi materiałów sypkich w celu wyeliminowania pylenia	Nasilenie kontroli w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Przedsiębiorstwa, na terenie których znajdują się przyzmy materiałów sypkich	Straż Miejska/Gminna, Wojewódzki inspektor ochrony środowiska, Policja
DZIAŁANIA INFORMACYJNE					
LuSLuIIInfPM10	Informacja o wystąpieniu: - ryzyka przekroczenia - przekroczenia poziomu dopuszczalnego - poziomu informowania - poziomu alarmowego pyłu zawieszzonego PM10	Informacje na stronie internetowej o wystąpieniu przekroczenia odpowiednich poziomów, Data wystąpienia Miejsce wystąpienia Przewidywana długość trwania Zalecenia dla ludności Informacja o stopniu narażenia	-	Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego	-
LuSLuInObPM10	Zalecenia (dotyczy ostrzeżenia poziomu III i IV): - pozostania w domu, - unikania obszarów występowania wysokich stężeń pyłu, - ograniczenia wysiłku fizycznego na otwartej przestrzeni, - ograniczenia wietrzenia mieszkań	Informacje dla osób starszych, dzieci i osób z chorobami układu oddechowego	-	Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego – przekazanie informacji	-
LuSLuInDyPM10	W przypadku wystąpienia ostrzeżenia poziomu III - ograniczenia przebywania dzieci na	Informowanie dyrektorów jednostek oświatowych (szkół, przedszkoli i żłobków) oraz opiekuńczych	-	Obywatele	-
LuSLuInDyPM10	W przypadku wystąpienia ostrzeżenia poziomu III - ograniczenia przebywania dzieci na	Informowanie dyrektorów jednostek oświatowych (szkół, przedszkoli i żłobków) oraz opiekuńczych	-	Dyrektorzy jednostek oświatowych i opiekuńczych	-

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
LuSLuInSIPM10	<p>otwartej przestrzeni. W przypadku wystąpienia ostrzeżenia poziomu IV zakaz przebywania dzieci na otwartej przestrzeni, w obszarze przekroczeń</p> <p>Informacja dla służb ratowniczych o konieczności wzmocnienia czujności tych służb (pogotowia ratunkowego, oddziałów ratunkowych) szczególnie w przypadku wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego (ostrzeżenie poziomu IV)</p>	<p>Zapewnienie odpowiedniej obsady koniecznej do podjęcia ewentualnych wzmoczonych działań w związku z możliwą, większą zachorowalnością</p>	-	<p>Dyrektorzy szpitali i przychodni,</p>	-

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Tabela 20 Propozycje działań krótkoterminowych w strefie lubelskiej dla pyłu zawieszzonego PM2,5

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
POZIOM I (wystąpienie ryzyka przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5)					
LuSLuIlInPM2,5	Informacja	Informacja o wystąpieniu ryzyka przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5	-	Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego	-
POZIOM II (wystąpienie przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5)					
LuSLuIlIPoPM2,5	Zakaz palenia odpadów zielonych (liści, gałęzi, trawy)	Należy realizować w okresie jesiennym i wiosennym, zgodnie z zapisami ustawy o odpadach, regulaminem utrzymania czystości i porządku w gminach, a także regulaminami ogrodów działkowych	Emisja nieorganizowana	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIlIPkPM2,5	Ograniczenie palenia w kominach	Zalecenie dla ludności , nie dotyczy, gdy jest to jedyne źródło ciepła	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuIlIOMPM2,5	Ogrzewanie mieszkań lepszym jakościowo paliwem	Zalecenie dla ludności – jeżeli jest to możliwe, nieogrzewanie węglem lub ogrzewanie węglem lepszej jakości (z wyłączeniem miału węglowego, muiłów węglowych i flotokonzentratów)	Emisja powierzchniowa	Obywatele	-
LuSLuIlISoPM2,5	Obowiązek przestrzegania zakazu spalania odpadów w paleniskach domowych	Nasilenie kontroli palenisk domowych w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja
LuSLuIlIKwPM2,5	Zakaz używania kotłów węglowych/na drewno jeżeli pozwolenie na użytkowanie wskazuje inny sposób ogrzewania pomieszczeń	Nasilenie kontroli palenisk domowych w tym zakresie	Emisja powierzchniowa	Obywatele	Straż Miejska/Gminna, Policja

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM_{2,5} z uwzględnieniem pyłu PM_{2,5}”

Kod działania	Działanie	Sposób działania	Rodzaj emisji	Wykonawca (podmiot realizujący zadanie)	Jednostka kontrolna
LuSLu11KmPM2,5	Korzystanie z komunikacji miejskiej/gminnej zamiast komunikacji indywidualnej	Zalecenie dla ludności w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Mieszkańcy	-
LuSLu11ApPM2,5	Korzystanie z alternatywnych sposobów przemieszczania się na krótkich odcinkach (rower, pieszo)	Zalecenie dla ludności w celu ograniczenia natężenia ruchu samochodowego	Emisja liniowa	Mieszkańcy	-
DZIAŁANIA INFORMACYJNE					
LuSLu1nObPM2,5	Zalecenia: - unikania obszarów występowania wysokich stężeń pyłu zawieszonego PM _{2,5} , - ograniczenia wysiłku fizycznego na otwartej przestrzeni, - ograniczenia wietrzenia mieszkań	Informacje dla osób starszych, dzieci i osób z chorobami układu oddechowego	-	Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego – przekazanie informacji Obywatele	-

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.6.1.3 Lista podmiotów korzystających ze środowiska

Podstawowym źródłem emisji powodującej przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 oraz PM2,5 jest ogrzewanie indywidualne oparte o paliwa stałe, wykorzystywane przez osoby fizyczne w celu dostarczenia ciepła do pomieszczeń mieszkalnych oraz ciepłej wody.

Pozostałe źródła emisji, tj. emisja punktowa (energetyczna i technologiczna) oraz emisja komunikacyjna, w strefie lubelskiej, w ww. zanieczyszczeniach, mają znacznie mniejszy udział.

W świetle ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.), art. 3, ust. 20 osoba fizyczna korzystająca ze środowiska w zakresie, w jakim korzystanie ze środowiska nie wymaga pozwolenia, nie jest podmiotem korzystającym ze środowiska.

W Planie Działań Krótkoterminowych dla strefy lubelskiej **NIE WSKAZUJE SIĘ PODMIOTÓW KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚRODOWISKA**, o których mowa w §10 ust. 2c Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w *sprawie programów ochrony powietrza i planów działań krótkoterminowych* (Dz.U. z 2012 r., poz. 1028), ponieważ na terenie strefy nie występują podmioty obowiązane do ograniczenia lub zaprzestania wprowadzania gazów lub pyłów do powietrza, które eksploatują instalację objętą postępowaniem, o którym mowa w art. 227 – 229 ustawy dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.).

W Planie Działań Krótkoterminowych w zakresie pyłu zawieszonego PM2,5, dla strefy lubelskiej **NIE OKREŚLA SIĘ PODMIOTÓW KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚRODOWISKA**.

1.6.1.4 Sposób organizacji i ograniczeń ruchu pojazdów w strefie

Emisja komunikacyjna (emisja pochodząca ze spalania paliw płynnych – benzyny, oleju napędowego w pojazdach i innych urządzeniach napędzanych silnikami spalinowymi), w strefie lubelskiej, w ogólnej emisji pyłu, ma mniejszy udział niż emisja powierzchniowa. To właśnie emisja z ogrzewania indywidualnego opartego o paliwa stałe wykorzystywane przez osoby fizyczne w celu dostarczenia ciepła do pomieszczeń mieszkalnych oraz ciepłej wody jest odpowiedzialna w największym stopniu za przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłów w strefie. Jednak w związku z dość wysokim udziałem pyłu unoszonego w ogólnej ilości pyłu emitowanego z komunikacji **w Planie Działań Krótkoterminowych dla strefy lubelskiej OKREŚLA SIĘ, iż w sytuacji wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10:**

- **stosuje się zakaz wjazdu do miast, w których zlokalizowane są obszary przekroczeń, samochodów ciężarowych o ładowności powyżej 3,5 t.**

Emisja komunikacyjna (emisja pochodząca ze spalania paliw płynnych – benzyny, oleju napędowego w pojazdach i innych urządzeniach napędzanych silnikami spalinowymi oraz emisja wtórna), w strefie lubelskiej, w ogólnej emisji pyłu zawieszonego PM2,5 ma dużo mniejszy udział, **w związku z tym w Planie Działań Krótkoterminowych w zakresie pyłu zawieszonego PM2,5 dla strefy lubelskiej NIE OKREŚLA SIĘ sposobu organizacji, ograniczeń lub zakazu ruchu pojazdów i innych urządzeń napędzanych silnikami spalinowymi.**

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.6.1.5 Sposób postępowania organów, instytucji, podmiotów korzystających ze środowiska oraz zachowania się obywateli

Sposób postępowania organów, instytucji, podmiotów korzystających ze środowiska określają:

- w zakresie przepływu informacji – rozdział 1.6.1.6 niniejszego opracowania „Tryb i sposób ogłaszania o zaistnieniu przekroczeń”,
- w zakresie realizacji działań krótkoterminowych – rozdział 1.6.1.2 niniejszego opracowania „Kierunki i zakres działań krótkoterminowych”
- w zakresie obowiązków w trakcie realizacji działań – rozdział 1.6.2.1 „Obowiązki organów administracji wynikające z realizacji planu”.

Dyrektorzy szpitali, oddziałów ratunkowych, pogotowia oraz przychodni zobowiązani są do zapewnienia odpowiedniej obsady koniecznej do podjęcia ewentualnych wzmożonych działań w związku z możliwą, większą zachorowalnością.

Dyrektorzy placówek szkolno-opiekuńczych zobowiązani są do dopilnowania, aby na terenie placówek wychowankowie postępowali zgodnie z zaleceniami.

Sposób zachowania się obywateli w przypadku ogłoszenia ostrzeżenia:

- stosować się do zaleceń i nakazów organów publicznych oraz instytucji porządkowych,
- przestrzegać zakazów i nakazów wprowadzonych w związku z realizacją działań krótkoterminowych,
- starać się nie przebywać na powietrzu oraz nie wietrzyć mieszkań, w obszarach, gdzie występują nadmierne stężenia,
- nie wyprowadzać dzieci przedszkolnych i żłobkowych na spacer w dniach i na terenach, gdzie występują nadmierne stężenia zanieczyszczeń,
- ograniczyć swoją aktywność fizyczną na otwartej przestrzeni,
- w miarę możliwości należy ograniczyć własną emisję zanieczyszczeń, poprzez:
 - ograniczenie korzystania z samochodów osobowych,
 - ograniczenie spalania węgla w piecach,
 - rezygnację z palenia ognisk w ogrodach,
 - ograniczenie używania grilli,
 - nie używanie kosiarek spalinowych.

Grupy ludności wrażliwe na przekroczenia standardów jakości powietrza:

1. Grupa dzieci i młodzieży poniżej 25 roku życia.
Szczególnie narażone na szkodliwe działanie podwyższonych stężeń są dzieci, które spędzają na powietrzu więcej czasu niż osoby dorosłe. Jednocześnie ich organizmy są w fazie wzrostu i ogólnego rozwoju, co sprzyja pojawianiu się zaburzeń zdrowotnych pod wpływem zanieczyszczeń powietrza.
2. Grupa osób starszych i w podeszłym wieku.
Wrażliwość osobnicza przedstawicieli tej grupy wynika z ogólnego osłabienia organizmu związanego z procesem starzenia się, co w konsekwencji powoduje zwiększenie podatności na zachorowania.
3. Grupa osób z zaburzeniami funkcjonowania układu oddechowego.
Zanieczyszczenia powietrza trafiają do organizmu wraz z wdychanym powietrzem i działają drażniąco na śluzówki dróg oddechowych, a czasem oczu. Szczególnie narażone

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

na szkodliwe działanie zanieczyszczeń są osoby z przewlekłymi chorobami układu oddechowego, głównie osoby chore na astmę.

4. Grupa osób z zaburzeniami funkcjonowania układu krwionośnego.

Powstające w ludzkim organizmie pod wpływem stężeń niektórych zanieczyszczeń, związki chemiczne mogą prowadzić do powstawania blokujących naczyń krwionośne złągów, a te z kolei mogą być przyczyną zawału czy udaru.

5. Grupa osób palących papierosy.

Wdychanie dymu papierosowego znacznie osłabia błony śluzowe dróg oddechowych, co ułatwia przenikanie zanieczyszczeń z wdychanego powietrza do tkanek organizmu.

6. Grupa osób zawodowo narażona na działanie zanieczyszczeń.

Wykonywanie niektórych zawodów wiąże się z długotrwałą ekspozycją na działanie podwyższonych stężeń różnorodnych substancji znajdujących się w powietrzu, przez co wzrasta narażenie zdrowotne związane ze szkodliwym ich działaniem. Do grupy tej należą m.in. osoby wykonujące prace na wolnym powietrzu lub obsługujące urządzenia emitujące zanieczyszczenia.

Biorąc pod uwagę wpływ na zdrowie pyłu zawieszonego PM10 - pyły absorbowane w górnych drogach oddechowych mogą powodować kaszel, trudności z oddychaniem, zadyszkę, szczególnie w czasie wysiłku fizycznego; zwiększać zagrożenie schorzeniami alergicznymi i infekcjami układu oddechowego, kataru siennego i zapalenia alergicznego spojówek, a także wywierać szkodliwy wpływ na zdrowie rozwijającego się płodu; w dniach, w których występują poziom informowania lub alarmowy pyłu zawieszonego PM10 zaleca się ograniczanie czasu przebywania na powietrzu zwłaszcza przez kobiety w ciąży, dzieci i osoby starsze oraz przez osoby z astmą, chorobami alergicznymi skóry, oczu i chorobami krążenia.

Biorąc pod uwagę wpływ pyłu zawieszonego PM2,5 na zdrowie - jest to pył bardzo drobny, przenikający bezpośrednio do pęcherzyków płucnych, który może spowodować liczne choroby układu oddechowego, np. powodować kaszel, trudności z oddychaniem, zadyszkę, szczególnie w czasie wysiłku fizycznego; zwiększać zagrożenie schorzeniami alergicznymi i infekcjami układu oddechowego, kataru siennego i zapalenia alergicznego spojówek; a także wywierać szkodliwy wpływ na zdrowie rozwijającego się płodu, w dniach, w których występują wysokie wartości tego zanieczyszczenia, zaleca się ograniczanie czasu przebywania na powietrzu zwłaszcza przez kobiety w ciąży, dzieci i osoby starsze oraz przez osoby z astmą, chorobami alergicznymi skóry, oczu i chorobami krążenia.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

1.6.1.6 Tryb i sposób ogłaszania informacji o zaistnieniu przekroczeń

Tabela 21 Komunikaty w systemie działań krótkoterminowych dla pyłu zawieszonego PM10 oraz PM2,5

Lp.	Rodzaj komunikatu	Sposób ogłoszenia komunikatu		Sposób odwołania komunikatu	
		Środki przekazu	Zawartość komunikatu	Środki przekazu	Zawartość komunikatu
1.	Informacja o wystąpieniu ryzyka przekroczenia poziomu dopuszczalnego średniego dobowego lub średniego rocznego pyłu zawieszonego PM10 Informacja o wystąpieniu ryzyka przekroczenia poziomu dopuszczalnego stężenia średniego rocznego pyłu zawieszonego PM2,5 – Poziom I	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, na którym wystąpiło ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 lub PM2,5 oraz przyczyny tego stanu; Prognoza zmian poziomu substancji w powietrzu łącznie z przyczynami tych zmian, wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte; Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo; 	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, dla którego odwołuje się informację o wystąpieniu ryzyka przekroczenia oraz przyczyny tego stanu, Odwolanie ograniczeń, środków zaradczych, jeżeli ryzyko przetrwałoby istnieć; Informacja o zmianie poziomu ostrzeżenia jeśli zaistniało przekroczenie
2.	Informacja o wystąpieniu przekroczenia poziomu dopuszczalnego średniego dobowego lub	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 lub PM2,5 oraz przyczyny tego stanu; Prognozy zmian poziomu substancji w powietrzu łącznie 	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, dla którego odwołuje się informację o wystąpieniu przekroczenia oraz przyczyny tego stanu; Odwolanie ograniczeń, środków zaradczych

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Lp.	Rodzaj komunikatu	Sposób ogłoszenia komunikatu		Sposób odwołania komunikatu	
		Środki przekazu	Zawartość komunikatu	Środki przekazu	Zawartość komunikatu
	<p>średniego rocznego pyłu zawieszonego PM10</p> <p>Informacja o wystąpieniu przekroczenia poziomu dopuszczalnego stężenia średniego rocznego pyłu zawieszonego PM2,5</p> <p>– Poziom II</p>	<p>zarchiwizowanego, strony internetowej gmin na których wystąpiło przekroczenie</p>	<p>z przyczynami tych zmian, czasu trwania przekroczenia;</p> <ul style="list-style-type: none"> Wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte; Informacje o obowiązujących ograniczeniach i innych środkach zaradczych; Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo; 	<p>zarchiwizowanego, strony internetowej gmin na których wystąpiło przekroczenie</p>	
3.	<p>Informacja o wystąpieniu przekroczenia poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10</p> <p>– Poziom III</p>	<p>Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%3%B3dzkie-centrum-zarchiwizowanego, strony internetowej gmin na których wystąpiło przekroczenie Lokalne media</p>	<ul style="list-style-type: none"> Data, godzina i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 oraz przyczyny tego stanu; Prognozy zmian poziomu substancji w powietrzu łącznie z przyczynami tych zmian, czasu trwania przekroczenia albo ryzyka jego wystąpienia; Wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte; Informacja o obowiązujących ograniczeniach i innych środkach zaradczych; Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo; 	<p>Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%3%B3dzkie-centrum-zarchiwizowanego, strony internetowej gmin na których wystąpiło przekroczenie Lokalne media</p>	<ul style="list-style-type: none"> Data, godzina i obszar, dla którego odwołuje się informację o wystąpieniu przekroczenia oraz przyczyny tego stanu; Odwołanie ograniczeń, środków zaradczych; Zmiana poziomu ostrzeżenia
4.	Informacja o	Strona internetowa	<ul style="list-style-type: none"> Data, godzina i obszar, na którym 	Strona internetowa	<ul style="list-style-type: none"> Data, godzina i obszar, dla

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Lp.	Rodzaj komunikatu	Sposób ogłoszenia komunikatu		Sposób odwołania komunikatu	
		Środki przekazu	Zawartość komunikatu	Środki przekazu	Zawartość komunikatu
	przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 – Poziom IV	Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_ , strony internetowe gmin na których wystąpiło przekroczenie Lokalna media	wystąpiło przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 oraz przyczyny tego stanu; <ul style="list-style-type: none"> Prognozy zmian poziomów substancji w powietrzu łącznie z przyczynami tych zmian, czasu trwania przekroczenia; Wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być bezwzględnie przez nie podjęte; Informację o obowiązujących ograniczeniach i innych środkach zaradczych; Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo; 	Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_ , strony internetowe gmin na których wystąpiło przekroczenie Lokalna media	którego odwołuje się informację o wystąpieniu przekroczenia oraz przyczyny tego stanu <ul style="list-style-type: none"> Odwołanie ograniczeń, środków zaradczych; Zmiana poziomu ostrzeżenia.
3.	Ogłoszenie o wdrożeniu działań krótkoterminowych	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_ , strony internetowe gmin na których wystąpiło przekroczenie	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie (odpowiedniego poziomu i zanieczyszczenia) i zostają wdrożone działania krótkoterminowe; Przewidywany czas w jakim będą obowiązywać działania; Wskazanie rodzaju podjętych działań krótkoterminowych, podmiotów do których są kierowane, sposobów kontroli; Informacja o obowiązujących ograniczeniach i innych środkach zaradczych. 	Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie - http://www.lublin.uw.gov.pl/wojew%C3%B3dzkie-centrum-zarz%C4%85dzania-kryzysowego_ , strony internetowe gmin na których wystąpiło przekroczenie	<ul style="list-style-type: none"> Data i obszar, dla którego odwołuje się działania krótkoterminowe

Tabela 22 Informacja o stopniu narażenia ludności w trakcie wystąpienia przekroczeń

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

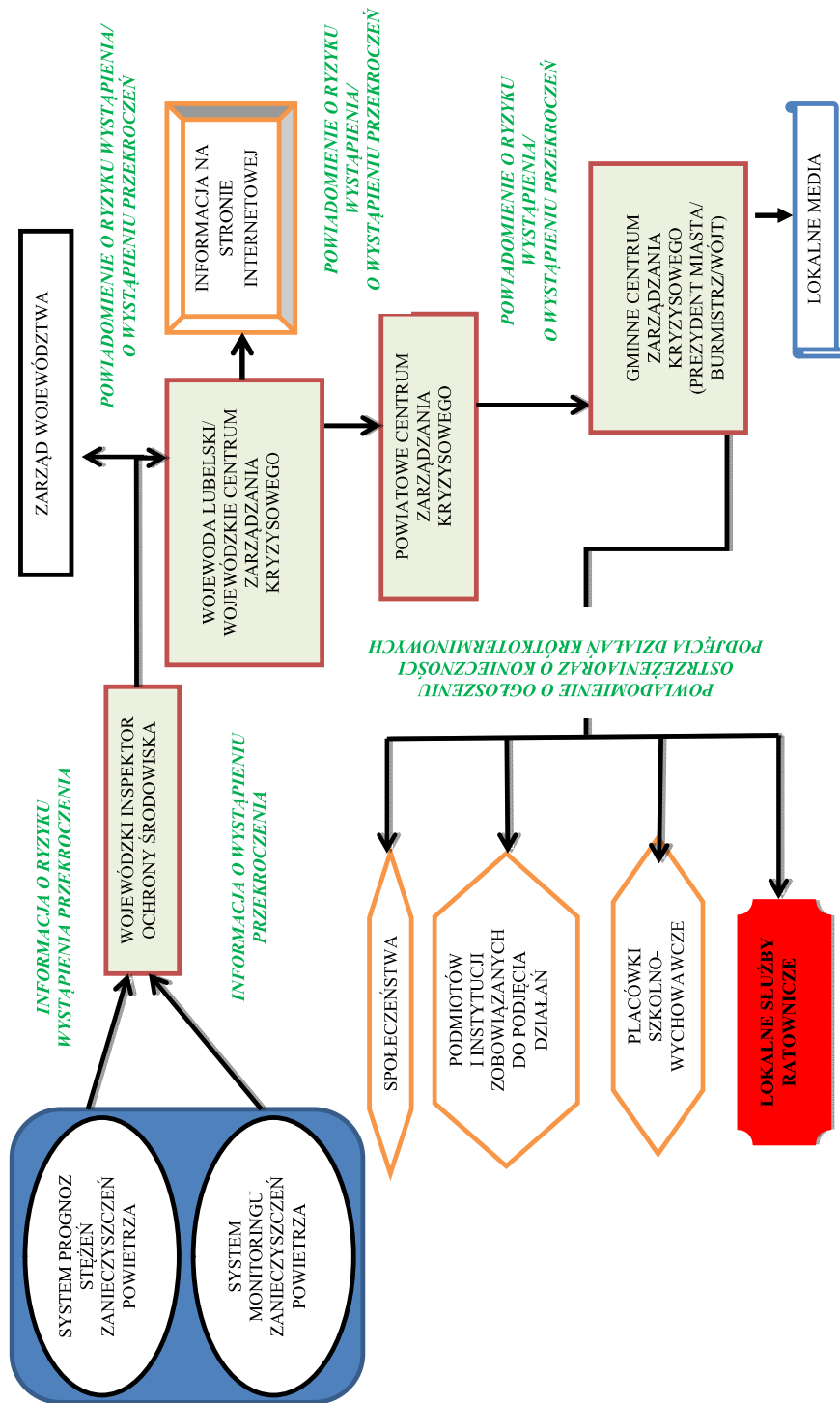
Poziom ostrzeżenia	Grupy ludności szczególnie narażone na zanieczyszczenia powietrza	Treść komunikatu
Poziom I	-	Brak zagrożeń dla zdrowia ludzkiego
Poziom II	<ul style="list-style-type: none"> dzieci i młodzież poniżej 25 roku życia osoby starsze i w podeszłym wieku osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę) osoby z chorobami układu krwionośnego osoby palące papierosy i bierni palacze osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń 	<p>Występuje średnie zagrożenie dla zdrowia ludzkiego. Występuje zagrożenie zaostrzenia chorób u osób z alergiami oddechowymi, astmą, chorobami płuc i układu krwionośnego.</p> <p>Może nastąpić podrażnienie górnych dróg oddechowych, w wyniku czego może wystąpić napadowy kaszel, zapalenie górnych dróg oddechowych, oskrzeli, płuc.</p> <p>Osoby należące do wymienionych grup ludności szczególnie narażonej na zanieczyszczenie powietrza powinny zmniejszyć swoją aktywność na otwartym przestrzeni; powinny unikać przebywania w pobliżu ruchliwych ulic i na osiedlach z indywidualnym ogrzewaniem węglowym.</p>
Poziom III	<p>Cała ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem poziomu III, a w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> dzieci i młodzież poniżej 25 roku życia, osoby starsze i w podeszłym wieku, osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę), osoby z chorobami układu krwionośnego, osoby palące papierosy i bierni palacze, osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń. 	<p>Występuje wysokie zagrożenie dla zdrowia ludzkiego. Pył zawieszony PM10 działa drażniąco na śluzówki dróg oddechowych, po przedostaniu się do płuc niszczy ich komórki, co może spowodować przedostawanie się płynów do tkanki płucnej.</p> <p>WYSTĘPUJE Możliwość pojawienia się alergii, długotrwałego napadowego kaszlu, zapalenia oskrzeli, stanów zapalnych dróg oddechowych oraz astmy. Możliwe zaostrzenie chorób układu krwionośnego, w tym również powstawanie zakrzepów. Zwiększona możliwość wystąpienia ataków astmy. Zwiększone ryzyko zawału serca, udaru mózgu.</p> <p>NALEŻY unikać przebywania na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na bardzo wysokie stężenia zanieczyszczeń. Należy pozostać w pomieszczeniach zamkniętych. Należy zrezygnować z aktywności fizycznej na otwartej przestrzeni. Należy stosować się do zaleceń lekarских. Nie należy wietrzyć mieszkań oraz pomieszczeń służących do nauki, pracy itp.</p>
Poziom IV	<p>Cała ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem poziomu IV, a w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> dzieci i młodzież poniżej 25 roku 	<p>Występuje bardzo wysokie zagrożenie dla zdrowia ludzkiego. Pył zawieszony PM10 działa drażniąco na śluzówki dróg oddechowych, po przedostaniu się do płuc niszczy ich komórki, co może spowodować przedostawanie się płynów do tkanki płucnej. Skutkami zdrowotnymi narażenia na bardzo wysokie stężenia pyłu zawieszzonego mogą być alergie,</p>

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Poziom ostrzeżenia	Grupy ludności szczególnie narażone na zanieczyszczenia powietrza	Treść komunikatu
	<ul style="list-style-type: none"> • życia, • osoby starsze i w podeszłym wieku, • osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę), • osoby z chorobami układu krwionośnego, • osoby palące papierosy i bierni palacze, • osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń. 	<p>długotrwały napadowy kaszel, zapalenie oskrzeli, stany zapalne dróg oddechowych, przewlekłe stany zapalne dróg oddechowych oraz astma.</p> <p>WYSTĘPUJE: Wysokie ryzyko podrażnienia górnych dróg oddechowych, w wyniku czego może wystąpić napadowy kaszel, zapalenie górnych dróg oddechowych, oskrzeli, płuc. Możliwe zaostrzenie chorób układu krwionośnego, w tym również powstawanie zakrzepów. Wysokie ryzyko wystąpienia lub zaostrzenia ataków astmy. Zwiększone ryzyko zawału serca, udaru mózgu. NALEŻY unikać przebywania na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na bardzo wysokie stężenia zanieczyszczeń. Należy pozostać w pomieszczeniach zamkniętych. Należy zrezygnować z aktywności fizycznej na otwartej przestrzeni. Należy stosować się do zaleceń lekarskich. Nie należy wietrzyć mieszkań oraz pomieszczeń służących do nauki, pracy itp.</p>

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM₁₀ z uwzględnieniem pyłu PM_{2,5}”

Poniżej zamieszczono ogólny schemat przepływu informacji w planie działań krótkoterminowych

Rysunek 20 Schemat przepływu informacji w planie działań krótkoterminowych

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.6.1.7 Tryb ogłaszania ostrzeżeń

System informowania społeczeństwa w zakresie pyłu zawieszzonego PM10 opiera się na czterech poziomach ostrzeżeń według następujących kryteriów:

Poziom I - wystąpiło ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10;

Poziom II - wystąpiło przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10;

Poziom III - wystąpiło przekroczenie poziomu informowania pyłu zawieszzonego PM10;

Poziom IV - wystąpiło przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszzonego PM10.

Ogłaszanie ostrzeżenia wyższego stopnia nie musi być poprzedzone ostrzeżeniem niższego stopnia.

Ostrzeżenie Poziomu I

Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu I

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - Wystąpienie ryzyka przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 – $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
 - Wystąpienie ryzyka przekroczenia średniego dobowego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 – $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia
 - Ostrzeżenie ogłasza się bezpośrednio po przekazaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego.
3. Podejmowane środki informacyjne:
 - Niezwłoczne (drogą e-mailową) przekazanie informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego;
 - Zamieszczenie przez WCZK informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 na stronie internetowej;
4. Rodzaj przekazywanych informacji:
 - rodzaj i stopień ostrzeżenia,
 - data i obszar, na którym wystąpiło ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10 oraz przyczyny tego stanu,
 - prognoza zmian poziomu substancji w powietrzu łącznie z przyczynami tych zmian, czas trwania ryzyka przekroczenia,
 - wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte.
5. Wykaz powiadamianych instytucji:
 - a) Lubelski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska powiadamia:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Zarząd Województwa Lubelskiego.
6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu I
Odwołanie następuje, gdy:
 - ustąpi ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10,
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszzonego PM10 osiąga poziom dopuszczalny, wówczas ostrzeżenie poziomu I zostaje zamieniony na ostrzeżenie poziomu II.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ostrzeżenie Poziomu II**Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu II**

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - Wystąpienie przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 – $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
 - Wystąpienie przekroczenia średniego dobowego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 – $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia:
 - Ostrzeżenie ogłasza się niezwłocznie po przekazaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10.
3. Podejmowane środki informacyjne:
 - Niezwłoczne (drogą e-mailową) przekazanie przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego,
 - Niezwłoczne (drogą e-mailową) przekazanie przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 do odpowiedniego Powiatowego/Gminnego Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Niezwłoczne (drogą e-mailową) przekazanie informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego do podmiotów i instytucji zobowiązanych do podjęcia działań.
4. Rodzaj przekazywanych informacji:
 - rodzaj i stopień ostrzeżenia,
 - data i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 oraz przyczyny tego stanu,
 - przewidywany czas trwania przekroczenia,
 - wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte,
 - informacja o obowiązujących ograniczeniach, działaniach i innych środkach zaradczych,
 - możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo.
5. Wykaz powiadamianych instytucji:
 - a) przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Zarząd Województwa Lubelskiego,
 - b) przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - odpowiednie Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - c) przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - lokalne media,
 - lokalne służby ratownicze, szpitale, szkoły,
 - podmioty i instytucje zobowiązane do podjęcia działań,
 - społeczeństwo.
6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu II
Odwołanie następuje, gdy:
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM10 spada, wówczas ostrzeżenie poziomu II zostaje zamienione na ostrzeżenie poziomu I.
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM10 osiąga poziom informowania, wówczas ostrzeżenie poziomu II zostaje zamienione na ostrzeżenie poziomu III.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ostrzeżenie Poziomu III**Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu III**

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - pomiar średniego dobowego stężenia pyłu zawieszonego PM10 wskazuje przekroczenie poziomu informowania - 200 µg/m³,
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia:
 - ostrzeżenie ogłasza się niezwłocznie po przekazaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o przekroczeniu poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10.
3. Podejmowane środki informacyjne:
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o przekroczeniu poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10 przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego;
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o przekroczeniu poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10 przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego do odpowiedniego Powiatowego/Gminnego Centrum Zarządzania Kryzysowego;
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o przekroczeniu poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10 przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego do podmiotów i instytucji zobowiązanych do podjęcia działań.
4. Rodzaj przekazywanych informacji:
 - rodzaj i stopień ostrzeżenia;
 - data, godzina i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 wraz z podaniem przyczyny tego stanu;
 - przewidywany czas trwania sytuacji przekroczenia;
 - wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte;
 - informacja o obowiązujących ograniczeniach, działaniach i innych środkach zaradczych;
 - możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo.
5. Wykaz powiadamianych instytucji:
 - a) przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Zarząd Województwa Lubelskiego,
 - b) przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - odpowiednie Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - c) przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - lokalne media,
 - lokalne służby ratownicze, szpitale, szkoły,
 - podmioty i instytucje zobowiązane do podjęcia działań,
 - społeczeństwo.
6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu III
Odwołanie następuje, gdy:
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM10 spada poniżej poziomu informowania;
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM10 osiąga poziom alarmowy, wówczas ostrzeżenie poziomu III zostaje zamienione na ostrzeżenie poziomu IV.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Ostrzeżenie Poziomu IV**Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu IV**

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - pomiar średniego dobowego stężenia pyłu zawieszonego PM10 jest równy lub jest powyżej poziomu alarmowego - 300 µg/m³;
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia:
 - ostrzeżenie ogłasza się niezwłocznie po przekazaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10;
3. Podejmowane środki informacyjne:
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego;
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego do odpowiedniego Powiatowego/Gminnego Centrum Zarządzania Kryzysowego;
 - niezwłoczne (drogą e-mailową i potwierdzenie telefoniczne) przekazanie informacji o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego do podmiotów i instytucji zobowiązanych do podjęcia działań.
4. Rodzaj przekazywanych informacji:
 - rodzaj i stopień ostrzeżenia;
 - data, godzina i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 wraz z podaniem przyczyny tego stanu;
 - przewidywany czas trwania sytuacji przekroczenia;
 - wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte;
 - informacja o obowiązujących ograniczeniach, działaniach i innych środkach zaradczych;
 - możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo.
5. Wykaz powiadamianych instytucji:
 - a) przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Zarząd Województwa Lubelskiego,
 - b) przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - c) przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego:
 - lokalne media,
 - lokalne służby ratownicze, szpitale, szkoły,
 - podmioty i instytucje zobowiązane do podjęcia działań,
 - społeczeństwo.
6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu IV
Odwołanie następuje, gdy:
 - zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM10 spada poniżej poziomu alarmowego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

System informowania społeczeństwa w planie działań krótkoterminowych dla pyłu zawieszonego PM2,5 proponuje się oprzeć na dwóch poziomach ostrzeżeń według następujących kryteriów:

Poziom I – wystąpiło ryzyko przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 ($25 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a od 2020 r. – $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$),

Poziom II – wystąpiło przekroczenie średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 ($25 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a od 2020 r. – $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Ogłaszanie ostrzeżenia wyższego stopnia nie musi być poprzedzone ostrzeżeniem niższego stopnia.

Ostrzeżenie Poziomu I

Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu I

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - wystąpienie ryzyka przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 – $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a od 2020 r. – $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$;
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia:
 - ogłasza się bezpośrednio po przekazaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego;
3. Podejmowane środki informacyjne:
 - niezwłoczne (drogą e-mailową) przekazanie informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego,
 - zamieszczenie informacji o ryzyku przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego na stronie internetowej;
4. Rodzaj przekazywanych informacji:
 - rodzaj i stopień ostrzeżenia, informacje o możliwych przyczynach tego stanu,
 - prognoza zmian poziomu substancji w powietrzu łącznie z przyczynami tych zmian, czas trwania ryzyka wystąpienia przekroczenia,
 - wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte;
5. Wykaz powiadamianych instytucji:
 - a) Lubelski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska powiadamia:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego;
 - Zarząd Województwa Lubelskiego.
6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu I
 - odwołanie następuje, gdy ustąpi ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5;
 - zmiana poziomu następuje, gdy na skutek pogarszającej się jakości powietrza spełnione zostają przesłanki do ogłoszenia ostrzeżenia poziomu II.

Ostrzeżenie Poziomu II

Tryb i zakres działań w przypadku ogłaszania ostrzeżenia poziomu II

1. Warunek wymagany do ogłoszenia ostrzeżenia:
 - wystąpienie przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 – $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a od 2020 r. – $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$.
2. Termin ogłoszenia ostrzeżenia:
 - ogłasza się niezwłocznie po przekazaniu przez Lubelski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3. Podejmowane środki informacyjne:

niezwłocznie (drogą e-mailową) przekazanie informacji o sytuacji przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 przez Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska do Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Zarządu Województwa Lubelskiego,

niezwłocznie (drogą e-mailową) przekazanie przez Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego informacji o przekroczeniu poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 do odpowiedniego Powiatowego/Gminnego Centrum Zarządzania Kryzysowego,

niezwłocznie (drogą e-mailową) przekazanie informacji o sytuacji przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 przez Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego do podmiotów i instytucji zobowiązanych do podjęcia działań.

4. Rodzaj przekazywanych informacji:

- rodzaj i stopień ostrzeżenia,
- data i obszar, na którym wystąpiło przekroczenie średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 oraz przyczyny tego stanu,
- wskazanie grup ludności wrażliwych na przekroczenie oraz środki ostrożności, które mają być przez nie podjęte,
- informacja o obowiązujących ograniczeniach i innych środkach zaradczych,
- możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych – jakich i u kogo;
- zalecenia dla społeczeństwa;

5. Wykaz powiadamianych instytucji:

- Lubelski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska powiadamia:
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
 - Zarząd Województwa Lubelskiego;
- Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego powiadamia:
 - Odpowiednie Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego,
- Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego powiadamia:
 - podmioty i instytucje zobowiązane do podjęcia działań,
 - społeczeństwo.

6. Odwołanie lub zmiana poziomu ostrzeżenia poziomu II

Odwołanie następuje, gdy:

- zmierzone stężenie pyłu zawieszonego PM2,5 spada, wówczas ostrzeżenie poziomu II zostaje zamienione na ostrzeżenie poziomu I.

Wzory komunikatu dla każdego poziomu ostrzeżenia

OGŁASZA SIĘ OSTRZEŻENIE POZIOMU I
Zgodnie z informacją z Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie wystąpiło ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10/PM2,5. Ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10/PM2,5 wystąpiło dnia ..., na terenie strefy lubelskiej, w gminach.... Ryzyko przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10/PM2,5 jest związane z... Prognozuje się, iż poziom stężenia pyłu zawieszonego PM10/PM2,5 w powietrzu wzrośnie (zmaleje) w związku z, Przewidywany czas trwania ryzyka wystąpienia przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10/PM2,5 wyniesie, Nie występuje zagrożenie dla zdrowia ludzkiego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

OGŁASZA SIĘ OSTRZEŻENIE POZIOMU II

Zgodnie z informacją z Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie wystąpiło przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10. Przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10/PM2,5 wystąpiło dnia ..., na terenie strefy lubelskiej, w gminach Przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10/PM2,5 jest związane z.... Prognozuje się, iż poziom stężenia pyłu zawieszzonego PM10/PM2,5 w powietrzu wzrośnie (zmaleje) w związku z, Przewidywany czas trwania wystąpienia przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10/PM2,5 wyniesie

Grup ludności wrażliwe na nadmierne zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10/PM2,5:

- dzieci i młodzież poniżej 25 roku życia,
- osoby starsze i w podeszłym wieku,
- osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę),
- osoby z chorobami układu krwionośnego,
- osoby palące papierosy i bierni palacze,
- osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń.

WYSTĘPUJE ŚREDNIE ZAGROŻENIE DLA ZDROWIA LUDZKIEGO.

Środki ostrożności jakie powinna podjąć ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem:

Osoby należące do wymienionych grup ludności szczególnie narażonej na zanieczyszczenie powietrza powinny zmniejszyć swoją aktywność na otwartym przestrzeni; powinny unikać przebywania w pobliżu ruchliwych ulic i na osiedlach z indywidualnym ogrzewaniem węglowym. Zaleca się ograniczenie wysiłku fizycznego i długotrwałego przebywania na otwartej przestrzeni.

Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych:

Występuje zagrożenie zaostrzenia chorób u osób z alergiami oddechowymi, astmą, chorobami płuc i układu krwionośnego. Może nastąpić podrażnienie górnych dróg oddechowych, w wyniku czego może wystąpić napadowy kaszel, zapalenie górnych dróg oddechowych, oskrzeli, płuc

Zalecenia dla społeczeństwa:....

Działania które społeczeństwo powinno podjąć

OGŁASZA SIĘ OSTRZEŻENIE POZIOMU III

Zgodnie z informacją z Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie wystąpiło przekroczenie poziomu informowania pyłu zawieszzonego PM10; Przekroczenie poziomu informowania pyłu zawieszzonego PM10 wystąpiło dnia ..., na terenie strefy lubelskiej, w gminach Przekroczenie poziomu informowania pyłu zawieszzonego PM10 jest związane z.... Prognozuje się, iż poziom stężenia pyłu zawieszzonego PM10 w powietrzu wzrośnie (zmaleje) w związku z, Przewidywany czas trwania wystąpienia przekroczenia poziomu informowania pyłu zawieszzonego PM10 wyniesie

Grupy ludności wrażliwe na nadmierne zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10:

Cała ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem poziomu III, a w szczególności:

- dzieci i młodzież poniżej 25 roku życia,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- osoby starsze i w podeszłym wieku,
- osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę),
- osoby z chorobami układu krwionośnego,
- osoby palące papierosy i bierni palacze,
- osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń.

WYSTĘPUJE WYSOKIE ZAGROŻENIE DLA ZDROWIA LUDZKIEGO.

Środki ostrożności jakie powinna podjąć ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem:

Należy unikać przebywania na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na bardzo wysokie stężenia zanieczyszczeń. Należy pozostać w pomieszczeniach zamkniętych.

Należy zrezygnować z aktywności fizycznej na otwartej przestrzeni.

Należy stosować się do zaleceń lekarskich.

Nie należy wietrzyć mieszkań oraz pomieszczeń służących do nauki, pracy itp.

Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych:

Pył zawieszony PM10 działa drażniąco na śluzówki dróg oddechowych, po przedostaniu się do płuc niszczy ich komórki, co może spowodować przedostawanie się płynów do tkanki płucnej.

Występuje możliwość pojawienia się alergii, długotrwałego napadowego kaszlu, zapalenia oskrzeli, stanów zapalnych dróg oddechowych oraz astmy. Możliwe jest zaostrzenie chorób układu krwionośnego, w tym również powstawanie zakrzepów. Występuje zwiększona możliwość wystąpienia ataków astmy. Zwiększone jest ryzyko zawału serca, udaru mózgu.

Zalecenia dla społeczeństwa:....

Działania które społeczeństwo powinno podjąć

OGLASZA SIĘ OSTRZEŻENIE POZIOMU IV

Zgodnie z informacją z Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie wystąpiło przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10;

Przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 wystąpiło dnia ..., na terenie strefy lubelskiej, w gminach

Przekroczenie poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 jest związane z....

Prognozuje się, iż poziom stężenia pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu wzrośnie (zmaleje) w związku z,

Przewidywany czas trwania wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 wyniesie

Grupy ludności wrażliwe na nadmierne zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10:

Cała ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem poziomu IV, a w szczególności:

- dzieci i młodzież poniżej 25 roku życia,
- osoby starsze i w podeszłym wieku,
- osoby z chorobami układu oddechowego (szczególnie chore na astmę),
- osoby z chorobami układu krwionośnego,
- osoby palące papierosy i bierni palacze,
- osoby zawodowo narażone na działanie pyłów i innych zanieczyszczeń.

WYSTĘPUJE BARDZO WYSOKIE ZAGROŻENIE DLA ZDROWIA LUDZKIEGO.

Środki ostrożności jakie powinna podjąć ludność na obszarze objętym ostrzeżeniem:

Należy unikać przebywania na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na bardzo wysokie stężenia zanieczyszczeń. Należy pozostać w pomieszczeniach zamkniętych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Należy zrezygnować z aktywności fizycznej na otwartej przestrzeni.
Należy stosować się do zaleceń lekarskich.
Nie należy wietrzyć mieszkań oraz pomieszczeń służących do nauki, pracy itp.

Możliwość wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych:

Pył zawieszony PM10 działa drażniąco na śluzówki dróg oddechowych, po przedostaniu się do płuc niszczy ich komórki, co może spowodować przedostawanie się płynów do tkanki płucnej.

Skutkami zdrowotnymi narażenia na bardzo wysokie stężenia pyłu zawieszonego mogą być alergie, długotrwały napadowy kaszel, zapalenie oskrzeli, stany zapalne dróg oddechowych, przewlekłe stany zapalne dróg oddechowych oraz astma. Możliwe jest zaostrzenie chorób układu krwionośnego, w tym również powstawanie zakrzepów. Występuje zwiększona możliwość wystąpienia ataków astmy. Zwiększone jest ryzyko zawału serca, udaru mózgu.

Zalecenia dla społeczeństwa:....

Działania które społeczeństwo powinno podjąć:

1.6.2 Część wyszczególniająca obowiązki i ograniczenia wynikające z realizacji Planu Działań Krótkoterminowych

1.6.2.1 Obowiązki organów administracji i podmiotów w celu realizacji zadań Planu Działań Krótkoterminowych

Zgodnie z art. 92 ust. 1d ustawy *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.) w przypadku ryzyka wystąpienia w danej strefie przekroczenia poziomu alarmowego, dopuszczalnego lub docelowego substancji w powietrzu wojewódzkiej zespół zarządzania kryzysowego, o którym mowa w art. 14 ust. 7 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 209) informuje właściwe organy o konieczności podjęcia działań określonych planem działań krótkoterminowych.

Zgodnie z art. 16 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 209) tworzy się wojewódzkie centra zarządzania kryzysowego, których obsługę zapewniają komórki organizacyjne właściwe w sprawach zarządzania kryzysowego w urzędach wojewódzkich.

Do zadań **wojewódzkich centrów zarządzania kryzysowego** należą:

- pełnienie całodobowego dyżuru w celu zapewnienia przepływu informacji na potrzeby zarządzania kryzysowego,
- współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej,
- nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności,
- współpraca z podmiotami realizującymi monitoring środowiska,
- współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne,
- dokumentowanie działań podejmowanych przez centrum,
- realizacja zadań stałego dyżuru na potrzeby podwyższania gotowości obronnej państwa.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego:

- podejmuje decyzje o ogłoszeniu ostrzeżenia,
- podejmuje decyzje o odwołaniu ostrzeżenia lub o zmianie poziomu ostrzeżenia,
- powiadamia Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego o ogłoszeniu, odwołaniu bądź zmianie poziomu ostrzeżenia,
- zamieszcza powiadomienia o ogłoszeniu bądź odwołaniu ostrzeżenia, jego obszarze, czasie trwania, powodach wystąpienia oraz o zaleceniach dla ludności na stronie internetowej.

Odpowiednie (dla obszaru przekroczeń) Powiatowe/Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego:

- powiadamia społeczeństwo, władze placówek szkolno-wychowawczych, jednostki służby zdrowia oraz służby (straż miejską, policję) o ogłoszeniu, odwołaniu bądź zmianie poziomu ostrzeżenia oraz o konieczności podjęcia działań określonych Planem Działań Krótkoterminowych,
- koordynuje wdrażanie działań i wspomaga służby lokalne.

Lubelski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska:

- monitoruje jakość powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej,
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o ryzyku wystąpienia przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania oraz o ustąpieniu tego ryzyka,
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o wystąpieniu przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania,
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu informowania pyłu zawieszonego PM10, wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania oraz o zaniku wystąpienia przekroczenia (spadku stężeń poniżej poziomu informowania),
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o wystąpieniu lub przekroczeniu poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10, wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania oraz o ustąpieniu tego przekroczenia,
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o ryzyku wystąpienia przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5, wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania oraz o ustąpieniu tego ryzyka,
- powiadamia Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego o wystąpieniu przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5, wraz z obszarem tego przekroczenia oraz przewidywanym czasem trwania,
- sprawuje nadzór wykonania działań określonych w Planie Działań Krótkoterminowych przez prezydentów miasta, burmistrzów, wójtów oraz inne podmioty,
- nakłada zalecenia pokontrolne oraz w razie konieczności kary pieniężne w zakresie realizacji Planu Działań Krótkoterminowych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Rada Gminy

- podejmuje odpowiednią uchwałę i stwarza możliwość bezpłatnego przewozu pasażerów komunikacją zbiorową w dniach wystąpienia ostrzeżenia poziomu IV (jeżeli funkcjonuje miejska/gminna komunikacja).

Prezydent/burmistrz/wójt:

- powiadamia lokalny zarząd dróg, o uruchomieniu działań krótkoterminowych,
- określa obszary, w których przeważa ogrzewanie indywidualne, węglowe, w których w razie potrzeby należy nasilić kontrole jakości spalane go paliwa,
- określa obszary, w których występuje duża ilość kominków, które nie są podstawowym sposobem ogrzewania mieszkań i w których w razie potrzeby należy nasilić kontrole zakazu dogrzewania kominkami.

1.6.2.2 Informacje i dokumenty wykorzystane do kontroli i dokumentacji realizacji Planu Działań Krótkoterminowych

Organy oraz instytucje uczestniczące w realizacji Planu Działań Krótkoterminowych są zobowiązane do przekazywania Zarządowi Województwa Lubelskiego wszelkich informacji i dokumentów wykorzystywanych do kontroli i dokumentacji realizacji planu, w celu wykonania i przekazania przez Zarząd sprawozdania z realizacji planu działań krótkoterminowych zgodnie z art. 94, pkt 2a ustawy *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.) oraz zgodnie z poniższą tabelą.

Tabela 23 Wzór tabeli w sprawie przekazywania informacji

Nadawca pisma	Znak pisma	Data pisma	Czego dotyczy informacja	Podjęte czynności (umieszczenie/zdjęcie ze strony internetowej)	Data /godzina podjętej czynności

Sprawozdania z realizacji działań krótkoterminowych powinny zawierać m.in.:

1. Termin wdrożenia działań (datę),
2. Termin zakończenia działań (datę),
3. Obszar jaki obejmują działania (np. ulice, dzielnice, nr szkoły, itp.),
4. Rodzaj podejmowanych działań i sposób ich wykonania,
5. Ograniczenia, sytuacje problemowe w trakcie realizacji działań,
6. W przypadku wykonywanych kontroli – ilość odbytych wizyt kontrolnych,
7. Ilość wystawionych pouczeń oraz mandatów.

Lubelski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska jest zobowiązany do dokumentowania i archiwizowania wyników pomiarów stężeń zanieczyszczeń, dla których uchwalony jest Plan Działań Krótkoterminowych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.6.2.3 Skutki realizacji działań krótkoterminowych, zagrożenia i bariery realizacji

Diagnoza istniejącego stanu w zakresie jakości powietrza na terenie omawianej strefy wskazuje, że podstawową przyczyną przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 jest przede wszystkim emisja powierzchniowa oraz w mniejszym stopniu napływ zanieczyszczeń spoza strefy. Udział emisji punktowej i liniowej w zanieczyszczeniu powietrza pyłem zawieszonym PM10 i PM2,5 jest zdecydowanie mniejszy, choć dla stężeń pyłu PM10 wpływ emisji liniowej jest dużo większy niż dla pyłu PM2,5.

Specyfika pyłu zawieszonego, którego dużą część tworzą aerozole nieorganiczne (siarczany i azotany), będące wynikiem emisji zarówno z wysokich jak i niskich źródeł spalania, powoduje, że duży udział w stężeniach tego pyłu ma napływ, szczególnie w okresie zimowym. Ograniczanie emisji napływowej (z wysokich źródeł energetycznych spoza strefy) jest i będzie wynikiem wdrażania kolejnych coraz ostrzejszych standardów emisji dla tych źródeł (kolejne dyrektywy: IPPC, IED), a także będzie wynikiem wdrażania kolejnych Programów ochrony powietrza w sąsiednich strefach. Jednak wysoki udział w stężeniach pyłu zawieszonego ma również lokalne ogrzewanie indywidualne oraz lokalna komunikacja.

Podstawowym źródłem emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 jest niepełne spalanie paliw stałych (węгля, koksu, drewna) oraz odpadów w piecach, w celach ogrzewania mieszkań/domów i wody. Zarówno stan techniczny dużej ilości kotłów, w których odbywa się spalanie paliw w celach grzewczych jest zły – bardzo niska sprawność, zanieczyszczenie kominów i palenisk, jak i jakość paliw (węгля i drewna) jest wysoce niezadowolająca. Często dochodzi również do tego spalanie w piecach odpadów z gospodarstw domowych (między innymi butelek PET, kartonów po napojach, odpadków organicznych i innych). Czynniki te w połączeniu z niekorzystnymi warunkami rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w powietrzu, jakie często występują w okresie zimowym (grzewczym) tj. inwersje temperatury, niskie prędkości wiatru, decydują o występowaniu przekroczeń norm jakości powietrza.

Istotną barierę dla wyboru przez mieszkańców niskoemisyjnych systemów ogrzewania stanowi obecna, niestabilna polityka paliwowa państwa oraz wysokie ceny paliw ekologicznych i ciepła systemowego, a także brak odpowiednich unormowań prawnych co do jakości stosowanych paliw i kotłów w gospodarce komunalnej. Brak w polskim prawie mechanizmów umożliwiających wyegzekwowanie od osób fizycznych użytkownika urządzeń grzewczych spełniających określone wymogi w zakresie wielkości emisji substancji do powietrza. Nie ma możliwości, nie tylko ze względów prawnych ale również społecznych, aby osobom, których jedynym źródłem ciepła jest piec węglowy lub piec opalany drewnem itp. zabronić jego używania w okresach, w których występuje zła jakość powietrza.

Spalanie oprócz węгля również odpadów z gospodarstw domowych, powoduje, że emisja różnorodnych zanieczyszczeń, w tym pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 jest jeszcze większa. Z kolei im lepsza jakość paliwa (nawet węгля) i sprawniejszy piec, tym emisja zanieczyszczeń jest mniejsza.

Tak więc działania krótkoterminowe w zakresie ograniczania niskiej emisji komunalnej mogą być skierowane jedynie na bezwzględny zakaz spalania odpadów (który obowiązuje zgodnie z ustawą o odpadach (Dz.U. z 2016 r., poz. 1987) i jego egzekucję oraz na apele skierowane do społeczeństwa z prośbą (ale nie nakazem), aby w miarę możliwości stosować w czasie ostrzeżenia paliwo lepszej jakości.

Ponadto działania długo- i krótkoterminowe powinny być skierowane również na ograniczanie natężenia ruchu w miastach, czystość dróg, a dodatkowo na ograniczanie emisji niezorganizowanej. Wprowadzenie zmian w organizacji ruchu w centrach miast strefy lubelskiej może tylko spowodować przeniesienie problemów z zanieczyszczeniami w inne obszary, natomiast z pewnością spowoduje ogromne kłopoty organizacyjne, paraliż komunikacyjny w miastach i straty finansowe. Stąd podstawowym rozwiązaniem problemów

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

z nadmiernymi stężeniami pochodzącymi z komunikacji wydają się być działania długoterminowe: budowa obwodnic miast, rozwój komunikacji zbiorowej, rozwój infrastruktury rowerowej, edukacja społeczeństwa i stopniowe wdrażanie systemu ograniczeń wjazdu do centrów miast.

W przypadku wystąpienia poziomu alarmowego pyłu zawieszonego PM10 (zagrożającego zdrowiu mieszkańców strefy) należy bezwzględnie wprowadzić wszystkie możliwe działania, które ograniczą emisję tego pyłu, ze wszystkich rodzajów działalności. Działania te są kosztowne oraz uciążliwe. Ograniczeniem może być sprzeciw społeczeństwa w stosunku do pewnych ograniczeń, nawet jeżeli będą one miały uzasadnienie prawne i będą uzasadnione dbałością o to społeczeństwo. Za takie ograniczenia „swobód obywatelskich” jest powszechnie uważany:

- zakaz poruszania się samochodami osobowymi w określonych strefach, czy określonych dniach;
- zakaz używania spalinowego sprzętu budowlanego przez przedsiębiorstwa budowlane;
- zakaz palenia w kominkach;
- ograniczenie prędkości ruchu.

Jednak należy mieć na uwadze, iż:

- poziomy alarmowe zanieczyszczeń, są ustanowione na takim poziomie, którego oddziaływanie jest szkodliwe dla człowieka, więc obniżenie wielkości takiego zanieczyszczenia powinno być priorytetem dla władz i mieszkańców strefy;
- poziomy alarmowe pyłu zawieszonego PM10 występują niezwykle rzadko i trwają krótko, więc zasięg czasowy działań najprawdopodobniej nie będzie przekraczał jednego - dwóch dni.

Poziom dopuszczalny średni roczny dla pyłu zawieszonego PM2,5 został określony w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. z 2012 r., poz. 1031) ze względu na to, iż długoterminowe oddziaływanie tego zanieczyszczenia na organizm człowieka jest szkodliwe. Nie określono poziomu normatywnego dla oddziaływania krótkoterminowego (godzinnego, średniego dobowego) więc nie można stwierdzić, że zmierzona wartość średnia dobowo np. powyżej 30 µg/m³ już jest szkodliwa, a poniżej nie. W takim wypadku nie ma podstaw do wdrażania działań krótkoterminowych. Wobec tego działania zapisane w Planie Działań Krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego stężenia średniego rocznego pyłu zawieszonego PM2,5, mają głównie charakter zaleceń i informacji.

Szybsza realizacja działań naprawczych z programów ochrony powietrza oraz intensywna edukacja ekologiczna społeczeństwa powinna spowodować, że również działania krótkoterminowe będą skuteczniejsze.

Wdrożenie Planu Działań Krótkoterminowych musi być poprzedzone szeroką kampanią informacyjną oraz szeroką edukacją społeczeństwa. Edukacja ekologiczna społeczeństwa we wszystkich grupach wiekowych powinna być prowadzona w sposób ciągły, przez wiele lat.

1.6.3 Uzasadnienie zakresu określonych zagadnień

Zakres określonych i ocenionych w Planie Działań Krótkoterminowych zagadnień wynika z zapisów ustawy *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie programów ochrony powietrza i planów działań krótkoterminowych z dnia 11 września 2012 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 1028).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Podstawą prawną Planu Działań Krótkoterminowych skierowanych na redukcję nadmiernej emisji szkodliwych substancji do powietrza jest art. 92 ust. 1c ustawy *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.).

Zgodnie z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie programów ochrony powietrza i planów działań krótkoterminowych (Dz.U. z 2012 r., poz. 1028), plan działań powinien wskazywać:

- potencjalne źródła przekroczeń poziomów alarmowych, dopuszczalnych lub docelowych na obszarze strefy,
- działania krótkoterminowe do podjęcia w przypadku wskazanych przekroczeń,
- podmioty które korzystają ze środowiska, i powinny ograniczyć lub zaprzestać wprowadzania gazów lub pyłów z instalacji do powietrza,
- sposób organizacji i ograniczeń w przypadku zakazu ruchu pojazdów i innych urządzeń napędzanych silnikami spalinowymi,
- sposób postępowania organów, instytucji i podmiotów korzystających ze środowiska oraz zachowania się obywateli w przypadku wystąpienia przekroczeń standardów jakości powietrza.

Ustawa *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.) określa obowiązki i odpowiedzialności za poszczególne elementy Planów Działań Krótkoterminowych:

1. W przypadku ryzyka wystąpienia w strefie przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 lub PM2,5 w powietrzu, zarząd województwa, w terminie 15 miesięcy od dnia otrzymania informacji o tym ryzyku od wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, opracowuje i przedstawia do zaopiniowania właściwym wójtom, burmistrzom lub prezydentom miast i starostom projekt uchwały w sprawie planu działań krótkoterminowych.
2. Sejmik województwa, w terminie 18 miesięcy od dnia otrzymania informacji o ryzyku, wystąpienia w strefie przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 lub PM2,5 w powietrzu, od wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, określa, w drodze uchwały, plan działań krótkoterminowych.
3. W przypadku ryzyka wystąpienia przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 lub PM2,5 w powietrzu w danej strefie wojewódzki inspektor ochrony środowiska powiadamia o tym właściwy zarząd województwa.
4. Wojewódzki inspektor ochrony środowiska powiadamia wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego o przekroczeniu poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 w powietrzu, zobowiązującego do podjęcia działań określonych w planach działań krótkoterminowych.
5. W przypadku ryzyka wystąpienia w strefie przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 w powietrzu wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego informuje właściwe organy o konieczności podjęcia działań określonych planem działań krótkoterminowych.
6. Wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego niezwłocznie powiadamia społeczeństwo oraz podmioty, w sposób zwyczajowo przyjęty, o ryzyku wystąpienia przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 w powietrzu oraz o wystąpieniu przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz o wystąpieniu przekroczenia poziomu informowania bądź alarmowego pyłu zawieszonego PM10.

Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego niezwłocznie powiadamia społeczeństwo i podmioty określone z Planie Działań Krótkoterminowych o konieczności podjęcia określonych działań wskazanych w Planie Działań Krótkoterminowych. Wybór zaproponowanych działań krótkoterminowych wynika z:

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- rodzaju poziomu normatywnego stężenia zanieczyszczenia dla którego jest określany plan (w zależności czy jest to poziom docelowy, dopuszczalny czy alarmowy),
- problemów i ograniczeń, które mogą być powodowane uruchomieniem wybranych działań,
- zgodności z normami prawnymi,
- bilansu kosztów do osiągniętych zysków (obniżenia stężeń zanieczyszczeń),
- możliwości technicznych,
- przyzwolenia społecznego - działania nie mogą ograniczać podstawowych praw jednostki.

Ograniczenie zaproponowanych działań krótkoterminowych do informowania społeczeństwa wynika z:

- rodzaju poziomu normatywnego stężenia zanieczyszczenia dla którego jest określany Plan (w zależności czy jest to poziom długoterminowy czy krótkoterminowy),
- problemów i ograniczeń, które mogą być powodowane uruchomieniem wybranych działań,
- zgodności z normami prawnymi,
- bilansu kosztów do osiągniętych zysków (obniżenia stężeń zanieczyszczeń),
- możliwości technicznych,
- przyzwolenia społecznego – działania nie mogą ograniczać podstawowych praw jednostki.

Stężenia pyłu zawieszonego PM10 osiągające poziom alarmowy są to bardzo wysokie stężenia krótkoterminowe, niezwykle negatywnie wpływające na zdrowie ludzkie, stąd działania krótkoterminowe muszą być zdecydowane, powinny maksymalnie ograniczać emisję tego zanieczyszczenia do powietrza.

Poziomy dopuszczalne substancji w powietrzu, 1-godzinne lub 24-godzinne, w zależności od substancji, są wartościami również określonymi ze względu na negatywne, krótkoterminowe oddziaływanie na zdrowie ludzkie, jednak są to wartości kilkukrotnie niższe niż alarmowe, stąd działania nie muszą i nie powinny być tak rygorystyczne.

Natomiast poziomy dopuszczalne i docelowe średnie roczne są wartościami długoterminowymi, na które działania krótkoterminowe będą miały znikomy wpływ, tak więc powinny się one ograniczyć do działań informacyjnych i zaleceń.

Z tego względu w Planie Działań Krótkoterminowych dla strefy lubelskiej, ze względu na ryzyko przekroczenia poziomów dopuszczalnych stężeń średnich dobowych i średnich rocznych pyłu zawieszonego PM10, działania krótkoterminowe mają charakter nakazów i zakazów jedynie w przypadku, gdy stężenia pyłu zawieszonego PM10 osiągną lub przekroczą poziom informowania (ostrzeżenie poziomu III i IV).

Natomiast ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego stężenia średniego rocznego pyłu zawieszonego PM2,5, proponowane działania krótkoterminowe mają jedynie charakter zaleceń i informacji.

Każdorazowe wdrożenie działań krótkoterminowych niesie za sobą konsekwencje finansowe, prawne i społeczne. Im większy obszar obejmują działania i im dłużej one trwają tym koszty są wyższe. Przy obecnym podziale na strefy (aglomeracja, miasto powyżej 100 tys. mieszkańców, pozostała część województwa), gdzie strefy obejmują bardzo duże i zróżnicowane obszary, ogłaszanie działań krótkoterminowych powinno się ograniczyć tylko i wyłącznie do rzeczywistego obszaru występowania stężeń ponadnormatywnych. A to jest możliwe wyłącznie przy pomocy systemu prognostycznego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

System prognoz krótkoterminowych (oparty na skalibrowanym modelu matematycznym) może w znacznym stopniu ograniczyć koszty materialne i niematerialne wdrażania działań krótkoterminowych poprzez ograniczenie:

- *Zasięgu tych działań* – modelowanie matematyczne pozwala na wskazanie obszaru, w którym występują przekroczenia, co może pozwolić na ograniczenie ostrzeżenia do określonego powiatu, miasta czy dzielnicy, natomiast pomiary wskazują tylko punkt, w którym występują przekroczenia i w związku z tym zmuszają do ogłoszenia ostrzeżenia dla całej strefy;
- *Czasu trwania działań* – prognozy mogą określić jak długo będą utrzymywać się stany przekroczeń i jak długo w związku z tym będą trwać działania.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

2 OBOWIĄZKI I OGRANICZENIA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja programów ochrony powietrza wymaga współpracy wielu stron oraz bieżącej oceny postępów prac. W tym celu określone zostały zakresy kompetencji dla poszczególnych organów administracji i instytucji, bariery prawne i inne związane z polityką Państwa uniemożliwiające skuteczne realizowanie programu ochrony powietrza oraz obowiązki najwyższych organów władzy w Państwie, a także władz lokalnych.

Głównie władze lokalne mają kompetencje i mogą efektywnie przeciwdziałać naruszeniom standardów jakości środowiska, w tym powietrza, poprzez plany zagospodarowania przestrzennego, oceny oddziaływania na środowisko, pozwolenia na emisję, pozwolenia na budowę oraz lokalne uregulowania prawne, np. zachęty finansowe skierowane do osób fizycznych.

Istotnym elementem umożliwiającym realizację postanowień programu ochrony powietrza jest przeniesienie podstawowych założeń i kierunków działania do wszystkich strategicznych dokumentów i polityk na szczeblu województwa, powiatów i gmin. Pozwoli to na efektywne i sprawne współdziałanie odpowiedzialnych za jego realizację jednostek organizacyjnych oraz planowe realizowanie przyszłych inwestycji.

2.1 Obowiązki wynikające z realizacji programu ochrony powietrza

2.1.1 Rekomendacje dla Rządu Rzeczypospolitej Polskiej:

1. Uwzględnianie w dokumentach strategicznych państwa (np. w Strategii rozwoju kraju, Polityce energetycznej itp.) konieczności dotrzymania norm w zakresie jakości powietrza.
2. Likwidacja utrudnień prawnych uniemożliwiających skuteczne realizowanie programów ochrony powietrza, w tym w szczególności:
 - utrudniających prowadzenie przez gminy programów ograniczenia niskiej emisji (PONE), poprzez dofinansowanie wymiany kotłów grzewczych u osób fizycznych,
 - uniemożliwiających wprowadzanie w miastach stref ograniczonej emisji komunikacyjnej,
 - uniemożliwiających dofinansowanie eksploatacji proekologicznych systemów grzewczych.
3. Uwzględnienie w polityce fiskalnej, szczególnie dotyczącej płatników podatku dochodowego od osób fizycznych, ulg związanych z instalacją urządzeń powodujących wprowadzanie mniejszych ilości zanieczyszczeń do środowiska.
4. Prowadzenie na poziomie państwa efektywnej polityki edukacyjno-informacyjnej w celu uświadomienia zagrożeń dla zdrowia związanych z zanieczyszczeniem powietrza, w tym również wpływem wysokich stężeń pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 na zdrowie ludzkie.
5. Podjęcie negocjacji w sprawie ograniczenia transgranicznego napływu do Polski zanieczyszczeń z sąsiednich państw.
6. Wprowadzenie specjalnych obniżonych taryf opłat za ogrzewanie gazem, olejem, energią elektryczną czy też za korzystanie z miejskich sieci ciepłowniczych.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

2.1.2 Obowiązki Zarządu Województwa, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska i innych jednostek

Program ochrony powietrza, stanowiąc akt prawa miejscowego, nakłada szereg obowiązków na organy administracji, podmioty korzystające ze środowiska oraz inne jednostki organizacyjne szczebla wojewódzkiego. Obowiązki te szczegółowo określa harmonogram rzeczowo-finansowy. Poniżej wyszczególniono obowiązki poszczególnych organów w ramach realizacji programu ochrony powietrza.

Obowiązki Zarządu Województwa Lubelskiego w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

1. Koordynacja i monitoring realizacji programu ochrony powietrza poprzez:
 - organizowanie spotkań koordynatorów realizacji programów ochrony powietrza w celu wymiany doświadczeń, analizy sytuacji w zakresie stopnia realizacji i efektów prowadzonych działań na terenie strefy,
 - zbieranie informacji o stopniu realizacji zadań zapisanych w programie ochrony powietrza,
 - analizę i monitorowanie składanych przez organy samorządu terytorialnego oraz inne podmioty sprawozdań z realizacji działań ujętych w programie ochrony powietrza,
 - opracowywanie i przedkładanie, co 3 lata, ministrowi właściwemu do spraw środowiska sprawozdań z realizacji programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych, dla strefy lubelskiej oraz aglomeracji lubelskiej.
2. Współpraca z organizacjami ekologicznymi w zakresie prowadzenia edukacji ekologicznej i promocji w zakresie:
 - korzystania z transportu publicznego, ścieżek rowerowych, ruchu pieszego,
 - wykorzystania ogrzewania proekologicznego, w tym alternatywnych źródeł energii,
 - poszanowania energii,
 - uświadamiania zagrożenia dla zdrowia, jakie niesie ze sobą spalanie odpadów w kotłach domowych.
3. Opracowanie propozycji mechanizmów finansowych:
 - opracowanie propozycji przedsięwzięć priorytetowych w dziedzinie ochrony powietrza dla WFOŚiGW w Lublinie,
 - uwzględnienie komponentu ochrony powietrza oraz działań naprawczych wynikających z programu ochrony powietrza, podczas alokacji środków funduszy unijnych na lata 2014-2020.
4. Prowadzenie działań mających na celu doprowadzenie do zmian prawnych likwidujących bariery (uczestniczenie w spotkaniach grup wspierających zmiany).
5. Aktualizacja Programu ochrony powietrza co trzy lata w przypadku występowania przekroczeń stanowiących o konieczności opracowania POP.
6. Uwzględnianie w aktualizowanych lub zmienianych dokumentach strategicznych województwa zagadnień związanych z ograniczeniem emisji pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5.

Zadania Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

1. Bieżące monitorowanie jakości powietrza w strefie ochrony powietrza i przekazywanie wyników monitoringu do Zarządu Województwa Lubelskiego.
2. Stworzenie i coroczne uaktualnianie bazy danych emisyjnych (szczególnie wprowadzanie zmian w emisji komunikacyjnej i powierzchniowej).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3. Kontrola podmiotów gospodarczych w zakresie dotrzymywania przepisów prawa i warunków decyzji administracyjnych w zakresie wprowadzania gazów i pyłów do powietrza.
4. Informowanie mieszkańców o aktualnym stanie zanieczyszczenia powietrza, zgodnie z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.):
 - powiadamianie Zarządu Województwa Lubelskiego o ryzyku wystąpienia przekroczeń stężeń dopuszczalnych lub docelowych substancji w powietrzu,
 - powiadamianie Zespołu Zarządzania Kryzysowego Wojewody o przekroczeniu poziomów substancji zobowiązujących do podjęcia działań określonych w PDK,
 - nadzór nad uchwalaniem programu ochrony powietrza,
 - prowadzenie kontroli nad realizacją zadań określonych w programie ochrony powietrza, w wyniku przeprowadzonej kontroli możliwość wydawania zaleceń pokontrolnych.

Obowiązki zarządców dróg w strefie, w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

1. Budowa, modernizacja i remonty dróg będących w administracji u właściwych zarządców.
2. Zapobieganie emisji wtórnej pyłu poprzez właściwe utrzymywanie czystości dróg.
3. Obowiązkowe czyszczenie nawierzchni dróg po sezonie zimowym.
4. Przekazywanie informacji o zmianach w zakresie układu komunikacyjnego, wykonywanych pomiarach ruchu na terenie strefy wraz z danymi dot. natężenia i struktury ruchu uzyskanymi z tych pomiarów.

Obowiązki Policji, Straży Miejskich i Gminnych w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

1. Monitoring pojazdów opuszczających place budów pod kątem ograniczenia zanieczyszczenia dróg, prowadzącego do niezorganizowanej emisji pyłu.
2. Monitoring pojazdów w zakresie spełniania wymogów emisji spalin i spełniania warunków dopuszczających do ruchu.
3. Prowadzenie kontroli gospodarstw domowych w zakresie spalania odpadów komunalnych – Straż Miejska/Gminna.

2.1.3 Obowiązki prezydentów, burmistrzów i wójtów

Organ samorządu gminnego jest zobowiązany do przekazywania organowi przyjmującemu program ochrony powietrza informacji o:

1. Podejmowanych decyzjach dotyczących realizacji działań wynikających z podstawowych kierunków i zakresów działań mających na celu w szczególności ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł bytowo-komunalnych;
2. Działaniach podjętych w celu wdrożenia zadań wynikających z realizacji programu ochrony powietrza.

Organy samorządu terytorialnego są zobowiązane do przekazywania co roku, do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym, do zarządu województwa sprawozdania o wdrożonych działaniach na terenie strefy wynikających z zapisów programu ochrony powietrza.

Pozostałe obowiązki prezydentów, burmistrzów i wójtów, w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1. Stworzenie i utrzymanie systemu organizacyjnego dla realizacji działań naprawczych.
2. Opracowanie kompleksowych Programów ograniczenia niskiej emisji na terenach ujętych w harmonogramie rzeczowo-finansowym i ich realizacja poprzez stworzenie systemu zachęt finansowych do wymiany systemów grzewczych.
3. Likwidacja bądź modernizacja systemu ogrzewania węglowego w budynkach użyteczności publicznej i zasobach mieszkaniowych podległych gminie.
4. Kontrola gospodarstw domowych w zakresie zorganizowanego przekazywania odpadów zgodnie z obowiązującym prawem oraz przestrzegania zakazu spalania odpadów.
5. Wprowadzenie zakazu spalania odpadów zielonych oraz ich odbiór z gospodarstw domowych, w celu kompostowania.
6. Budowa sieci ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą rowerową.
7. Nasadzanie odpowiednich gatunków drzew i krzewów wzdłuż dróg, celem stworzenia pasów zieleni ochronnej.
8. Działania promocyjne i edukacyjne (ulotki, imprezy, akcje szkolne, audycje), w tym opracowanie kampanii promocyjno - edukacyjnej zachęcającej mieszkańców strefy do zmiany systemu ogrzewania.
9. Uwzględnianie w warunkach specyfikacji zamówień publicznych wymogów ochrony powietrza, które uwzględniać będą potrzeby ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem (np. zakup pojazdów o niskiej emisji, usługi transportowe z wykorzystaniem ekologicznie czystych pojazdów, wykorzystanie źródeł energetycznego spalania o niskiej emisji, paliwa o niskiej emisji dla źródeł stałych i mobilnych, ograniczenie pylenia podczas prac budowlanych).
10. Uwzględnianie w nowotworzonych lub aktualizowanych planach zagospodarowania przestrzennego wymogów dotyczących zaopatrzenia mieszkań w ciepło z nośników niepowodujących nadmiernej „niskiej emisji” oraz projektowanie linii zabudowy uwzględniając zapewnienie „przewietrzania” miast ze szczególnym uwzględnieniem terenów o gęstej zabudowie oraz zwiększenie powierzchni terenów zielonych (nasadzanie drzew i krzewów).

2.1.4 Obowiązki starostów

Organ samorządu powiatowego jest zobowiązany do przekazywania organowi przyjmującemu program ochrony powietrza informacji o:

1. Wydawanych decyzjach, w szczególności: decyzjach administracyjnych zawierających informacje o emisji zanieczyszczeń do powietrza, pozwoleniach na wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, pozwoleniach zintegrowanych oraz informacji o przyjmowanych w trybie art. 152 ustawy *Poś*¹⁴ – zgłoszeniach eksploatacji instalacji. Informacje o przyjmowanych w trybie art. 152 ustawy *Poś* zgłoszeniach instalacji należy przekazywać co najmniej raz do roku łącznie ze sprawozdaniami lub w sposób zwyczajowo przyjęty, tak jak przekazywane są informacje o pozwoleniach emisyjnych.
2. Podejmowanych decyzjach dotyczących realizacji działań wynikających z podstawowych kierunków i zakresów działań mających na celu w szczególności ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł bytowo-komunalnych.
3. Działaniach podjętych w celu wdrożenia zadań wynikających z realizacji programu ochrony powietrza.

¹⁴ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Pozostałe obowiązki starostów powiatów w ramach realizacji programu ochrony powietrza to:

1. Likwidacja bądź modernizacja systemów ogrzewania węglowego w budynkach użyteczności publicznej i zasobach mieszkaniowych podległych staroście.
2. Coroczna kontrola prawidłowości wykonywania badań technicznych pojazdów na stacjach kontroli pojazdów, na terenie powiatów, przez przedstawicieli starostów merytorycznie przygotowanych do pełnienia tego zadania.
3. Uwzględnianie ograniczenia emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 na etapie wydawania pozwoleń na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza lub pozwoleń zintegrowanych.
4. Uwzględnianie w zamówieniach publicznych problemów ochrony powietrza, poprzez odpowiednie przygotowywanie specyfikacji zamówień publicznych, które uwzględniać będą potrzeby ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.

2.1.5 Zadania podmiotów korzystających ze środowiska

W ramach realizacji programu ochrony powietrza, dla strefy lubelskiej zaproponowano następujące zadania dla podmiotów korzystających ze środowiska:

1. Realizacja obowiązków wynikających z przepisów prawa, w szczególności:
 - dotrzymanie standardów emisyjnych,
 - wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza zgodnie z warunkami określonymi w pozwoleniach,
 - stosowanie najlepszych dostępnych technik (BAT).
2. Dodatkowe zadania dla zakładów przemysłowych w ramach realizacji programu ochrony powietrza:
 - wdrażanie nowoczesnych technologii, przyjaznych środowisku,
 - wdrażanie na szerszą skalę systemów zarządzania środowiskiem (np. ISO 14 000) w zakładach,
 - ograniczanie emisji niezorganizowanej poprzez m.in.: hermetyzację procesów technologicznych, utrzymywanie porządku na terenie zakładu,
 - sukcesywna modernizacja układów i ciągów technologicznych celem ograniczania emisji z zakładów.

2.2 Monitoring realizacji programu ochrony powietrza

Zagadnienia dotyczące monitorowania realizacji programów ochrony powietrza oraz przekazywania informacji na ten temat do odpowiednich organów administracji zostały zapisane w ustawie *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.) oraz w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie *programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1028).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie *programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych* § 5 pkt 1 stanowi, że w części wyszczególniającej ograniczenia i zadania wynikające z realizacji programu wskazuje się organy administracji właściwe w sprawach:

- przekazywania organowi określającemu program informacji o wydawanych decyzjach, których ustalenia zmierzają do osiągnięcia celów programu ochrony powietrza;
- wydania aktów prawa miejscowego;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- monitorowania realizacji programu ochrony powietrza lub jego poszczególnych zadań.

W poniższej tabeli przedstawiono sposób i tryb przekazywania informacji przez poszczególne organy administracji w ramach realizacji Programu ochrony powietrza.

Tabela 24 Sposób i tryb przekazywania informacji przez poszczególne organy administracji w ramach realizacji programu ochrony powietrza

Zadanie	Organ administracji	Przekazywana informacja	Termin przekazania	Dokument, z którego wynika zadanie	Organ odbiorczy	
Program ochrony powietrza	Zarząd województwa	Informacja o uchwaleniu przez Sejmik Województwa programu ochrony powietrza	18 miesięcy od dnia otrzymania wyników oceny poziomów substancji w powietrzu i klasyfikacji stref	Ustawa Poś	Minister właściwy do spraw środowiska	
	Wójt, burmistrz, prezydent, starosta	Opinia o Programie ochrony powietrza	Miesiąc od dnia otrzymania projektu uchwały	Ustawa Poś	Zarząd województwa	
Sprawozdanie z realizacji programu ochrony powietrza przekazywane przez organy samorządu	Realizacja działań zmierzających do obniżenia emisji z ogrzewania indywidualnego	Organ samorządu gminnego	Sprawozdania z realizacji działań zmierzających do obniżenia emisji z ogrzewania indywidualnego	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym	Program ochrony powietrza	Zarząd województwa
		Organ samorządu gminnego	Zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego o włączaniu nowych inwestycji (budownictwo, przemysł) do sieci ciepłych, tam gdzie to możliwe	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	Zarząd województwa
	Realizacja działań zmierzających do obniżenia emisji z komunikacji	Zarządzający drogami	Roczny raport o zmianach w zakresie układu komunikacyjnego, wykonywanych pomiarach ruchu na terenie strefy wraz z danymi dot. natężenia i struktury ruchu uzyskanymi z tych pomiarów	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym	Program ochrony powietrza	Zarząd województwa
	Realizacja działań zmierzających do obniżenia emisji punktowej	Starosta, prezydent miasta na prawach powiatu	Roczny raport o nowych i zmienianych decyzjach i zgłoszeniach dla instalacji na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, decyzjach zobowiązujących do pomiarów emisji	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym	Program ochrony powietrza	Zarząd województwa

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Zadanie	Organ administracji	Przekazywana informacja	Termin przekazania	Dokument, z którego wynika zadanie	Organ odbiorczy
	WIOŚ	Informacja o kontroli podmiotów gospodarczych w zakresie dotrzymywania przepisów prawa i warunków decyzji administracyjnych w zakresie wprowadzania gazów i pyłów do powietrza	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym	Ustawa Poś	Zgodnie z uprawnieniami ustawowymi
Raport z realizacji programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych	Zarząd województwa	Okresowa analiza przebiegu realizacji programu ochrony powietrza i sprawozdanie z realizacji programu ochrony powietrza	Co 3 lata	Ustawa Poś	Minister właściwy do spraw środowiska
Ocena skutków podjętych działań	WIOŚ	Coroczny raport: Ocena jakości powietrza w województwie lubelskim	Do 30 kwietnia po zakończeniu roku poprzedniego	Obowiązki ustawowe	Informacja publiczna

Zgodnie z art. 94 ust. 2 ustawy *Prawo ochrony środowiska* zarząd województwa przekazuje ministrowi właściwemu do spraw środowiska informację o programach ochrony powietrza. W myśl art. 2a ww. ustawy zarząd województwa, co 3 lata, przekazuje ministrowi właściwemu do spraw środowiska sprawozdanie z realizacji programów ochrony powietrza, począwszy od dnia wejścia w życie rozporządzenia w sprawie określenia programu ochrony powietrza do dnia zakończenia realizacji tego programu.

Istotnym elementem umożliwiającym realizację postanowień programu ochrony powietrza jest przeniesienie podstawowych założeń i kierunków działania wskazanych w tym dokumencie do wszystkich strategicznych dokumentów i polityk na szczeblu województwa, powiatów i gmin. Pozwoli to na efektywne i sprawne współdziałanie odpowiedzialnych za jego realizację jednostek organizacyjnych oraz planowe i zachowawcze realizowanie przyszłych inwestycji.

Na podstawie przekazywanych sprawozdań z realizacji działań naprawczych, a także w oparciu o wyniki pomiarów zanieczyszczeń powietrza prowadzonych przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, zarząd województwa powinien dokonywać co 3 lata szczegółowej oceny wdrożenia programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej. Działanie to pozwala na ocenę zaawansowania realizacji i wywiązywania się odpowiedzialnych jednostek z zadań zapisanych w tym dokumencie.

W CELU USYSTEMATYZOWANEGO PRZEKAZYWANIA INFORMACJI PONIŻEJ ZAMIESZCZONO TABELĘ SPRAWOZDAWCZE DLA POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH¹⁵.

¹⁵Tabelę opracowano na podstawie załącznika nr 6 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza (Dz.U. z 2012 r., poz. 1034)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 25 Sprawozdanie z realizacji programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej, dla działań wynikających z programu ochrony powietrza

Informacje ogólne na temat sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza		
Lp.	Zawartość	Opis
1.	Rok sprawozdawczy	<i>Wpisać rok za który jest wypełniane sprawozdanie</i>
2.	Województwo	Lubelskie
3.	Strefa (Kod strefy)	strefa lubelska PL0602
4.	Gmina/powiat	<i>Wpisać nazwę gminy/powiatu który wypełnia sprawozdanie</i>
5.	Nazwa urzędu marszałkowskiego przejmującego sprawozdanie	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie
6.	Nazwa urzędu przedstawiającego sprawozdanie	<i>Wpisać nazwę urzędu przedstawiającego sprawozdanie</i>
7.	Adres pocztowy urzędu przedstawiającego sprawozdanie	<i>Wpisać adres pocztowy urzędu przedstawiającego sprawozdanie</i>
8.	Nazwisko osoby do kontaktu	<i>Wpisać nazwisko osoby wypełniającej sprawozdanie</i>
9.	Numer służbowy telefonu osoby (osób) do kontaktu	<i>Wpisać numer telefonu osoby wypełniającej sprawozdanie</i>
10.	Numer służbowego faksu osoby (osób) do kontaktu	-
11.	Służbowy adres e-mail osoby (osób) do kontaktu	<i>Wpisać adres e-mail osoby wypełniającej sprawozdanie</i>
	Uwagi	
Zestawienie działań naprawczych		
Lp.	Zawartość	Odpowiedź
1.	Kod działania naprawczego	WLuZSO
2.	Tytuł	OBNIŻENIE EMISJI Z OGRZEWANIA INDYWIDUALNEGO W GMINACH STREFY LUBELSKIEJ
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08
4.	Opis	<p>a) Podłączenie do sieci ciepłowniczej lub wymiana na ogrzewanie gazowe, elektryczne, kotły na paliwa stałe, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej) mieszkań i domów ogrzewanych indywidualnie (głównie piecami węglowymi) w zabudowie wielorodzinnej oraz jednorodzinnej w: Białej Podlaskiej, Chełmie, Zamościu, Terespolu, Międzyrzecu Podlaskim, Łukowie, Radzynie Podlaskim, Rykach, Dęblinie, Lubartowie, Parczewie, Włodawie, Łęcznej, Świdniku, Puławach, Opolu Lubelskim, Kraśniku, Krasnymstawie, Janowie Lubelskim, Biłgoraju, Tomaszowie Lubelskim i Hrubieszowie – łącznie ok. 2,2 mln m² powierzchni użytkowej oraz termomodernizacja budynków mieszkalnych.</p> <p>b) Ograniczenie emisji z ogrzewania indywidualnego w zasobie mieszkaniowym gmin strefy lubelskiej (przede wszystkim w: Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu – łącznie ok. 18 tys. m²) – systematyczna wymiana starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne w zabudowie wielorodzinnej zasobu mieszkaniowego gmin oraz w budynkach użyteczności publicznej, w tym m.in. na: ogrzewanie z sieci ciepłowniczej, gazowe, olejowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła energii odnawialnej), kotły na paliwa stałe oraz</p>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

		termomodernizacja budynków.				
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602				
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości i ulicy, na której zostało przeprowadzone działanie</i>				
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>				
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	B: średniookresowe (około roku); C: długoterminowe				
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem				
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Zmiana sposobu pokrycia zapotrzebowania na ciepło				
		Miasto / ulica <i>(Należy podać nazwę miejscowości oraz ulicy)</i>	Powierzchnia [m ²] lokali ogrzewanych paliwami stałymi w których nastąpiła zmiana ogrzewania na: <i>(należy podać powierzchnię w m² mieszkań lub budynków w których zastąpiono ogrzewanie węglowe odpowiednio podanymi poniżej sposobami ogrzewania):</i>			Szacunkowa redukcja emisji PM10/PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>
	Sieć ciepłownicza		Ogrzewanie elektryczne	Ogrzewanie gazowe	Ogrzewanie olejowe	Pompy ciepła lub inne OZE
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>				
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>				
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>				
14.	Uwagi					
Lp.	Zawartość	Odpowiedź				
1.	Kod działania naprawczego	WLSLuEEK				
2.	Tytuł	EDUKACJA EKOLOGICZNA				
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08				
4.	Opis	Akcje edukacyjne mające na celu uświadamianie społeczeństwa w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – szkodliwości spalania odpadów w paleniskach domowych, – korzyści płynących z podłączenia do scentralizowanych źródeł ciepła, termomodernizacji, 				

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

		<ul style="list-style-type: none"> – promocji nowoczesnych niskoemisyjnych źródeł ciepła, – korzyści jakie niesie dla środowiska korzystanie ze zbiorowych systemów komunikacji lub alternatywnych systemów transportu (rower, poruszanie się pieszo) i inne.
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości, dzielnicy (ulicy), szkoły (innej placówki) w której przeprowadzono akcję</i>
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać datę/daty przeprowadzonych akcji edukacyjnych</i>
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	A: krótkoterminowe; C: długoterminowe
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	E: inne
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	<i>Należy zamieścić opis akcji – czego dotyczyła, gdzie się odbywała, do jakiej grupy wiekowej była adresowana, jakie aktywności zostały podjęte; Należy podać przybliżoną ilość osób uczestniczących w akcji</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>
14.	Uwagi	
Lp.	Zawartość	Odpowiedź
1.	Kod działania naprawczego	WLsLuZUZ
2.	Tytuł	ZWIĘKSZANIE UDZIAŁU ZIELENI W PRZESTRZENI MIAST
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08
4.	Opis	Zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miast, szczególnie poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – wprowadzanie zieleni w pasach drogowych; – nasadzenia drzew i krzewów na istniejących skwerach i w parkach; – poprawa stanu jakościowego istniejącej zieleni w pasach drogowych oraz na skwerach i w parkach.
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości, dzielnicy (ulicy), której dotyczy działanie</i>
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać okres w którym zostało wykonane działanie (np. „wrzesień 2017” lub „12-15.09.2017”)</i>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	B: średniokresowe (około roku); C: długoterminowe	
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	E: inne.	
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Ilość nasadzonej zieleni [szt. lub m ²] <i>(Należy podać ilość nowo posadzonych drzew, krzewów lub m² nowo zagospodarowanej/posadzonej)</i>	Lokalizacja nasadzeń/rewitalizacji <i>(należy opisać miejsce zieleni – np. park im...; wzdłuż ulicy....)</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>	
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>	
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>	
14.	Uwagi		
Lp.	Zawartość	Odpowiedź	
1.	Kod działania naprawczego	WLaLuPZP	
2.	Tytuł	ZAPISY W PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08	
4.	Opis	<p>1. Stosowanie odpowiednich zapisów, umożliwiających ograniczenie emisji pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz benzo(a)pirenu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ustalania sposobu zaopatrzenia w ciepło z zaleceniem instalowania ogrzewania niskoemisyjnego w obrębie projektowanej zabudowy (w obszarach, gdzie jest to technicznie możliwe), – ustalenia zakazu stosowania paliw stałych - jeżeli zostaną wdrożone odpowiednie możliwości prawne, w obrębie projektowanej zabudowy (w przypadku stosowania indywidualnych systemów grzewczych), – zakazu likwidacji sieci ciepłowniczej i przyłączy oraz zmiany ogrzewania zbiorowego (z sieci ciepłowniczej) na indywidualne, jeżeli zostaną wdrożone odpowiednie możliwości prawne, – kształtowania zabudowy w sposób umożliwiający swobodny przepływ mas powietrza, – wprowadzania zieleni izolacyjnej, 	

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

		<ul style="list-style-type: none"> – stosowania wysokich wskaźników powierzchni biologicznie czynnej towarzyszącej zabudowie, – tworzenia publicznych terenów zieleni urządzonej, w tym parków, skwerów, – wprowadzania zieleni wzdłuż ciągów komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu, – uwzględniania rozbudowy i kształtowania sieci ulic obwodowych powodujących eliminację lub ograniczenie ruchu tranzytowego, oraz umożliwiających uspokojenie ruchu w obszarach wewnątrz dzielnicowych, tworzenia stref ruchu pieszego i uspokojonego w szczególności na obszarach śródmiejskich, – wdrażania rozwiązań systemowych dedykowanych rozwojowi ruchu rowerowego i pieszego. <p>2. Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarach przekroczeń wskazanych w programie ochrony powietrza (jeżeli nie ma obowiązujących) oraz zawarcie w nich zapisów dotyczących zakazu likwidacji sieci ciepłowniczej i przyłączy oraz zmiany ogrzewania zbiorowego (z sieci ciepłowniczej) na indywidualne.</p>	
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602	
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę obszaru nowego lub zmienianego mpzp</i>	
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać datę obowiązywania mpzp</i>	
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	B: średniokresowe (około roku); C: długoterminowe	
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	E: inne	
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Zastosowany zapis (<i>należy zacytować odpowiedni zapis w mpzp</i>)	Nazwa dokumentu (<i>należy podać nazwę dokumentu</i>)
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>	
12.	Uwagi		
Lp.	Zawartość	Odpowiedź	
1.	Kod działania naprawczego	WLsLuWEG	
2.	Tytuł	WZROST EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ GMIN	
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08	

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

4.	Opis	Systematyczna wymiana starych, niskosprawnych kotłów, w których spalane jest paliwo stałe (węgiel) na nowoczesne kotły wysokiej sprawności (retortowe, gazowe, olejowe) lub włączanie budynków (prywatnych, użyteczności publicznej, warsztatów, zakładów usługowych, zakładów przemysłowych) do istniejących sieci ciepłowniczych oraz termomodernizacja budynków, w celu zwiększenia ich efektywności energetycznej.				
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602 (<i>działanie dotyczy tych gmin, w których nie występują obszary przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłów</i>)				
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości i ulicy, na której zostało przeprowadzone działanie</i>				
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>				
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	B: średniokresowe (około roku); C: długoterminowe				
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem				
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Zmiana sposobu pokrycia zapotrzebowania na ciepło				
		Miasto / ulica <i>(Należy podać nazwę miejscowości oraz ulicy)</i>	Powierzchnia [m ²] lokali ogrzewanych paliwami stałymi w których nastąpiła zmiana ogrzewania na: <i>(należy podać powierzchnię w m² mieszkań lub budynków w których zastąpiono ogrzewanie węglowe odpowiednio podanymi poniżej sposobami ogrzewania):</i>			Szacunkowa redukcja emisji pyłu PM10/PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>
		Sieć ciepłownicza	Ogrzewanie elektryczne	Ogrzewanie gazowe	Ogrzewanie olejowe	Pompy ciepła lub inne OZE
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>				
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>				
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>				
14.	Uwagi					
Lp.	Zawartość	Odpowiedź				
1.	Kod działania naprawczego	WLaLuMMU				
2.	Tytuł	POPRAWA CZYSTOŚCI JEZDNI I ICH OTOCZENIA				
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08				

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

4.	Opis	Obniżenie emisji pyłu unoszonego z powierzchni jezdni w czasie ruchu pojazdów poprzez czyszczenie powierzchni jezdni w okresach bezdeszczowych oraz po okresie zimowym w ciągach ulic głównych w miastach powiatowych (2 razy w miesiącu)		
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602		
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę/nr drogi, na której przeprowadzono działanie</i>		
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty wykonania czyszczenia jezdni</i>		
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	A: krótkoterminowe		
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport		
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Długość odcinków dróg głównych (SDR > 10 000) na których wykonano działanie – mycie ulic na mokro <i>(Należy podać łączną długość w m odcinków na których wykonano czyszczenie)</i>	Długość odcinków dróg pozostałych (SDR ≤ 10 000) na których wykonano działanie – mycie ulic na	Długość odcinków dróg, na których wykonano działanie – zmiatanie powierzchni jezdni <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>		
12.	Uwagi			

Wskaźnik(i) monitorowania postępu – należy wypełnić jeżeli są dostępne informacje

Tabela 26 Sprawozdanie z realizacji programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej, dla działań uwzględnionych w programie ochrony powietrza, wynikających z innych dokumentów lokalnych

Informacje ogólne na temat sprawozdania z realizacji programu ochrony powietrza		
Lp.	Zawartość	Opis
1.	Rok sprawozdawczy	<i>Wpisać rok za który jest wypełniane sprawozdanie</i>
2.	Województwo	Lubelskie
3.	Strefa (Kod strefy)	strefa lubelska PL0602
4.	Gmina/powiat	<i>Wpisać nazwę gminy/powiatu który wypełnia sprawozdanie</i>
5.	Nazwa urzędu marszałkowskiego przejmującego sprawozdanie	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie
6.	Nazwa urzędu przedstawiającego sprawozdanie	<i>Wpisać nazwę urzędu przedstawiającego sprawozdanie</i>
7.	Adres pocztowy urzędu przedstawiającego sprawozdanie	<i>Wpisać adres pocztowy urzędu przedstawiającego sprawozdanie</i>
8.	Nazwisko osoby do kontaktu	<i>Wpisać nazwisko osoby wypełniającej sprawozdanie</i>
9.	Numer służbowy telefonu osoby	<i>Wpisać numer telefonu osoby wypełniającej</i>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

	(osób) do kontaktu	<i>sprawozdanie</i>					
10.	Numer służbowego faksu osoby (osób) do kontaktu	-					
11.	Służbowy adres e-mail osoby (osób) do kontaktu	<i>Wpisać adres e-mail osoby wypełniającej sprawozdanie</i>					
	Uwagi						
Zestawienie działań naprawczych							
Lp.	Zawartość	Odpowiedź					
1.	Kod działania naprawczego	WLsLuPSC					
2.	Tytuł	PODŁĄCZENIE DO SIECI CIEPŁOWNICZEJ (OBIEKTY INNE NIŻ MIESZKALNE)					
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08					
4.	Opis	Rozbudowa i modernizacja systemów ciepłowniczych. Systematyczne podłączanie do sieci ciepłowniczej oraz termomodernizacje zakładów przemysłowych, spółek miejskich, warsztatów, zakładów usługowych i budynków użyteczności publicznej (likwidacja ogrzewania węglowego) w rejonie, gdzie sieć ciepłownicza funkcjonuje.					
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602					
6.	Obszar	<i>Należy podać miejscowość/ci w której wykonano działanie</i>					
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>					
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	B: średniokresowe (około roku); C: długoterminowe					
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	B: przemysł, w tym wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej; D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem					
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Adres <i>(należy podać adres jednolity w której dokonano modernizacji)</i>	Długość rozbudowanej / zmodernizowanej sieci ciepłej [m] <i>(należy podać w km długość zbudowanej/ zmodernizowanej sieci ciepłowniczej na danej ulicy)</i>	Powierzchnia ogrzewana przyłączona do sieci [m ²] <i>(należy podać powierzchnię w m², która w wyniku podłączenia do sieci będzie ogrzewana ciepłem sieciowym)</i>	Moc zlikwidowanej kotłowni węglowej [kW] <i>(należy podać moc w kW kotłowni, która została zlikwidowana)</i>	Powierzchnia budynku poddanego termomodernizacji / wymienionej stolarki okiennej [m ²] <i>(Należy podać łączną powierzchnię w m² wymienionych bądź ocieplonych elementów)</i>	Szacunkowa redukcja emisji pyłu PM10/ PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>					
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>					
13.	Wielkość dofinansowania	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>					

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

	a (w PLN/euro)													
14.	Uwagi													
Lp.	Zawartość	Odpowiedź												
1.	Kod działania naprawczego	WLSLuTBM												
2.	Tytuł	TERMOMODERNIZACJE BUDYNKÓW MIESZKALNYCH												
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08												
4.	Opis	Kompleksowe termomodernizacje budynków mieszkalnych znajdujących się w zasobach gmin.												
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602												
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości i ulicy na której wykonano działanie</i>												
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>												
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	Podać określenie skali czasowej działań naprawczych: A: krótkoterminowe B: średniookresowe (około roku) C: długoterminowe Jeżeli jest więcej niż jeden kod – każdy kod oddziela się średnikiem												
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	D: źródła związane z handlem i mieszkalnictwem												
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 15%; text-align: center;">Adres <i>(należy podać adres i nazwę budynku, jeżeli dot. budynków użyteczności publicznej)</i></td> <td style="width: 15%; text-align: center;">Powierzchnia wymienionej stolarki okiennej i drzwiowej [m²] <i>(Należy podać łączną powierzchnię w m² wymienionych bądź ocieplonych elementów)</i></td> <td style="width: 15%; text-align: center;">Powierzchnia ocieplonych ścian [m²]</td> <td style="width: 15%; text-align: center;">Powierzchnia ocieplonych stropodachów [m²]</td> <td style="width: 15%; text-align: center;">Inne wykonane modernizacje <i>(Należy opisać inne niż zawarte w tabeli wykonane modernizacje i określić ich powierzchnię lub ilość)</i></td> <td style="width: 15%; text-align: center;">Szacunkowa redukcja emisji pyłu PM10/PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i></td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </table>	Adres <i>(należy podać adres i nazwę budynku, jeżeli dot. budynków użyteczności publicznej)</i>	Powierzchnia wymienionej stolarki okiennej i drzwiowej [m ²] <i>(Należy podać łączną powierzchnię w m² wymienionych bądź ocieplonych elementów)</i>	Powierzchnia ocieplonych ścian [m ²]	Powierzchnia ocieplonych stropodachów [m ²]	Inne wykonane modernizacje <i>(Należy opisać inne niż zawarte w tabeli wykonane modernizacje i określić ich powierzchnię lub ilość)</i>	Szacunkowa redukcja emisji pyłu PM10/PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>						
Adres <i>(należy podać adres i nazwę budynku, jeżeli dot. budynków użyteczności publicznej)</i>	Powierzchnia wymienionej stolarki okiennej i drzwiowej [m ²] <i>(Należy podać łączną powierzchnię w m² wymienionych bądź ocieplonych elementów)</i>	Powierzchnia ocieplonych ścian [m ²]	Powierzchnia ocieplonych stropodachów [m ²]	Inne wykonane modernizacje <i>(Należy opisać inne niż zawarte w tabeli wykonane modernizacje i określić ich powierzchnię lub ilość)</i>	Szacunkowa redukcja emisji pyłu PM10/PM2,5 [Mg/rok] <i>(należy wyliczyć redukcję emisji wg. podanych w instrukcji wskaźników i wpisać poniżej)</i>									
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>												
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>												
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>												
14.	Uwagi													

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Zawartość	Odpowiedź
1.	Kod działania naprawczego	WLuLuSTP
2.	Tytuł	OBNIŻENIE EMISJI KOMUNIKACYJNEJ – SYSTEM TRANSPORTU PUBLICZNEGO
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08
4.	Opis	Rozwój i modernizacja systemu transportu publicznego obejmująca np.: <ul style="list-style-type: none"> – Wprowadzenie atrakcyjnego cenowo biletu na przejazdy lokalne lub wprowadzenie bezpłatnej komunikacji miejskiej/gminnej; – Prowadzenie polityki cenowej opłat za przejazdy zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego (szczególnie dla przejazdów wielorazowych – bilety miesięczne, semestralne); – Rozwój i zwiększenie udziału ekologicznego transportu publicznego - wprowadzenie niskoemisyjnych paliw i technologii; – Budowę nowych i modernizację istniejących węzłów przesiadkowych; – Zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości, której dotyczy działanie</i>
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	A: krótkoterminowe; B: średniookresowe (około roku)
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	<ul style="list-style-type: none"> – Sprawozdanie z realizacji polityki cenowej, zachęcającej do korzystania z komunikacji miejskiej, – liczba [szt.] i rodzaj wymienionych pojazdów taboru obsługującego komunikację miejską (należy podać rodzaj pojazdu wycofywanego i rodzaj pojazdu, który go zastępuje, wraz z klasą Euro); – liczba [szt.] i rodzaj nowych pojazdów taboru obsługującego komunikację miejską; – zmiany liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej. <p><i>(Należy napisać sprawozdanie z realizacji polityki cenowej, zachęcającej do korzystania z komunikacji miejskiej – jeżeli takie działanie było realizowane. Należy podać liczbę w sztukach wymienionych i nowych pojazdów oraz liczbę o ile mniej lub więcej ludności korzystało z komunikacji miejskiej w stosunku do roku poprzedniego)</i></p>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>
14.	Uwagi	
Lp. Zawartość Odpowiedź		
1.	Kod działania naprawczego	WLsLuSKR
2.	Tytuł	WDROŻENIE/ROZWÓJ ZINTEGROWANEGO SYSTEMU KIEROWANIA RUCHEM ULICZNYM
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08
4.	Opis	Doskonalenie/wdrożenie systemu zarządzania i sterowania ruchem poprzez stosowanie rozwiązań opartych o Inteligentne Systemy Transportowe, mających na celu między innymi: upłynnienie ruchu, stworzenie możliwości uprzywilejowania transportu zbiorowego. Rozwój metod i środków nadzoru ruchu pojazdów na liniach komunikacyjnych.
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości, której dotyczy działanie</i>
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	A: krótkoterminowe; B: średniokresowe (około roku)
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Opisać wdrożone działanie z zakresu systemu kierowania ruchem ulicznym. <i>(Należy opisać jakie działania zostały wdrożone w zakresie kierowania ruchem ulicznym, np. ITS, na jakich ulicach)</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>
14.	Uwagi	
Lp. Zawartość Odpowiedź		

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1.	Kod działania naprawczego	WLsLuSRO		
2.	Tytuł	OBNIŻENIE EMISJI KOMUNIKACYJNEJ - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY ROWEROWEJ		
3.	Kod sytuacji przekroczenia	Lu15SLuPM10d01 - Lu14SLuPM10d17; Lu15SLuPM10a01 - Lu14SLuPM10a03; Lu15SLuPM2,5a01 - Lu14SLuPM2,5a08		
4.	Opis	Rozwój systemu ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej, w tym w pierwszym rzędzie: <ul style="list-style-type: none"> – Budowa odcinków dróg rowerowych pozwalających na połączenie w jeden ciąg dróg już istniejących, szczególnie w centrach miast; – Budowa parkingów rowerowych, szczególnie zlokalizowanych w pobliżu kluczowych celów podróży (wyższe uczelnie, szkoły, urzędy administracji lokalnej i państwowej, obiekty kultury), a także w pobliżu węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej – Organizacja ruchu na styku ruch rowerowy – ruch samochodowy, gwarantująca bezpieczeństwo ruchu drogowego – zarówno rowerzystów, jak i innych użytkowników dróg. 		
5.	Nazwa i kod strefy	Strefa lubelska PL0602		
6.	Obszar	<i>Należy podać nazwę miejscowości, której dotyczy działanie</i>		
7.	Termin zastosowania	<i>Należy podać daty rozpoczęcia i zakończenia działania</i>		
8.	Skala czasowa osiągnięcia redukcji stężenia	A: krótkoterminowe; B: średniookresowe (około roku)		
9.	Kategoria źródeł emisji, której dotyczy działanie naprawcze	A: transport		
10.	Wskaźnik(i) monitorowania postępu	Długość [m] wybudowanych ścieżek rowerowych <i>(Należy podać długość w m nowych ścieżek rowerowych)</i>	Ilość [szt.] i wielkość [na ile rowerów] wybudowanych parkingów <i>(Należy podać ilość wybudowanych parkingów i łączną ilość nowych miejsc na ustawienie rowerów)</i>	Opisać inne działania ułatwiające poruszanie się rowerem <i>(Należy opisać inne wdrożone działania w tym zakresie np. modernizację ścieżek rowerowych, ułatwienia w przejazdach przez ulice, itp.)</i>
11.	Szacunkowa wysokość całkowita kosztów (w PLN/euro)	<i>Należy podać całkowity koszt działań naprawczych w PLN/euro</i>		
12.	Sposób finansowania	<i>Należy wskazać źródła finansowania działań, uwzględniając uzyskane dofinansowanie wraz z podaniem źródła dofinansowania</i>		
13.	Wielkość dofinansowania (w PLN/euro)	<i>Należy podać wielkość uzyskanego dofinansowania, jeżeli było kilka źródeł – należy podać wielkość dofinansowania osobno dla każdego</i>		
14.	Uwagi			

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

W celu przekazania informacji o zmianach w zakresie układu komunikacyjnego należy podać:

- miejscowość, nazwę przebudowanej (modernizowanej) ulicy/skrzyżowania,
- odcinek na jakim została przebudowana ulica: długość [m], opis – np. od skrzyżowania do ...,
- cel przebudowy/modernizacji: np. wybudowanie buspasów, ścieżki rowerowej, naprawa nawierzchni, poszerzenie jezdni, zmiana na jezdnię jednokierunkową itp.,
- przewidywane w wyniku przebudowy zmiany w natężeniu ruchu, w częstotliwości kursowania komunikacji miejskiej, wprowadzone ułatwienia dla komunikacji miejskiej.

Raport o nowych i zmienianych decyzjach i zgłoszeniach instalacji dotyczący emisji gazów lub pyłów powinien zawierać:

- numer nowej lub zmienianej decyzji/zgłoszenia,
- datę wydania,
- załączony skan decyzji/zgłoszenia.

W ramach corocznego sprawozdania z wykonywania działań naprawczych organ zobowiązany do składania sprawozdania powinien wypełnić tabele nr 25 i 26, zgodnie ze swoją wiedzą oraz przesłać je pocztą oraz drogą elektroniczną na adres sprawozdaniapop@lubelskie.pl, do 30 kwietnia po zakończeniu roku objętego okresem sprawozdawczym.

2.2.1 Wskaźniki efektu ekologicznego dotyczącego zmiany sposobu ogrzewania i termomodernizacji

1. Efekt ekologiczny w postaci redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 możliwy do osiągnięcia po zastosowaniu wymiany pieca węglowego starego typu na piec nowszego typu na niskoemisyjne paliwo:

Tabela 27 Efekt ekologiczny wymiany pieca i zmiany paliwa na 100 m² powierzchni ogrzewanej

Zastosowany nowy kocioł lub inne paliwo	Efekt ekologiczny – redukcja [kg/rok] – w zależności od paliwa stosowanego w dotychczas stosowanym kotle			
	Pył zawieszony PM10		Pył zawieszony PM2,5	
	Węgiel	Drewno	Węgiel	Drewno
Zastosowanie koksu	105,47	55,87	59,34	55,14
Wymiana na piec olejowy	112,98	63,38	66,79	61,35
Wymiana na piec gazowy – gaz ziemny	114,58	64,98	68,71	62,95
Wymiana na piec gazowy – LPG	114,56	64,96	68,68	62,92
Wymiana na piec retortowy – ekogroszek	110,86	61,26	67,61	59,42
Wymiana na piec retortowy – pelety	114,24	64,64	68,31	62,62
Wymiana na ogrzewanie elektryczne lub instalacje OZE	114,60	65,00	68,73	62,97
Przyłączenie ciepła	114,60	65,00	68,73	62,97

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Zastosowany nowy kocioł lub inne paliwo sieciowego	Efekt ekologiczny – redukcja [kg/rok] – w zależności od paliwa stosowanego w dotychczas stosowanym kotle			
	Pył zawieszony PM10		Pył zawieszony PM2,5	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wskazówek dla wojewódzkich inwentaryzacji emisji na potrzeby ocen bieżących i programów ochrony powietrza, Warszawa, 2003

2. Oszczędność energii cieplnej możliwe do uzyskania przez poszczególne elementy termorenowacji i modernizacji.

Termomodernizacja budynków stanowi istotny element ograniczania zanieczyszczeń pochodzących z ogrzewania zarówno indywidualnego jak i zbiorowego. Wynika to ze zwiększenia izolacyjności budynku, dzięki czemu spada ilość ciepła koniecznego do ogrzania budynku. W przypadku budynków ogrzewanych indywidualnie termomodernizacja bezpośrednio wpływa na redukcję emisji proporcjonalnie do spadku zużycia ciepła.

Efekt ekologiczny przy wymianie stolarki okiennej związany z redukcją zanieczyszczeń szacowany jest na poziomie 10-15%, natomiast w przypadku ocieplenia ścian na 15-20%.

Poniżej w tabeli zebrano szacunkowy efekt ekologiczny wynikający z termomodernizacji budynków w zależności od stosowanego paliwa wyznaczony w oparciu o stosowane wskaźniki. Należy wziąć pod uwagę, iż efekt ten zależy również od sprawności źródła oraz wartości opałowej stosowanego w źródle paliwa i w niektórych przypadkach może być zawyżony.

Tabela 28 Efekt ekologiczny termomodernizacji

Stosowane do ogrzewania paliwo	Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej (1)	Docieplenie ścian (2)	(1)+(2)	Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej (1)	Docieplenie ścian (2)	(1)+(2)
	Węgiel	11,460	17,190	32,088	5,728	8,591
Koks	0,913	1,370	2,558	0,783	1,175	2,192
Olej	0,162	0,243	0,454	0,162	0,243	0,454
Gaz	0,002	0,003	0,005	0,002	0,003	0,005
Drewno	6,500	9,750	18,200	6,297	9,445	17,631
LPG	0,004	0,007	0,012	0,004	0,007	0,012
Ekogroszek	0,374	0,561	1,047	0,355	0,533	0,995
Pelety	0,036	0,054	0,102	0,035	0,053	0,098

Źródło: Opracowanie własne na podstawie poradnika: Zarządzanie energią w budynkach komunalnych, 2009, Stowarzyszenie Gmin Polska Sieć „Energie Cites” oraz programów niskiej emisji w województwie śląskim

Ograniczenie emisji z wtórnego pylenia z powierzchni jezdni w czasie ruchu pojazdów

Częste czyszczenie jezdni, szczególnie w okresach bezdeszczowych, jest jednym z najskuteczniejszych działań wpływającym na zmniejszenie emisji pyłu zawieszonego PM10 z komunikacji. Poniższa tabela pokazuje skuteczność poszczególnych metod czyszczenia

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

jezdni dla obniżenia emisji pyłu zawieszzonego PM10, zawartych w opracowaniu WrapFugitiveDustHandbook¹⁶.

Tabela 29 Skuteczność poszczególnych metod czyszczenia jezdni w odniesieniu do emisji pyłu zawieszzonego PM10 oraz pyłu PM2,5

Technika kontroli	Typ ulicy	Skuteczność (obniżenie emisji)		Uwagi
		PM10	PM2,5	
Zamiatanie ulic na sucho, bez odkurzania z częstotliwością raz na 14 dni	Ulice lokalne	7%	2%	Średnio po 5,5 dniach od zamiatania osiągnięty zostaje stan zabrudzenia sprzed zamiatania
	Główne arterie	11%	3%	
Zamiatanie ulic na sucho, z odkurzaniem z częstotliwością raz na 14 dni	Ulice lokalne	16%	4%	Średnio po 8,6 dniach od zamiatania osiągnięty zostaje stan zabrudzenia sprzed zamiatania
	Główne arterie	26%	6%	
Zamiatanie ulic na sucho, bez odkurzania z częstotliwością raz na miesiąc	Ulice lokalne	4%	1%	Średnio po 5,5 dniach od zamiatania osiągnięty zostaje stan zabrudzenia sprzed zamiatania
	Główne arterie	4%	1%	
Zamiatanie ulic na sucho, z odkurzaniem z częstotliwością raz na miesiąc	Ulice lokalne	9%	2%	Średnio po 8,6 dniach od zamiatania osiągnięty zostaje stan zabrudzenia sprzed zamiatania
	Główne arterie	9%	2%	
Mycie na mokro	Wszystkie ulice	100%	100%	W celu uzyskania skuteczności 100% ^{*)} zakłada się całkowite wysuszenie drogi przed wznowieniem ruchu

^{*)} W praktyce nie uzyskuje się całkowitej redukcji emisji z unosu, ze względu na brak praktyki zamykania dróg na czas mycia na mokro

Źródło: WrapFugitiveDustHandbook

W tabeli poniżej zamieszczono szacunkowo wyznaczone (przez BSIPP „Ekometria”) efektywności mycia jezdni w zależności od średniego dobowego ruchu i częstotliwości mycia. Wielkość spadku emisji dotyczy całego mytego odcinka jezdni, w ciągu miesiąca.

Tabela 30 Miesięczne obniżenie emisji pyłu zawieszzonego PM10 i pyłu PM2,5 w zależności od częstości mycia jezdni

Częstotliwość mycia SDR	1/m-c		2/m-c		3/m-c		4/m-c		Liczba dni, po których emisja wraca do stanu początkowego
	PM10	PM2,5	PM10	PM2,5	PM10	PM2,5	PM10	PM2,5	
	obniżenie emisji (%)								
do 500	8	2	16	4	24	6	32	8	5
500 - 5 000	7	2	11	3	17	4	23	6	3
5 000- 10 000	3	1	7	2	11	3	15	4	2
> 10 000	2	0	3	1	5	1	7	2	1

¹⁶ Countess Environmental, 2006, WRAP Fugitive Dust Handbook. Prepared by Countess Environmental, Westlake Village, Calif., for Western Governors' Association, Denver, Colo., Sept. 7. (http://ulpeis.anl.gov/documents/dpeis/references/pdfs/Countess_Environmental_2006_WRAP_Fugitive.pdf).

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Zamieszczone w powyższej tabeli (Tabela 30) współczynniki redukcji emisji określone zostały dla 4 grup ulic, w zależności od wielkości średniego dobowego ruchu. W oparciu o wzory z rozdziału 3.1.2.2 dla poszczególnych ilości pojazdów możliwe jest określenie wielkości emisji, jaka wystąpiłaby, gdyby zaniechano czyszczenia jezdni. W oparciu o informacje z opracowania *Fugitivedustbackgroud dokument and technical information dokument for Best available controm measures*, wydanego przez US-EPA w 1992 roku, możliwe jest określenie efektywności mycia jezdni oraz wyznaczenie czasu, w którym emisja wraca do stanu początkowego.

2.3 Bariery i ograniczenia w procesie poprawy jakości powietrza

Powodzenie wdrożenia programów ochrony powietrza, skutkujące trwałą poprawą jakości powietrza, jest uzależnione od eliminacji lub ograniczenia szeregu barier, dotyczących różnych sfer życia społeczno-gospodarczego. Bariery te występują w zakresie rozwiązań systemowych, prawnych, technicznych, finansowych, organizacyjnych oraz społecznych.

Poniżej wskazano najważniejsze ograniczenia w procesie poprawy jakości powietrza:¹⁷

- Systemowe:
 - brak systemowego i kompleksowego podejścia do działań z zakresu poprawy jakości powietrza, uwzględnionego w odpowiednich politykach sektorowych oraz aktach prawnych,
 - brak odrębnego priorytetu dotyczącego ochrony powietrza, w Programach Operacyjnych przyjętych przez Komisję Europejską, w ramach Perspektywy Finansowej UE na lata 2014–2020,
 - brak możliwości przeniesienia obowiązku realizacji działań naprawczych, określonych uchwałą sejmiku województwa w sprawie programu ochrony powietrza, na szczebel powiatowy i gminny.
- Prawne:
 - brak podstaw prawnych do przygotowania i realizacji programów ograniczania niskiej emisji,
 - brak możliwości nałożenia przez administrację samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego obowiązku realizacji działań naprawczych na administrację samorządu terytorialnego szczebla powiatowego i gminnego,
 - niewystarczające regulacje prawne w zakresie kontrolowania osób fizycznych, użytkujących urządzenia do spalania paliw stałych, przez służby gminne,
 - brak krajowych uregulowań prawnych w odniesieniu do wymagań emisyjnych z instalacji spalania paliw stałych o mocy poniżej 1 MW,
 - niewystarczające regulacje prawne w zakresie egzekucji zakazów lub ograniczeń w stosowaniu wskazanych rodzajów paliw,
 - niewystarczające ujęcie problematyki jakości powietrza w krajowych uregulowaniach prawnych dotyczących planowania przestrzennego,
 - niewystarczające regulacje prawne dotyczące uzyskania środków finansowych na likwidację skutków wpływu sektora transportu – np. leczenie ofiar wypadków drogowych, ograniczanie skutków zanieczyszczeń powietrza, nadmiernego hałasu itp.

¹⁷ Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- **Techniczne:**
 - wykorzystywanie wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych w sektorze bytowo-komunalnym,
 - dostępność w handlu węgla niskiej jakości dla osób fizycznych użytkujących indywidualne kotły lub piece, niewyposażone w urządzenia redukujące emisję zanieczyszczeń,
 - stosowanie niskoefektywnych energetycznie i wysokoemisyjnych technik spalania paliw stałych – węgla i biomasy w urządzeniach grzewczych o małej mocy,
 - niska efektywność energetyczna budynków mieszkalnych spowodowana zastosowaniem nieodpowiednich materiałów budowlanych,
 - preferowanie biomasy jako paliwa alternatywnego do węgla kamiennego, która charakteryzuje się większą emisją pyłów drobnych niż węgiel kamienny,
 - nieprzystosowanie przewodów kominowych budynków wielorodzinnych do zmiany ogrzewania w danym mieszkaniu/lokalu oraz brak odpowiedniego systemu wentylacji w tych budynkach,
 - złożony proces badania jakości paliw, w tym poboru próbek i analiz, w składach opałów oraz u osób fizycznych.

- **Finansowe:**
 - niewystarczająca ilość instrumentów finansowych przeznaczonych na działania naprawcze w zakresie modernizacji sektora bytowo-komunalnego,
 - brak środków finansowych na działania naprawcze określone w programach ochrony powietrza oraz związane z tym zaległości w ich realizacji,
 - niewystarczający poziom zachęt/wsparcia finansowego do stosowania nowoczesnych rozwiązań i czystej energii, np. z OZE w urządzeniach do tego dostosowanych oraz niskoemisyjnych środków transportu, które gwarantowałyby spełnienie wymogów prawodawstwa UE w tym zakresie,
 - brak wsparcia dla kogeneracji umożliwiającej przebudowę starych ciepłowni na elektrociepłownie oraz wymianę zamortyzowanego majątku istniejących elektrociepłowni,
 - polityka akcyzowa państwa w zakresie cen paliw, nieuwzględniająca aspektu ekologicznego,
 - brak wsparcia finansowego spoza budżetów samorządów na realizację programów osłonowych (gwarantujących trwałość efektu ekologicznego) dla osób zmieniających sposób ogrzewania i eksploatujących kotły opalane paliwami proekologicznymi,
 - brak możliwości współfinansowania i współrealizacji działań proefektywnościowych, prośrodowiskowych przez stronę trzecią w ramach szerokiego wachlarza partnerstwa publiczno-prywatnego.

- **Spoleczne:**
 - wybór najtańszego sposobu ogrzewania ze względu na koszty inwestycyjne i eksploatacyjne,
 - niska świadomość społeczna dotycząca wpływu nieodpowiedniej jakości powietrza na zdrowie oraz stan środowiska,
 - niska świadomość społeczna dotycząca ekozachowań: prawidłowego spalania paliw stałych, w tym węgla kamiennego, drewna w kotłach i kominkach, skutków spalania odpadów w urządzeniach do tego nieprzystosowanych oraz ekójazdy.

- **Organizacyjne:**
 - niewystarczające zasoby kadrowe w Głównym Inspektoracie Ochrony Środowiska i wojewódzkich inspektoratach ochrony środowiska odpowiedzialne za działania kontrolne w zakresie ochrony powietrza oraz w urzędach administracji

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

samorządowej odpowiedzialne za działania naprawcze w zakresie ochrony powietrza oraz planowania i zarządzania energią,

- brak jednolitej bazy danych dotyczącej źródeł emisji zanieczyszczeń powietrza, która stanowiłaby podstawę zarówno dla monitoringu prowadzonego przez Inspekcję Ochrony Środowiska, jak i dla zarządów województw przygotowujących POP-y, oraz innych analiz,
- brak jednolitego modelu matematycznego wykorzystywanego w systemie ocen jakości powietrza dla wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska.

Diagnoza istniejącego stanu w zakresie jakości powietrza na terenie Polski wskazuje, że główną przyczyną przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłów zawieszonych, a także poziomu docelowego benzo(a)pirenu jest tzw. niska emisja, czyli emisja pochodząca ze spalania paliw stałych w piecach lub kotłach domowych. Pozostałe rodzaje emisji mają natomiast zdecydowanie mniejszy udział.

Dotychczasowa redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza spowodowana była przede wszystkim ograniczeniem emisji ze źródeł przemysłowych, w tym energetycznych, co oznacza, że regulacje prawne oraz ustanowione na ich podstawie wymagania są efektywne. Obecnie głównym wyzwaniem jest wdrożenie skutecznych działań i regulacji wpływających na obniżenie emisji z sektorów bytowo-komunalnego oraz transportowego. Działania powinny być podejmowane przede wszystkim w tych strefach, w których występują naruszenia standardów jakości powietrza w odniesieniu do pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 oraz przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu.

W sektorze bytowo-komunalnym największy problem stanowi stosowanie paliw nieodpowiedniej jakości w nieprzystosowanych do tego celu urządzeniach grzewczych. Stan techniczny znacznej części kotłów, w których odbywa się spalanie paliw w celach grzewczych, jest zły. Oprócz stosowania paliw niskiej jakości, niejednokrotnie występuje również spalanie w piecach odpadów z gospodarstw domowych (m.in. butelek PET, kartonów po napojach, odpadków organicznych i innych). Czynniki te, w połączeniu z niekorzystnymi warunkami rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w powietrzu, jakie często występują w okresie zimowym (grzewczym), tj. inwersje temperatur, niskie prędkości wiatrów, decydują o występowaniu przekroczeń poziomów normatywnych. Istotną barierą dla wyboru przez mieszkańców niskoemisyjnych systemów ogrzewania stanowi obecna, niestabilna polityka paliwowa państwa oraz wysokie ceny paliw (np. gazu). Ponadto niezwykle trudną kwestią jest wyegzekwowanie od osób fizycznych użytkownika urządzeń grzewczych spełniających określone wymogi w zakresie wielkości emisji substancji do powietrza.

W sektorze transportowym natomiast do największych problemów zaliczają się: przestarzały park samochodowy, nieodpowiednia infrastruktura drogowa oraz nieekonomiczny, często agresywny styl jazdy. Zauważa się również niski stopień wykorzystania paliw i napędów przyjaznych dla środowiska (np. transport rowerowy i pieszy), a także zbiorowego transportu miejskiego oraz transportu kolejowego.

Eliminacja barier i ograniczeń umożliwi osiągnięcie pełnego efektu ekologicznego podejmowanych działań naprawczych. Pierwszym krokiem w tym kierunku są zmiany regulacji prawnych wynikające z nowelizacji ustawy *Pos*¹⁸.

Do ww. ustawy zostały wprowadzone istotne zmiany dotyczące możliwości zastosowania nowych narzędzi poprawy jakości powietrza na szczeblu wojewódzkim i lokalnym. Poniżej wskazano najważniejsze zmiany, mające bezpośredni wpływ na jakość powietrza w obszarach przekroczeń.

¹⁸ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2017 r., poz. 519 ze zm.)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

1. Doprecyzowanie możliwości określenia dopuszczalnych rodzajów i jakości paliw zgodnie z art. 96 ustawy *Poś*

Rozszerzono i doprecyzowano zakres uchwały sejmiku województwa, która może określać rodzaje i jakość paliw stałych dopuszczonych do stosowania oraz minimalne wymagania techniczne dla urządzeń spalania paliw. Regulacja ma na celu wyeliminowanie wątpliwości prawnych związanych z zakresem uchwały i sposobem jej realizacji. Umożliwia również bardziej elastyczne zastosowanie tego instrumentu (np. określenie dopuszczalnych parametrów emisji dla kotłów) na obszarach, na których wprowadzenie całkowitego zakazu stosowania paliw stałych jest niemożliwe np. z uwagi na brak infrastruktury ciepłowniczej i gazowej. Nowe brzmienie art. 96 ustawy *Poś* umożliwia samorządom bardziej powszechne wykorzystanie tego narzędzia do ograniczenia negatywnego wpływu emisji zanieczyszczeń pochodzących ze starych, nieefektywnych urządzeń grzewczych.

2. Możliwość przeprowadzenia kompensacji emisji poprzez ograniczenie niskiej emisji

Zmiany w art. 225-229 ustawy *Poś* umożliwiają kompensację emisji poprzez ograniczenie zjawiska tzw. niskiej emisji, a więc trwałą likwidację kotłów na paliwa stałe u osób fizycznych. Wielkość ograniczonej emisji powinna być o 30% większa niż dopuszczalna wielkość emisji z nowej inwestycji. Wielkość ograniczenia emisji musi być potwierdzona zaświadczeniem wydawanym przez właściwego wójta/burmistrza lub prezydenta miasta.

Dotychczasowe przepisy dotyczące postępowania kompensacyjnego przeprowadzanego w przypadku realizacji nowego przedsięwzięcia lub istotnej zmiany istniejącej instalacji na obszarze, na którym występują przekroczenia standardów jakości powietrza, umożliwiały kompensację wyłącznie poprzez ograniczenie emisji z przedsiębiorstw. Nie było możliwości przeprowadzenia postępowania kompensacyjnego w przypadku, gdy na danym obszarze brak było innych instalacji, a wysokie stężenia zanieczyszczeń powodowane były przez tzw. niską emisję. Wprowadzenie możliwości kompensacji emisji poprzez ograniczenie niskiej emisji, przyczyni się w większym stopniu do poprawy jakości powietrza niż ograniczenia emisji z emitorów punktowych.

Ponadto, w związku z wątpliwościami interpretacyjnymi dotyczącymi kompensowania emisji poprzez ograniczanie emisji z instalacji wymagających zgłoszenia, pojawiającymi się na gruncie dotychczasowego brzmienia art. 229, zwłaszcza ust. 2 ww. ustawy, w którym jest mowa o cofnięciu lub ograniczeniu pozwolenia przez organ właściwy do wydania pozwolenia, wprowadzono zmianę dotychczasowego brzmienia art. 229 ust. 1-3 ww. ustawy. Zmiany te jednoznacznie wskazują na możliwość ograniczania emisji w ramach kompensacji w instalacjach wymagających zgłoszenia.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3 UZASADNIENIE

3.1 Uzasadnienie zakresu określonych i ocenionych zagadnień

3.1.1 Uwarunkowania wynikające z dokumentów, planów i programów krajowych oraz wojewódzkich

Program ochrony powietrza jest jednym z elementów polityki ekologicznej danego obszaru, tak, więc zaproponowane w nim działania muszą być zintegrowane z istniejącymi krajowymi, wojewódzkimi i lokalnymi planami, programami, strategiami. Program ochrony powietrza powinien wpisywać się w realizację celów makroskalowych oraz celów regionalnych i lokalnych. Konieczne jest przy tym uwzględnienie uwarunkowań gospodarczych, ekonomicznych i społecznych.

Na stan aerosanitarny danej strefy, czyli m.in. tworzenie się lokalnych obszarów przekroczeń, oddziałuje nie tylko emisja zanieczyszczeń, ale również sposób zagospodarowania przestrzennego obszaru, pokrycie terenu, lokalne możliwości przewietrzania itp. Natomiast możliwości zmian w wielkości i rodzaju emisji (np. z indywidualnych palenisk domowych, czy z komunikacji) są silnie uzależnione od istniejących zapisów w strategii rozwoju miasta (powiatu), w planach zagospodarowania przestrzennego, a także od planów rozwoju komunikacji, możliwości rozwoju sieci energetycznych, czy gazowych, od rodzaju i skali planowanych inwestycji oraz możliwości finansowych władz lokalnych, podmiotów gospodarczych i osób fizycznych.

W ramach tworzenia aktualizacji „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5” przeanalizowano poniższe dokumenty krajowe i wojewódzkie. Przedstawiono te informacje z poszczególnych dokumentów i planów, które są znaczące dla wniosków zawartych w aktualizacji „Programu...”.

3.1.1.1 Uwarunkowania zewnętrzne wynikające z polityki ekologicznej państwa

Główną zasadą polityki ekologicznej państwa polskiego jest przyjęta w Konstytucji RP zasada zrównoważonego rozwoju, której podstawowym założeniem jest takie prowadzenie działań we wszystkich dziedzinach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby i walory środowiska w jak najlepszym stanie, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych oraz naturalnej różnorodności biologicznej.

- **Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020** (z perspektywą do 2030) – dokument przyjęty w 2015 r.

Głównym celem Krajowego Programu Ochrony Powietrza (KPOP) jest poprawa jakości życia mieszkańców Polski poprzez osiągnięcie w możliwie krótkim czasie dopuszczalnych poziomów pyłu zawieszonego i poziomów normatywnych innych szkodliwych substancji w powietrzu, wynikających z przepisów prawa unijnego, a w perspektywie do 2030 r. – poziomów wskazywanych przez Światową Organizację Zdrowia.

Dokument wskazuje główne kierunki działań, jakie powinny zostać podjęte w ramach programów ochrony powietrza na szczeblu krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Plan działań potrzebnych do poprawy jakości powietrza został podzielony na ramy czasowe – krótkoterminowe (do 2018 r.), średnioterminowe (do 2020 r.) oraz długoterminowe (do 2030 r.) – w ramach działań krótkoterminowych wyznaczono działania do natychmiastowej realizacji. W dokumencie zawarto ponadto system monitorowania realizacji działań ujętych

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

w KPOP, w tym wykaz szczegółowych wskaźników realizacji celów szczegółowych do osiągnięcia w latach 2018 oraz 2020. Zamieszczono również szczegółowe propozycje zmian prawnych, koniecznych do wprowadzenia w celu osiągnięcia zakładanych rezultatów (w tym dotyczące wymagań technicznych dla nowych kotłów opalanych paliwami stałymi oraz wymagania dotyczące jakości paliw).

- **Zaktualizowana Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)** przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz. 252)

W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu, wskazano zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny.

Cel polityki zagospodarowania przestrzennego kraju określono jako wykorzystanie potencjału całego polskiego terytorium dla osiągania celów rozwojowych, zgodnie z założeniem terytorialnego równoważenia rozwoju.

Programowanie i realizacja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju podlegają zbiorowi zasad wynikających z określonego paradygmatu rozwoju oraz przepisów zawartych w Konstytucji i w odpowiednich aktach prawnych – krajowych i międzynarodowych. Zasady polityki przestrzennej mają charakter stały i dotyczą wszelkich form działalności człowieka w odniesieniu do przestrzeni.

Najważniejsza z nich jest: ustrojowa zasada zrównoważonego rozwoju – oznacza taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności oraz obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

Z tej zasady zostały wyprowadzone wprost, przez odniesienie do kapitału ekonomicznego, środowiskowego i społecznego następujące zasady planowania publicznego:

- *zasada racjonalności ekonomicznej* – oznacza, że w ramach polityki przestrzennej uwzględniana jest ocena korzyści społecznych, gospodarczych i przestrzennych w długim okresie;
- *zasada preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów pod zabudowę* – oznacza intensyfikację procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję zabudowy na nowe tereny. W praktyce zasada ta przeciwdziała rozpraszaniu zadań inwestycyjnych, przyczynia się do efektywnego wykorzystania przestrzeni zurbanizowanej, chroniąc jednocześnie przestrzeń wewnątrz miast przed dewastowaniem (zasada odnosi się do recyklingu przestrzeni, użytkowania zasobu);
- *zasada przezorności ekologicznej* – oznacza, że rozwiązywanie pojawiających się problemów powinno następować we właściwym czasie, tj. odpowiednie działania powinny być podejmowane już wtedy, gdy pojawia się uzasadnione przypuszczenie, że problem wymaga rozwiązania, a nie dopiero wtedy, gdy istnieje pełne tego naukowe potwierdzenie; pozwoli to uniknąć zaniechań wynikających z czasochłonnych badań, braku środków lub zachowawczego działania odpowiedzialnych osób lub instytucji;
- *zasada kompensacji ekologicznej* – polega na takim zarządzaniu przestrzenią, planowaniu i realizacji działań polityki rozwojowej, w tym przestrzennej, aby zachować równowagę przyrodniczą i wyrównywać szkody w środowisku wynikające z rozwoju przestrzennego, wzrostu poziomu urbanizacji i inwestycji niezbędnych ze względów społeczno-gospodarczych, a pozbawionych alternatywy neutralnej przyrodniczo.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- **Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.”** przyjęta Uchwałą Nr 58 Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2014 r.

Celem głównym Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko jest zapewnienie wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju nowoczesnego sektora energetycznego, zdolnego zapewnić Polsce bezpieczeństwo energetyczne oraz konkurencyjną i efektywną gospodarkę.

Cel główny BEiŚ realizowany będzie przez cele szczegółowe i kierunki interwencji:

Cel 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska

1.1. Racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin

1.2. Gospodarowanie wodami dla ochrony przed powodzią, suszą i deficytem wody

1.3. Zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej, w tym wielofunkcyjna gospodarka leśna

1.4. Uporządkowanie zarządzania przestrzenią

Cel 2. Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię

2.1. Lepsze wykorzystanie krajowych zasobów energii

2.2. Poprawa efektywności energetycznej

2.3. Zapewnienie bezpieczeństwa dostaw importowanych surowców energetycznych

2.4. Modernizacja sektora elektroenergetyki zawodowej, w tym przygotowanie do wprowadzenia energetyki jądrowej

2.5. Rozwój konkurencji na rynkach paliw i energii oraz umacnianie pozycji odbiorcy

2.6. Wzrost znaczenia rozproszonych odnawialnych źródeł energii

2.7. Rozwój energetyki na obszarach podmiejskich i wiejskich

Cel 3. Poprawa stanu środowiska

3.1. Zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki

3.2. Racjonalne gospodarowanie odpadami, w tym wykorzystanie ich na cele energetyczne

3.3. Ochrona powietrza, w tym ograniczenie oddziaływania energetyki

3.4. Wspieranie nowych i promocja polskich technologii energetycznych i środowiskowych

3.5. Promowanie zachowań ekologicznych oraz tworzenie warunków do powstawania zielonych miejsc pracy.

- **Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku** przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 2009 r.

Jest to strategia państwa, która zawiera rozwiązania wychodzące naprzeciw najważniejszym wyzwaniom polskiej energetyki zarówno w perspektywie krótkoterminowej, jak i do 2030 roku. Zgodnie z „Polityką energetyczną Polski do 2030 roku” udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu w Polsce ma wzrosnąć do 15% w 2020 roku i 20% w roku 2030. Planowane jest także osiągnięcie w 2020 roku 10% udziału biopaliw w rynku paliw.

Priorytetową i kluczową dla pozostałych założeń strategii kwestią nowej polityki energetycznej stanowi poprawa efektywności energetycznej kraju, określona jako dążenie do utrzymania zeroenergetycznego wzrostu gospodarczego i konsekwentne zmniejszanie energochłonności polskiej gospodarki do poziomu UE-15.

Planuje się wzrost bezpieczeństwa dostaw paliw i energii w oparciu o własne zasoby, głównie węgla kamiennego i brunatnego. Jednocześnie w dalszym ciągu prowadzone będą działania związane z dywersyfikacją dostaw paliw. Planowany jest także rozwój połączeń transgranicznych. Dodatkowo, poprzez wprowadzenie do taryf specjalnych zachęt, zakłada

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

się stworzenie stabilnych perspektyw dla inwestowania w infrastrukturę przesyłową i dystrybucyjną. W dokumencie wskazano działania jakie należy podjąć w najbliższych latach, aby możliwie szybko uruchomić w Polsce pierwsze elektrownie jądrowe.

W polityce energetycznej do 2030 roku wzięto pod uwagę kwestię ograniczenia oddziaływania energetyki na środowisko. Wskazano metody ograniczenia emisji CO₂, SO₂, NO_x, dzięki którym możliwe będzie wypełnienie międzynarodowych zobowiązań, ograniczając jednocześnie konieczność wprowadzania znaczących zmian w strukturze wytwarzania.

➤ **Polityka Energetyczna Polski do 2050 roku (projekt dokumentu)**

Głównym celem polityki energetycznej jest stworzenie warunków dla stałego i zrównoważonego rozwoju gospodarki narodowej, zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego państwa oraz zaspokojenie potrzeb energetycznych przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.

Cel główny będzie realizowany przez trzy równoważne cele operacyjne i przyporządkowane im obszary interwencji (I. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju; II. Zwiększenie konkurencyjności i efektywności energetycznej gospodarki narodowej w ramach wewnętrznego rynku energii UE; III. Ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko) oraz kierunki polityki energetycznej, określone w odniesieniu do wybranych obszarów interwencji.

Ponadto w dokumencie przedstawiono projekty priorytetowe, dotyczące najistotniejszych zagadnień, mających wpływ na realizację więcej niż jednego celu operacyjnego:

- Efektywne zagospodarowanie rodzimych zasobów paliw stałych;
- Poprawa efektywności energetycznej, w tym rozwój kogeneracji (CHP);
- Wprowadzenie energetyki jądrowej;
- Wykorzystanie potencjału gazu ze źródeł niekonwencjonalnych;
- Rozwój energetyki odnawialnej;
- Rozwój energetyki prosumenckiej;
- Rozwój inteligentnych sieci energetycznych;
- Rozwój połączeń transgranicznych;
- Zapewnienie warunków rozwoju infrastruktury wytwórczej.

➤ **Strategia rozwoju energetyki odnawialnej (2000 r.)**

Zakłada wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie paliwowo-energetycznym kraju do 7,5% w 2010 r. i do 14% w 2020 r. w strukturze zużycia nośników pierwotnych.

➤ **Aktualizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości 2014 r. (2014 r.)**

Jest to dokument strategiczny, będący instrumentem polityki leśnej w zakresie kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju. Celem KPZL jest zapewnienie warunków do zwiększenia lesistości kraju do 30%, a także optymalnego rozmieszczenia zalesień, ustalenia priorytetów ekologicznych i gospodarczych oraz instrumentów realizacyjnych. Dokument ten zawiera ogólne wytyczne sporządzania regionalnych planów przestrzennego zagospodarowania w dziedzinie zwiększania lesistości.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- **Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku z perspektywą do 2030 roku** przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą Nr 6 z dnia 22 stycznia 2013 r. (M.P. z 2013 r., poz. 75.)

Jest to dokument, który wyznacza najważniejsze kierunki rozwoju transportu w Polsce. Strategia dotyczy wszystkich sektorów transportu: drogowego, kolejowego, lotniczego, morskiego i wodnego śródlądowego, miejskiego oraz intermodalnego.

Głównym celem SRT jest zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym.

Zrealizowanie celu głównego do 2020 roku i w dalszych latach, wymaga osiągnięcia następujących celów szczegółowych:

- stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej;
- poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym;
- bezpieczeństwo i niezawodność;
- ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko;
- zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych.

3.1.1.2 Uwarunkowania zewnętrzne wynikające z polityki ochrony środowiska w województwie lubelskim

- **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)** przyjęta Uchwałą Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013 r.

Cel strategiczny 4 określony w Strategii brzmi: „Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu” . W jego ramach sformułowano cel operacyjny zbieżny z celami Programu Ochrony Powietrza czyli: „Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.”

Istotnym obszarem zainteresowania samorządu województwa jest poprawa efektywności energetycznej, która jest jednocześnie jednym z priorytetów unijnej polityki energetycznej. Dla zwiększenia efektywności energetycznej konieczne będą inwestycje modernizacyjne zmniejszające awaryjność systemów oraz ograniczające straty w przesyle, jak również umożliwiające włączanie różnych źródeł energii (w tym np. OZE).

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany m.in. poprzez kierunki działań:

- w horyzoncie do 2030 roku – Wspieranie ekologicznie/ekonomicznie uzasadnionych działań na rzecz produkcji energii z odnawialnych źródeł;
- w horyzoncie do 2020 roku – Wspieranie inicjatyw i działań na rzecz racjonalnego wykorzystania energii i zwiększenie efektywności energetycznej w różnych sektorach gospodarki np. w energetyce, budownictwie i przemyśle.

Realizacja celu będzie prowadziła do poprawy jakości środowiska przyrodniczego regionu i jego racjonalnego wykorzystania przez gospodarkę, a tym samym do rozwoju gospodarczego i poprawy warunków życia mieszkańców. Temu celowi będzie służyła racjonalizacja korzystania z zasobów środowiska, zmniejszanie zanieczyszczeń i rozwijanie sposobów gospodarowania (w rolnictwie, przemyśle, usługach turystycznych) wykazujących mniejsza presje na środowisko.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- **Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2016-2019 z perspektywą do roku 2023** (Uchwała Nr XXIII/341/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 listopada 2016 r.)

W dokumencie sformułowano cele i kierunki działań polityki ekologicznej województwa lubelskiego w perspektywie do 2023 roku. Celem strategicznym polityki ekologicznej województwa lubelskiego jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego województwa (mieszkańców, zasobów przyrodniczych i infrastruktury społecznej) oraz harmonizacja rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną walorów środowiskowych.

Cele środowiskowe zostały zweryfikowane w każdym z dziesięciu obszarów przyszłej interwencji, w tym obszar I stanowi Ochrona klimatu i jakości powietrza, a w niej cel: Poprawa jakości powietrza do osiągnięcia poziomów wymaganych przepisami prawa, spełnianie standardów emisyjnych z instalacji oraz promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii;

Osiągnięciu powyższego celu służyć będzie realizacja następujących kierunków interwencji, które są zbieżne z działaniami i kierunkami działań wskazanymi w programie ochrony powietrza, są następujące priorytety:

- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i innych zanieczyszczeń emitowanych do powietrza m.in. Poprzez przejście na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach;
- Rozwój i modernizacja transportu zbiorowego w kierunku transportu przyjaznego dla środowiska; wspieranie ekologicznych form transportu - budowa ścieżek rowerowy
- Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej oraz mieszkalnych;
- Rozbudowa energooszczędnych systemów oświetlenia budynków i dróg publicznych;
- Modernizacja/wymiana indywidualnych źródeł ciepła;
- Rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii;
- Rozwój i modernizacja zbiorowych systemów ciepłowniczych;
- Edukacja.

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego**, przyjęty Uchwałą Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa określa cele, zasady i struktury zagospodarowania przestrzennego oraz lokalizacje inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim.

Podstawą przystąpienia do prac nad aktualizacją obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, przyjętego przez Sejmik Województwa Lubelskiego Uchwałą Nr XLV/597/02 z dnia 29 lipca 2002 r., była dokonana przez Zarząd Województwa, zgodnie z art. 45 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, okresowa ocena jego aktualności. W efekcie dokonanego przeglądu stwierdzono, iż część z ustaleń przyjętych w obowiązującym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego straciło na aktualności. Dlatego powstała konieczność ich aktualizacji i uzupełnienia o nowe elementy wynikające z obecnych uwarunkowań prawnych i programowych. Mając na uwadze powyższe Sejmik Województwa Lubelskiego w dniu 28 sierpnia 2006 r. podjął uchwałę Nr XLIX/783/06 w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.

Głównymi wyzwaniami rozwojowymi wymienionymi w Planie i zbieżnymi z problematyką programu ochrony powietrza są:

- zwiększanie bezpieczeństwa klimatyczno-energetycznego i publicznego:

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- sektor energetyczny m.in. poprzez: przygotowanie systemu energetycznego do zmienionych warunków z uwzględnieniem szczytu zimowego i letniego zapotrzebowania na energię, wspieranie rozwoju energetyki opartej na OZE, projektowanie sieci dystrybucyjnych z uwzględnieniem ekstremalnych sytuacji pogodowych w celu ograniczenia ryzyka;
- działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej i gospodarki leśnej m.in. poprzez: zwiększanie lesistości (zarówno w wyniku sztucznych zalesień, jak i sukcesji naturalnych), zwiększanie zawartości kompleksów leśnych, stosowanie fitomelioracji w ochronie gleb przed erozją, rozwój infrastruktury wodno-melioracyjnej;
- zapewnienie dostępności zasobów naturalnych z zachowaniem równowagi ekologicznej,
- poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Cele i zasady zagospodarowania przestrzennego spójne z celami programu ochrony powietrza

Środowisko przyrodnicze

Cel główny

1. Wzbogacanie i racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi uwzględniające potrzeby przyszłych pokoleń.
2. Utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego i krajobrazu.
3. Zintegrowana ochrona jakości środowiska życia człowieka.
4. Wzmocnienie stabilności środowiska przyrodniczego.

Cele szczegółowe:

- a) Harmonijne zagospodarowanie przestrzeni krajobrazowej.
- b) Powiększanie zasobów leśnych.
- c) Ochrona i wykorzystanie naturalnych zasobów uzdrowiskowych.
- d) Utrzymanie walorów obszarów wyróżniających się szczególnymi cechami przyrodniczymi i krajobrazowymi.
- e) Integrowanie regionalnego systemu obszarów chronionych z systemami krajowymi i europejskimi.
- f) Przywrócenie walorów przyrodniczych i krajobrazowych obszarom zdegradowanym o zniekształconych stosunkach ekologicznych.
- g) Zwiększenie odporności środowiska na antropopresję oraz poziomu bezpieczeństwa przed ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi.
- h) Zapewnienie prawidłowego funkcjonowania ekosystemów w miastach.

Infrastruktura techniczna

Transport

Cel główny

1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu.

Cele szczegółowe

- a) Stworzenie kluczowej infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązania transportowe obszaru województwa z głównymi ośrodkami miejskimi w kraju i w Europie.
- b) Poprawa wewnętrznych powiązań transportowych.
- c) Wzrost roli transportu publicznego w obsłudze podróżnych.
- d) Integracja różnych środków transportu w organizacji systemu przewozów.

Zasada ogólna

1. Optymalizacja sieci transportowej.

Zasady szczegółowe

- a) Kształtowanie zagospodarowania sprzyjającego integrowaniu publicznego transportu miejskiego i pozamiejskiego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- b) Uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego w planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych.
- c) Lokalizowanie elementów infrastruktury komunikacyjnej umożliwiające optymalną organizację usług transportowych.

Energetyka

Cel główny

- 1. Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego województwa.

Cele szczegółowe

- a) Zaspokojenie zapotrzebowania odbiorców na media energetyczne.
- b) Osiągnięcie stabilności dostaw energii.
- c) Dywersyfikacja źródeł energii przy uwzględnieniu odnawialnych źródeł energii.

Zasada ogólna

- 2. Tworzenie układów przestrzennych sieci dystrybucyjnych sprzyjających rozwojowi społeczno-gospodarczemu.

Zasady szczegółowe:

- a) Uwzględnianie warunków środowiskowych w lokalizowaniu urządzeń produkujących energię ze źródeł odnawialnych.
- b) Wprowadzanie rozwiązań zmniejszających zużycie energii pierwotnej (surowce energetyczne) i finalnej (elektrycznej i ciepłej), a także strat w przesyłce.
- c) Wykorzystywanie istniejących korytarzy technicznych przy realizacji nowych linii.
- d) Zmniejszenie uciążliwości energetyki dla środowiska.

➤ **Studium Urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)**

Sejmik Województwa Lubelskiego w dniu 28 sierpnia 2006 roku podjął uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM). W ramach prowadzonych prac w 2009 roku Biuro Planowania Przestrzennego opracowało Studium Urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Celem nadrzędnym określonym w Studium Urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego” jest: „Ukształtowanie optymalnego modelu urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w oparciu o uwarunkowania lokalne, a także wytyczne europejskiej polityki miejskiej”.

Działania zmierzające do realizacji tego celu zostały podzielone na 4 priorytetowe kierunki działań, z których istotny z punktu widzenia programu ochrony powietrza jest: rozwój efektywnego systemu transportu zbiorowego, w ramach którego prowadzone będą działania zmierzające do rozwoju ekologicznych i ekonomicznych środków komunikacji zbiorowej (w tym zwiększenie roli kolei w transporcie lokalnym), zwiększenie konkurencyjności transportu zbiorowego, a także integracji podsystemów komunikacji zbiorowej umożliwiającej łatwe i efektywne korzystanie z różnych jego form.

➤ **Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego** przyjęty Uchwałą Nr XLI/623/2014 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 3 lutego 2014 r.

Program został opracowany przez Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, w 2013 r. i jest aktualizacją przyjętego w dniu 27 lutego 2006 r. przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą Nr XLIV/676/06 Wojewódzkiego Programu Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Misją Programu jest dążenie do rozwoju województwa w kierunku gospodarki innowacyjnej i przyjaznej środowisku oraz efektywnie korzystającej z endogenicznych zasobów regionu.

Za cel nadrzędny określony w Programie działań przyjmuje się: „Racjonalne wykorzystywanie zasobów odnawialnych źródeł energii dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu”. Dla tak zdefiniowanego celu nadrzędnego określone zostały cele szczegółowe odzwierciedlające aspiracje rozwojowe województwa w dziedzinie energetyki oraz innych sferach, dla których rozwój odnawialnych źródeł energii może mieć istotne znaczenie.

Cele szczegółowe Programu istotne z punktu widzenia programu ochrony powietrza to:

- Cel strategiczny 1: Zwiększenie bezpieczeństwa i zaspokojenie potrzeb energetycznych mieszkańców
- Cel strategiczny 2: Wzrost znaczenia sektora energetycznego regionu poprzez specjalizację gospodarki w produkcji energii ze źródeł odnawialnych.
- Cel strategiczny 4: Ochrona środowiska i kształtowanie wizerunku regionu przyjaznego środowisku.

- **Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego** przyjęty Uchwałą Nr CCXLVI/3054/09 przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca 2009 r.

Celem Programu jest ocena występujących problemów i potrzeb, jak również propozycja kierunków rozwoju energetyki na terenie województwa lubelskiego przy uwzględnieniu polityki energetycznej i ekologicznej państwa oraz potrzeb rozwoju gospodarczego regionu.

Ponadto Program koordynuje wspólne działania samorządów lokalnych oraz przedsiębiorstw energetycznych na rzecz zapewnienia ładu w planowaniu infrastruktury energetycznej regionu, a także jest istotnym narzędziem służącym opiniowaniu przez samorząd województwa projektów i planów energetycznych sporządzanych przez przedsiębiorstwa energetyczne oraz miasta i gminy regionu.

Za cel główny dla energetyki województwa uznano: „Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego województwa dla poprawy jakości życia jego mieszkańców i zapewnienia lepszych możliwości rozwoju regionalnego.”

Cel główny osiągnięty zostanie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- 1) pełne zaspokojenie obecnych i przyszłych potrzeb odbiorców na media energetyczne;
- 2) osiągnięcie niezawodności i podniesienie jakości dostaw energii;
- 3) racjonalne użytkowanie energii;
- 4) wyrównanie poziomu zaopatrzenia w media energetyczne obszarów wiejskich i miejskich;
- 5) zwiększenie udziału odnawialnych źródeł w produkcji energii.

Działania wskazane w Programie spójne z działaniami programu ochrony powietrza:

- Modernizacja istniejących źródeł energii elektrycznej i ciepłej.
- Produkcja energii w kogeneracji.
- Budowa i modernizacja gazowych sieci wysokich i średnich ciśnień.
- Modernizacja i automatyzacja systemów ciepłowniczych.
- Zmniejszenie energochłonności gospodarki.
- Termomodernizacja budynków.
- Podnoszenie świadomości społecznej w racjonalnym użytkowaniu energii.
- Gazyfikacja obszarów wiejskich.
- Rozbudowa infrastruktury wykorzystującej odnawialne źródła energii.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- **Program ochrony powietrza dla strefy lubelskiej** przyjęty Uchwałą Nr XXXVII/607/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 listopada 2013 r.

Program ochrony powietrza dla strefy lubelskiej, w której stwierdzono przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10, jest dokumentem przygotowanym w celu określenia działań, których realizacja ma doprowadzić do osiągnięcia wymaganej przepisami jakości powietrza. Działania naprawcze skierowane na ograniczenie emisji ze źródeł powierzchniowych:

- Stworzenie systemu dofinansowania wymiany przestarzałych źródeł spalania paliw na niskoemisyjne – opracowanie systemu i zapewnienie środków (gminy: Szastarka, Godziszów, Mełgiew, Krynice, Bełzec oraz miasta: Kraśnik, Zamość, Krasnobród, Tomaszów Lubelski).
- Przygotowanie Programu Ograniczania Niskiej Emisji (PONE) i stworzenie systemu organizacyjnego w celu jego realizacji (miasta: Lubartów, Łuków, Puławy, Świdnik, Chełm, Biała Podlaska).
- Modernizacja ogrzewania węglowego w budynkach użyteczności publicznej w gminach i powiatach województwa lubelskiego.
- Dobrowolne stworzenie systemu modernizacji ogrzewania węglowego poprzez dofinansowanie wymiany kotłów w budynkach osób fizycznych na obszarach nieobjętych obligatoryjnie działaniami redukcji niskiej emisji (dobrowolnie wójtowie i burmistrzowie gmin nie objętych wymogiem realizacji działań naprawczych).
- Termomodernizacja obiektów oświatowych w Zamościu.
- Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej w gminie Bychawa.

Działania naprawcze skierowane na ograniczenie emisji ze źródeł punktowych:

- Podwyższenie całkowitej skuteczności urządzeń redukujących emisję pyłu zawieszonego PM10.
- Modernizacja kotłowni komunalnych oraz dużych obiektów energetycznego spalania paliw celem ograniczenia wielkości emisji zanieczyszczeń: modernizacja kotłów, automatyzacja procesu spalania, zmiana rodzaju paliwa ze stałego na gazowe, olejowe lub alternatywne źródła energii, budowa/modernizacja systemów oczyszczania spalin.
- Wprowadzanie przez przedsiębiorców nowoczesnych i przyjaznych środowisku technologii, hermetyzacja układów technologicznych, modernizacja instalacji celem spełnienia wymagań BAT oraz standardów emisyjnych.

Działania naprawcze skierowane na ograniczenie emisji ze źródeł liniowych:

- Budowa: drogi S17, drogi S19, obwodnicy miasta Tomaszów Lubelski, obwodnicy miasta Puławy, południowej obwodnicy Zamościa.
- Przebudowa i rozbudowa dróg krajowych.
- Budowa dróg gminnych i powiatowych oraz chodników.

Działania dodatkowe, wspomagające redukcję emisji zanieczyszczeń, mające zasadniczy wpływ na budowanie systemu zarządzania jakością powietrza w strefie, a także wspomagające procesy realizacji działań podstawowych w kontekście kontrolnym, organizacyjnym i komunikacyjnym:

- Wdrożenie, koordynacja i monitoring działań naprawczych określonych w POP wykonywanych przez poszczególne jednostki.
- Prowadzenie działań promujących ogrzewanie zmniejszające emisję zanieczyszczeń do powietrza i działań edukacyjnych (np. ulotki, imprezy, akcje szkolne, audycje i inne) w celu uświadamiania mieszkańcom wpływu zanieczyszczeń na zdrowie.
- Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego wymogów dotyczących zaopatrywania mieszkań w ciepło z nośników niepowodujących

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

nadmiernej niskiej emisji oraz projektowanie linii zabudowy uwzględniając zapewnienie „przewietrzania” miasta, ze szczególnym uwzględnieniem terenów o gęstej zabudowie.

- Kontrola gospodarstw domowych w zakresie zorganizowanego przekazywania odpadów oraz przestrzegania zakazu spalania odpadów.
- Prowadzenie systemu informowania mieszkańców o aktualnym stanie zanieczyszczenia powietrza.
- Uwzględnianie w zamówieniach publicznych problemów ochrony powietrza, poprzez odpowiednie przygotowywanie specyfikacji zamówień publicznych, które uwzględniać będą potrzeby ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.
- Aktualizacja projektów założeń do planów oraz planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe przez gminy należące do strefy.
- Wzmocnienie kontroli na stacjach diagnostycznych na terenie powiatów: kontrola prawidłowości wykonywania badań technicznych pojazdów.
- Kontrola podmiotów gospodarczych w zakresie dotrzymywania przepisów prawa (np. standardów emisyjnych) i warunków decyzji administracyjnych w zakresie wprowadzania gazów i pyłów do powietrza.
- Monitorowanie placów budów pod kątem przestrzegania zapisów pozwolenia budowlanego szczególnie w zakresie robót budowlanych mających negatywny wpływ na jakość powietrza (np. monitoring stosowanych urządzeń czy możliwości uniknięcia wtórnej emisji pyłu).
- Przedkładanie do odpowiedniego starosty sprawozdań pokontrolnych z placów budów, ze wskazaniem uchybień i zaleceń w zakresie ochrony powietrza.
- Monitoring pojazdów opuszczających place budów pod kątem ograniczenia zanieczyszczenia dróg, prowadzącego do niezorganizowanej emisji pyłu.
- Uwzględnianie ograniczenia emisji niezorganizowanej pyłów na etapie wydawania i opiniowania decyzji środowiskowych.

➤ **Program ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu** przyjęty Uchwałą Nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r.

Działania wskazane w Programie zmierzają do osiągnięcia wymaganej przepisami prawa jakości powietrza w zakresie zanieczyszczenia benzo(a)piranem, przy zastosowaniu środków uzasadnionych ekonomicznie oraz uzasadnionych w odniesieniu do możliwości technicznych i technologicznych.

Wskazano działania obejmujące:

- ograniczenie emisji B(a)P przez zmianę sposobu ogrzewania w lokalach ogrzewanych indywidualnie niskosprawnymi kotłami lub piecami na paliwo stałe, na ogrzewanie niskoemisyjne lub bezemisyjne. W celu uzyskania poprawy jakości powietrza proponuje się realizację działań obejmujących:
 - 1) podłączenie do sieci ciepłowniczej lub zmianę na ogrzewanie elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła odnawialnej energii) w lokalach ogrzewanych niskosprawnymi kotłami na paliwo stałe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
 - 2) wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece gazowe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
 - 3) wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece węglowe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- 4) termomodernizacje budynków, w których wymieniane jest źródło ciepła;
- realizację edukacji ekologicznej;
 - stosowanie w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego odpowiednich zapisów umożliwiających ograniczenie emisji B(a)P oraz pyłu zawieszonego PM10, dotyczących m.in. układu zabudowy zapewniającego przewietrzanie miast, wprowadzania zieleni ochronnej, zagospodarowania przestrzeni publicznej oraz ustalenia sposobu zaopatrzenia w ciepło (dla nowych budynków jednorodzinnych – preferowanie stosowania ogrzewania proekologicznego; dla nowych budynków wielorodzinnych – preferowanie włączenia do sieci ciepłowniczej, tam, gdzie jest to technicznie możliwe);
 - zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miast, szczególnie wprowadzanie zieleni izolacyjnej wzdłuż szlaków komunikacyjnych, nasadzenia drzew i krzewów na istniejących skwerach i parkach oraz poprawa stanu jakościowego istniejącej zieleni w pasach drogowych oraz na skwerach i parkach;
 - przeprowadzanie zmiany sposobu ogrzewania, w miarę możliwości finansowych i technicznych, w gminach strefy lubelskiej w których nie występują obszary przekroczeń, ale ogrzewanie w części budynków odbywa się za pomocą starych, niskosprawnych kotłów, w których spalane jest paliwo stałe (węgiel).

Realizacji zamierzonego celu służyć będą ponadto wskazane w Programie działania dodatkowe, wynikające z innych dokumentów lokalnych.

3.1.2 Charakterystyka techniczno-ekologiczna najważniejszych instalacji i urządzeń emitujących pył zawieszony PM10 oraz pył zawieszony PM2,5 na terenie strefy

W ramach aktualizacji „Programu...” wykonano inwentaryzację emisji, która obejmowała źródła różnego typu. Inwentaryzacja objęła następujące typy źródeł:

- punktowe (technologiczne i energetyczne);
- powierzchniowe, związane z tzw. emisją niską z indywidualnych systemów grzewczych;
- liniowe – komunikacyjne, związane z transportem drogowym.

Wpływ emisji powierzchniowej, komunikacyjnej oraz niskiej emisji punktowej (o wysokości źródła do 30 m), a co za tym idzie zasięg emisji kształtowanej przez te typy źródeł, ogranicza się do kilku lub kilkunastu kilometrów od źródła. Z tego względu emisję ze wszystkich typów źródeł analizowano wewnątrz strefy oraz w pasie 30 km wokół niej, do którego zalicza się również emisję z aglomeracji lubelskiej. Poza tym pasem brano pod uwagę wpływ emisji punktowej ze źródeł o wysokości co najmniej 30 m z terenu województw sąsiednich (mazowieckiego, świętokrzyskiego, podlaskiego oraz podkarpackiego), a także uwzględniono emisję z obszaru pozostałej części kraju i Europy w postaci warunków brzegowych (emisja z EMEP)¹⁹.

W wyniku inwentaryzacji emisji utworzono bazy emisji. Ze względu na rodzaj i zasięg wpływu oraz na wykonywane obliczenia modelowe utworzono następujące bazy emisji za 2015 r.:

- punktowej – obejmującą źródła przemysłowe technologiczne i energetyczne,
- powierzchniowej – niskiej emisji z indywidualnych systemów grzewczych,

¹⁹<http://www.ceip.at/> dostęp z dnia 18.10.2016 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- liniowej – związanej z komunikacją samochodową,
- z rolnictwa – obejmującej emisję z hodowli zwierząt, uprawy roślin oraz z maszyn rolniczych w trakcie prac polowych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych (Dz.U. z 2012 r., poz. 1028) §6 pkt 7, bazy emisji dla strefy lubelskiej zostały opracowane na podstawie analizy następujących dokumentów:

- a) pozwoleń zintegrowanych oraz na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- b) informacji sporządzanych w ramach systemu opłat za korzystanie ze środowiska,
- c) wykazów rodzajów i ilości substancji wprowadzanych do powietrza, sporządzonych dla potrzeb Krajowej bazy o emisji gazów cieplarnianych i innych substancji,
- d) opisów technik i technologii dotyczących ograniczania wprowadzania substancji do powietrza,
- e) danych znajdujących się w Krajowym Rejestrze Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń,
- f) obowiązujących i zakończonych powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska,
- g) raportów o oddziaływaniu przedsięwzięć na środowisko,
- h) polityk, strategii, planów i programów o charakterze ogólnokrajowym.

Szczegółowe bilanse emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 zamieszczono w rozdziale 3.2.

3.1.2.1 Emisja punktowa

W odniesieniu do większości substancji zanieczyszczających emisja punktowa nie jest główną przyczyną wysokich stężeń zanieczyszczeń w powietrzu. Szacuje się²⁰, że udział źródeł przemysłowych stanowi 5% emisji krajowej.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat obserwowane jest istotne obniżenie emisji ze źródeł przemysłowych, co wynika ze stosowania rozwiązań techniczno-technologicznych (stosowanie technologii BAT, systematycznie działania modernizacyjne, w tym m.in. stosowanie wysokosprawnych urządzeń redukcji emisji) oraz prawnych (pozwolenia zintegrowane, standardy emisyjne).

W skali całego kraju udział emisji ze źródeł punktowych w stężeniach ponadnormatywnych pyłu zawieszonego PM10 (średnioroczny poziom dopuszczalny – 40 µg/m³) szacuje się na poziomie 1,8%, natomiast udział w przekroczeniach poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 (wartość średnioroczna 25 µg/m³) szacuje się na poziomie 2,7%²¹.

Inwentaryzacja emisji z zakładów przemysłowych na potrzeby aktualizacji „Programu...” została przeprowadzona w oparciu o analizę zawartości zasobów Krajowej bazy o emisji gazów cieplarnianych i innych substancji prowadzonej przez KOBIZE – dane za 2015 r. Ponadto do identyfikacji źródeł emisji, ich lokalizacji, uzupełnienia i weryfikacji informacji posłużyły pozwolenia na wprowadzanie pyłów i gazów do powietrza oraz pozwolenia zintegrowane udostępnione przez Marszałka Województwa Lubelskiego

²⁰ Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020

²¹ Ibidem

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

w Lublinie, a także starostwa powiatowe oraz powiaty grodzkie z obszaru województwa lubelskiego. Dane te posłużyły do określenia wielkości emisji z terenu strefy lubelskiej oraz z terenu aglomeracji lubelskiej – w celu określenia napływu.

W trakcie wielu lat pracy nad Programami ochrony powietrza w strefach całej Polski w firmie BSIPP „Ekometria” sp. z o.o. utworzona została baza emisji punktowej dla kraju, zawierająca informacje o emitorach punktowych energetycznych i technologicznych. Baza ta została wykorzystana do wyznaczenia emisji napływowej ze źródeł punktowych spoza województwa lubelskiego na teren strefy lubelskiej.

3.1.2.2 Emisja liniowa (komunikacyjna)

Sektor transportu przyczynia się do degradacji środowiska naturalnego oraz negatywnie oddziałuje na zdrowie ludzi. Szacuje się, że odpowiada za ok. 10%²² emisji zanieczyszczeń do powietrza. Stanowi źródło emisji tlenków azotu, tlenków węgla, węglowodorów aromatycznych oraz metali ciężkich. Jest także źródłem emisji pierwotnej pyłu zawieszonego PM10, w tym pyłu PM2,5 (zawartego w spalinach, pochodzącego ze zużycia elementów pojazdów, takich jak opony, tarcze sprzęgła, tarcze hamulców oraz ze zużycia nawierzchni drogowej) oraz emisji wtórnej (unos pyłu z powierzchni i poboczy dróg).

Na wielkość emisji pyłu z transportu wpływają przede wszystkim: zapotrzebowanie na przewóz pasażerów i towarów, sposób organizacji usług przewozowych (np. stopień wykorzystania logistyki i inteligentnych technologii), rozwiązania techniczne zastosowane w pojazdach (napęd, paliwa) i infrastrukturze oraz przeciętna długość codziennych przejazdów.

Polska charakteryzuje się występowaniem niekorzystnej struktury wiekowej pojazdów – wg danych GUS w 2012 r. 78% stanowiły pojazdy w wieku powyżej 10 lat, z czego udział pojazdów mających 10-15 lat wyniósł ponad 29%, a mających 16-20 lat stanowił ponad 20%.

Ponadto, na ok. 19 mln szt. samochodów osobowych w Polsce, zdecydowana większość zasilana jest benzyną i LPG (blisko 14 mln) oraz olejem napędowym (5 mln), a udział pojazdów niskoemisyjnych – zasilanych elektrycznie lub gazem CNG jest znikomy.

W miastach istotny wpływ na emisję zanieczyszczeń do powietrza ma organizacja ruchu. Znaczne natężenie ruchu w powiązaniu z nieodpowiednią jego organizacją skutkuje tworzeniem się zatorów drogowych, a tym samym obniżeniem prędkości pojazdów oraz wymuszonym częstym zatrzymywaniem i startem, co wpływa na zwiększoną emisję zanieczyszczeń.

W skali całego kraju udział emisji z komunikacji w stężeniach ponadnormatywnych pyłu zawieszonego PM10 (wartość średnioroczna) szacuje się na poziomie ok. 8%, natomiast udział w przekroczeniach poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5 szacuje się na poziomie 11%²³.

METODYKA WYZNACZENIA EMISJI LINIOWEJ

Emisję ze spalania w silnikach pojazdów samochodowych wyznaczono w oparciu o wskaźniki emisji drogowej opracowane przez M. Zimakowską na potrzeby pracy pt. „Aktualizacja prognoz pyłu PM10 i PM2,5 dla lat 2015, 2020 na podstawie modelowania z wykorzystaniem nowych wskaźników emisyjnych”, na podstawie modelu komunikacyjnego INFRAS. Wartości wskaźników są zależne od rodzajów pojazdów oraz od przyjętej prędkości. Wyróżnia się następujące kategorie pojazdów: samochody osobowe (O), dostawcze (D), ciężarowe (C), Ciężarowe z przyczepą (CP) autobusy dalekobieżne (A) oraz miejskie (AM) a także motocykle (M). Prędkości pojazdów są uzależnione od kategorii drogi.

²² Ibidem

²³ Ibidem

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 31 Prędkości pojazdów zależnie od klasy drogi i kategorii pojazdów

ID	Kategoria	Prędkość [km/h]							
		A	S	GP	G	Z	L	D	I
O	Osobowe	100	80	80	40	40	30	30	30
D	Dostawcze	80	70	70	40	40	30	30	30
C	Ciężarowe bez przyczep i naczep	80	70	70	40	30	20	20	20
CP	Ciężarowe z przyczepami lub naczepami	80	70	70	40	30	20	20	20
A	Autobusy dalekobieżne	80	70	70	30	30	20	20	20
AM	Autobusy miejskie	60	40	40	30	30	20	20	20
M	Motocykle	100	90	80	60	50	30	40	40

- A - autostrady
- S - drogi ekspresowe
- GP - drogi główne ruchu przyspieszonego
- G - drogi główne
- Z - drogi zbiorcze
- L - drogi lokalne
- D - drogi dojazdowe
- I - (inna) nie znamy klasy drogi

Metodyka wyznaczania emisji pochodzącej ze ścierania opon i hamulców oraz warstwy ścieralnej jezdni z wyłączeniem resuspensji wcześniej naniesionego materiału określona została w opracowaniu „EMEP/EEA air pollutant emission inventory guidebook — 2013”.

Wskaźniki emisji ze ścierania są uzależnione od wielu czynników, wśród nich można wymienić wagę pojazdu, styl jazdy, ustawienia zbieżności kół, jakość i wiek opon, jakość i wiek drogi oraz czynniki pogodowe. W niniejszym opracowaniu zastosowano zestaw wskaźników uszczegółowionych, które w przypadku emisji z opon i hamulców uzależnione są od prędkości pojazdów.

Ostatnią składową emisji komunikacyjnej jest emisja z powtórnego zawieszenia (resuspensji) materiałów sypkich zalegających na nawierzchni drogi. Materiał zalegający na nawierzchni, który może ulec ponownemu wzburzeniu jest na bieżąco uzupełniany z innych źródeł. Dlatego wiele opracowań wskazuje ulice jako istotne źródło emisji pyłu, a dzieje się to wówczas, gdy równowaga pomiędzy depozycją materiału a procesem jego usuwania z jezdni zostaje zaburzona. Może to mieć miejsce np. podczas stosowania materiałów sypkich do utrzymywania jezdni w okresie zimowym, nanoszenie na powierzchnię jezdni zabrudzeń w rejonie wykonywanych prac budowlanych czy depozycja materiału pochodzącego z erozji nieustabilizowanych obszarów w pobliżu dróg. Utrzymanie równowagi pomiędzy depozycją, a procesem usuwania materiału z jezdni zależy od wielu czynników. Jako podstawowe podaje się średnią prędkość pojazdów podróżujących po drodze, średni dobowy ruch (SDR), liczbę jezdni, odsetek ciężkich pojazdów oraz obecność krawężników i kanalizacji burzowej.

Wskaźniki emisji pochodzącej z resuspensji materiału zalegającego na jezdni zostały opracowane przez United State Environmental Protection Agency (US-EPA) w ramach Emissions Factors & AP 42, Compilation of Air Pollutant Emission Factors – rozdział 13 „Źródła Różne” (Miscellaneous Sources) – podgrupa 13.2 „Wprowadzenie do Źródeł Emisji Pyłu Unoszonego” (Introduction to Fugitive Dust Sources) (US-EPA 2012). Jednym z najistotniejszych parametrów kształtujących wielkość wskaźnika jest tzw. sL - „silt loading” - wskaźnik nanosu materiału o średnicy równej lub mniejszej 75 mikrometrów na powierzchnię jezdni w g/m². Parametr ten zmienia się w bardzo szerokich granicach: od 0,03 do 400 g/m².

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Na potrzebę niniejszego opracowania uzależniono wskaźnik sL oraz średnią masę pojazdu (W) od średniego dobowego ruchu (SDR) oraz od charakteru drogi.

Tabela 32 Przyjęte średnie wartości współczynnika sL oraz średnia waga (W) pojazdów w zależności od typu drogi oraz średniego dobowego ruchu

Wartość SDR	drogi lokalne i inne		drogi główne przelotowe	
	sL	W [Mg]	sL	W [Mg]
0-500	0,60	1,22	0,6	1,65
500-5000	0,20	1,92	0,12	5,89
5000-10000	0,06	3,01	0,04	6,93
>10000	0,03	5,89	0,02	8,01

Średnie emisje pyłu z zabrudzenia jezdni są odwrotnie proporcjonalne do wielkości opadu. Wskaźnik został skorygowany w zależności godzinowej sumy opadu.

Podstawę do określenia bilansu emisji na wybranym odcinku drogi stanowi wartość średniego dobowego ruchu (SDR), będącego miarą aktywności pojazdów na drogach w ciągu doby.

Po wyznaczeniu emisji na odcinkach opomiarowanych, określono proporcjonalnie emisję na pozostałych odcinkach dróg, weryfikując uzyskane wartości bilansu informacją z Krajowego raportu inwentaryzacyjnego, publikowanego corocznie przez Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBIZE).

Wykonano kataster emisji komunikacyjnej w polach siatki o boku 250 m dla miast w strefie oraz 1 000 m dla pozostałych obszarów.

Układ drogowy strefy lubelskiej

Przez północną część województwa przebiega paneuropejski (kreteńsko-helsiński) korytarz II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod. W 2013 r. na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 część tego korytarza położonego w granicach UE stała się fragmentem nowego korytarza sieci bazowej TEN-T Morze Północne – Bałtyk. W skład korytarza wchodzi droga E30 (droga krajowa nr 2, docelowo autostrada A2) oraz linie kolejowe nr 2/E20, C-E20 i nr 12/C-E20 (towarowa). Do sieci bazowej TEN-T, poza głównymi korytarzami, na mocy rozporządzenia PE i Rady (UE) nr 1315/2013 zaliczono ciąg drogowy Warszawa – Lublin – Rzeszów, utworzony przez odcinki dróg krajowych nr 17/S17 i 19/S19. W sieci bazowej TEN-T znajdują się przejścia graniczne na granicy z Białorusią: Kukuryki (drogowe) i Terespol (kolejowe).

Uzupełnieniem sieci bazowej TEN-T jest sieć kompleksowa TEN-T, którą w woj. lubelskim tworzą odcinki dróg krajowych nr 12/S12, 17/S17, 19/S19 niewchodzące w skład sieci bazowej, linia kolejowa nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk oraz linia kolejowa nr 12 Skierniewice – Łuków (pasażerska).

W porównaniu do innych części kraju dostępność transportowa województwa lubelskiego jest niska, między innymi w związku z brakiem autostrad, niewielkim udziałem dróg ekspresowych i brakiem szybkich linii kolejowych. Sieć drogową województwa lubelskiego nie należy do najbardziej eksploatowanych, jednak niektóre odcinki dróg (np. odcinek drogi krajowej nr 12/17 Kurów – Lublin) zaliczane są do najbardziej obciążonych w kraju (w kategorii dróg jednojezdniowych). Obecnie w realizacji jest droga ekspresowa S17, która docelowo będzie liczyła około 310 km i połączy Warszawę z Lublinem i dalej z przejściem granicznym z Ukrainą w miejscowości Hrebenne. Droga ekspresowa S17 to

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

jedną z priorytetowych tras Polski Wschodniej w tym województwa lubelskiego. Stanowi m.in. obwodnicę Lublina, gdzie komunikuje się z drogami ekspresowymi S12 i S19.

Według stanu na dzień 31.12.2014 r. (GUS), długość dróg krajowych na terenie województwa lubelskiego ogółem wynosi 1 104,2 km, w tym w zarządzie GDDKiA Oddział w Lublinie pozostaje 1 006,16 km nawierzchni. W zarządzie miast na prawach powiatu znajduje się ok. 52,5 km dróg.

Na terenie administrowanym przez GDDKiA Oddział w Lublinie planowane są następujące odcinki autostrad i dróg ekspresowych:

- A2 – (Berlin) granica państwa – Świecko – Poznań – Łódź – Warszawa – Biała Podlaska – Kukuryki – granica państwa (Mińsk);
- S12 – A1 (Piotrków Trybunalski) – Sulejów – Radom – Puławy – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk – granica państwa (Kijów);
- S17 – S8 (Warszawa) Zakręt – Garwolin – Lublin – Piaski – Zamość – Tomaszów Lubelski – Hrebenne – granica państwa (Lwów);
- S19 – (Grodno) granica państwa – Białystok – Międzyrzec Podlaski – Lublin – Nisko – Rzeszów – Barwinek – granica państwa (Preszów);
- S46 – (Praga) granica państwa – Kudowa Zdrój – Opole – Częstochowa – Jędrzejów – Kielce – Kraśnik.

Rysunek 21 Mapa stanu budowy dróg – lubelskie

Źródło: http://www.gddkia.gov.pl/mapa-stanu-budowy-drog_lubelskie

Na terenie województwa lubelskiego, siecią dróg wojewódzkich, składającą się z 68 dróg o łącznej długości 2 239,2 km (GUS, 2015 r.), zarządza Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie. Szczególne znaczenie dla obsługi ruchu drogowego mają drogi:

- 835 – Lublin – Wysokie – Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk – Kańczuga – Dynów – Grabownica Starzeńska,

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

812 – Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm – Rejowiec – Krasnystaw,
747 – Iłża – Lipsko – Solec nad Wisłą – Opole Lubelskie – Bełżyce – Konopnica,
801 – Warszawa – Karczew – Wilga – Maciejowice – Dęblin – Puławy,
842 – Rudnik Szlachecki – Wysokie – Krasnystaw,
815 – Wisznice – Parczew – Siemień – Lubartów.

Ze względu na ważną funkcję w ruchu turystycznym ważną rolę odgrywają drogi:

816 – Terespol – Kodeń – Sławatycze – Włodawa – Dorohusk – Horodło – Zosin,
820 – Sosnowica Dwór – Łęczna,
824 – Żyrzyn – Puławy – Opole Lubelskie – Józefów – Anopol,
830 – Lublin – Nałęczów – Bochońnica,
849 – Zamość – Jacnia – Józefów²⁴.

Województwo lubelskie jest słabo wyposażone w infrastrukturę kolejową, należy do regionów o najniższych wskaźnikach w kraju pod względem gęstości sieci kolejowej, która wynosi 4,1 km/100 km², przy gęstości dla Polski 6,2 km/100 km². Łączna długość linii kolejowych eksploatowanych w 2015 r. wynosiła 1 042 km. Podstawowy układ tworzą 3 linie prowadzące z zachodu w kierunku wschodniej granicy państwa. Sieć ta jest uzupełniona niezelektryfikowanymi, słabo obciążonymi, liniami jednotorowymi²⁵. Największe znaczenie posiadają linie: obsługująca ruch międzynarodowy linia nr E20 Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa, nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk – gr. państwa oraz regionalna linia nr 65 Hrubieszów Gr. – Sławków LHS (tzw. Linia Hutnicza Szerokotorowa).

3.1.2.3 Emisja powierzchniowa

Za przekroczenia norm jakości powietrza w Polsce w zakresie zanieczyszczeń pyłowych odpowiada przede wszystkim tzw. emisja niska, pochodząca głównie z sektora bytowo-komunalnego, obejmująca zarówno indywidualne źródła wytwarzania ciepła i przygotowania ciepłej wody, jak również niewielkie ciepłownie komunalne oraz transport. W skali kraju, indywidualne ogrzewanie mieszkań odpowiada w ponad 88% za przekroczenia średniorocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 oraz w blisko 87% za przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM2,5.

Według danych GUS, w 2012 r. w Polsce paliwa stałe (głównie węgiel oraz drewno opałowe) były wykorzystywane w 48,7% gospodarstw domowych. Pozostałe gospodarstwa domowe ogrzewane były ciepłem sieciowym (41,5%) oraz innymi nośnikami energii (gaz sieciowy, energia elektryczna, paliwa ciekłe).

Najważniejszym kryterium wpływającym na wybór paliwa jest czynnik ekonomiczny, czyli koszt jednostkowy paliwa. Do produkcji ciepła w źródłach indywidualnych w sektorze komunalno-bytowym najczęściej wykorzystuje się węgiel (kamienny, brunatny) oraz drewno opałowe. Zazwyczaj oba paliwa stosowane są zamiennie, zależnie od aktualnych warunków dostępności i cen lub drewno jest spalane w okresach cieplejszych, a węgiel, jako paliwo o wyższej wartości opałowej, w okresach zimniejszych.

Na wysokość emisji z indywidualnych systemów grzewczych istotny wpływ ma także rodzaj i sprawność kotłów. W gospodarstwach domowych nierzadko funkcjonują przestarzałe źródła ciepła o niskiej sprawności i niekorzystnych parametrach emisyjnych. Ponadto wśród klientów zakupujących nowe kotły zdecydowanie większym zainteresowaniem cieszą się kotły zasypowe (ręczne), które umożliwiają wykorzystanie paliw różnej jakości (83% rocznej sprzedaży).

²⁴ Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2012-2020, Lublin 2012

²⁵ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Nierzadkie są ponadto przypadki stosowania jako paliwa wysokoemisyjnych mułów poflotacyjnych oraz odpadów powstających w gospodarstwach domowych, które mają różny skład i po spaleniu mogą być bardzo niebezpieczne dla zdrowia ludzi oraz środowiska.

Emisja z sektora bytowo-komunalnego w miastach i miejscowościach w strefie lubelskiej została wyznaczona na podstawie dostępnych informacji, zawartych w projektach planów lub w planach zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe w gminach oraz na podstawie informacji o przebiegu sieci ciepłowniczych, sieci gazowych oraz budynkach podłączonych do systemu ciepłowniczego. Wykorzystano także informacje dotyczące zróżnicowania funkcjonalno-przestrzennego miast oraz dane statystyczne publikowane przez GUS. Przy wyznaczaniu emisji korzystano ze wskaźników emisji publikowanych w opracowaniach KOBIZE (Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami). Informacje wykorzystane do szacowania emisji zostały zaktualizowane dla roku 2015 na podstawie odpowiednich wskaźników.

Lubelszczyzna jest jednym z najłagodniej zaludnionych regionów kraju (gęstość zaludnienia województwa lubelskiego wynosi 85 os./km², przy średniej dla Polski wynoszącej 123 os./km²), jest również regionem słabo zurbanizowanym (wskaźnik urbanizacji równy 46,2%, przy średniej krajowej wynoszącej 60,3%). W Lublinie (który nie należy do strefy lubelskiej) – największym mieście wschodniej części Polski mieszka ok. 340,7 tys. mieszkańców, co stanowi 16% ogólnej liczby mieszkańców województwa. Poza Lublinem w regionie istnieje kilka miast średniej wielkości m.in.: Chełm (64,3 tys.), Zamość (64,8 tys.), Biała Podlaska (57,4 tys.), Puławy (48,7 tys.), Świdnik (40,0 tys.), Kraśnik (35,2 tys.), Łuków (30,5 tys.), Biłgoraj (26,8 tys.)²⁶. W sześciu powiatach miasto powiatowe (w trzech wypadkach o statusie gminy miejsko-wiejskiej) jest jedynym miastem w powiecie. Ogółem w strefie lubelskiej jest 46 miast. Sieć osadnicza w strefie jest rozproszona.

Charakterystyka obecnego sposobu zaopatrzenia odbiorców w energię ciepłą i gaz

Zapotrzebowanie na energię ciepłą w strefie lubelskiej pokrywane jest przez źródła energetyki zawodowej, ciepłownie komunalne, elektrociepłownie przemysłowe i kotłownie zakładowe oraz indywidualne źródła ciepła. Scentralizowane systemy ciepłownicze posiadają tylko duże miasta. W małych miastach budynki wielorodzinne i usługowe ogrzewane są z kotłowni lokalnych utrzymywanych przez administratorów obiektów.

Kubatura budynków mieszkalnych ogrzewanych z centralnych źródeł ciepła w 2015 r. kształtowała się na poziomie 53,4 mln m³ budynków. Mimo to w wielu miastach nowe mieszkania realizowane w budownictwie wielorodzinnym ogrzewane są indywidualnymi małymi dwufunkcyjnymi kotłami gazowymi. Takie rozwiązania coraz częściej stosowane są również przez duże spółdzielnie mieszkaniowe, a więc dotychczasowych największych odbiorców ciepła z miejskich sieci ciepłowniczych²⁷.

W poniższej tabeli przedstawiony został zasięg sieci ciepłowniczej na obszarze strefy, wraz z podziałem na długość sieci ciepłowniczych i ilość obsługujących je kotłowni.

²⁶ GUS, 2015 r.

²⁷ Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 33 Charakterystyka lokalnych i indywidualnych źródeł ciepła w strefie lubelskiej w 2015 r.

Powiat	Liczba kotłowni	Długość sieci ciepłowniczej przesyłowej [km]	Długość sieci ciepłowniczej przyłączy do budynków i innych obiektów [km]
Powiat bialski	62	22,1	9,5
Powiat parczewski	13	6,5	11,0
Powiat radzyński	35	13,9	13,1
Powiat włodawski	11	21,1	6,2
Powiat m. Biała Podlaska	36	46,6	18,5
Powiat biłgorajski	45	11,7	13,0
Powiat chełmski	18	2,9	2,7
Powiat hrubieszowski	25	14,3	14,9
Powiat krasnostawski	27	11,3	8,8
Powiat tomaszowski	48	9,2	5,0
Powiat zamojski	32	5,6	3,2
Powiat m. Chełm	30	66,0	17,6
Powiat m. Zamość	26	54,6	33,2
Powiat lubartowski	24	18,8	14,2
Powiat lubelski	41	5,7	13,5
Powiat łęczyński	16	35,9	8,8
Powiat świdnicki	24	23,5	15,9
Powiat janowski	17	3	1,1
Powiat kraśnicki	41	23,2	31,9
Powiat łukowski	58	12,9	8,3
Powiat opolski	25	18,7	11,6
Powiat puławski	73	63,4	32,5
Powiat rycki	40	22,7	14,2
Strefa lubelska	767	513,6	308,7

Źródło: GUS 2015 r.

Łączna długość sieci ciepłowniczej na terenie strefy lubelskiej wynosi ponad 820 km. Najlepiej rozbudowaną infrastrukturę, pod względem długości sieci, posiadają powiaty: m. Chełm (66,0 km), m. Zamość (54,6 km), m. Biała Podlaska (46,6 km), puławski (63,4 km), łęczyński (35,9 km).

Największa liczba kotłowni występuje na obszarze powiatów puławskiego (73 obiekty), bialskiego (62 obiekty) i łukowskiego (58 obiektów). Zdecentralizowany system ciepłowniczy występuje na obszarze powiatu chełmskiego i janowskiego, gdzie łączna długość sieci ciepłowniczej wynosi odpowiednio ok. 3 km.

W celu zmniejszenia zapotrzebowania na energię ciepłą konieczne jest przeprowadzenie termomodernizacji budynków i systemów zasilania ciepłego. Działania te pozwolą także na obniżenie zużycia energii cieplnej do ogrzania istniejących budynków. Aby zredukować tzw. niską emisję konieczna jest również modernizacja istniejących kotłów, wykorzystujących węgiel kamienny lub koks, lub ich wymiana na bardziej ekologiczne kotły.

Głównym źródłem produkcji energii cieplnej jest nadal węgiel spalany w urządzeniach o niskiej sprawności technicznej. W ostatnich latach wzrosła ilość zmodernizowanych kotłowni lokalnych opalanych olejem lekkim i ciężkim, gazem płynnym, a także biomasą i drewnem. Równocześnie zmalała liczba gospodarstw domowych używających gazu ziemnego do celów grzewczych. Notowany jest systematyczny spadek zużycia ciepła przez

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

odbiorców zasilanych przez miejskie sieci ciepłownicze²⁸. Zużycie paliw opałowych i nośników energii (wg GUS) w 2012 r. w województwie przedstawiało się następująco:

- węgla kamiennego 2 118 tys. ton (2,8% zużycia krajowego), z tego 29% przez gospodarstwa domowe;
- lekkiego oleju opałowego 36 tys. ton (4% zużycia krajowego) z tego 14% przez gospodarstwa domowe;
- ciężkiego oleju opałowego 7 tys. ton (0,6% zużycia krajowego), głównie przez rolnictwo (57%);
- gazu ciekłego (bez pojazdów) 46 tys. ton (5,5% zużycia krajowego), z tego aż 78% przez gospodarstwa domowe.

Istniejący system sieci gazowej w strefie lubelskiej jest bardzo zróżnicowany. Najbardziej rozwinięta infrastrukturę gazową posiadają powiaty: lubelski (ok. 1 637 km czynnej sieci gazowej), zamojski (ok. 885 km), puławski (ok. 763 km) oraz (kraśnicki ok. 699 km sieci). Największą liczbę odbiorców gazu sieciowego (przyłączy do budynków) odnotowuje się w powiatach: lubelskim (22 tys.), puławskim i kraśnickim (ok. 12 tys.), zamojskim (11 tys.). Nie brakuje obszarów, w których sieć gazowa jest słabo rozwinięta (np. powiat włodawski, parczewski i hrubieszowski). Powoduje to, że tereny wiejskie mają znacznie utrudniony dostęp do tego paliwa.

Przeważająca część gazu wykorzystywana jest na cele grzewcze, poza powiatem parczewskim, w którym na ogrzewanie zużywa się 32% gazu

Dokładną charakterystykę sieci gazowej w strefie lubelskiej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34 Charakterystyka sieci gazowej w strefie lubelskiej w 2015 r.

Powiat	Długość czynnej sieci gazowej [km]	Czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych [szt.]
Powiat biały	94,6	992
Powiat biłgorajski	432,9	7 549
Powiat chełmski	225,1	2 245
Powiat hrubieszowski	77,3	296
Powiat janowski	156,8	2 480
Powiat krasnostawski	428,2	5 722
Powiat kraśnicki	646,3	12 099
Powiat lubartowski	183,0	2 099
Powiat lubelski	1 637,3	22 237
Powiat łużyński	262,0	3 604
Powiat łukowski	329,6	5 229
Powiat m. Biała Podlaska	84,4	3 182
Powiat m. Chełm	161,7	4 439
Powiat m. Zamość	160,0	4 311
Powiat opolski	360,4	5 899
Powiat parczewski	40,0	158
Powiat puławski	762,6	12 177
Powiat radzyński	120,1	1 899
Powiat rycki	224,0	4 406
Powiat świdnicki	309,5	5 047

²⁸Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, projekt, wrzesień 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Powiat	Długość czynnej sieci gazowej [km]	Czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych [szt.]
Powiat tomaszowski	305,8	5 840
Powiat włodawski	69,2	45
Powiat zamojski	885,2	11 061
Strefa lubelska	7 955,9	123 016

Źródło: GUS 2015 r.

Województwo lubelskie zaopatrywane jest w gaz ziemny z krajowego systemu gazociągów wysokiego ciśnienia: magistralami DN 700 mm relacji: Nisko – Wronów, Wronów – Hołowczyce, Wronów – Rembelszczyzna, gazociągiem DN 400 mm Lublin – Krasnystaw, gazociągiem DN 250 mm Lubaczów – Zamość – Krasnystaw, gazociągami: DN 150 mm Zaklików – Janów Lubelski – Biłgoraj i Krasnystaw – Chelm, gazociągiem DN 500 mm, Poniatowa – Lublin – Jeziorzany oraz układem mniejszych lokalnych odgałęzień do stacji redukcyjno-pomiarowych.

Dostęp mieszkańców województwa do sieci gazu ziemnego jest ograniczony: w miastach – 69,1% gospodarstw domowych (w kraju – 72,7%), a na terenach wiejskich – 13,7% gospodarstw domowych (w kraju – 21,2%). Tylko w 36 gminach województwa lubelskiego, głównie miejskich, do sieci gazowej podłączonych było więcej niż 30% mieszkań. W strukturze zużycia w województwie dominuje sektor przemysłu i budownictwa, który konsumuje blisko 65% gazu (w kraju udział przemysłu w zużyciu globalnym wynosi 47,8%). Drugim sektorem o dużym zużyciu gazu w województwie (ok. 18,4% zużycia) są elektrownie i elektrociepłownie zawodowe. Gospodarstwa domowe zużywają ok. 10% całego zużycia gazu w województwie²⁹.

Indywidualne źródła ciepła

Głównym źródłem tzw. niskiej emisji jest spalanie, w indywidualnych paleniskach domowych, paliw stałych, w szczególności węgla. Nierzadko paleniska te są w złym stanie technicznymi, wymagają niezwłocznej wymiany bądź modernizacji. Wiele do życzenia pozostawia też sprawność tych urządzeń, która jest na bardzo niskim poziomie, a co za tym idzie powoduje wzrost emisji zanieczyszczeń. Dodatkowo częsty zły stan przewodów wentylacyjnych oraz kominów, nie czyszczenie ich, zwiększa emisję zanieczyszczeń do powietrza. Stanowi również ogromne zagrożenie dla zdrowia a nawet życia mieszkańców korzystających z tych urządzeń. Celem zapewnienia bezpieczeństwa, a także podniesienia efektywności energetycznej, konieczne jest przeprowadzanie okresowych kontroli kominarskich kominów, a także sprawności technicznych kotłów. W ramach proponowanych działań naprawczych mogących znacznie ograniczyć emisję z tych źródeł, zaproponowano opracowanie i realizację programów ograniczania niskiej emisji (PONE). Dzięki tym programom, społeczeństwo będzie mogło, przy udzielonej pomocy finansowej (kredyty, pożyczki, dofinansowania), zastępować przestarzałe piece, nowoczesnymi bardziej ekologicznymi urządzeniami. Dzięki poprawie sprawności, a także parametrów procesów spalania, możliwe będzie znaczne obniżenie emisji zanieczyszczeń z indywidualnych źródeł ciepła.

²⁹Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

METODYKA WYZNACZENIA EMISJI POWIERZCHNIOWEJ

Emisja z sektora bytowo-komunalnego w miejscowościach strefy lubelskiej została wyznaczona na podstawie dostępnych informacji, zawartych w założeniach do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na obszarach poszczególnych gmin oraz na podstawie informacji o przebiegu sieci ciepłowniczych, budynkach podłączonych do systemu ciepłowniczego, przebiegu sieci gazowych, a także ilości osób zamieszkujących na poszczególnych ulicach danej miejscowości. Wykorzystano także informacje dotyczące zróżnicowania funkcjonalno-przestrzennego miast, informacje z mapy cyfrowej udostępnionej przez Wojewódzki Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Lublinie oraz dane statystyczne publikowane przez GUS. Przy wyznaczaniu emisji korzystano ze wskaźników emisji publikowanych w opracowaniach KOBIZE. Informacje wykorzystane do szacowania emisji zostały zaktualizowane dla roku 2015 na podstawie odpowiednich wskaźników.

Do wyznaczenia emisji powierzchniowej wykorzystano zestaw wskaźników pochodzący z opracowania „Aktualizacja prognoz pyłu PM10 i PM2,5 dla lat 2015, 2020 na podstawie modelowania z wykorzystaniem nowych wskaźników emisyjnych”, gdzie podane są wskaźniki emisji dla poszczególnych typów paliw w odniesieniu do powierzchni ogrzewanej.

Tabela 35 Wskaźniki stosowane przy określaniu emisji z ogrzewania indywidualnego

Stosowane do ogrzewania paliwo	Zanieczyszczenia podstawowe [kg/rok/m ²]	
	PM10	PM2,5
Węgiel	1,14600000	0,85950000
Drewno	0,65000000	0,62968800
Gaz	0,00016800	0,00016800
Olej	0,01620000	0,01620000
ekogroszek	0,03739800	0,03552810
pelety	0,00362900	0,00351500
LPG	0,00044100	0,00044100

Wyznaczona emisja powierzchniowa jest szacunkowa. Opiera się o wskaźniki dla standardowego paliwa, nieuwzględniająca gorszego jakościowo węgla, drewna czy spalania odpadów. Nie istnieje również inwentaryzacja kominków opalanych drewnem lub biopaliwem, które obecnie są instalowane nie tylko w zabudowie jednorodzinnej, ale również w zabudowie wielorodzinnej (kamienicach). Jest to coraz popularniejszy sposób, jeśli nie na pełne ogrzewanie to na tzw. dogrzewanie. Ponadto, biorąc pod uwagę fakt ubożenia mieszkańców oraz wysoką cenę gazu, notuje się przechodzenie na gorszy jakościowo, ale tańszy węgiel oraz spalanie odpadów. Biorąc powyższe pod uwagę rzeczywista emisja powierzchniowa pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 może być niedoszacowana.

3.1.2.4 Emisja z rolnictwa

Emisję z rolnictwa podzielono na grupy:

- emisja z hodowli indywidualnej, w tym z ferm,
- emisja pochodząca z upraw polowych,
- emisja z maszyn rolniczych.

Na podstawie użytkowania terenu wyznaczono obszary aktywne rolniczo, do których przywiązano emisję i wykonano katastry 5 km x 5 km.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Emisja z hodowli indywidualnych i ferm (PM10, PM2,5) wyznaczona została w oparciu o informację statystyczną o pogłowie zwierząt w gminach oraz o wskaźniki emisji pochodzące z systemu EMEP (EMEP/EEA emission inventory guidebook 2013, 3.B Manure management). Należy wspomnieć, iż odjęto ilości zwierząt z dużych ferm. Ze względu na ścisły związek hodowli indywidualnej z siecią osadniczą, informację tę przypisano obszarowi o promieniu do 500 m od poszczególnych miejscowości w gminie. Założono odpowiednie zmienności czasowe i sporządzono kataster.

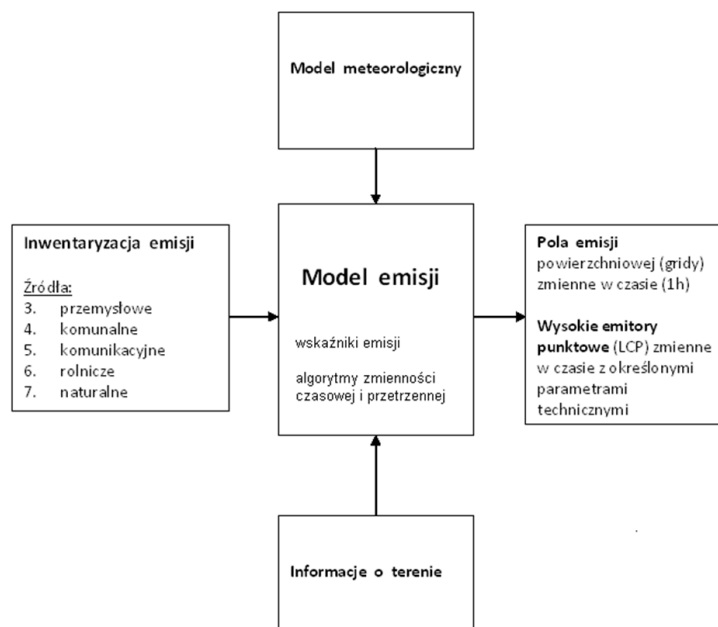
Emisja pochodząca z upraw polowych (PM10, PM2,5) wyznaczona została w oparciu o powierzchnię użytków rolnych oraz o wskaźniki emisji pochodzące z systemu EMEP (EMEP/EEA emission inventory guidebook 2013, 3.D Crop production and agricultural soils). Założono odpowiednie zmienności czasowe dla poszczególnych aktywności rolniczych i sporządzono kataster.

Emisja pochodząca z maszyn rolniczych wyznaczona została o ilości pojazdów w gminach oraz o wskaźniki emisji pochodzące z systemu EMEP (EMEP/EEA emission inventory guidebook 2013, Non-road mobile sources and machinery). Informację tę dowiązano do powierzchni użytków rolnych. Założono odpowiednie zmienności czasowe dla poszczególnych aktywności rolniczych i sporządzono kataster.

Dla powyższych grup w oparciu o dostępne dane statystyczne oraz wskaźniki emisji wyznaczono katastry w siatce 5 km x 5 km.

3.2 Bilanse emisji dla strefy lubelskiej w 2015 r.

Podstawowym źródłem informacji o emisji jest dokładna inwentaryzacja źródeł. Szczegółowy opis jej wykonania zamieszczono w rozdziale 3.1.2. Ze względu na fakt, iż do określenia obszarów przekroczeń wykorzystano modelowanie dyspersji zanieczyszczeń, niezbędne było skorzystanie z modelu emisji, który umożliwia wyznaczenie emisji zmiennej w funkcji czasu oraz zależnie od przestrzeni i warunków meteorologicznych.

Rysunek 22 Schemat modelu emisji zanieczyszczeń wykorzystanego w procesie modelowania

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

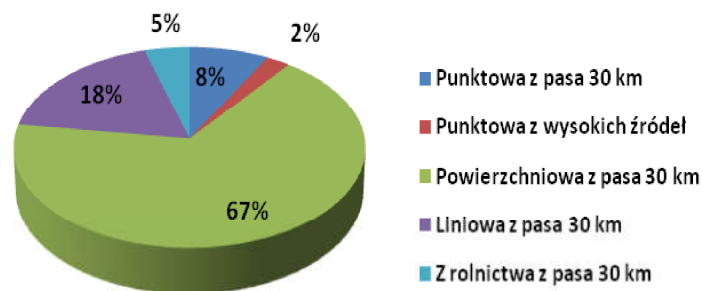
3.2.1 Emisja napływowa pyłu zawieszonego PM10

Emisja napływowa pyłu zawieszonego PM10 dla strefy lubelskiej w 2015 r. wyniosła blisko 30 tys. ton. Największy udział miała emisja z indywidualnych systemów grzewczych ze źródeł zlokalizowanych w pasie 30 km wokół strefy – 67%. Znaczący był ponadto udział emisji ze źródeł komunikacyjnych z pasa 30 km wokół strefy lubelskiej – 18%.

Tabela 36 Bilans emisji napływowej pyłu zawieszonego PM10 dla strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji	Pył zawieszony PM10 [Mg/rok]
Punktowa z pasa 30 km	2 390
Punktowa z wysokich źródeł	718
Powierzchniowa z pasa 30 km	20 038
Liniowa z pasa 30 km	5 454
Z rolnictwa z pasa 30 km	1 355
SUMA	29 955

Źródło: Opracowanie własne na podstawie baz emisji użytych w modelowaniu jakości powietrza

Rysunek 23 Udział procentowy emisji pyłu zawieszonego PM10 poszczególnych typów poza strefą lubelską w 2015 r.

3.2.2 Emisja pyłu zawieszonego PM10 z terenu strefy lubelskiej

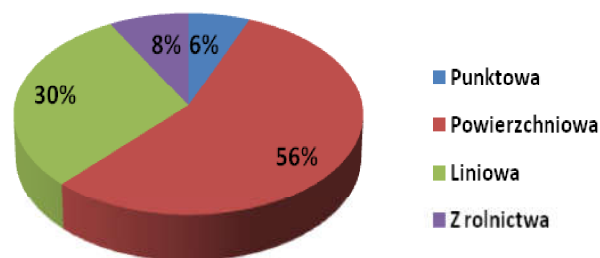
Emisja pyłu zawieszonego PM10 ze wszystkich typów źródeł na obszarze strefy lubelskiej w 2015 r. została zinwentaryzowana na poziomie blisko 35,7 tys. ton. Największy w strukturze emisji przypada na emisję z ogrzewania indywidualnego – 56%. Znaczący jest ponadto udział emisji z transportu – 30%. Wysoki udział emisji ze źródeł liniowych wynika w znacznej mierze z warunków meteorologicznych w 2015 r. – niski poziom opadów oraz długotrwałe okresy suszy skutkowały występowaniem warunków sprzyjających resuspensji (ponownemu porywaniu z powierzchni jezdni) pyłu drogowego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 37 Bilans emisji pyłu zawieszzonego PM10 z obszaru strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji	Pył zawieszony PM10 [Mg/rok]
Punktowa	2 176
Powierzchniowa	19 868
Liniowa	10 735
Z rolnictwa	2 876
SUMA	35 655

Źródło: Opracowanie własne na podstawie baz emisji użytych w modelowaniu jakości powietrza

Rysunek 24 Udział procentowy emisji pyłu zawieszzonego PM10 poszczególnych typów w emisji całkowitej ze strefy lubelskiej w 2015 r.

3.2.2.1 Emisja punktowa

Wielkość emisji punktowej pyłu zawieszzonego PM10 w strefie lubelskiej w 2015 r. zinventaryzowano na poziomie blisko 2,2 tys. Mg, co stanowi 6% emisji całkowitej.

Obecnie wszystkie instalacje posiadające pozwolenia zintegrowane lub pozwolenia na emisję gazów i pyłów podlegają rygorystycznym, prawnym ograniczeniom ilości emitowanego pyłu całkowitego, co również w znacznej mierze redukuje pył zawieszony PM10.

Poniżej zamieszczono głównych emitentów pyłu zawieszzonego PM10 w strefie. Uwzględniono sumaryczną emisję z instalacji, wg lokalizacji źródeł.

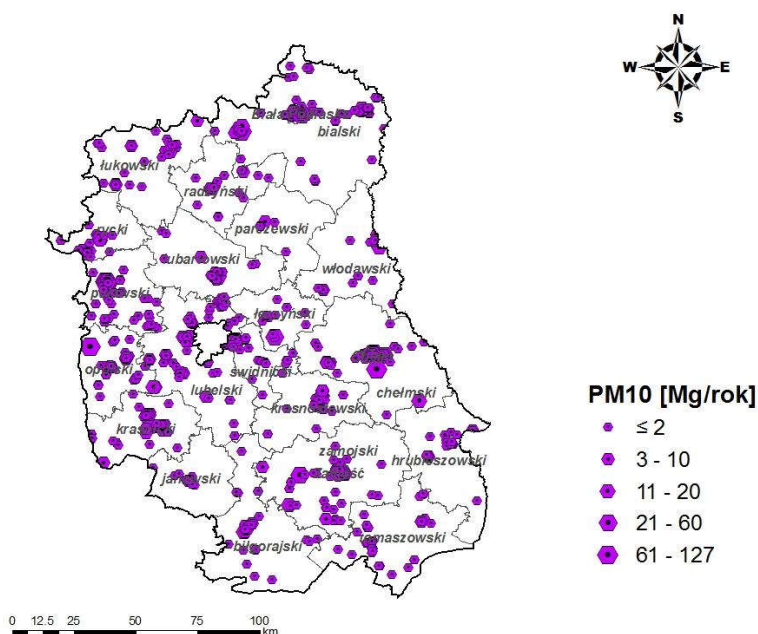
Tabela 38 Zakłady emitujące najwięcej pyłu zawieszzonego PM10 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Jednostka	Lokalizacja	Emisja PM10 [Mg/rok]
1	Grupa Azoty Zakłady Azotowe „Puławy” S.A.	Puławy, ul. Tysiąclecia Państwa Polskiego 13	501,2
2	Elektrociepłownia GIGA Sp. z o.o.	Świdnik, ul. Żwirki i Wigury 1	271,0
3	Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Międzyrzec Podlaski Sp. z o.o.	Międzyrzec Podlaski, ul. Kościuszki 105	126,5
4	Sokpol-Koncentraty Sp. z o.o.	Zagłoba 25, Wilków	91,7
5	Cersanit IV Sp. z o.o.	Krasnystaw, ul. Leśna 6	75,7

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Jednostka	Lokalizacja	Emisja PM10 [Mg/rok]
6	Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.	Chełm, ul. Towarowa 9	70,8
7	Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Sp. z o.o. Wytwórnia Mas Bitumicznych	Strupin Mały	65,0
8	Zakłady Tłuszczowe w Bodaczowie Sp. z o.o.	Bodaczów, Szczepreszyn	61,8
9	CEMEX Polska Sp. z o.o - Zakład Cementownia Chełm	Chełm, ul. Fabryczna 6	60,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy emisji punktowej wykorzystanej w modelowaniu jakości powietrza

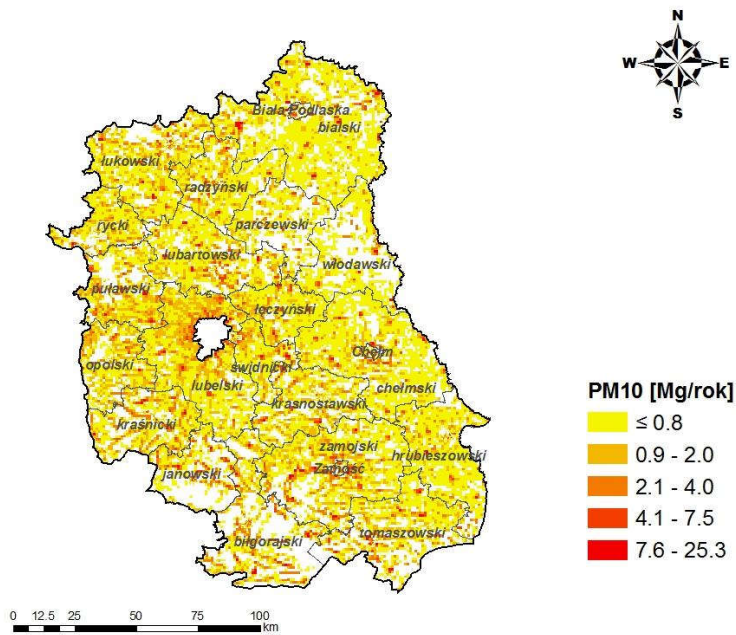

Rysunek 25 Emisja punktowa pyłu zawieszonego PM10 z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

3.2.2.2 Emisja powierzchniowa

Roczny ładunek pyłu zawieszzonego PM10 z emisji powierzchniowej w strefie lubelskiej zinventaryzowano na poziomie 19,9 tys. Mg, co stanowi 56% całkowitej emisji z obszaru strefy.

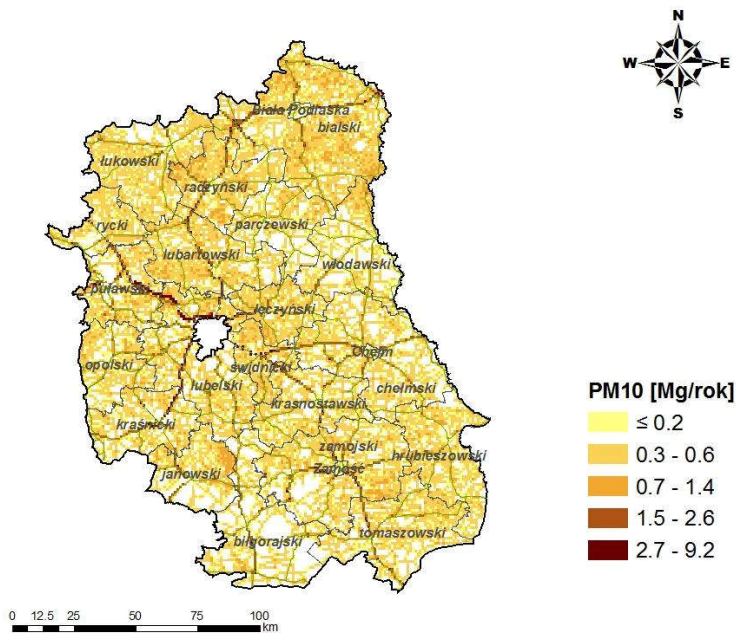

Rysunek 26 Emisja powierzchniowa pyłu zawieszzonego PM10 z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.2.2.3 Emisja liniowa

Emisja liniowa pyłu zawieszzonego PM10 z obszaru strefy lubelskiej wyniosła w 2015 r. 10,7 tys. Mg, co stanowi 30% emisji rocznej.

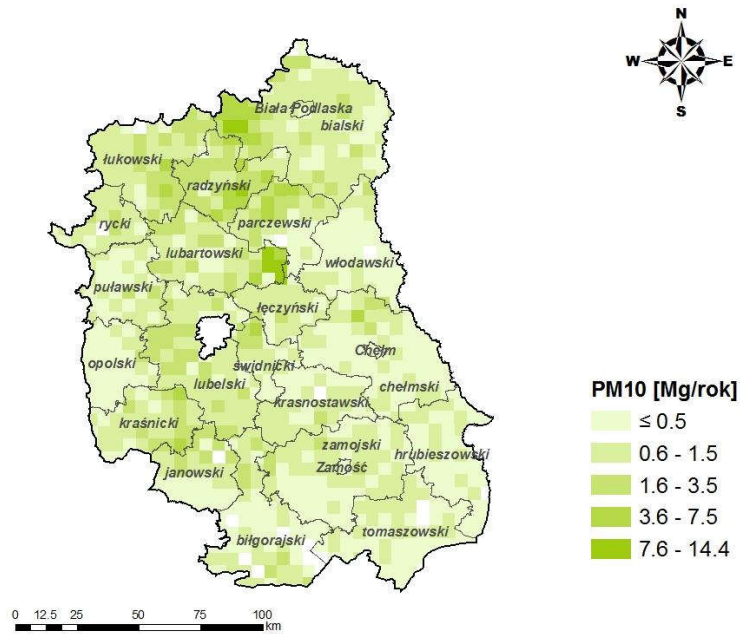

Rysunek 27 Emisja liniowa pyłu zawieszzonego PM10 z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

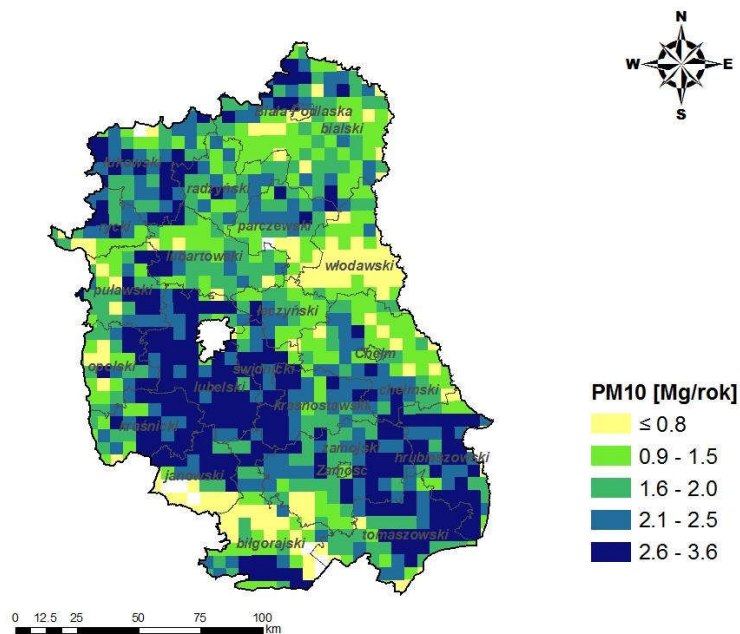
3.2.2.4 Emisja z rolnictwa

Emisja z rolnictwa pyłu zawieszzonego PM10 z obszaru strefy lubelskiej wyniosła w 2015 r. 2,9 tys. Mg, co stanowi 8% emisji rocznej.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 28 Emisja pyłu zawieszonego PM10 z hodowli z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

Rysunek 29 Emisja pyłu zawieszonego PM10 z upraw polowych z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

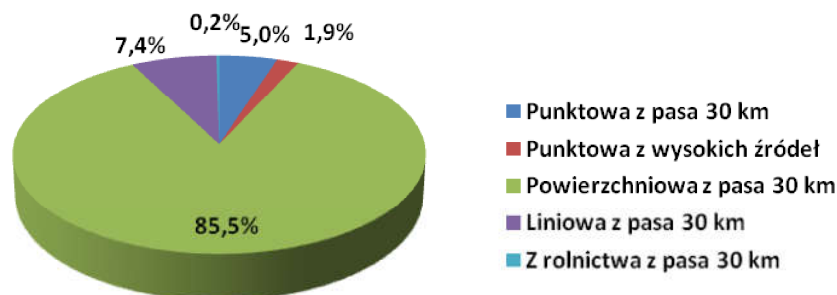
3.2.3 Emisja napływowa pyłu zawieszonego PM2,5

Emisja napływowa pyłu zawieszonego PM2,5 dla strefy lubelskiej w 2015 r. wyniosła blisko 18,5 tys. ton. Największy udział miała emisja z indywidualnych systemów grzewczych ze źródeł zlokalizowanych w pasie 30 km wokół strefy – 86%. Ponadto 7% stanowiła emisja z transportu, 5% emisja ze źródeł punktowych z pasa 30 km wokół strefy, udziały emisji z pozostałych typów źródeł stanowiły łącznie ok. 2%.

Tabela 39 Bilans emisji napływowej pyłu zawieszonego PM2,5 dla strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji	Pył zawieszony PM2,5 [Mg/rok]
Punktowa z pasa 30 km	925
Punktowa z wysokich źródeł	349
Powierzchniowa z pasa 30 km	15 804
Liniowa z pasa 30 km	1 363
Z rolnictwa z pasa 30 km	45
SUMA	18 486

Źródło: Opracowanie własne na podstawie baz emisji użytych w modelowaniu jakości powietrza

Rysunek 30 Udział procentowy emisji pyłu zawieszonego PM2,5 poszczególnych typów poza strefą lubelską w 2015 r.

3.2.4 Emisja pyłu zawieszonego PM2,5 z terenu strefy lubelskiej

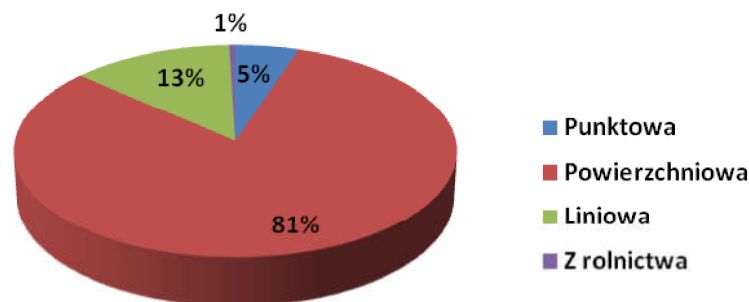
Emisja pyłu PM2,5 ze wszystkich typów źródeł w strefie lubelskiej w 2015 r. została zinwentaryzowana na poziomie blisko 19,7 tys. Mg. Największy udział przypadł na emisję powierzchniową – 81%. Udział emisji z komunikacji wyniósł 13%, a udziały emisji z pozostałych typów źródeł stanowiły łącznie 6%.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 40 Bilans emisji pyłu zawieszonego PM2,5 z obszaru strefy lubelskiej w 2015 r.

Typ emisji	Pył zawieszony PM2,5 [Mg/rok]
Punktowa	1 004
Powierzchniowa	16 019
Liniowa	2 567
Z rolnictwa	94
SUMA	19 684

Źródło: Opracowanie własne na podstawie baz emisji użytych w modelowaniu jakości powietrza

Rysunek 31 Udział procentowy emisji pyłu zawieszonego PM2,5 poszczególnych typów w emisji całkowitej ze strefy lubelskiej w 2015 r.

3.2.4.1 Emisja punktowa

Wielkość emisji punktowej pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r. zinventaryzowano na poziomie ponad 1 tys. Mg, co stanowi 5% emisji całkowitej.

Obecnie wszystkie instalacje posiadające pozwolenia zintegrowane lub pozwolenia na emisję gazów i pyłów podlegają rygorystycznym, prawnym ograniczeniom ilości emitowanego pyłu całkowitego, co również w znacznej mierze redukuje pył zawieszony PM10 oraz pył PM2,5.

Poniżej zamieszczono głównych emitentów pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie. Uwzględniono sumaryczną emisję z instalacji, wg lokalizacji źródeł.

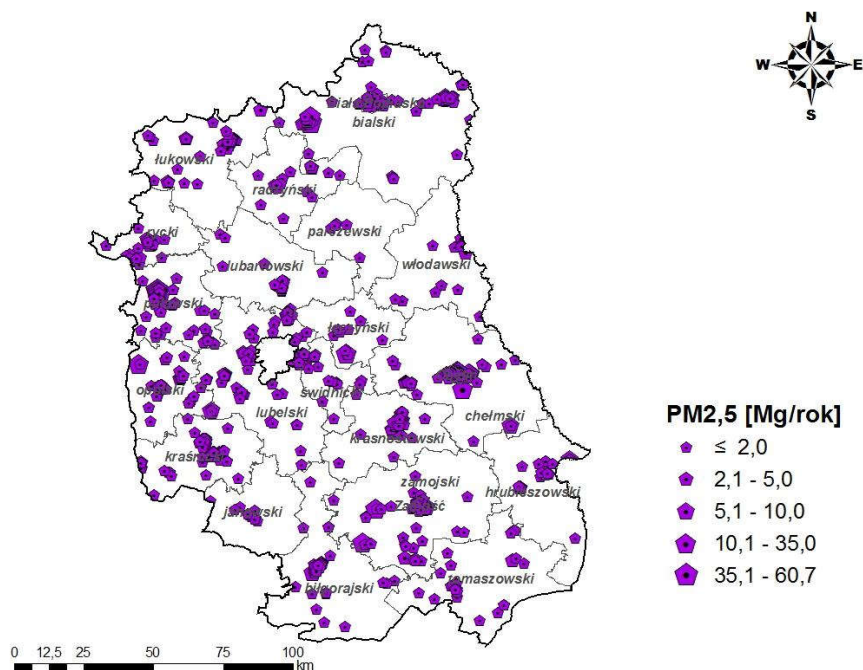
Tabela 41 Zakłady emitujące najwięcej pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Jednostka	Lokalizacja w Lublinie	Emisja PM2,5 [Mg/rok]
1	Grupa Azoty Zakłady Azotowe „Puławy” S.A.	Puławy, ul. Tysiąclecia Państwa Polskiego 13	253,2
2	Elektrociepłownia GIGA Sp. z o.o.	Świdnik, ul. Żwirki i Wigury 1	93,0
3	Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Międzyrzec Podlaski Sp. z o.o.	Międzyrzec Podlaski, ul. Kościuszki 105	50,6
4	Zakłady Tłuszczowe w Bodaczowie Sp. z o.o.	Bodaczów, Szczepieszyn	44,7
5	Cersanit IV Sp. z o.o.	Krasnystaw, ul. Leśna 6	36,3

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Jednostka	Lokalizacja w Lublinie	Emisja PM2,5 [Mg/rok]
6	Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.	Chełm, ul. Towarowa 9	35,4
7	CEMEX Polska Sp. z o.o – Zakład Cementownia Chełm	Chełm, ul. Fabryczna 6	34,5
8	Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Sp. z o.o. Wytwórnia Mas Bitumicznych	Strupin Mały	29,2
9	Sokpol-Koncentraty Sp. z o.o.	Zagłoba 25, Wilków	23,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy emisji punktowej wykorzystanej w modelowaniu jakości powietrza

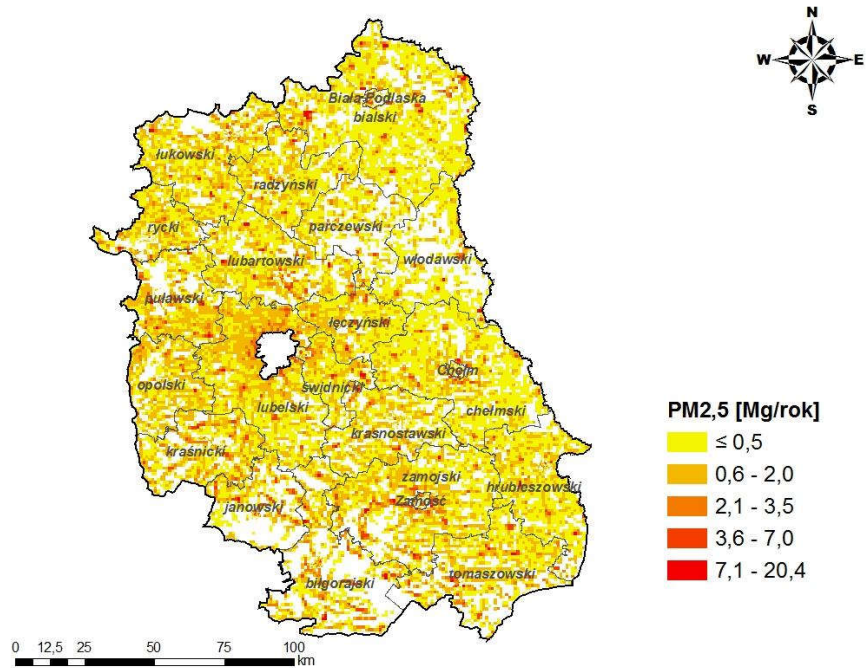

Rysunek 32 Emisja punktowa pyłu zawieszonego PM2,5 z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

3.2.4.2 Emisja powierzchniowa

Roczny ładunek pyłu zawieszonego PM2,5 z emisji powierzchniowej w strefie lubelskiej zinventaryzowano na poziomie ponad 16 tys. Mg co stanowi 81% całkowitej emisji z obszaru strefy.

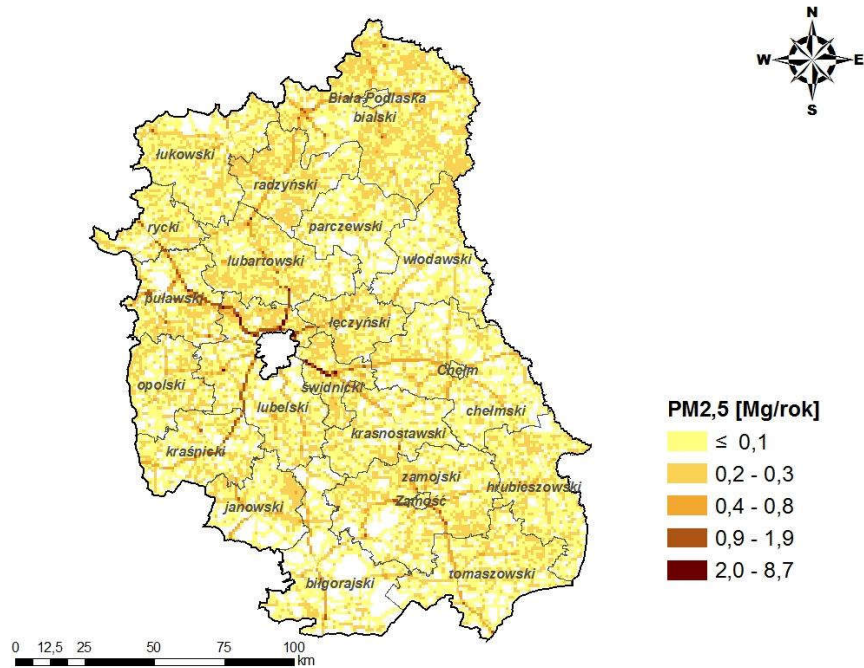

Rysunek 33 Emisja powierzchniowa pyłu zawieszonego PM2,5 z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.2.4.3 Emisja liniowa

Emisja liniowa pyłu zawieszonego PM_{2,5} z obszaru strefy lubelskiej wyniosła w 2015 r. 2,6 tys. Mg, co stanowi 13% emisji rocznej.

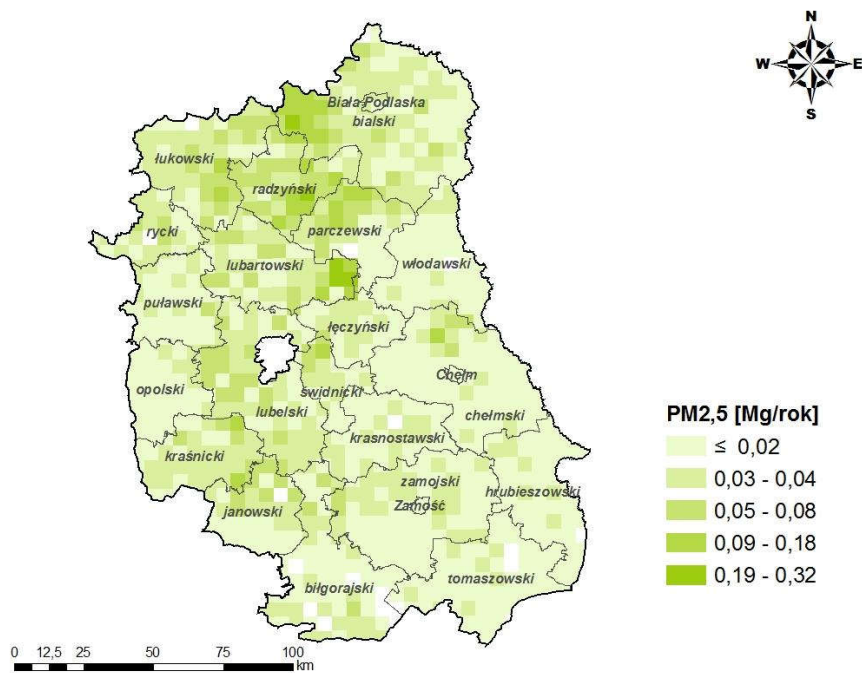

Rysunek 34 Emisja liniowa pyłu zawieszonego PM_{2,5} z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

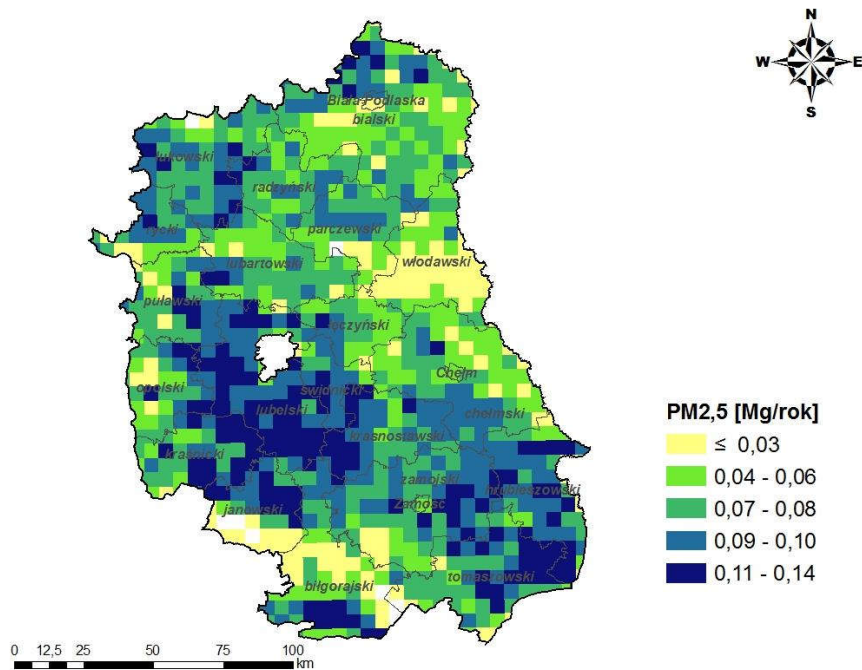
3.2.4.4 Emisja z rolnictwa

Emisja z rolnictwa pyłu zawieszonego PM_{2,5} z obszaru strefy lubelskiej wyniosła w 2015 r. 94 Mg, co stanowi 1% emisji rocznej.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 35 Emisja pyłu zawieszonego PM10 z hodowli z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

Rysunek 36 Emisja pyłu zawieszonego PM10 z upraw polowych z terenu strefy lubelskiej w 2015 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.3 Działania naprawcze możliwe do zastosowania, które nie zostały wytypowane do wdrożenia

Działania wytypowane do wdrożenia w ramach aktualizacji „Programu...” są rezultatem licznych analiz zmierzających do wskazania najlepszych skutecznych rozwiązań mających na celu obniżenie stężeń pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie. Rozpatrywane koncepcje pozwoliły na sformułowanie szeregu wniosków, z których część nie została przyjęta do realizacji, ponieważ analizy modelowe, ale również analizy społeczne i gospodarcze wykazały, iż niektóre przedsięwzięcia okazałyby się nieopłacalne lub trudne do zrealizowania. Poniżej przedstawiono przykłady tego typu działań:

1. Ograniczenie ogrzewania indywidualnego w czasie niekorzystnych sytuacji meteorologicznych – odrzucone ze względów społecznych i logistycznych;
2. Całkowity zakaz stosowania paliwa stałego w indywidualnych systemach ogrzewania – odrzucone ze względów społecznych;
3. Całkowity zakaz wjazdu samochodów ciężarowych o ładowności powyżej 3,5 t do centrów miast – niemożliwe ze względu na brak alternatywnych tras tranzytowych;
4. Wprowadzenie odpowiednich uregulowań prawnych związanych z zamieszkiwaniem na terenach miejskich ogródków działkowych. Zabudowania znajdujące się na terenach ogródków działkowych coraz częściej są zamieszkiwane przez cały rok i muszą być w jakiś sposób ogrzewane. Można przypuszczać, iż najczęściej są ogrzewane za pomocą niskiej jakości paliw stałych (w tym odpadów) w paleniskach o niskiej sprawności, a taki sposób ogrzewania jest podstawową przyczyną wysokiej emisji zanieczyszczeń – odrzucone ze względu na brak podstaw prawnych;
5. Podwyższenie podatków na paliwa stałe lub obniżenie taryf opłat za ogrzewanie gazem, olejem opałowym, energią elektryczną – niemożliwe do wykonania na szczeblu lokalnym.

3.4 Środki służące ochronie wrażliwych grup ludności, w tym dzieci

Podstawowym środkiem służącym ochronie wrażliwych grup ludności jest dotrzymanie standardów jakości powietrza określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. z 2012 r., poz. 1031). Zatem, jeśli standardy te nie są dotrzymane, należy podjąć wszelkie możliwe działania, aby poprawić jakość powietrza w strefie.

Środkami służącymi ochronie wrażliwych grup ludności są:

- przyjęcie i realizacja Programu ochrony powietrza;
- tworzenie miejsc odpoczynku i zabaw wraz z zielenią miejską na obszarach miast w strefie, gdzie nie występują przekroczenia stężeń zanieczyszczeń;
- tworzenie sieci monitoringu powietrza w mieście wraz z systemem ostrzegawczym dla ludności;
- tworzenie obszarów poprawiających lokalny klimat – parki, zieleńce ze zbiornikami wodnymi;
- wzmożenie kontroli stanu technicznego pojazdów;
- tworzenie pasów zieleni wzdłuż ruchliwych ciągów komunikacyjnych oraz dbanie o ich stan jakościowy;
- system działań krótkoterminowych;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- edukacja ekologiczna ludności.

Wśród środków służących ochronie wrażliwych grup ludności można wyróżnić te, które mają działanie długofalowe i ukierunkowane są na trwałą poprawę jakości powietrza oraz te, które stosowane są w określonych warunkach i objęte są systemem działań krótkoterminowych.

Biorąc pod uwagę długofalowe działania służące ochronie wrażliwych grup ludności bardzo ważne jest, aby mieszkańcy strefy (szczególnie ci najmłodsi i najstarsi) mieli dostęp do publicznych miejsc odpoczynku i rekreacji, takich, które mogą zapewnić komfort przebywania, to znaczy zlokalizowanych poza strefami z nadmiernymi stężeniami zanieczyszczeń w powietrzu czy z nadmiernym hałasem, odpowiednio urządzonych (zieleni, zbiorniki wodne, możliwość rekreacji) i łatwo dostępnych komunikacją miejską/gminną. W większości miejscowości istnieją takie strefy zieleni (parki, lasy), jednak często wymagają one rewitalizacji i poprawy dostępności.

Niezwykle istotnym zagadnieniem w ochronie wrażliwych grup ludności jest również odpowiednia edukacja ekologiczna, szczególnie skierowana do osób starszych. Edukacja taka jest często zapewniana najmłodszym w przedszkolach i szkołach, natomiast nie dociera do osób starszych, mających trudności z poruszaniem się czy korzystaniem z nowoczesnych form komunikacji. Edukacja taka powinna się skupić nie tylko na tym jakie zachowania są ekologiczne, a jakie nie, ale również jak, gdzie i kiedy należy odpoczywać, jakie formy aktywności fizycznej oferują władze lokalne dzieciom i osobom starszym, jak należy reagować na ostrzeżenia o nadmiernych stężeniach itp.

Jednym z najważniejszych narzędzi służących ochronie wrażliwych grup ludności jest system działań krótkoterminowych, który istnieje w strefach, w których występują naruszenia standardów jakości powietrza oraz dla których opracowane są Programy ochrony powietrza.

System działań krótkoterminowych służy powiadamianiu poszczególnych grup ludzi o występującym zagrożeniu ze strony nadmiernych stężeń zanieczyszczeń w powietrzu oraz ochronie przed skutkami wysokich stężeń. System działań krótkoterminowych uruchamiany jest w przypadku co najmniej zaistnienia ryzyka osiągnięcia lub przekroczenia poziomów dopuszczalnych lub docelowych – wówczas działania mają wyłącznie charakter informacyjny, natomiast w przypadku zaistnienia osiągnięcia lub przekroczenia poziomów informowania lub alarmowych substancji podejmowane są określone działania.

System taki wymaga:

- funkcjonowania punktów monitoringu powietrza;
- funkcjonowania systemu prognoz dla zanieczyszczeń w powietrzu wraz z systemem ostrzegawczym dla ludności;
- funkcjonowania systemu informowanie i przestrzeganie ludności;
- współpracy władz lokalnych, służb mundurowych, służb ochrony środowiska, mediów publicznych.

Wdrożenie takiego systemu jest czasochłonne i kosztowne, ale nieuniknione na obszarach, gdzie przekraczane są progi alarmowe stężeń zanieczyszczeń.

3.5 Analiza kosztów zewnętrznych złej jakości powietrza

Zanieczyszczenia powietrza powodują znaczne, negatywne skutki w zdrowiu człowieka, a także mają ujemny wpływ na aktywność środowiska przyrodniczego. Przyczyniają się również do strat w ekonomii. Jak wykazały badania prowadzone w ramach Programu CAFE (Czyste Powietrze dla Europy), jakość powietrza ma istotny wpływ na zdrowie mieszkańców. W sposób wymierny możliwe jest oszacowanie tego wpływu w postaci tak zwanych kosztów zewnętrznych, które obejmują m.in. koszty leczenia chorób powodowanych zanieczyszczeniem powietrza, czas niezdolności do pracy itp. Zarówno

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

w przypadku gazów cieplarnianych, jak i innych zanieczyszczeń powietrza (w tym mających działanie kancerogenne), ich emisja pochodzi w przeważającym stopniu z gospodarki energetycznej, duży udział ma również transport, w tym miejski. Pojęcie kosztów zewnętrznych ważne jest dla dobra społeczeństwa i dla gospodarki.

Skutki zanieczyszczeń powietrza, a co za tym idzie koszty złej jakości powietrza, występują w następujących obszarach:

1. Zdrowie człowieka – oddychanie zanieczyszczonym powietrzem powoduje liczne negatywne konsekwencje dla zdrowia człowieka. Szkodliwe cząstki stałe zawieszone w powietrzu, dostając się do organizmu, a następnie gromadząc w nim, powodują uszkodzenia wielu organów i układów ludzkiego ciała:
 - układ oddechowy: zmiany w płucach, ograniczenie ich czynności, powstawanie stresu oksydacyjnego,
 - zmiana składu krwi: najmniejsze ze szkodliwych substancji łatwo przenikają przez naczynia włosowate przyczyniając się m.in. do zwiększonej krzepliwości i obniżonej saturacji tlenem, wpływają na mózg i zwiększają ryzyko incydentów naczyniowo-mózgowych,
 - układ sercowo-naczyniowy: serce podlega zwiększonej podatności na dysrytmię, stres oksydacyjny i zaburzenia polaryzacji, prowadzące do niewydolności serca, miażdżycy tętnic, zwężenia naczyń krwionośnych oraz nadciśnienia tętniczego.

Do chorób powodowanych przez zanieczyszczenia powietrza należą:

- przewlekła obturacyjna choroba płuc (POChP),
 - astma oskrzelowa,
 - rozedma płuc i oskrzeli,
 - przewlekłe zapalenia oskrzeli,
 - alergie,
 - niewydolność płuc,
 - nowotwory płuc.
2. Klimat – powstawanie kwaśnych deszczy, dziury ozonowej, wzmożonego efektu cieplarnianego, co z kolei negatywnie wpływa na człowieka, florę oraz faunę.
 3. Rolnictwo – zakwaszenie gleby, utrata plonów – zmniejszenie plonów w rolnictwie jest powodowane zakwaszeniem gleby, ponadto zanieczyszczone powietrze atmosferyczne bezpośrednio działa niszczyliście na rośliny uprawne. Globalne zmiany klimatyczne w powiązaniu z destrukcyjnym wpływem zanieczyszczeń w atmosferze oddziałują negatywnie także na inne ekosystemy – lądowe i wodne, a przez to wpływają na proces wymiany gazów pomiędzy atmosferą a biosferą i hydrosferą, czyli na proces asymilacji CO₂.
 4. Lasy – uszkodzenie drzew, zmniejszenie produktywności lasów.
 5. Gospodarka – drastyczny wzrost kosztów leczenia, koszty związane z dbałością o jakość powietrza, odbudową zniszczonych budynków, koszty obejmują stratę surowców.

Wyróżnia się cztery grupy strat będących udziałem zanieczyszczeń powietrza:

- wydatki ponoszone na rzecz ochrony powietrza atmosferycznego,
- straty odnoszone na skutek obniżenia stanu zdrowia obywateli,
- wydatki ponoszone z racji straty surowców, które jako część lotna wydzielone zostają do atmosfery,
- wydatki związane ze zjawiskami korozji narzędzi, materiałów i wyrobów gotowych oraz wydatki przeznaczone na renowację zniszczonych budynków, budowli i zabytków kultury.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Dokładna ocena strat ekonomicznych jakie ponosi społeczeństwo i gospodarka nie jest możliwa, ze względu na trudność zarówno w identyfikacji szkód, jak i ich zasięgu. Jest sprawą bezdyskusyjną, że zanieczyszczenie środowiska odbija się niekorzystnie na zdrowiu społeczeństwa, jednak dokładne określenie rozmiarów wpływu zanieczyszczeń i skażeń środowiska na stan zdrowia określonych populacji jest bardzo trudne. Nie można zmierzyć, w jakim stopniu zanieczyszczone środowisko przyrodnicze jest bezpośrednią przyczyną chorób cywilizacyjnych, a jak dalece decydują o tym warunki życiowe. Nie wszystkie schorzenia środowiskowe są już w pełni opisane teoretycznie i terminologicznie. Na ogół rozwijają się w ciągu miesięcy lub nawet lat. W ich patogenezie występuje uszkodzenie układu odpornościowego, w tym wywołanie stanów nadwrażliwości na bodźce środowiskowe, uszkodzenia genetyczne często przy udziale nowotworów oraz uszkodzenia układu oddechowego i krążenia. Wpływu na stan zdrowia tak wielu czynników jednocześnie nie można rozdzielić, a następnie oddzielnie zmierzyć. Można jedynie porównawczo wykazać, że zanieczyszczenie środowiska w rejonach katastrof ekologicznych prowadzi do wzrostu zachorowalności na określone choroby. Przepuszczalnie w tych regionach dochodzi do takiego wzrostu zachorowalności na niektóre choroby przewlekłe oraz wzrostu zatruc i urazów, jak to szacunkowo przedstawiono poniżej.

Choroby przewlekłe, zatrucia i urazy – szacunkowa wielokrotność wzrostu:

- nowotworowe 2,5 – 5,0,
- układu oddechowego 2,0 – 4,0,
- układu krążenia 2,0 – 4,0,
- infekcyjne 1,5 – 2,0,
- układu nerwowego 2,0 – 3,0,
- zatrucia i urazy 1,5 – 3,0.

Współcześnie 20% ludności świata jest bezpośrednio narażonych na zanieczyszczenia przemysłowe i inne skutki technologii, które degradują środowisko. Jednak aż 80% ludzi cierpi z powodu zanieczyszczeń środowiska – odpadów przemysłowych, śmieci, zanieczyszczeń wody, gleby, powietrza, nie czerpiąc korzyści z uprzemysłowienia.

Ze względu na główne źródło emisji zanieczyszczeń do powietrza – komunalno-bytowe, w Polsce największe problemy i koszty powodują pyły zawieszone PM10 i PM2,5 pochodzące ze spalania paliw stałych, a więc niosące ze sobą wiele groźnych dla zdrowia substancji zanieczyszczających (WWA, w tym benzo(a)piren, metale ciężkie), natomiast w innych państwach europejskich większym problemem są zanieczyszczenia głównie komunikacyjne – dwutlenek azotu, dwutlenek węgla oraz pył unoszony.

Szacuje się, że w Polsce z powodu zanieczyszczeń powietrza co roku:

- umiera przedwcześnie ok. 45 tys. osób (przyczyna co 10 zgonu w Polsce),
- społeczeństwo traci ok. 520 tys. potencjalnych lat życia,
- straty w gospodarce – 14 mln dni pracy.

Zewnętrzne koszty zdrowotne zanieczyszczeń powietrza w Polsce wynoszą ok. 40-120 mld euro rocznie³⁰.

Zanieczyszczenia można podzielić na lokalne i regionalne³¹, każde z nich generują inne koszty zewnętrzne.

Lokalne zanieczyszczenia oddziałują negatywnie na najbliższe otoczenie źródła emisji. W przypadku transportu najgorzej przedstawia się sytuacja w tym zakresie w dużych aglomeracjach miejskich i na głównych szlakach komunikacyjnych. Regionalna skala

³⁰ Komisja Europejska, Holland M., 2014 : Cost-benefit Analysis of Final Policy Scenarios for the EU Clean Air Package

³¹ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Tm5BiITr6BYJ:manhaz.cyf.gov.pl/zpr/ETAP_2/VII_KO_SZTY%2520ZEWNETRZNE_PRACACIOP_final_1.htm+zanieczyszczenie+powietrza+koszty+leczenia&cd=9&hl=pl&ct=clnk

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

zanieczyszczeń jest znacznie szersza z uwagi na dystans, jaki mogą one przebyć zanim zaobserwuje się negatywny efekt przez nie wywołany.

Szacowana wysokość kosztów zanieczyszczeń lokalnych i regionalnych zależy w dużej mierze od metody przyjętej do wyceny. Przedział, w którym zamyka się oszacowany koszt np. w Niemczech, można określić jako 0,25-0,65% PKB.

Na uwagę również zasługuje fakt, iż w tym przedziale znajduje się **oficjalnie przyjęta przez Komisję UE wycena kosztów zewnętrznych zanieczyszczeń lokalnych (0,4% PKB) podana w Zielonej Księdze Komisji Towards Fair and Efficient Pricing of Road Transport.**

Transport i jego koszty zewnętrzne

Koszty emisji zanieczyszczeń do powietrza z transportu są kosztami zewnętrznymi – nie są uwzględnione w podatkach drogowych czy cenach paliwa, nie są płacone przez ich faktycznych sprawców czyli użytkowników dróg i właścicieli samochodów. Najbardziej dotyczą one ludzi biednych, którym niskie dochody nie pozwalają na zabezpieczenie się przed skutkami zanieczyszczeń transportowych. Ludzie ci nie mają możliwości wyboru mieszkania w otoczeniu bardziej przyjaznym dla ich zdrowia i życia. Jeśli chodzi o paliwa, to społeczeństwo bezpośrednio nie odczuwa negatywnych konsekwencji ich użycia i nie jest w pełni świadome kosztów, jakie ono za sobą pociąga. W przeciwieństwie do na przykład takich używek jak papierosy, nie prowadzi się kampanii informacyjnej mówiącej, iż użycie paliwa wywołuje choroby nowotworowe, powoduje ataki astmy i choroby serca. Tankując paliwo na stacji nie widzimy etykietek podobnych do tych z opakowań papierosów, które ostrzegają nas o negatywnych skutkach.

W Polsce koszty zewnętrzne transportu kształtują się następująco:

Tabela 42 Koszty zewnętrzne eksploatacji dróg w Polsce

Koszt zewnętrzny transportu w Polsce [PLN/ 1 000 tkm]			
	Drogowy	Kolejowy	Wodny
Zanieczyszczenia powietrza	33,22	8,16	9,77
Ochrona klimatu	7,62	4,04	3,66
Razem	39,84	12,20	13,43

Źródło: Prezentacja – „Koszty zewnętrzne, a realizacja inwestycji infrastruktury drogowej” T. Żylicz, Uniwersytet Warszawski

Choroby cywilizacyjne i ich koszt

Unia Europejska coraz większy nacisk kładzie na skutki, jakie zanieczyszczenie środowiska niesie ze sobą dla zdrowia ludzi. Wynikiem zmian w sposobie patrzenia na ochronę środowiska, nie tylko pod względem zmniejszenia zanieczyszczeń wód, gleby i powietrza, był Plan Działania na rzecz Środowiska i Zdrowia na lata 2004-2010 (Bruksela, 2004 r.). W przeprowadzanych badaniach udowodniono, że zanieczyszczenie środowiska (wody, powietrza, gleby) ma negatywny wpływ na zdrowie ludzkie. Oszacowano, że ponad 15% liczby zachorowań i przypadków śmiertelnych wśród dzieci jest spowodowana czynnikami środowiskowymi.

Poza podstawowym obowiązkiem rządów wszystkich krajów, zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, by ci żyli w warunkach niezagrażających ich zdrowiu i życiu, jest również dbanie o interesy ekonomiczne kraju. Te ostatnie mogą znacznie ucierpieć, gdy mowa jest o zanieczyszczeniach środowiska, gdyż negatywny ich wpływ na nasze zdrowie

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

powoduje choroby, a te tworzą koszty związane z opieką medyczną, lekami, zwolnieniami chorobowymi pracowników. Spada produktywność, a wzrasta niezdolność do pracy oraz wcześniejsze przejścia na rentę.

Mimo przedsięwzięcia prób zapobiegania emisji szkodliwych substancji do środowiska częstotliwość występowania chorób wywołanych przez czynniki środowiskowe stale rośnie.

Konieczna jest więc nieustanna kontynuacja badań związanych z wzajemnym oddziaływaniem pomiędzy różnymi substancjami dostarczanymi do środowiska a ich wpływem na zdrowie ludzi.

Astma oskrzelowa³² jest obecnie najczęstszą chorobą przewlekłą u dzieci i młodzieży i bardzo częstą chorobą u dorosłych. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) szacuje, że cierpi na nią 100-150 milionów osób. Koszty związane z astmą przewyższają na całym świecie łączne koszty gruźlicy oraz zakażenia HIV/AIDS. Astma jest czwartą z kolei przyczyną nieobecności w pracy. Powoduje więcej nieobecności dzieci i młodzieży w szkole niż jakakolwiek inna chroniczna choroba. Dwóch na trzech chorych na astmę odczuwa objawy choroby przynajmniej 2-3 razy w tygodniu. Dwóch na pięciu odczuwa je codziennie.

Astma jest bardzo częstą przyczyną leczenia szpitalnego w wieku dziecięcym. Niepokojący jest szybki wzrost zachorowań na astmę, prowadzi on do podwajania się liczby chorych co 10-15 lat. W ostatnich latach zakończono 2 duże badania epidemiologiczne dotyczące astmy. Pierwsze z nich nazwane ISAAC (International Study of Asthma and Allergies in Childhood) – międzynarodowe badania nad występowaniem astmy i alergii u dzieci, prowadzone było w kilkudziesięciu krajach u dzieci do 14 roku życia. Badania były prowadzone w 155 ośrodkach w 56 krajach świata. Stwierdzono, że pomiędzy badanymi krajami istnieją nawet 15-krotne różnice w częstości występowania astmy. Najczęściej astma występuje u dzieci w: Australii, Nowej Zelandii, Irlandii, Wielkiej Brytanii – sięgając nawet 29,1 do 32,2%. W grupie dzieci młodszych najczęściej objawy astmy występują w Australii, Brazylii, Nowej Zelandii, Kostaryce i Panamie, sięgając nawet 32,1%.

W badaniach epidemiologicznych prowadzonych w Klinice Pneumonologii i Alergologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi astmę wykryto u 24,2% dzieci mieszkających w centrum miasta Łodzi i u 7,1% dzieci mieszkających na wsi. W grupie osób dorosłych objawy astmy miało około 14% mieszkańców centrum miasta i zaledwie 3,5% mieszkańców wsi. W regionach wiejskich w Polsce częstość astmy jest zatem blisko 4-krotnie mniejsza niż w zanieczyszczonym centrum dużego miasta. Podobnie wysoką częstość zachorowań na astmę obserwowano także w Gdańsku, Warszawie i Krakowie.

Analizując czynniki, które mogą być odpowiedzialne za ten gwałtowny rozwój astmy, bierze się pod uwagę: zanieczyszczenie powietrza spalinami silników samochodowych (zwłaszcza silniki Diesla), narażenie na dym tytoniowy, pochodzenie społeczne, miesiąc urodzenia, stopień narażenia na alergeny, wielkość rodziny, sposób odżywiania, szczepienia zapobiegające chorobom zakaźnym. **Niewątpliwie astma występuje częściej w krajach wysoko rozwiniętych, o wysokiej stopie życiowej.**

Roczne całkowite koszty leczenia astmy oskrzelowej w Unii Europejskiej i krajach stowarzyszonych oszacowano na ponad 20 miliardów euro, czyli około 80 miliardów złotych, z czego 6,5 miliardów euro to koszty bezpośrednie (2,1 miliardy euro – hospitalizacje; 2,7 – leczenie ambulatoryjne; 1,7 – immuno- i farmakoterapia), a aż 13,9 miliardów to koszty pośrednie związane z absencją chorobową w pracy i w szkole, inwalidztwem i zgonami z powodu astmy.

³²<http://www.lekarka.pl/astma-plaga-cywilizacji/zdrowie/>

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Koszty zewnętrzne wytwarzania energii elektrycznej w Polsce

Koszty zewnętrzne w elektroenergetyce³³ obejmują określenie szkód zdrowotnych, środowiskowych i materialnych, które nie są rekompensowane przez producentów energii elektrycznej. Unia Europejska podkreśla, że o ile koszty własne produkcji energii elektrycznej są uwzględnione w jej cenach rynkowych, to koszty zewnętrzne powinny być uwzględniane przez decydentów ustalających zasady polityki energetycznej, jeśli celem jest optymalne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz zapewnienie największych korzyści dla społeczeństwa.

Program zwany jako ExternE – (*Externalcosts of Energy*) prowadzony przez Komisję Europejską (w których uczestniczyli polscy specjaliści) pozwolił na ocenę liczbową kosztów zewnętrznych wytwarzania energii.

Koszty zdrowotne i efektu cieplarnianego wyraźnie dominują nad innymi efektami, dając wkład około 98%. Koszty efektu cieplarnianego, z którymi związany jest największy stopień niepewności, pozostają nadal przedmiotem żywej dyskusji.

Porównanie różnych skutków zdrowotnych zanieczyszczeń atmosfery i ich ocen finansowych wykazało, że największy wpływ na łączne koszty zdrowotne ma wzrost umieralności wskutek narażenia chronicznego.

Koszty zewnętrzne w warunkach polskich są wyższe niż w krajach Europy Zachodniej, ponieważ emisje na jednostkę energii produkowanej w Polsce są większe niż np. we Francji czy w Niemczech. Jednocześnie należy zdawać sobie sprawę, jakie korzyści dla człowieka niesie ze sobą energia elektryczna – szacuje się, że udział energii elektrycznej w przedłużeniu życia człowieka wynosi około 10%.

Tylko uwzględniając oba efekty – korzyści zdrowotnych płynących ze zużycia energii elektrycznej i strat zdrowotnych związanych z jej wytwarzaniem – można dojść do rozsądnej oceny globalnego wpływu elektroenergetyki na zdrowie człowieka.

Dodatkowym elementem, o którym trzeba pamiętać oceniając korzyści płynące z użycia energii elektrycznej jest fakt, że w Polsce około 12 mln ton węgla spala się w piecach domowych w celach grzewczych i gospodarczych, bez jakichkolwiek filtrów i urządzeń redukujących emisje zanieczyszczeń. Wskaźniki emisji ciężkich metali są od 10 do 15 razy większe dla indywidualnych palenisk domowych niż dla elektrowni i elektrociepłowni. Emisje SO₂ i pyłów są również większe ze względu na brak filtrów i bardziej groźne ze względu na małą wysokość emisji. Powoduje to wielkie zagrożenie dla zdrowia człowieka i zanieczyszczenie środowiska.

Szacunkowe zewnętrzne koszty zdrowotne wytwarzania energii elektrycznej są następujące:

Tabela 43 Szacunkowe wartości jednostkowych zewnętrznych kosztów zdrowotnych

Kategorie kosztów	Wartość [EUR]
Wartość statystycznego życia człowieka	1 mln
Skrócenie życia o jeden rok przeliczone według stopy dyskonta 3% (narażenie chroniczne długookresowe)	50 000
Skrócenie życia o jeden rok przeliczone według stopy dyskonta 3% (narażenie krótkookresowe)	75 000
Dni o ograniczonej aktywności	46 euro na dzień
Koszt zwolnienia chorobowego	308 euro na miesiąc
Pobyt w szpitalu na oddziale układu oddechowego	40 euro na dzień
Pobyt w szpitalu na chorób układu krążenia	105 euro na dzień
Użycie substancji po ataku astmy	16-33 euro/przypadek

³³ A. Strupczewski i U. Radović, Koszty zewnętrzne wytwarzania energii elektrycznej w Polsce, Biuletyn Miesięczny PSE, styczeń 2006, s. 14-29, Cykl: Energetyka atomowa

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Kategorie kosztów	Wartość [EUR]
Kaszel dziecięcy	38,5 euro na dzień

Źródło: A. Strupczewski, U. Radović, Koszty zewnętrzne wytwarzania energii elektrycznej, *Biuletyn Miesięczny PSE*, 2006 r., str. 14-29

Poniżej przedstawiono oszacowane koszty zewnętrzne wyliczone dla poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń oraz danych emisyjnych charakteryzujących krajowy sektor energetyczny, czyli elektrownie i elektrociepłownie zawodowe (dane za 2010 rok)³⁴, czyli elektrownie spalające węgiel brunatny i kamienny oraz elektrociepłownie, w tym gazowe. Zaprezentowane wyniki kalkulacji kosztów zewnętrznych nie obejmują kosztów generowanych przez elektrownie przemysłowe i pozostałe zakłady wytwarzające elektryczność i ciepło na rynek lokalny.

Tabela 44 Koszty zewnętrzne powodowane przez sektor energetyczny w Polsce w roku 2011, mln Euro

	pył	NO _x	SO ₂	CO ₂	Razem
Jedn. Koszt zewnętrzny [tys. Euro/Mg]	11,3	5,7	7,1	0,019	
Emisja [tys. Mg]	21,6	238,8	378,3	148 573	
Całkowity koszt zewnętrzny [mln Euro]	244	1 361	2 686	2 823	7 114
Z tego koszty zdrowotne [mln Euro]	241	1 002	2 406	Brak danych	3 648

Źródło: Koszty zewnętrzne produkcji energii elektrycznej z projektowanych elektrowni dla kompleksów złożowych węgla brunatnego Legnica i Gubin oraz sektora energetycznego w Polsce, dr hab. inż. Mariusz Kudelko, prof. nadzw. AGH, Kraków 2012 r.

Koszty zewnętrzne powodowane przez sektor energetyczny dotyczą elektrowni i elektrociepłowni zawodowych

Ocena zdrowia mieszkańców województwa lubelskiego w wyniku ekspozycji na pył zawieszony³⁵

Jednym z najlepiej udokumentowanych i zbadanych efektów oddziaływania zanieczyszczenia powietrza na zdrowie ludzkie, jest wzrost ryzyka śmiertelności związany z długoterminową ekspozycją na ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń, w tym przede wszystkim na pył zawieszony (PM). Twierdzenie to poparte jest wynikami licznych badań kohortowych³⁶, które wskazują, że zanieczyszczenia pyłowe w istocie przyczyniają się do skrócenia średniej przewidywanej długości życia w populacjach narażonych na ich oddziaływanie.

³⁴ Rocznik ARE, Statystyka elektroenergetyki polskiej, 2011 r.

³⁵ Opracowanie: dr inż. Magdalena Reizer, mgr inż. Katarzyna Maciejewska, Politechnika Warszawska, Wydział Instalacji Budowlanych, Hydrotechniki i Inżynierii Środowiska

³⁶ Dockery D.W., Pope C.A.III, Xu X., Spengler J.D., i inni (1993). An association between air pollution and mortality in six U.S. cities. *The New England Journal of Medicine*, 329 (24), 1753–1759

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Metodyka

Śmiertelność w populacji jest wynikiem oddziaływania szeregu różnych czynników, wśród których zanieczyszczenie powietrza stanowi jedną z istotnych przyczyn³⁷. Możliwość oszacowania wielkości tego wpływu daje metodyka „frakcji przypisanej” (ang. *attributable fraction*, AF), wykorzystywana m.in. w Wielkiej Brytanii³⁸. Współczynnik AF jest wyznaczany jako frakcja wszystkich zgonów w rozpatrywanym obszarze, których przyczynę przypisać można długotrwałej ekspozycji na zanieczyszczenia powietrza. Do jego obliczenia potrzebna jest znajomość ryzyka względnego (ang. *relative risk*, RR), związanego z narażeniem na konkretną substancję zanieczyszczającą, w tym wypadku pył zawieszony. RR to iloraz ryzyka wystąpienia danego efektu (np. zgonu) w grupie narażonej na badany czynnik, do ryzyka wystąpienia tego samego efektu w grupie kontrolnej – nienarażonej. Wartości RR dla poszczególnych zanieczyszczeń szacowane są na podstawie licznych badań naukowych, których celem jest ilościowe określenie związku pomiędzy zanieczyszczeniem powietrza a zapadalnością/umieralnością na poszczególne grupy chorób, bądź też ze śmiertelnością ogółem. Określanie RR zajmuje się między innymi Światowa Organizacja Zdrowia (WHO).

Wskaźnik AF dany jest wzorem:

$$AF = \frac{(RR - 1)}{RR}$$

Wartości RR podawane są przeważnie dla ryzyka związanego ze wzrostem stężeń zanieczyszczenia o $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$, np. RR dla $\text{PM}_{2,5}$ ³⁹ wynosi 1,062 na $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$, co oznacza, że wzrost stężeń średniorocznych $\text{PM}_{2,5}$ o $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ zwiększa ryzyko śmiertelności w populacji narażonej o 6,2%. W sytuacji, gdy RR ma zostać przeskalowane dla innego stężenia, stosuje się transformację wykładniczą⁴⁰:

$$RR_x = (RR)^{\frac{x}{10}}$$

gdzie x jest rozpatrywanym stężeniem, zaś RR to ryzyko wyznaczone dla stężenia $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Należy zwrócić uwagę, że bardzo istotną kwestią jest tutaj określenie, jakie stężenie będzie użyte do dalszych obliczeń. Wykorzystuje się zazwyczaj stężenie średnioroczne, lecz może być ono przyjęte na kilka sposobów. Przede wszystkim, zastosować można średnioroczną wartość uzyskaną z pomiarów prowadzonych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Będzie to jednak wartość punktowa, o ograniczonej reprezentatywności przestrzennej. Istnieje także możliwość wykorzystania wyników modelowania – można wtedy uśrednić stężenia z obszaru całego miasta. Ponadto, dysponując przestrzennym rozkładem gęstości zaludnienia, można wprowadzić stężenie średnie, ważone gęstością zaludnienia na całym rozpatrywanym terenie. W zależności od przyjętego wariantu, oszacowana liczba zgonów związanych z narażeniem na zanieczyszczenia pyłowe będzie różna. W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną dla porównania wyniki obliczeń przeprowadzonych z wykorzystaniem danych o stężeniach pozyskanych ze stacji pomiarowych, jak również wyników modelowania, uśrednionych dla obszaru całego miasta.

³⁷ Lim S.S., Vos T., Flaxman A.D., Danaei G., i inni (2012). A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990 —2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*, 380, 2224–2260

³⁸ COMEAP (2012). Statement on Estimating the mortality burden of particulate air pollution in the United Kingdom. Committee on the Medical Effects of Air Pollutants report, London

³⁹ WHO (2013). Review of Evidence on Health Aspects of Air Pollution - REVIHAAP Project Technical Report. World Health Organization, Regional Office for Europe, European Centre for Environment and Health, Bonn

⁴⁰ Jest to związane z faktem, iż model ryzyka względnego oparty jest o rozkład Poissona.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Należy podkreślić, iż w świetle dotychczasowych badań, za zdecydowaną większość negatywnych efektów zdrowotnych (w tym zgonów) odpowiada frakcja PM_{2,5}. Część badań wskazuje także na możliwość szkodliwego działania ziaren pyłu o większych rozmiarach, niemniej jednak doniesienia te wciąż nie są dostatecznie potwierdzone, a zatem nie została wyznaczona wartość RR dla PM_{2,5-10} ani dla PM₁₀. W związku z tym, analiza może zostać przeprowadzona jedynie dla frakcji PM_{2,5}.

Liczbę zgonów w populacji, którą przypisać można negatywnemu oddziaływaniu zanieczyszczeń powietrza (ang. *attributable deaths*, AD), oblicza się jako iloczyn wskaźnika AF oraz całkowitej rocznej liczby zgonów w tej populacji (Tabela 46). Należy jednak pamiętać, że zanieczyszczenie powietrza rzadko kiedy jest bezpośrednią przyczyną zgonu – najczęściej stanowi dodatkowy czynnik, który przyspiesza rozwój chorób (przede wszystkim układu krążenia i układu oddechowego), co w efekcie prowadzi do skrócenia życia i szybszego zgonu osoby chorej. Zatem, zanieczyszczenie powietrza należy raczej rozumieć jako czynnik, który w pewnym stopniu przyspiesza znaczną liczbę zgonów, aniżeli czynnik bezpośrednio powodujący śmierć pewnego niewielkiego grona osób. Wskaźnik AD powinien zatem być interpretowany ostrożnie.

W związku z powyższym, wprowadza się dodatkowo pojęcie lat życia utraconych przez populację (ang. *years of life lost*, YLL) (Tabela 47). Wielkość ta jest o tyle użyteczna, że uwzględnia nie tylko liczbę zgonów określoną poprzez AD, lecz także wiek jednostek w chwili śmierci. W celu wyznaczenia YLL potrzebna jest znajomość struktury wiekowej populacji. W każdym przedziale wiekowym oblicza się odrębną wartość AD_{*i*}, którą następnie przemnaża się przez szacowaną pozostałą długość życia w grupie wiekowej *i*. W przypadku braku znajomości tak szczegółowych danych, YLL obliczyć można w sposób uproszczony, mnożąc całkowite AD populacji przez 12 lat, która to liczba stanowi szacowaną utratę długości życia dla całej populacji, uśrednioną spomiędzy poszczególnych grup wiekowych⁴¹.

Jak wspomniano wyżej, do wyznaczenia AD, a następnie YLL potrzebna jest znajomość całkowitej liczby zgonów. Dane takie pozyskane zostały z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. W związku z tym, że w chwili obecnej nie są dostępne dane za rok 2015, do obliczeń wykorzystano dane dla 2014 roku (Tabela 45). Dostępne są informacje na temat liczby zgonów na skutek wszystkich przyczyn (z wyłączeniem wypadków, itp.), a także z wyróżnieniem poszczególnych grup schorzeń, będących stwierdzoną przyczyną zgonu. Z uwagi na fakt, że pył zawieszony w największym stopniu przyczynia się do rozwoju chorób układu krążenia oraz układu oddechowego⁴², te dwie grupy schorzeń zostaną dodatkowo wyodrębnione w analizie. W bazie danych dostępne są dane dla aglomeracji lubelskiej oraz największych miast powiatowych województwa lubelskiego (Białej Podlaskiej, Chełma i Zamościa), dla pozostałych miejscowości dane dostępne są jedynie dla całych powiatów.

Pogorszenie stanu zdrowia ludności wiąże się także ze zwiększoną absencją w pracy wśród członków rozpatrywanej populacji. W opracowaniu oszacowano sumaryczną liczbę dni traconych rocznie przez osoby zamieszkujące poszczególne miasta/powiaty, obliczając ją w oparciu o założenie, iż w badanym regionie zależność absencji w pracy od narażenia na podwyższone stężenia PM jest porównywalna do tej, którą oszacowano dla całej Unii Europejskiej. Dane dla UE zostały zaczerpnięte z analiz prowadzonych przez IIASA (International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg, Austria)⁴³.

Oszacowanie wielkości kosztów związanych z umieralnością na skutek narażenia na pył zawieszony jest niezwykle trudne, gdyż odnosi się nie tylko do wyznaczenia rzeczywistych kosztów (np. leczenia, hospitalizacji, ubezpieczenia zdrowotnego, itp.) ponoszonych przez Państwo oraz lokalne samorządy, lecz także "wyceny" wartości życia

⁴¹ PHE (2014). Estimating Local Mortality Burdens associated with Particulate Air Pollution. Public Health England report, London

⁴² WHO (2013). Review of Evidence on Health Aspects of Air Pollution - REVIHAAP Project Technical Report. World Health Organization, Regional Office for Europe, European Centre for Environment and Health, Bonn

⁴³ Holland M. (2014). Cost-benefit Analysis of Final Policy Scenarios for the EU Clean Air Package. Version 2, Corresponding to IIASA TSAP Report #11, Version 2a. October 2014

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

ludzkiego. W swych analizach IIASA przyjmuje, iż koszt związany ze zgonem jednej osoby zawiera się w przedziale od 1,09 do 2,22 mln €⁴³. W niniejszym opracowaniu obliczono zakres kosztów bazując na powyższych wartościach.

Wyniki

Tabela 45 Wartości stężeń PM2,5 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$], ryzyka względnego (RR) odpowiadającego tym stężeniom, frakcji przypisanej (AF) oraz liczby zgonów w 2014 roku dla strefy lubelskiej oraz województwa lubelskiego

Obszar	PM2,5 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	RR_ PM2,5	AF	Liczba zgonów 2014 (wszystkie przyczyny)	Liczba zgonów 2014 (choroby układu krążenia)	Liczba zgonów 2014 (choroby układu oddechowego)
Województwo lubelskie - cały obszar (średnia z modelu)	11,848	1,074	0,069	18 949	8 987	964
Biała Podlaska - cały obszar (średnia z modelu)	20,128	1,129	0,114	434	163	29
Biała Podlaska - ul. Orzechowa	26,350	1,172	0,147			
Chelm - cały obszar (średnia z modelu)	17,860	1,113	0,102	588	262	24
Chelm - ul. Jagiellońska	27,200	1,178	0,151	516	201	28
Zamość - cały obszar (średnia z modelu)	16,994	1,108	0,097			
Zamość - ul. Hrubieszowska	23,960	1,155	0,134			
Powiat radzyński - cały obszar (średnia z modelu)	11,600	1,072	0,067	649	273	50
Powiat puławski - cały obszar (średnia z modelu)	12,490	1,078	0,072	1 165	509	45
Powiat kraśnicki - cały obszar (średnia z modelu)	12,540	1,078	0,073	1 072	563	58

Źródło: obliczenia własne; WIOŚ Lublin, 2016; Bank Danych Lokalnych, GUS

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 46 Liczba zgonów na skutek narażenia na PM2,5 (AD) (w podziale: na skutek ogółu przyczyn, spowodowanych schorzeniami układu krążenia i układu oddechowego) dla strefy lubelskiej oraz województwa lubelskiego

Obszar	AD wszystkie przyczyny	AD choroby układu krążenia	AD choroby układu oddechowego
Województwo lubelskie – cały obszar (średnia z modelu)	1 304	618	66
Biała Podlaska – cały obszar (średnia z modelu)	49	19	3
Biała Podlaska – ul. Orzechowa	64	24	4
Chełm – cały obszar (średnia z modelu)	60	27	2
Chełm – ul. Jagiellońska	89	40	4
Zamość – cały obszar (średnia z modelu)	50	20	3
Zamość – ul. Hrubieszowska	69	27	4
Powiat radzyński – cały obszar (średnia z modelu)	44	18	3
Powiat puławski – cały obszar (średnia z modelu)	84	37	3
Powiat kraśnicki – cały obszar (średnia z modelu)	78	41	4

Źródło: obliczenia własne

Tabela 47 Liczba lat życia (YLL) utraconych przez całą populację (rocznie) oraz liczba dni absencji w pracy dla strefy lubelskiej oraz województwa lubelskiego, na skutek narażenia na pył PM2,5

Obszar	YLL wszystkie przyczyny [lata]	YLL choroby układu krążenia [lata]	YLL choroby układu oddechowego [lata]	Absencja w pracy [dni]
Województwo lubelskie – cały obszar (średnia z modelu)	15 642	7 419	796	471 041
Biała Podlaska – cały obszar (średnia z modelu)	594	223	40	17 884
Biała Podlaska – ul. Orzechowa	763	287	51	22 989
Chełm – cały obszar (średnia z modelu)	719	320	29	21 645
Chełm – ul. Jagiellońska	1 065	475	43	32 071
Zamość – cały obszar (średnia z modelu)	602	234	33	18 120
Zamość – ul. Hrubieszowska	831	324	45	25 028
Powiat radzyński – cały obszar (średnia z modelu)	525	221	40	15 807
Powiat puławski – cały obszar (średnia z modelu)	1012	442	39	30 471
Powiat kraśnicki – cały obszar (średnia z modelu)	935	491	51	28 147

Źródło: obliczenia własne

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Tabela 48 Koszty [mln €] związane ze śmiertelnością⁴⁴ w populacji dla strefy lubelskiej oraz województwa lubelskiego, na skutek narażenia na PM2,5

Obszar	Zakres szacowanych kosztów związanych ze śmiertelnością w populacji [mln €]
Województwo lubelskie - cały obszar (średnia z modelu)	1 420,82 - 2 893,77
Biała Podlaska - cały obszar (średnia z modelu)	53,95 - 109,87
Biała Podlaska - ul. Orzechowa	69,34 - 141,23
Chełm - cały obszar (średnia z modelu)	65,29 - 132,97
Chełm - ul. Jagiellońska	96,74 - 197,02
Zamość - cały obszar (średnia z modelu)	54,65 – 111,31
Zamość - ul. Hrubieszowska	75,49 – 153,76
Powiat radzyński - cały obszar (średnia z modelu)	47,68 – 97,11
Powiat puławski - cały obszar (średnia z modelu)	91,91 – 187,19
Powiat kraśnicki - cały obszar (średnia z modelu)	84,90 – 172,91

Źródło: obliczenia własne

Podsumowanie

Liczba zgonów na skutek narażenia na pył zawieszony PM2,5 (AD) wykazuje znaczne różnicowanie pomiędzy analizowanymi obszarami. Najwięcej zgonów obserwuje się w całym województwie lubelskim, gdzie w wyniku ekspozycji mieszkańców na stężenia pyłu PM2,5 uśrednione dla całego obszaru strefy (11,85 µg/m³) obserwuje się rocznie 1 304 zgony z powodu wszystkich przyczyn, w tym 618 zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz 66 zgonów z powodu chorób układu oddechowego.

W strefie aglomeracji lubelska na skutek ekspozycji mieszkańców na średnie stężenia pyłu PM2,5 występujące na obszarze całej aglomeracji (15,37 µg/m³) obserwuje się rocznie 279 zgonów, w tym 125 zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz 17 zgonów z powodu chorób układu oddechowego. Przy wzroście stężeń PM2,5 w całej aglomeracji do poziomu rejestrowanego na stacjach pomiarowych na ul. Śliwińskiego (21,29 µg/m³) oraz na ul. Obywatelskiej (28,29 µg/m³) można spodziewać się wzrostu liczby zgonów odpowiednio o ponad 35% oraz o ponad 75%.

Ekspozycja na pył PM2,5 powoduje rocznie utratę 15 642 lat życia populacji (YLL) w województwie lubelskim, z kolei mieszkańcy aglomeracji lubelskiej tracą rocznie 3 346 lat życia. Choroby układu krążenia i choroby układu oddechowego są odpowiedzialne odpowiednio za 37,6 – 52,5% oraz 4,1 – 7,7% straconych lat życia. Jednocześnie, narażenie na pył PM2,5 powoduje rocznie ponad 470 000 dni absencji chorobowej pracowników zamieszkujących województwo lubelskie oraz ponad 100 770 dni absencji pracowników w aglomeracji lubelskiej.

Jak wspomniano wyżej, koszty związane ze śmiertelnością w poszczególnych populacjach zostały obliczone w oparciu o całkowity jednostkowy koszt zgonu, oszacowany w UE na 1.09 – 2.22 mln €. Wartość ta zawiera wiele kosztów rzeczywistych, ponoszonych przez Państwo oraz lokalne samorządy – takich jak np. koszty leczenia, hospitalizacji, itp., lecz także wielu wartości niemierzalnych, jak wartość samego życia ludzkiego, wartość wkładu jednostki w życie społeczne i rozwój społeczeństwa, czy też w końcu produktywności człowieka w sferze zawodowej. Stąd też uzyskane wartości są dość wysokie i wahają się od 47,68 mln € w powiecie radzyńskim do ponad 2.8 mld € dla całego województwa lubelskiego.

⁴⁴ Wartość ta zawiera wiele kosztów rzeczywistych, ponoszonych przez Państwo oraz lokalne samorządy – takich jak np. koszty leczenia, hospitalizacji, itp., lecz także wielu wartości niemierzalnych, jak wartość samego życia ludzkiego, wartość wkładu jednostki w życie społeczne i rozwój społeczeństwa, czy też w końcu produktywności człowieka w sferze zawodowej.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

W żadnym wypadku nie należy rozumieć tych wartości jako kwot rzeczywiście wydawanych przez Państwo bądź lokalne samorządy.

Należy zaznaczyć, że wszystkie przedstawione obliczenia mają charakter jedynie szacunkowy i w większości opierają się o założenie, że w rozpatrywanych populacjach zdrowotne i ekonomiczne skutki podwyższonych stężeń pyłów zawieszonych w powietrzu są analogiczne jak w innych krajach Unii Europejskiej i mogą zostać w bezpośredni sposób przełożone na warunki polskie.

3.6 Stężenia substancji w powietrzu wyznaczone na podstawie modelowania

3.6.1 Modelowanie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń

Zgodnie z prawem polskim i Unii Europejskiej podstawą do oceny jakości powietrza w strefach jest pomiar stężeń zanieczyszczeń gazowych i pyłowych na terenie strefy.

Modelowanie, będące metodą uzupełniającą w ramach systemu oceny, jest wykorzystywane przede wszystkim do oceny w „czystych” strefach klasy A. W trakcie opracowywania programów ochrony powietrza modelowanie jest podstawowym narzędziem analitycznym. Dotyczy to zarówno etapu diagnozy stanu w całym obszarze strefy, jak i etapu wskazania źródeł odpowiedzialnych za przekroczenia i konstruowania wariantów działań naprawczych oraz oceny ich skuteczności.

Modelowanie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń jest bardzo dobrym narzędziem do oceny jakości powietrza oraz do diagnozy i sprawdzania skuteczności działań w programach ochrony powietrza. Podstawowe zalety modelowania w porównaniu do innych metod oceny, w tym pomiarów wynikają z możliwości:

- wyznaczenia stężeń substancji na całym badanym obszarze,
- wskazania udziału poszczególnych źródeł emisji w całkowitych stężeniach,
- zastosowania modelowania w systemach prognoz jakości powietrza,
- wyznaczenia krótkookresowych charakterystyk stężeń (ta własność charakteryzuje również metody pomiarów automatycznych).

Ponadto modelowanie charakteryzuje niski koszt, przede wszystkim w porównaniu z kosztami zakupu i funkcjonowania sieci automatycznego monitoringu jakości powietrza.

W ramach opracowania Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej obliczenia rozkładów stężeń pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 wykonane zostały w oparciu o uzupełnioną bazę emisji i dane meteorologiczne za 2015 rok. Uzupełnieniom i uszczegółowieniu podlegały informacje dotyczące wszystkich typów emisji.

Obliczenia modelem CALPUFF dla strefy lubelskiej wykonane zostały w podziale na typy źródeł:

- punktowe,
- powierzchniowe,
- liniowe,
- z rolnictwa.

Dodatkowo źródła podzielone zostały na te zlokalizowane na terenie strefy i poza nią (pas 30 km dla źródeł powierzchniowych, liniowych i punktowych, obejmujący również strefę aglomeracja lubelska, a ponadto obszar objęty polem meteorologicznym poza strefą i poza pasem 30 km wokół strefy dla źródeł punktowych o wysokości co najmniej 30 m oraz napływ spoza województwa).

Takie rozwiązanie umożliwia niezależne wyznaczenie stężeń pochodzących z dowolnego typu emisji, a w konsekwencji do wyznaczenia udziałów emisji pochodzącej z każdego typu źródeł w stężeniach całkowitych oraz powierzchni przekroczeń i liczby ludności narażonej na ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń, w całości i dla różnych

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

typów źródeł. W ostatnim etapie wyniki modelowania przetworzono z użyciem pakietu oprogramowania dedykowanego wykonanego w firmie BSiPP „Ekometria” Sp. z o.o.

Charakterystyka modelu CALMET/CALPUFF

Do obliczenia stężeń pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w Programie zastosowano model CALMET/CALPUFF. Został on opracowany w Earth Tech, Inc. W Kalifornii i jest modelem obłoku ostatniej generacji uwzględniającym rzeźbę terenu oraz czasową i przestrzenną zmienność warunków meteorologicznych w trzech wymiarach. Jest to wielowarstwowy, niestacjonarny model w układzie Lagrange’a, przygotowany do obliczania stężeń wielu substancji, który może wyznaczać wpływ pól meteorologicznych zmiennych w czasie i w przestrzeni na transport, przemiany i depozycję zanieczyszczeń. CALPUFF może wykorzystywać informacje z trójwymiarowych pól meteorologicznych lub z pojedynczej stacji naziemnej w formacie zgodnym z modelem ISC3 lub CTDM. Zawiera moduły umożliwiające opcjonalnie uwzględnienie transportu zanieczyszczeń nad obszarami wodnymi, wpływu dużych zbiorników wodnych (morza), obmywania budynków, suchej i mokrej depozycji oraz prostych przemian chemicznych. Ponadto odznacza się dużą wrażliwością na przestrzenne charakterystyki środowiska oraz zmienność pola meteorologicznego.

Model CALPUFF przyjmuje informacje o emisji ze źródeł:

- punktowych (o stałej bądź zmiennej emisji),
- liniowych (o stałej bądź zmiennej emisji),
- powierzchniowych (o stałej bądź zmiennej emisji).

W obliczeniach wykorzystana została informacja meteorologiczna pochodząca z modelu ARW-WRF, który od kilku lat operacyjnie pracuje w BSiPP „Ekometria”. Model ARW-WRF jest mezoskalowym modelem meteorologicznym zaprojektowanym do symulacji i prognozowania cyrkulacji atmosferycznej. Jako dane wejściowe można zastosować informację pochodzącą z ogólnodostępnego projektu NCEP/NCAR Reanalysis, która zawiera wszelkie dane pomiarowe z sieci pomiarów naziemnych, aerologicznych i opadowych oraz dane z sondaży i obserwacji satelitarnych. Zakres parametrów meteorologicznych z modelu WRF w pełni pokrywa potrzeby preprocesora CALMET i jest następujący:

na poziomach:

- składowa U, V i W wiatru,
- temperatura,
- współczynnik mieszania pary wodnej, chmur, deszczu, śniegu,
- wilgotność względna,
- grad, koncentracja lodu,
- ciśnienie,
- prędkość pionowa,

na powierzchni:

- temperatura na 2 m,
- temperatura na powierzchni mórz,
- współczynnik mieszania 2 m,
- składowa U i V wiatru na 10 m,
- temperatura, wilgotność i nawodnienie gleby,
- pokrycie śniegu i wysokość pokrywy śnieżnej,
- opad konwekcyjny i niekonwekcyjny.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Preprocesorem CALMET wyznaczane są zmienne w czasie pola parametrów meteorologicznych, które zapisane są w formacie wykorzystywanym przez model CALPUFF.

Zdolność uwzględniania czasowej i przestrzennej zmienności pól meteorologicznych decyduje o zasięgu modelu określanym od kilkudziesięciu metrów do kilkuset kilometrów odległości źródło – receptor. Waga zasięgu modelu (powyżej 300 km) jest silnie podkreślona w podstawowym dokumencie dla programów ochrony powietrza, jakim są Zasady sporządzania naprawczych programów ochrony powietrza w strefach, opracowanym w 2003 r. przez Ministerstwo Środowiska.

W pracy „Wskazówki dotyczące modelowania matematycznego w systemie zarządzania jakością powietrza”, przygotowanej na zlecenie GIOŚ i Ministerstwa Środowiska w 2003 r., autor wskazuje model CALPUFF jako podstawowy model dla opracowań w skali regionalnej, a więc również, jak wykazano wyżej, dla programów ochrony powietrza.

Jako jeden z rekomendowanych przez EPA modeli, dokładność CALPUFF'a jest obwarowana wieloma zastrzeżeniami i jest szacowana na 70-80% dla wartości średniorocznych np. NO₂ (błąd oszacowania definiowany, jako maksymalne odchylenie mierzonych i obliczanych poziomów substancji wynosi 20-30%), czyli spełnia wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz.U. z 2012 r., poz. 1032). Należy jednak pamiętać, iż dokładność modelowania zależy przede wszystkim od jakości dostarczanych danych wejściowych o emisji, meteorologii i szczegółowości informacji o terenie oraz od wdrożenia systemów zapewnienia jakości pomiarów, z których wynikami porównywane są rezultaty obliczeń.

W modelu CALMET/CALPUFF, na każdym etapie przetwarzania, wykorzystywane są czasowe serie godzinne obliczane dla każdego receptora. Oznacza to, że w każdym receptorze określone są godzinne szeregi czasowe parametrów meteorologicznych i stężeń zanieczyszczeń. Szeregi te są następnie zapisywane do plików wyjściowych i mogą być wielokrotnie przetwarzane. Równocześnie **pozwała on na uwzględnienie wszystkich emitorów znajdujących się w ramach siatki obliczeniowej, tzn. np. emitorów punktowych z całego województwa przy receptorach ustawionych tylko na terenie badanej strefy.**

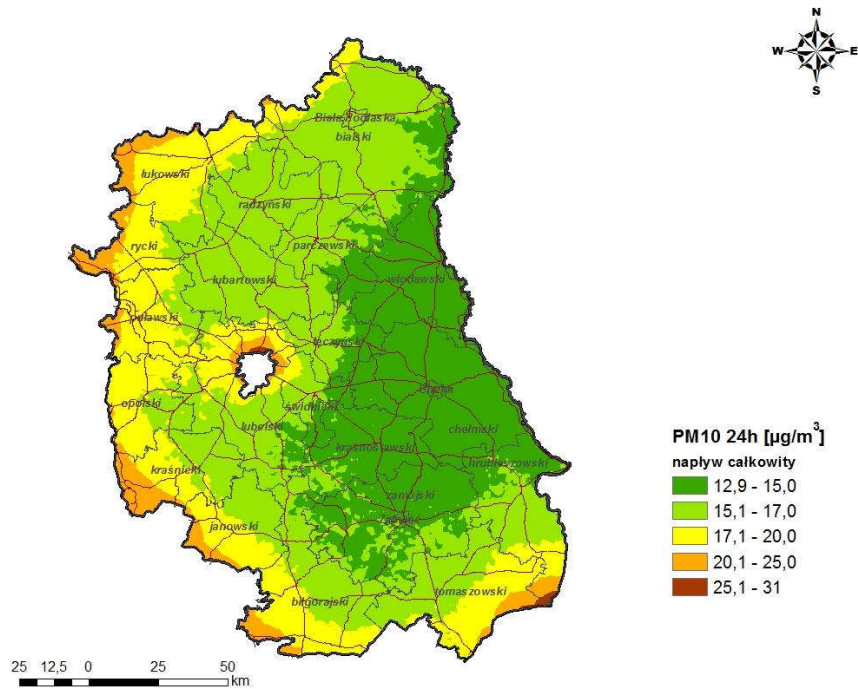
Model CALMET/CALPUFF, w badaniach mających na celu wyznaczenie zmienności przestrzennej i czasowej stężeń zanieczyszczeń w skalach: miejskiej, regionalnej i ponadregionalnej jest znakomitym narzędziem pozwalającym na uwzględnienie nie tylko dużej ilości zróżnicowanych emitorów, ale i charakterystyk środowiska przyrodniczego.

3.6.2 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 pochodzące z napływu

Poniżej przedstawiono przestrzenny rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM10 kształtujących tło całkowite (napływ całkowity) na terenie strefy lubelskiej. Tło całkowite odzwierciedla łączne oddziaływanie wszystkich typów źródeł spoza strefy, czyli źródeł położonych w pasie 30 km wokół strefy (w tym z aglomeracji lubelskiej), istotnych źródeł położonych poza tym pasem (wysokich źródeł punktowych) oraz źródeł z pozostałej części województwa oraz z terenu Polski i obszaru poza krajem.

Stężenia średniodobowe pyłu zawieszonego PM10, z napływu, na terenie strefy lubelskiej kształtowały się w zakresie od ok. 13 µg/m³ (26 % poziomu dopuszczalnego) do ponad 25 µg/m³ (50% poziomu dopuszczalnego). Najwyższe wartości stężenia pyłu PM10 z napływu osiągały w rejonie wokół aglomeracji lubelskiej.

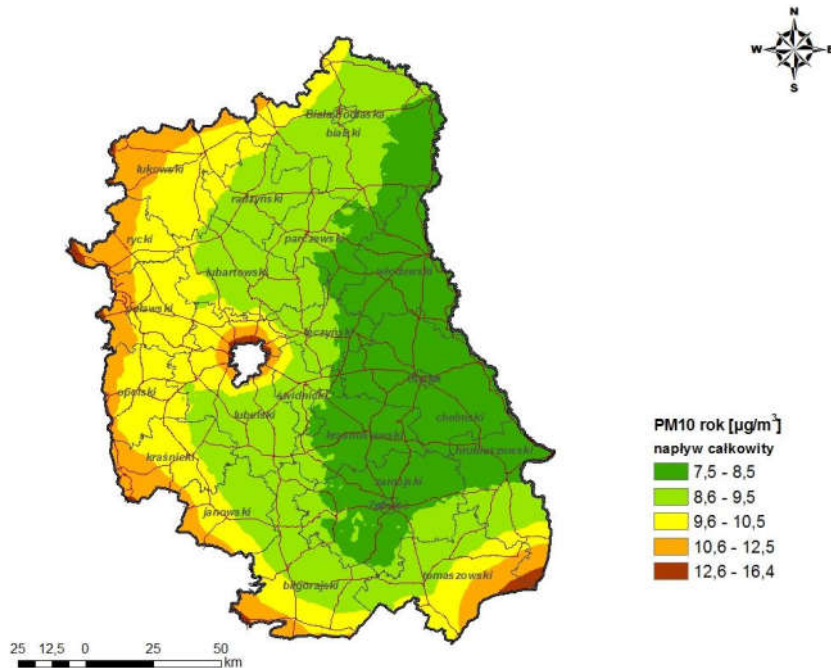
Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 37 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników 24 h w strefie lubelskiej pochodzące z tła całkowitego w 2015 r.

Stężenia średnioroczne z tła całkowitego dla pyłu zawieszonego PM10 najwyższe wartości – maksymalnie do ponad $16 \mu\text{g}/\text{m}^3$ – osiągały na obszarze wokół aglomeracji lubelskiej. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia tej substancji kształtowały się w zakresie od 19 do 26% poziomu dopuszczalnego.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

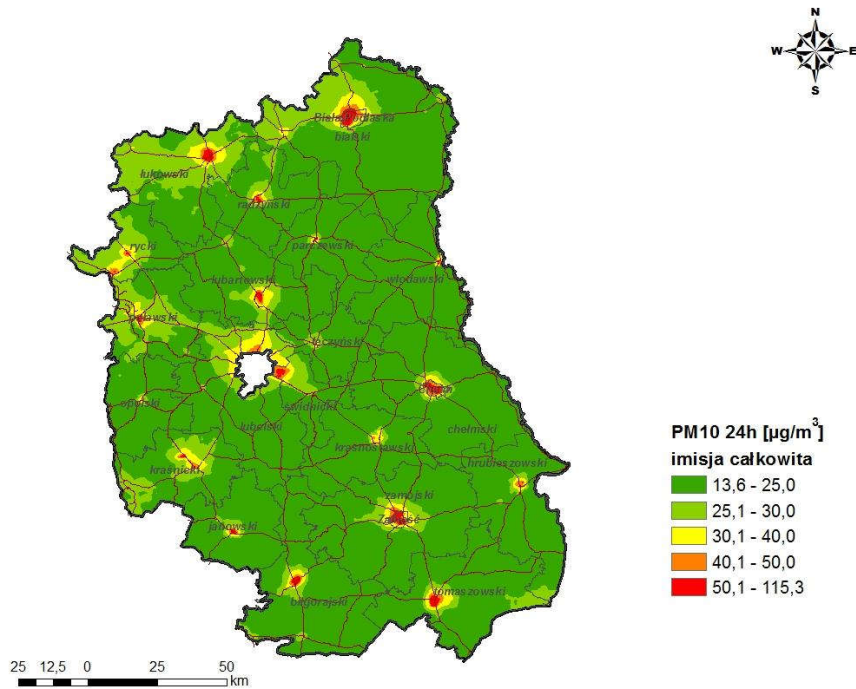

Rysunek 38 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z tła całkowitego w 2015 r.

3.6.3 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 pochodzące z emisji z terenu strefy

Stężenia średniodobowe pyłu zawieszonego PM10, pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów (napływowej, punktowej, z ogrzewania indywidualnego, z komunikacji oraz z działalności rolniczej), na przeważającym obszarze strefy lubelskiej, poza obszarami miejskimi, wyniosły do $35 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (do 70% poziomu dopuszczalnego). W 16 miastach na terenie strefy stwierdzono przekroczenia poziomu dopuszczalnego – najwyższe stężenie osiągnęło $115,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

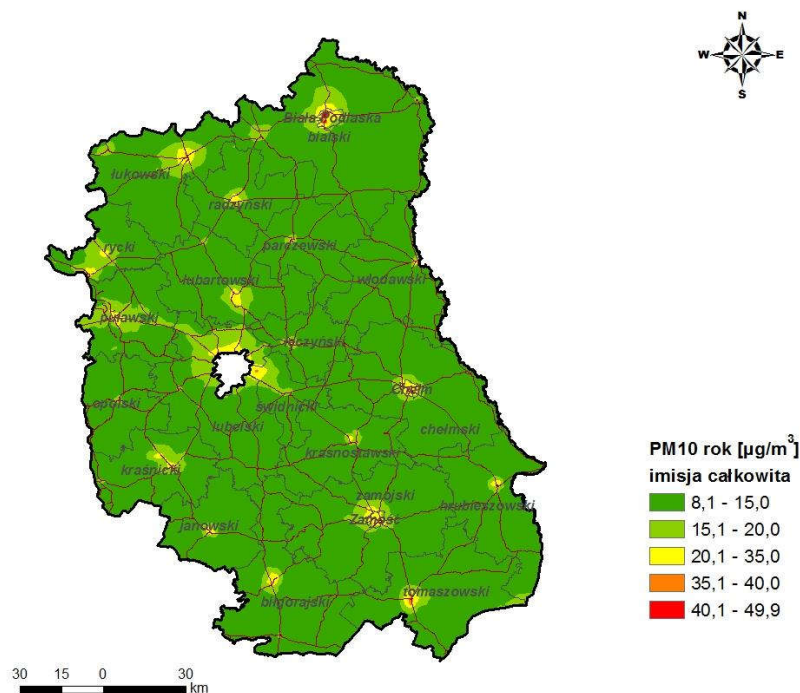
Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 39 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników 24 h w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2015 r.

Stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM10 z emisji łącznej, na terenie strefy lubelskiej, poza miastami, osiągały do $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (50% poziomu dopuszczalnego). W miastach stężenia pyłu PM10 uzyskiwały wyższe wartości. Przekroczenie poziomu dopuszczalnego dla stężeń średniorocznych stwierdzono w Białej Podlaskiej oraz Tomaszowie Lubelskim.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

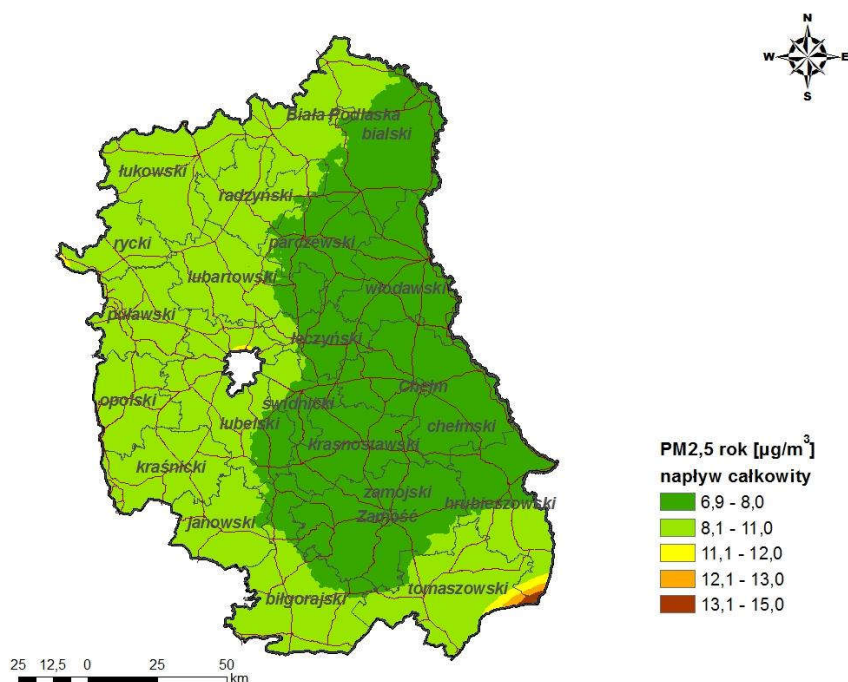
Rysunek 40 Stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2015 r.

3.6.4 Stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 pochodzące z napływu

Poniżej przedstawiono przestrzenny rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM2,5 kształtujących tło całkowite (napływ całkowity) na terenie strefy lubelskiej. Tło całkowite odzwierciedla łączne oddziaływanie wszystkich typów źródeł spoza strefy, czyli źródeł położonych w pasie 30 km wokół strefy (w tym z aglomeracji lubelskiej), istotnych źródeł położonych poza tym pasem (wysokich źródeł punktowych) oraz źródeł z pozostałej części województwa oraz z terenu Polski i obszaru poza krajem.

Stężenia średnioroczne z tła całkowitego dla pyłu zawieszonego PM2,5 na przeważającym obszarze strefy wynosiły od 7 do 11 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (do 44% poziomu dopuszczalnego).

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

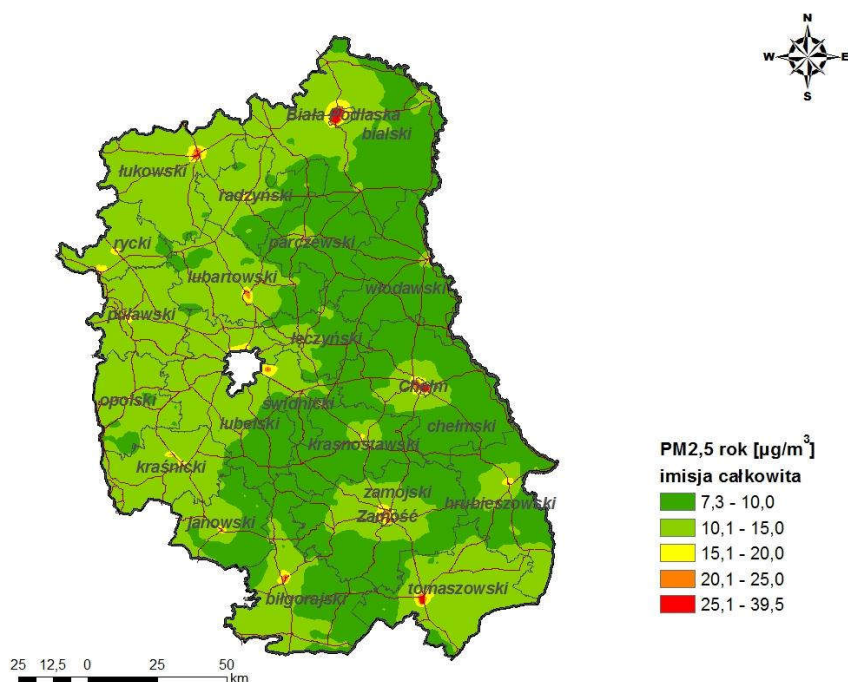

Rysunek 41 Stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z tła całkowitego w 2015 r.

3.6.5 Stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 pochodzące z emisji z terenu strefy

Stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM2,5, pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów (napływowej, punktowej, z ogrzewania indywidualnego, z komunikacji oraz z działalności rolniczej), na terenie strefy lubelskiej, poza obszarami zabudowanymi, wyniosły od 7,3 do 15,0 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. W miastach stężenia osiągały wyższe wartości, przekraczając w 7 z nich poziom dopuszczalny. Najwyższe stężenie wystąpiło w Białej Podlaskiej – 39,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, gdzie poziom dopuszczalny został przekroczony o 58%.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Rysunek 42 Stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2015 r.

3.6.6 Ocena sprawdzalności wyników modelowych

Zgodnie z prawem polskim i Unii Europejskiej podstawą do oceny jakości powietrza w strefach jest pomiar stężeń zanieczyszczeń gazowych i pyłowych na terenie strefy. Modelowanie, będące metodą uzupełniającą w ramach systemu oceny, jest wykorzystywane przede wszystkim do oceny w „czystych” strefach klasy A. W trakcie realizacji programów ochrony powietrza modelowanie staje się natomiast podstawowym narzędziem analitycznym. Dotyczy to zarówno etapu diagnozy stanu w całym obszarze strefy, ale przede wszystkim etapu wskazania źródeł odpowiedzialnych za przekroczenia i konstruowania wariantów działań naprawczych oraz oceny ich skuteczności.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz.U. z 2012 r., poz. 1032) określa wymagania, jakie spełnić mają wyniki modelowania:

Tabela 49 Dopuszczalna niepewność modelowania

Niepewność	SO ₂ , NO ₂ , NO _x	Pył zawieszony PM10, PM2,5 i Pb	C ₆ H ₆	CO	O ₃	B(a)P	As, Cd, Ni, WWA, Hg, całkowita depozycja
Stężenie średnie godzinowe	50%	-	-	50%	50%	-	-
Stężenie średnie ośmiogodzinne	50%	-	-	50%	50%	-	-

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Niepewność	SO ₂ , NO ₂ , NO _x	Pył zawieszony PM10, PM2,5 i Pb	C ₆ H ₆	CO	O ₃	B(a)P	As, Cd, Ni, WWA, Hg, całkowita depozycja
Stężenie średnie dobowe	50%	-	-	50%	-	-	-
Stężenie średnie roczne	30%	50%	50%	30%	-	60%	60%

Stosowana w powyższym rozporządzeniu miara niepewności modelowania jest wyrażana poprzez błąd względny (Bw):

$$B_w = |(S_{pa} - S_{ma}) / S_{pa}| \cdot 100\%$$

gdzie:

S_{pa} – wartość średnia dla roku PM10/PM2,5 wyznaczona pomiarowo,

S_{ma} – wartość średnia dla roku PM10/PM2,5 wyznaczona modelowo.

Tabela 50 Niepewność modelowania pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Stanowisko pomiarowe / kod krajowy stacji	Stężenie średnie roczne pyłu PM10 [µg/m ³]			Stężenie średnie roczne pyłu PM2,5 [µg/m ³]		
	Pomiar	Model	Błąd względny [%]	Pomiar	Model	Błąd względny [%]
Biała Podlaska, ul. Orzechowa 58 / LbBiaPodOrze	34	32	6	26	26	0
Chełm, ul. Jagiellońska 64 / LbChełJagiel	35	28	20	27	25	7
Kraśnik, ul. Koszarowa 10A / LbKrasKoszar	32	27	16			
Puławy, ul. Skowieszyńska 51 / LbPułaSkowie	31	28	10			
Radzyń Podlaski, ul. Sitkowskiego 1b / LbRadzPodSit	31	28	10			
Zamość, ul. Hrubieszowska 69A / LbZamoHrubie	32	28	13	24	19	21

Źródło: Opracowanie własne

Wartość błędu względnego dla wszystkich stanowisk pomiarowych jest znacznie poniżej dopuszczalnego poziomu 50%. Najlepszą zgodność wyników modelowania stężeń pyłu zawieszonego PM10 z pomiarami uzyskano w Białej Podlaskiej – 6%. Najwyższą wartość błędu względnego wyznaczono dla stanowiska w Chełmie – 20%. Bardzo dobrą zgodność wyników modelowania z pomiarami uzyskano także dla pyłu PM2,5. Wyznaczony błąd względny dla stanowiska w Białej Podlaskiej wyniósł 0%, dla stanowiska w Chełmie – 7%, a dla stanowiska w Zamościu – 21%. We wszystkich niemal przypadkach wyniki z modelowania są niższe od pomierzonych, co świadczy o pewnym niedoszacowaniu emisji.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.7 Obszary przekroczeń

Przedstawiona w poprzednich rozdziałach diagnoza stanu aerosanitarnej strefy lubelskiej wskazuje na występowanie:

- 17 obszarów z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania 24 godziny;
- 3 obszarów z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania rok;
- 8 obszarów z przekroczonym poziomem dopuszczalnym pyłu zawieszonego PM2,5.

Każdemu obszarowi przekroczeń nadano unikatowy kod, który skonstruowano zgodnie z wytycznymi tabeli nr 2 załącznika nr 5 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza (Dz.U. z 2012 r., poz. 1034):

- kod województwa (dwa znaki),
- rok referencyjny (dwie cyfry),
- skrót nazwy strefy (trzy znaki),
- symbol zanieczyszczenia,
- symbol czasu uśredniania,
- numer kolejny obszaru przekroczeń w strefie.

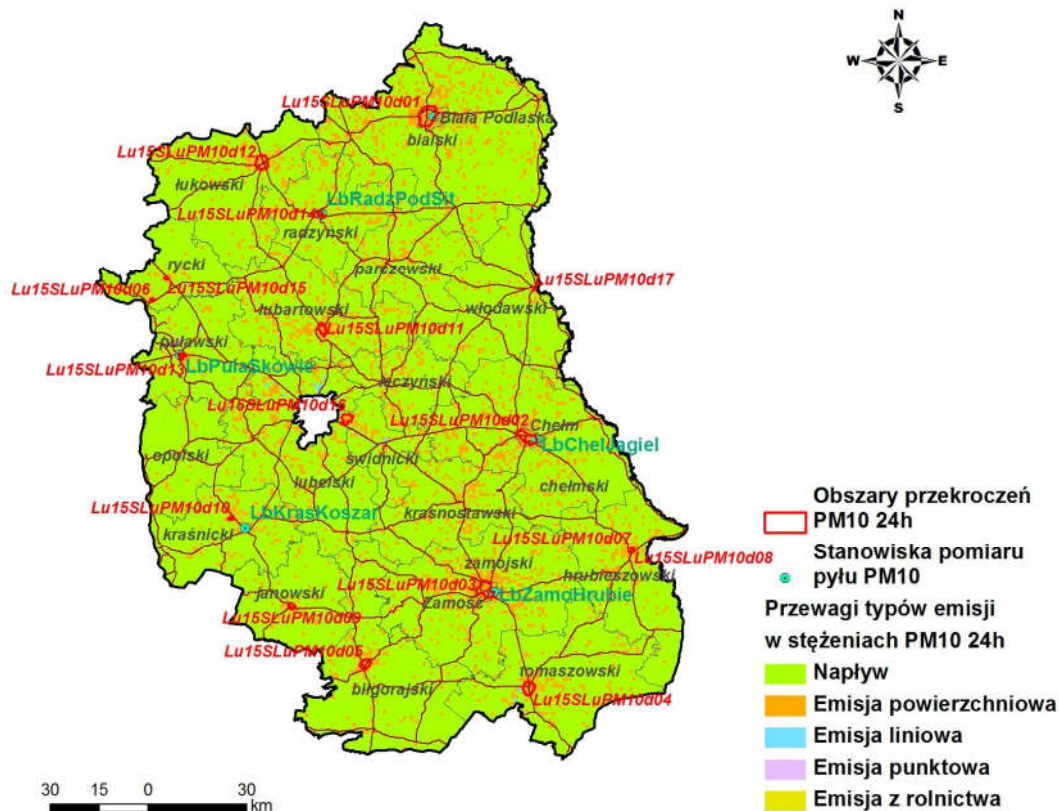
3.7.1 Przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10

Na rysunkach poniżej przedstawiono rozmieszczenie oraz zasięgi obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania 24 h w strefie lubelskiej oraz przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie przeważających typów emisji w stężeniach w poszczególnych receptorach.

Analiza rysunków wskazuje, że we wszystkich obszarach przekroczeń, w receptorach, przeważa emisja z ogrzewania indywidualnego.

Obszary przekroczeń w syntetyczny sposób zostały scharakteryzowane w tabeli 51.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

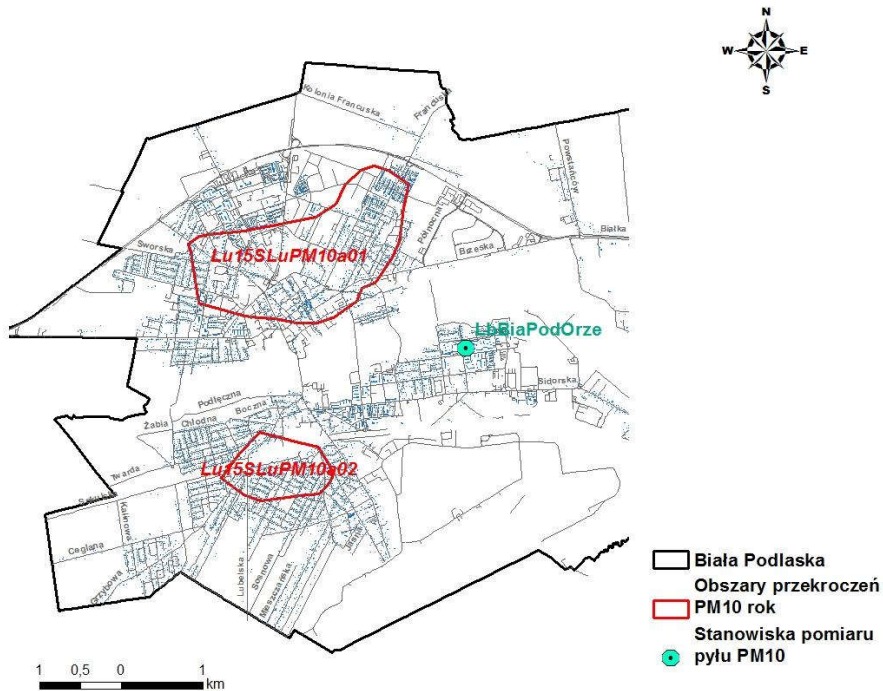
Rysunek 44 Przewagi typów emisji w stężeniach pyłu zawieszonego PM10 24 h w obszarach przekroczeń w strefie lubelskiej w 2015 r.

Na rysunkach poniżej przedstawiono rozmieszczenie oraz zasięgi obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania rok w strefie lubelskiej oraz przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie przeważających typów emisji w stężeniach w poszczególnych receptorach.

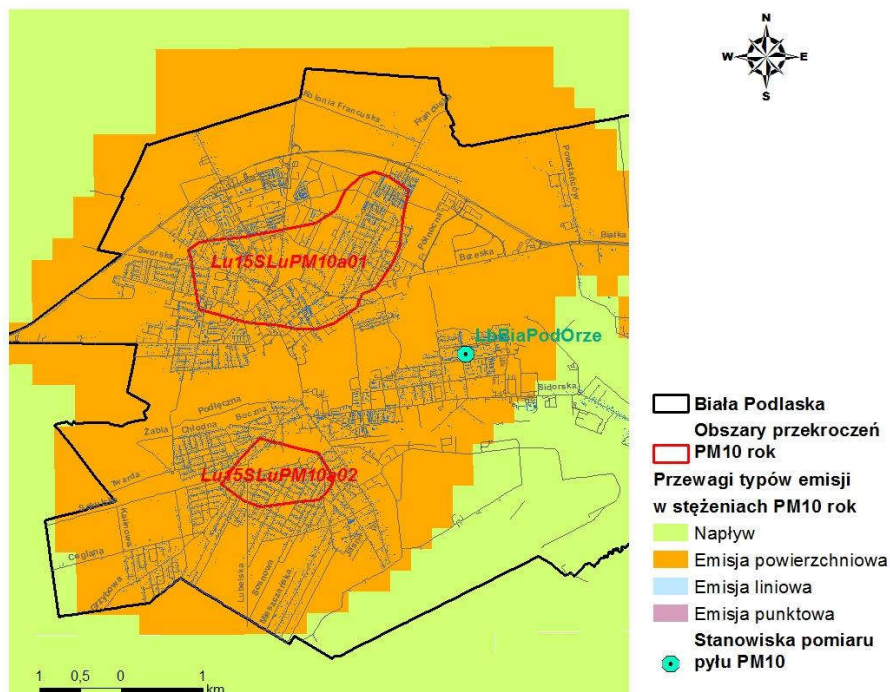
Analiza rysunków wskazuje, że we wszystkich obszarach przekroczeń, w receptorach, przeważa emisja z ogrzewania indywidualnego.

Obszary przekroczeń w syntetyczny sposób zostały scharakteryzowane w tabeli 51.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

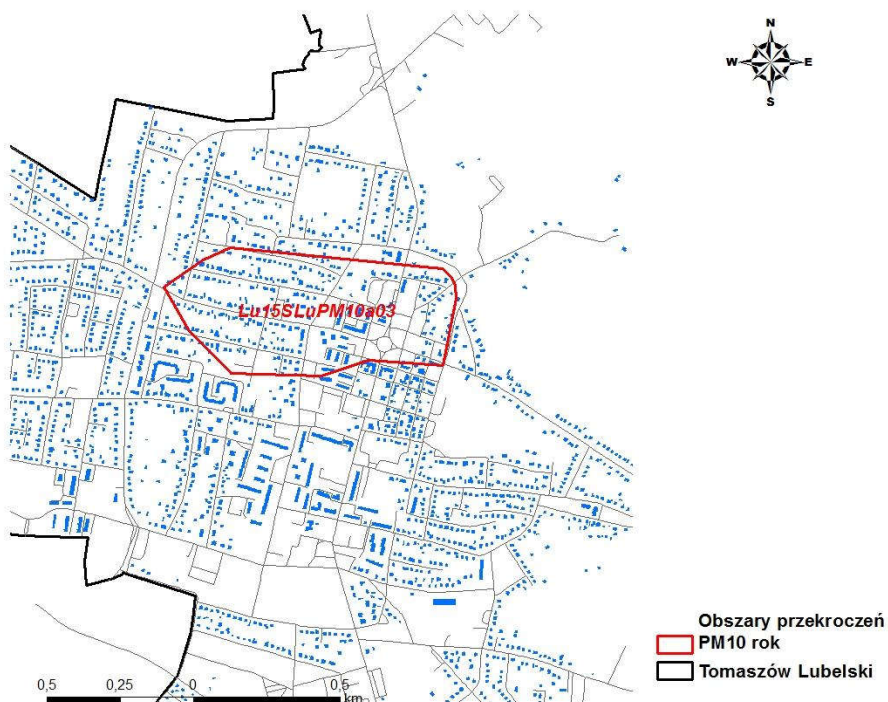

Rysunek 45 Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 rok w Białej Podlaskiej w 2015 r.

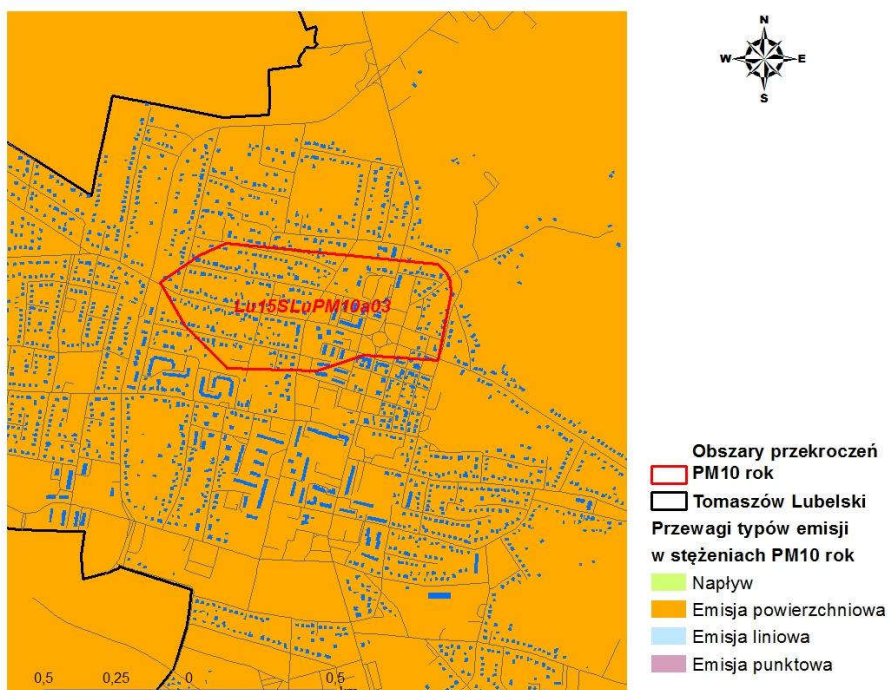

Rysunek 46 Przewagi typów emisji w stężeniach pyłu zawieszonego PM10 rok w obszarach przekroczeń w Białej Podlaskiej w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 47 Obszar przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 rok w Tomaszowie Lubelskim w 2015 r.

Rysunek 48 Przewagi typów emisji w stężeniach pyłu zawieszonego PM10 rok w obszarach przekroczeń w Tomaszowie Lubelskim w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Tabela 51 Charakterystyka obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Kod obszaru	Lokalizacja obszaru	Charakter obszaru	Powierzchnia obszaru [km ²]	Liczba ludności w obszarze [tys.]	Max. stężenie PM10 z obliczeń S _d / S _{a,3} ⁽¹⁾ [µg/m ³]	Stężenie PM10 z pomiaru S _d / S _{a,3} ⁽¹⁾ [µg/m ³]	Sumaryczna emisja PM10 z obszaru [Mg]	Przewaga typu emisji w stężeniach w obszarze
Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 24 h									
1	Lu15SLuPM10d01	Biała Podlaska	Miejski; podmiejski; rolniczy	24,0	45 300	115,3 / 47,4	62,0 / 33,8	715,3	Powierzchniowa
2	Lu15SLuPM10d02	Chełm	Miejski; podmiejski	13,7	50 000	92,0 / 39,2	57,0 / 34,6	474,6	Powierzchniowa
3	Lu15SLuPM10d03	Zamość	Miejski	15,7	60 000	92,1 / 39,6	55,0 / 32,0	494,3	Powierzchniowa
4	Lu15SLuPM10d04	Tomaszów Lubelski	Miejski; podmiejski; rolniczy	9,9	19 100	110,8 / 49,9	—	427,8	Powierzchniowa
5	Lu15SLuPM10d05	Biłgoraj	Miejski; podmiejski	6,9	14 600	86,8 / 39,2	—	270,7	Powierzchniowa
6	Lu15SLuPM10d06	Dęblin	Miejski	0,5	500	55,5 / 27,1	—	12,0	Powierzchniowa
7	Lu15SLuPM10d07	Hrubieszów	Miejski	0,4	1 300	62,0 / 27,9	—	25,7	Powierzchniowa
8	Lu15SLuPM10d08	Hrubieszów	Miejski	0,2	1 700	70,8 / 31,5	—	20,2	Powierzchniowa
9	Lu15SLuPM10d09	Janów Lubelski	Miejski; podmiejski	2,5	6 600	70,5 / 34,3	—	136,3	Powierzchniowa
10	Lu15SLuPM10d10	Kraśnik	Miejski	1,3	6 100	81,2 / 35,1	55,0 / 32,2	66,0	Powierzchniowa
11	Lu15SLuPM10d11	Lubartów	Miejski; podmiejski	5,7	15 300	80,7 / 35,8	—	296,5	Powierzchniowa
12	Lu15SLuPM10d12	Łuków	Miejski; podmiejski; rolniczy	12,0	21 100	95,0 / 42,8	—	368,7	Powierzchniowa
13	Lu15SLuPM10d13	Puławy	Miejski	2,3	9 300	63,0 / 30,3	57,0 / 31,2	84,8	Powierzchniowa
14	Lu15SLuPM10d14	Radzyń Podlaski	Miejski	1,9	6 000	63,3 / 32,0	57,0 / 31,2	97,9	Powierzchniowa
15	Lu15SLuPM10d15	Ryki	Miejski	0,7	1 600	59,8 / 31,9	—	33,9	Powierzchniowa

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Lp.	Kod obszaru	Lokalizacja obszaru	Charakter obszaru	Powierzchnia obszaru [km ²]	Liczba ludności w obszarze [tys.]	Max. stężenie PM10 z obliczeń S_d / S_a [µg/m ³]	Stężenie PM10 z pomiaru S_d / S_a [µg/m ³]	Sumaryczna emisja PM10 z obszaru [Mg]	Przewaga typu emisji w stężeniach w obszarze
16	Lu15SLuPM10d16	Świdnik	Miejski; podmiejski	7,1	28 600	93,6 / 41,6	–	483,9	Powierzchniowa; napływ
17	Lu15SLuPM10d17	Włodawa	Miejski	0,2	900	59,3 / 27,2	–	16,2	Powierzchniowa
Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 rok									
18	Lu15SLuPM10a01	Biała Podlaska	Miejski	2,9	10 000	115,3 / 47,4	62,0 / 33,8	169,3	Powierzchniowa
19	Lu15SLuPM10a02	Biała Podlaska	Miejski	0,7	2 200	99,9 / 45,0	62,0 / 33,8	61,8	Powierzchniowa
20	Lu15SLuPM10a03	Tomaszów Lubelski	Miejski	0,3	1 400	110,8 / 49,9	–	20,8	Powierzchniowa

¹⁾ S_d / S_a – stężenie średnie dobowe / stężenie średnie roczne

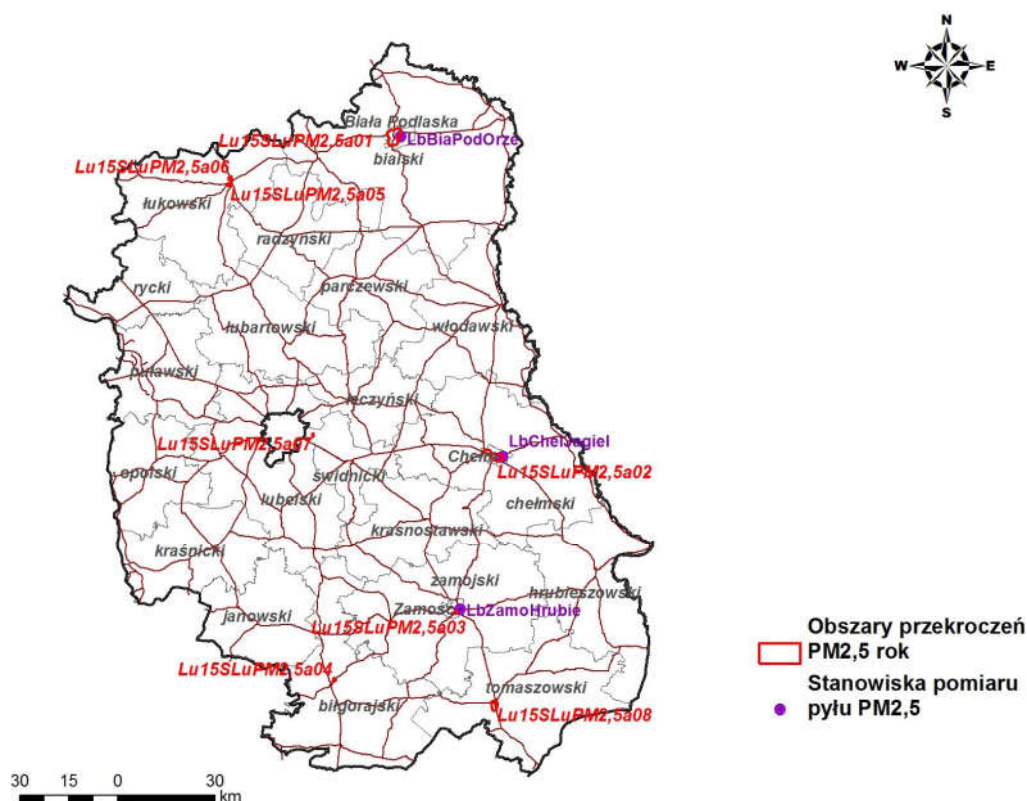
Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

3.7.2 Przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5

Na rysunkach poniżej przedstawiono rozmieszczenie oraz zasięgi obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5 o okresie uśredniania rok w strefie lubelskiej oraz przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie przeważających typów emisji w stężeniach w poszczególnych receptorach.

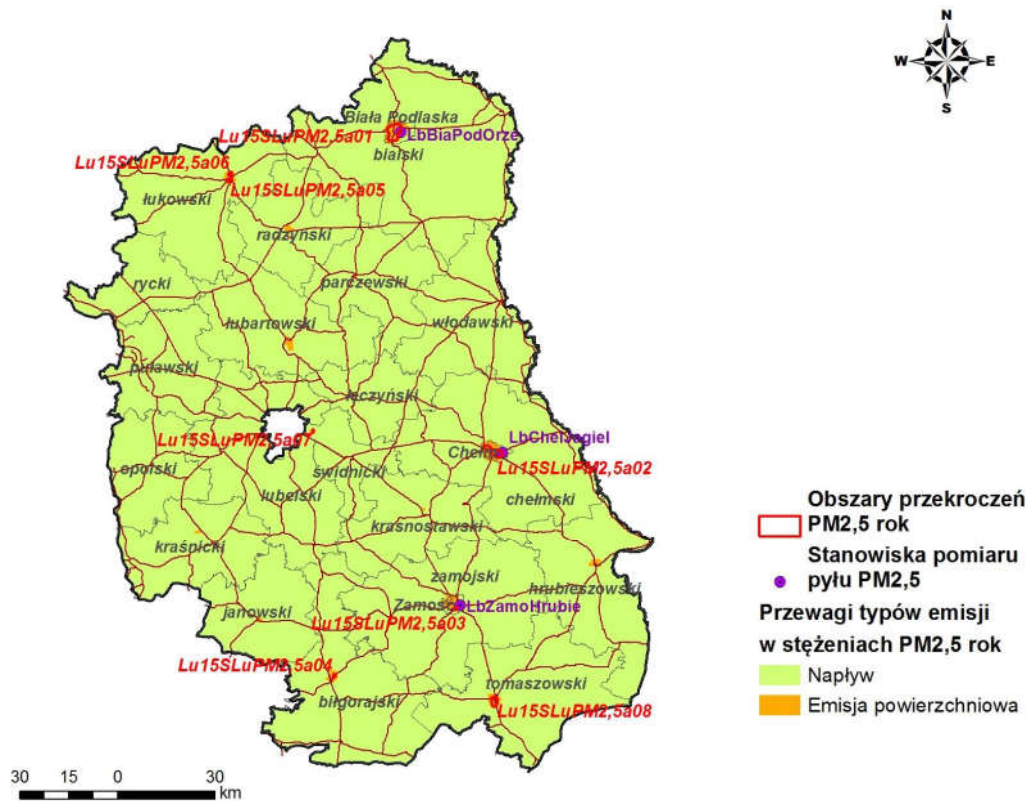
Analiza rysunków wskazuje, że we wszystkich obszarach przekroczeń, w receptorach, przeważa emisja z ogrzewania indywidualnego.

Obszary przekroczeń w syntetyczny sposób zostały scharakteryzowane w tabeli 52.

Rysunek 49 Obszary przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM2,5 rok w północnej części strefy lubelskiej w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 50 Przewagi typów emisji w stężeniach pyłu zawieszonego PM2,5 rok w obszarach przekroczeń w północnej części strefy lubelskiej w 2015 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Tabela 52 Charakterystyka obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszony PM2,5 w strefie lubelskiej w 2015 r.

Lp.	Kod obszaru	Lokalizacja obszaru	Charakter obszaru	Powierzchnia obszaru [km ²]	Liczba ludności w obszarze [tys.]	Max. stężenie PM2,5 z obliczeń S _a ¹⁾ [µg/m ³]	Stężenie PM2,5 z pomiaru S _a ¹⁾ [µg/m ³]	Sumaryczna emisja PM2,5 z obszaru [Mg]	Przewaga typu emisji w stężeniach w obszarze
1	Lu15SLuPM2,5a01	Biała Podlaska	Miejski; podmiejski; rolniczy	15,0	41 000	39,5	26,4	452,8	Powierzchniowa
2	Lu15SLuPM2,5a02	Chełm	Miejski; podmiejski	8,0	35 000	38,8	27,2	281,7	Powierzchniowa
3	Lu15SLuPM2,5a03	Zamość	Miejski	0,3	1 200	28,2	24,0	13,7	Powierzchniowa
4	Lu15SLuPM2,5a04	Biłgoraj	Miejski	0,5	1 800	29,1	–	31,3	Powierzchniowa
5	Lu15SLuPM2,5a05	Łuków	Miejski	0,9	3 000	27,8	–	37,9	Powierzchniowa
6	Lu15SLuPM2,5a06	Łuków	Miejski	0,7	3 000	30,5	–	43,9	Powierzchniowa
7	Lu15SLuPM2,5a07	Świdnik	Miejski	0,2	1 400	28,2	–	14,2	Powierzchniowa
8	Lu15SLuPM2,5a08	Tomaszów Lubelski	Miejski	4,5	15 700	34,9	–	240,6	Powierzchniowa

¹⁾ S_a – stężenie średnie roczne

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

3.8 Scenariusze naprawcze dla strefy lubelskiej w zakresie zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM10 oraz pyłem zawieszonym PM2,5

Scenariusz naprawczy dla strefy lubelskiej, mający na celu przywrócenie standardów jakości powietrza w zakresie zanieczyszczenia pyłami zawieszonymi PM10 oraz PM2,5, opracowano w oparciu o działania wskazane w harmonogramie rzeczowo-finansowym (rozdział 1.5.4). Działania te zostały określone w uchwale nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej w wyłączeniu planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”. W wyniku przeprowadzonych analiz oraz symulacji (rozdział 1.4.5.2) stwierdzono, że zakres działań naprawczych wskazanych ww. uchwale, z niewielką modyfikacją dotyczącą zwiększenia poziomu obniżenia emisji w dwóch miastach w strefie, będzie skuteczny również w odniesieniu do zanieczyszczeń pyłowych.

W celu ograniczenia emisji z komunikacji, będącej istotnym czynnikiem w kształtowaniu stężeń pyłowych, zwłaszcza pyłu zawieszonego PM10, wskazano dodatkowo działanie naprawcze skierowane na poprawę czystości jezdni oraz ich otoczenia. Działanie to istotnie wpłynie na obniżenie stężeń z sektora transportowego, poprzez ograniczenie resuspensji.

Poniżej omówiono działania naprawcze wskazane do realizacji w strefie, wynikające z programu ochrony powietrza oraz wynikające z innych dokumentów lokalnych.

SCENARIUSZE NAPRAWCZE

Scenariusz wynikający z Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej (Uchwała nr XXXVII/607/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej”).

W ww. Programie ochrony powietrza wskazano istotne działanie zmierzające do obniżenia emisji, a w konsekwencji pyłu zawieszonego PM10 – realizacja Programu Ograniczenia Niskiej Emisji w Kraśniku, Lubartowie, Łukowie, Puławach, Świdniku, Zamościu, Chełmie, Tomaszowie Lubelskim i Białej Podlaskiej. W wyniku realizacji tego działania zakłada się obniżenie emisji z ogrzewania indywidualnego we wskazanych miastach na poziomie 15 – 40%. Działanie to, jest jednak niewystarczające do obniżenia stężeń pyłów na terenie strefy, co najmniej do poziomu dopuszczalnego.

SCENARIUSZ WYNIKAJĄCY Z DZIAŁAŃ ZAPISANYCH W HARMONOGRAMIE RZECZOWO-FINANSOWYM (ROZDZIAŁ 1.5.4)

Działania zmierzające do obniżenia emisji komunalnej:

Wskazany w harmonogramie podstawowym działaniem zmierzającym do obniżenia stężeń na terenie strefy lubelskiej jest ograniczenie emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 przez zmianę sposobu ogrzewania w lokalach ogrzewanych indywidualnie niskosprawnymi kotłami lub piecami na paliwo stałe, na ogrzewanie niskoemisyjne lub bezemisyjne. W celu uzyskania poprawy jakości powietrza proponuje się realizację działań obejmujących:

1. Podłączenie do sieci ciepłowniczej lub zmianę na ogrzewanie elektryczne, pompy ciepła (lub inne źródła odnawialnej energii) w lokalach ogrzewanych niskosprawnymi kotłami na paliwo stałe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

2. Wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece gazowe lub olejowe, zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
3. Wymianę nieefektywnego ogrzewania na paliwa stałe na nowoczesne piece węglowe (klasy V), zarówno w zabudowie wielo- jak i jednorodzinnej oraz budynkach użyteczności publicznej;
4. Termomodernizację budynków, w których wymieniane jest źródło ciepła.

Wybór wyżej wymienionych działań podyktowany został najkorzystniejszym w stosunku do ceny zakładanym efektem ekologicznym. Działanie to będzie realizowane poprzez:

- wykonanie uchwał wdrażających zachęty finansowe mobilizujące do zmiany ogrzewania z paliw stałych na proekologiczne oraz określających regulamin przyznawania dotacji celowych na termomodernizację budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych oraz sukcesywne udzielanie dotacji końcowym odbiorcom (odpowiednim podmiotom i osobom fizycznym) na wymianę starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne w zabudowie wielorodzinnej i jednorodzinnej, w tym m.in. na: ogrzewanie z miejskiej/gminnej sieci ciepłowniczej, gazowe, olejowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne OZE) lub nowoczesne węglowe (klasy V);
- poprzez ograniczenie emisji z ogrzewania indywidualnego w zasobach mieszkaniowych gmin oraz budynkach użyteczności publicznej – systematyczną wymianę starych niskosprawnych kotłów, pieców i palenisk zasilanych paliwem stałym na ogrzewanie proekologiczne, w tym m.in. na: ogrzewanie z miejskiej/gminnej sieci ciepłowniczej, gazowe, olejowe, elektryczne, pompy ciepła (lub inne OZE) lub nowoczesne węglowe (klasy V).

W tabeli poniżej przedstawiono wyznaczony docelowy poziom redukcji emisji z indywidualnych systemów grzewczych stosujących paliwa stałe. Założono górną granicę poziomu redukcji emisji wynoszącą 60%, natomiast dla Białej Podlaskiej oraz Tomaszowa Lubelskiego oczekiwany efekt ekologiczny zostanie osiągnięty przy redukcji emisji z sektora bytowo-komunalnego o 70%. W tabeli zamieszczono także efekt ekologiczny w postaci redukcji emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 dla poszczególnych miast, w których stwierdzono występowanie obszarów przekroczeń.

Tabela 53 Poziom redukcji emisji (w odniesieniu do roku 2015) z sektora bytowo-komunalnego wraz z efektem ekologicznym w miastach w strefie lubelskiej, w których w 2015 r. wskazano występowanie obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5

Lp.	Obszar	Redukcja emisji z sektora bytowo-komunalnego [%]	Docelowy efekt ekologiczny [Mg]	
			Pył PM10	Pył PM2,5
1	Biała Podlaska	70	232	189
2	Chełm	61	280	221
3	Zamość	60	227	181
4	Łuków	60	121	99
5	Radzyń Podlaski	60	74	60
6	Ryki	61	47	38
7	Dęblin	60	60	49
8	Lubartów	60	98	80
9	Włodawa	60	45	37
10	Świdnik	60	61	50
11	Puławy	54	62	51

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Lp.	Obszar	Redukcja emisji z sektora bytowo- komunalnego [%]	Docelowy efekt ekologiczny [Mg]	
			Pył PM10	Pył PM2,5
12	Kraśnik	60	91	74
13	Janów Lubelski	60	69	57
14	Biłgoraj	60	106	87
15	Tomaszów Lubelski	70	153	124
16	Hrubieszów	60	83	68

Źródło: Opracowane na podstawie tabeli 13

Zakładany efekt zostanie osiągnięty poprzez:

- likwidację ogrzewania na paliwa stałe (gł. węgiel) i podłączenie do sieci ciepłowniczej lub na ogrzewanie elektryczne lub ogrzewanie z wykorzystaniem OZE w zabudowie wielorodzinnej lub w zabudowie jednorodzinnej i budynkach użyteczności publicznej łącznie:

➤ Biała Podlaska	111,5 tys. m ²
➤ Chełm	141,6 tys. m ²
➤ Zamość	120,7 tys. m ²
➤ Łuków	68,5 tys. m ²
➤ Radzyń Podlaski	42,3 tys. m ²
➤ Ryki	26,5 tys. m ²
➤ Dęblin	34 tys. m ²
➤ Lubartów	55,7 tys. m ²
➤ Włodawa	25,7 tys. m ²
➤ Świdnik	35,1 tys. m ²
➤ Puławy	34,4 tys. m ²
➤ Kraśnik	51,05 tys. m ²
➤ Janów Lubelski	40,1 tys. m ²
➤ Biłgoraj	60,5 tys. m ²
➤ Tomaszów Lubelski	73,8 tys. m ²
➤ Hrubieszów	47,1 tys. m ²

- wymianę niskosprawnych kotłów na paliwa stałe (gł. węgiel) na piece gazowe lub zamiana na inne ogrzewanie niskoemisyjne w zabudowie wielorodzinnej oraz w zabudowie jednorodzinnej i budynkach użyteczności publicznej łącznie:

➤ Biała Podlaska	120 tys. m ²
➤ Chełm	152,4 tys. m ²
➤ Zamość	129,9 tys. m ²
➤ Łuków	73,8 tys. m ²
➤ Radzyń Podlaski	45,5 tys. m ²
➤ Ryki	28,6 tys. m ²
➤ Dęblin	36,5 tys. m ²
➤ Lubartów	60,0 tys. m ²
➤ Włodawa	27,7 tys. m ²
➤ Świdnik	37,8 tys. m ²
➤ Puławy	37,1 tys. m ²
➤ Kraśnik	54,95 tys. m ²
➤ Janów Lubelski	43,2 tys. m ²
➤ Biłgoraj	65,1 tys. m ²
➤ Tomaszów Lubelski	79,5 tys. m ²
➤ Hrubieszów	50,7 tys. m ²

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

Działanie powinno być realizowane w pierwszej kolejności w obszarach w obszarach przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 (o wysokiej gęstości emisji powierzchniowej, a tym samym najwyższych stężeniach).

Omówione działanie może być realizowane w ramach programów ograniczenia niskiej emisji (PONE).

Działaniu nadano kod **WLSLuZSO**.

Działania zmierzające do obniżenia emisji transportowej (liniowej):

W zakresie ograniczenia emisji z transportu drogowego zakłada się redukcję ładunku pyłu unoszonego z jezdni w czasie ruchu samochodów. Podstawowym działaniem wpływającym na zmniejszenie emisji pyłu zawieszonego PM10 z emisji komunikacyjnej jest częste czyszczenie jezdni, szczególnie w okresach bezdeszczowych. Najlepsze efekty uzyskuje się przy czyszczeniu jezdni metodą moką.

Symulacja zakłada przeprowadzenie działania w miastach powiatowych, w ciągach ulic głównych (drogi o SDR > 10 000) – z częstotliwością 2 razy w miesiącu.

W wyniku realizacji działania w omówionym zakresie zakłada się redukcję emisji pyłu unoszonego o 3% (w miastach powiatowych).

Uwzględniając prognozowany wzrost emisji z sektora transportowego wynikający ze spodziewanego wzrostu natężenia ruchu, efekt ekologiczny omówionego działania w okresie obowiązywania programu ochrony powietrza stanowi redukcja emisji

- Pyłu PM10 o 2,9% (40 Mg/rok);
- Pyłu PM2,5 o 1,9% (6 Mg/rok).

Ze względu na niewielki udział pyłu zawieszonego PM2,5 w pyłe unoszonym działanie to jest skierowane na obniżenie głównie emisji pyłu PM10.

Rzadsza niż zakładana częstość czyszczenia jezdni spowoduje spadek zakładanej redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10. Omówione działanie otrzymuje kod **WLSLuMMU**.

Działania dodatkowe wpływające na obniżenie stężeń substancji w powietrzu w sposób bezpośredni lub pośredni:

Bardzo ważnym elementem związanym z działaniami długoterminowymi jest system promocji zachowań proekologicznych wśród obywateli. Konieczne jest uświadomienie ludzi jak groźnymi zanieczyszczeniami są pyły zawieszane PM10 i PM2,5 oraz benzo(a)piren (między innymi poprzez to, że są toksyczne), jakie choroby mogą powodować, a przede wszystkim jak zmienić codzienne zachowania, aby jak najmniej przyczyniać się do ich powstawania. W tym celu konieczne jest organizowanie różnego rodzaju akcji informacyjnych, bezpośrednich, ale również w mediach czy w Internecie (ulotki informacyjne, happeningi, programy edukacyjne, ogłoszenia w mediach). Wykształcenie w społeczeństwie dobrego nawyku można wówczas wykorzystać przy wdrażaniu działań krótkoterminowych. Działaniom edukacyjnym nadaje się kod **WLSLuEEK**.

W ramach obniżenia emisji komunalno-bytowej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy stosować odpowiednie zapisy, umożliwiające ograniczenie emisji pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 oraz benzo(a)pirenu. Zapisy te mogą dotyczyć m.in. układu zabudowy zapewniającego przewietrzanie miast, wprowadzania zieleni ochronnej oraz ustalenia sposobu zaopatrzenia w ciepło (dla nowych budynków

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

jednorodzinnych – preferowanie stosowania ogrzewania proekologicznego, dla nowych budynków wielorodzinnych – preferowanie włączenia do sieci ciepłowniczej, tam, gdzie jest to technicznie możliwe). Działaniu nadaje się kod **WLSLuPZP**.

Ograniczeniu ilości substancji w powietrzu, poprzez ograniczenie ich rozprzestrzeniania, służy ponadto zwiększanie udziału zieleni w przestrzeni miast i gmin, szczególnie wprowadzanie zieleni izolacyjnej wzdłuż szlaków komunikacyjnych, nasadzenia drzew i krzewów na istniejących skwerach i w parkach oraz poprawa stanu jakościowego istniejącej zieleni w pasach drogowych oraz na skwerach i w parkach. Działaniu nadano kod: **WLSLuZUZ**.

W gminach strefy lubelskiej w których nie występują obszary przekroczeń, ale ogrzewanie w części budynków odbywa się za pomocą starych, niskosprawnych kotłów, w których spalane jest paliwo stałe (węgiel), w celu poprawy jakości powietrza w strefie powinno się w miarę możliwości finansowych i technicznych również przeprowadzać zmianę sposobu ogrzewania w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej. Działaniu nadaje się kod: **WLSLuWEG**.

DZIAŁANIA UWZGLĘDNIONE W PROGRAMIE OCHRONY POWIETRZA, WYNIKAJĄCE Z INNYCH DOKUMENTÓW LOKALNYCH

Oprócz działań głównych związanych ze zmianą sposobu ogrzewania budynków mieszkalnych należy również dążyć do obniżenia emisji z systemów grzewczych w pozostałych sektorach, głównie poprzez rozbudowę i modernizację systemów ciepłowniczych. Działanie obejmuje systematyczne podłączanie do sieci ciepłowniczej oraz termomodernizację zakładów przemysłowych, spółek miejskich, warsztatów, zakładów usługowych i budynków użyteczności publicznej (likwidacja ogrzewania węglowego) w rejonie, gdzie sieć ciepłownicza funkcjonuje. Działaniu nadano kod **WLSLuPSC** (Projekty założeń lub założenia do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej w gminach).

Dodatkowym działaniem zmniejszającym zapotrzebowanie na energię ciepłą, a więc zmniejszającym emisję zanieczyszczeń do powietrza, tak z indywidualnych jak i zbiorowego źródła ciepła jest kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych. Działaniu nadano kod **WLSLuTBM**. (Wieloletnie programy gospodarowania mieszkaniowym zasobem gmin).

W celu ograniczenia emisji komunikacyjnej należy podjąć następujące działania dodatkowe, które nie wynikają bezpośrednio z POP, ale wpływają na zmniejszenie emisji pyłu zawieszonego PM10 oraz B(a)P w pyłe zawieszonym PM10:

Rozwój i modernizacja systemu transportu publicznego obejmującego wprowadzenie niskoemisyjnych paliw, wymianę taboru oraz prowadzenie polityki cenowej opłat za przejazd i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego – kod działania **WLSLuSTP** (Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej/gminnej lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej).

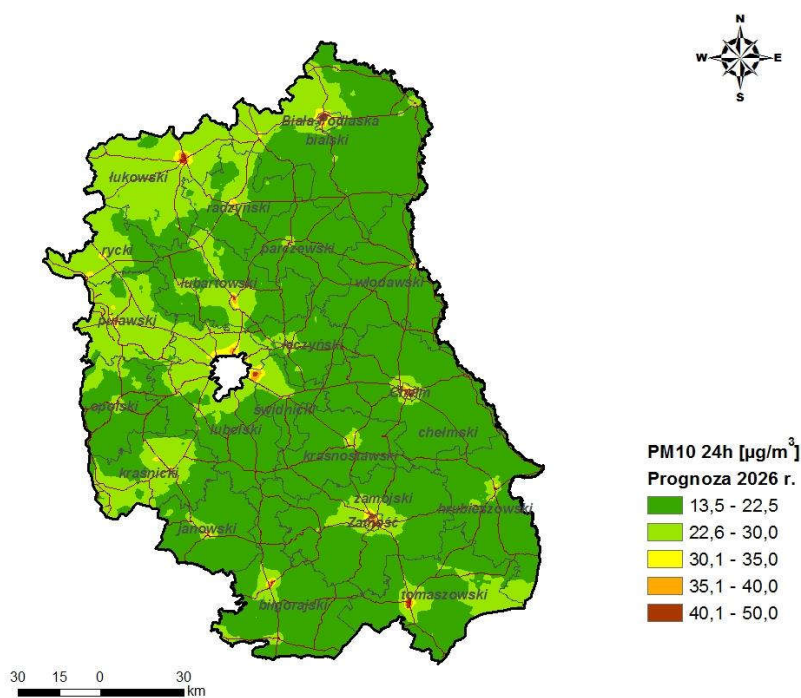
Rozwój zintegrowanego systemu kierowania ruchem ulicznym, w celu m.in.: upłynnienia ruchu, stworzenia możliwości uprzywilejowania transportu zbiorowego – kod działania: **WLSLuSKR** (Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej/gminnej lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej).

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rozwój sieci autostrad i dróg ekspresowych – kod działania **WLsLuBDr** (Program budowy dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)).

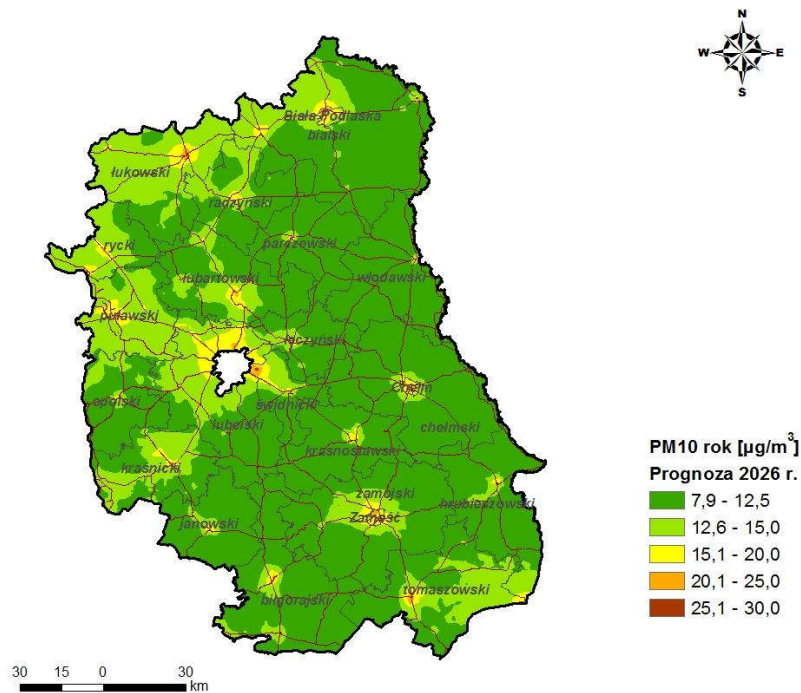
Rozwój systemu ścieżek rowerowych oraz infrastruktury rowerowej – kod działania **WLsLuSRo** (Plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego lub/oraz plany zrównoważonej mobilności miejskiej lub/oraz plany gospodarki niskoemisyjnej).

Poniżej przedstawiono prognozowany rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM10 oraz pyłu zawieszonego PM2,5 w roku zakończenia aktualizacji „Programu...” (2026 r.).

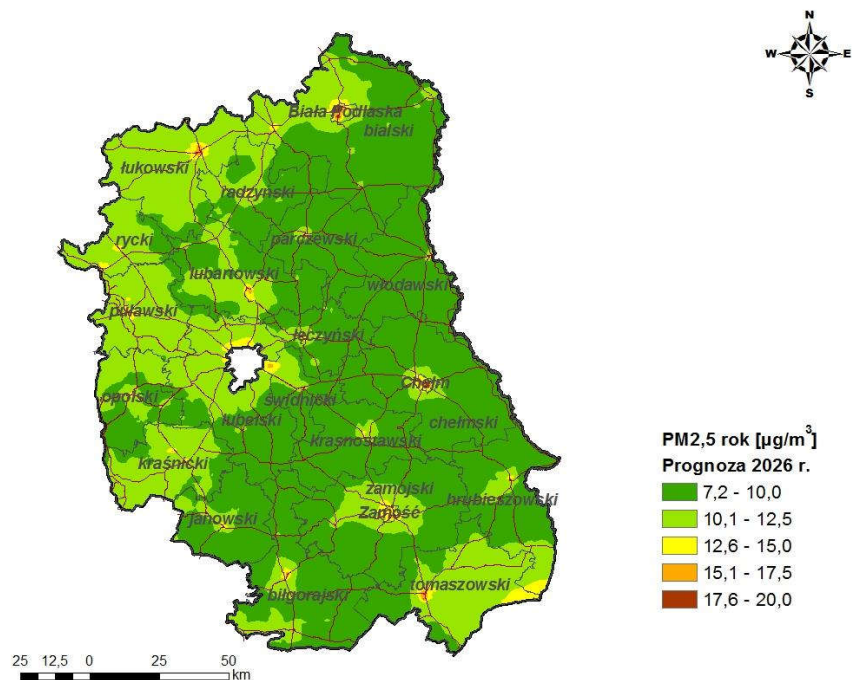

Rysunek 51 Prognozowane stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśredniania wyników 24 h w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2026 r.

Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszanego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5”

Rysunek 52 Prognozowane stężenia pyłu zawieszanego PM10 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2026 r.

Rysunek 53 Prognozowane stężenia pyłu zawieszanego PM2,5 o okresie uśredniania wyników rok w strefie lubelskiej pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów w 2026 r.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

W wyniku realizacji założonych działań naprawczych, w 2026 r. w strefie lubelskiej, stężenia pyłu zawieszonego PM10 nie będą przekraczały poziomów dopuszczalnych oraz stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 nie będą przekraczały poziomu dopuszczalnego II fazy i pułapu stężenia ekspozycji.

3.9 Dokumenty i materiały wykorzystane w trakcie realizacji programu ochrony powietrza

W trakcie opracowania aktualizacji „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 z uwzględnieniem pyłu PM2,5” wykorzystano i przeanalizowano dostępne dokumenty oraz materiały. Informacje z dokumentów z innych stref były wykorzystywane przy opracowywaniu niniejszego dokumentu, w związku z koniecznością uwzględnienia emisji napływowej z pasa wokół strefy lubelskiej.

1. Miejscowe dokumenty:

- Strategie rozwoju miast/gmin w strefie lubelskiej;
- Programy ochrony środowiska dla miast/gmin w strefie lubelskiej;
- Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast/gmin w strefie lubelskiej;
- Założenia do planów lub plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla miast/gmin w strefie lubelskiej;
- Plany dotyczące polityki transportowej w miastach, w strefie lubelskiej;
- Plany gospodarki niskoemisyjnej dla miast/gmin w strefie lubelskiej;
- Uchwała Nr XXXVII/607/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie przyjęcia *Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej*;
- Uchwała Nr XXII/315/2016 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 października 2016 r. w sprawie przyjęcia *„Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej z wyłączeniem planu działań krótkoterminowych ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu”*.

2. Materiały udostępnione przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie:

- Pozwolenia zintegrowane;
- Dane z zasobów wojewódzkiej bazy danych o opłatach ponoszonych przez podmioty korzystające ze środowiska za wprowadzanie substancji do powietrza za rok 2015;
- Sprawozdania z realizacji działań naprawczych zawartych w Programie ochrony powietrza dla strefy lubelskiej za rok 2014;
- Krajowa baza o emisjach gazów cieplarnianych i innych substancji, prowadzona przez Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami;
- Baza Danych Obiektów Topograficznych województwa lubelskiego w skali 1:10 000 (BEDOT 10k) udostępniona przez Wojewódzki Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Lublinie.

3. Materiały udostępnione przez urzędy miast, urzędy gmin oraz starostwa powiatowe województwa lubelskiego:

- Pozwolenia zintegrowane;
- Pozwolenia na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza;

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

- Dane z pomiaru ruchu na ulicach miast/gmin w strefie, w których były wykonywane, za lata 2012-2014;
 - Informacje dot. przebiegu sieci ciepłowniczych i gazowych na terenie miast/gmin, budynków podłączonych do systemu ciepłowniczego/gazowniczego;
 - Informacje dot. liczby ludności w miastach/gminach.
4. Inne materiały:
- Udostępnione przez starostwa powiatowe z terenu województw sąsiednich: podlaskiego, mazowieckiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego – pozwolenia na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz zgłoszenia instalacji;
 - Dane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2010 roku;
 - Generalny pomiar ruchu w 2015 r.;
 - Wyniki pomiarów pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5 w 2015 r. – WIOŚ w Lublinie;
 - Wyniki oceny jakości powietrza województwa lubelskiego za 2015 r.

Wymienione dokumenty i materiały posłużyły do opracowania aktualizacji „Programu...” oraz utworzenia lub aktualizacji baz emisji za rok 2015.

Wynikiem analizy pozwoleń na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza, wykazów rodzajów i ilości substancji wprowadzanych do powietrza, sporządzanych w ramach systemu opłat za korzystanie ze środowiska, danych znajdujących się w Krajowym Rejestrze Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń, danych znajdujących się w Krajowej bazie o emisjach gazów cieplarnianych i innych substancji, prowadzonej przez Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBiZE), raportów o oddziaływaniu przedsięwzięć na środowisko, opisów technik i technologii dotyczących ograniczenia wprowadzania substancji do powietrza są elektroniczne bazy danych o emisji punktowej (energetycznej i technologicznej), liniowej (komunikacyjnej) i powierzchniowej, które zostały przekazane Zamawiającemu. Natomiast synteza informacji o emisji zawarta jest w rozdziale 3.1.2 Charakterystyka techniczno-ekologiczna najważniejszych instalacji i urządzeń emitujących pył zawieszony PM10 oraz pył zawieszony PM2,5 na terenie strefy.

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

SPIS ILUSTRACJI

RYSUNEK 1 STREFA LUBELSKA	15
RYSUNEK 2 LOKALIZACJA STANOWISK POMIARU PYŁÓW ZAWIESZONYCH PM10 I PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	16
RYSUNEK 3 ROZKŁAD ŚREDNIEJ ROCZNEJ PRĘDKOŚCI WIATRU WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	28
RYSUNEK 4 ŚREDNIE MIESIĘCZNE PRĘDKOŚCI WIATRU WYZNACZONE PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	28
RYSUNEK 5 PROCENTOWY ROZKŁAD PRAWDOPODOBIENSTWA WYSTĘPOWANIA PRĘDKOŚCI WIATRU W OKREŚLONYCH PRZEDZIAŁACH W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	29
RYSUNEK 6 DOMINUJĄCY (W ROKU) KIERUNEK WIATRU WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	30
RYSUNEK 7 ROZKŁAD KIERUNKÓW I PRĘDKOŚCI WIATRU W WYBRANYCH MIASTACH, WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET, W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	31
RYSUNEK 8 ROZKŁAD ŚREDNIEJ ROCZNEJ TEMPERATURY POWIETRZA WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	32
RYSUNEK 9 PRZEBIEG ŚREDNICH MIESIĘCZNYCH WARTOŚCI TEMPERATURY POWIETRZA WYZNACZONYCH PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	33
RYSUNEK 10 ROZKŁAD ROCZNEJ SUMY OPADÓW ATMOSFERYCZNYCH WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	34
RYSUNEK 11 ROZKŁADY MIESIĘCZNYCH SUM OPADÓW ATMOSFERYCZNYCH WYZNACZONE PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	34
RYSUNEK 12 ROZKŁAD ŚREDNIEJ ROCZNEJ WILGOTNOŚCI WZGLĘDNEJ POWIETRZA WYZNACZONEJ PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	35
RYSUNEK 13 PRZEBIEG ŚREDNICH MIESIĘCZNYCH WARTOŚCI WILGOTNOŚCI WZGLĘDNEJ POWIETRZA WYZNACZONYCH PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	36
RYSUNEK 14 ROZKŁAD ŚREDNIEJ ROCZNEJ WYSOKOŚCI WARSTWY MIESZANIA WYZNACZONY PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	37
RYSUNEK 15 ROZKŁADY PRAWDOPODOBIENSTWA WYSTĘPOWANIA KLAS RÓWNOWAGI ATMOSFERY WYZNACZONE PRZEZ MODEL WRF/CALMET W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	38
RYSUNEK 16 UDZIAŁY POSZCZEGÓLNYCH RODZAJÓW EMITENTÓW W EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10	42
RYSUNEK 17 UDZIAŁY POSZCZEGÓLNYCH RODZAJÓW EMITENTÓW W EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 ...	42
RYSUNEK 18 ROCZNY PRZEBIEG ŚREDNICH DOBOWYCH WARTOŚCI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA STANOWISKACH POMIAROWYCH W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	47
RYSUNEK 19 ROCZNY PRZEBIEG ŚREDNICH DOBOWYCH WARTOŚCI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 NA STANOWISKACH POMIAROWYCH W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	49
RYSUNEK 20 SCHEMAT PRZEPLYWU INFORMACJI W PLANIE DZIAŁAŃ KRÓTKOTERMINOWYCH.....	123
RYSUNEK 21 MAPA STANU BUDOWY DRÓG – LUBELSKIE	183
RYSUNEK 22 SCHEMAT MODELU EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ WYKORZYSTANEGO W PROCESIE MODELOWANIA	190
RYSUNEK 23 UDZIAŁ PROCENTOWY EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW POZA STREFĄ LUBELSKĄ W 2015 R.	191
RYSUNEK 24 UDZIAŁ PROCENTOWY EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW W EMISJI CAŁKOWITEJ ZE STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	192
RYSUNEK 25 EMISJA PUNKTOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R. ...	193
RYSUNEK 26 EMISJA POWIERZCHNIOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	194
RYSUNEK 27 EMISJA LINIOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	195
RYSUNEK 28 EMISJA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z HODOWLI Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R. ...	196
RYSUNEK 29 EMISJA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z UPRAW POŁOWYCH Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	196
RYSUNEK 30 UDZIAŁ PROCENTOWY EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW POZA STREFĄ LUBELSKĄ W 2015 R.	197
RYSUNEK 31 UDZIAŁ PROCENTOWY EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW W EMISJI CAŁKOWITEJ ZE STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	198
RYSUNEK 32 EMISJA PUNKTOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R. ...	199
RYSUNEK 33 EMISJA POWIERZCHNIOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	200
RYSUNEK 34 EMISJA LINIOWA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	201

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

RYSUNEK 35 EMISJA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z HODOWLI Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R. ...	202
RYSUNEK 36 EMISJA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z UPRAW POLOWYCH Z TERENU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	202
RYSUNEK 37 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW 24 H W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z TŁA CAŁKOWITEGO W 2015 R.	219
RYSUNEK 38 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z TŁA CAŁKOWITEGO W 2015 R.	220
RYSUNEK 39 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW 24 H W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2015 R.	221
RYSUNEK 40 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2015 R.	222
RYSUNEK 41 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z TŁA CAŁKOWITEGO W 2015 R.	223
RYSUNEK 42 STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2015 R.	224
RYSUNEK 43 OBSZARY PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 24 H W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	227
RYSUNEK 45 PRZEWAGI TYPÓW EMISJI W STĘŻENIACH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 24 H W OBSZARACH PRZEKROCZEŃ W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	228
RYSUNEK 47 OBSZARY PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ROK W BIAŁEJ PODLASKIEJ W 2015 R.	229
RYSUNEK 48 PRZEWAGI TYPÓW EMISJI W STĘŻENIACH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ROK W OBSZARACH PRZEKROCZEŃ W BIAŁEJ PODLASKIEJ W 2015 R.	229
RYSUNEK 49 OBSZAR PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ROK W TOMASZOWIE LUBELSKIM W 2015 R.	230
RYSUNEK 50 PRZEWAGI TYPÓW EMISJI W STĘŻENIACH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ROK W OBSZARACH PRZEKROCZEŃ W TOMASZOWIE LUBELSKIM W 2015 R.	230
RYSUNEK 51 OBSZARY PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 ROK W PÓŁNOCNEJ CZĘŚCI STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	233
RYSUNEK 53 PRZEWAGI TYPÓW EMISJI W STĘŻENIACH PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 ROK W OBSZARACH PRZEKROCZEŃ W PÓŁNOCNEJ CZĘŚCI STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	234
RYSUNEK 55 PROGNOZOWANE STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW 24 H W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2026 R. ...	241
RYSUNEK 56 PROGNOZOWANE STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2026 R. ...	242
RYSUNEK 57 PROGNOZOWANE STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 O OKRESIE UŚREDNIANIA WYNIKÓW ROK W STREFIE LUBELSKIEJ POCHODZĄCE Z ŁĄCZNEJ EMISJI WSZYSTKICH TYPÓW W 2026 R. ...	242

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

SPIS TABEL

TABELA 1 STANOWISKA POMIARU PYŁÓW ZAWIESZONYCH PM10 I PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	16
TABELA 2 LUDNOŚĆ STREFY LUBELSKIEJ WEDŁUG PŁCI W 2015 R.	17
TABELA 3 OBSZARY NATURA 2000 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	21
TABELA 4 OBSZARY PRZEKROCZEŃ POZIOMÓW DOPUSZCZALNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 I PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 WYZNACZONE NA PODSTAWIE MODELOWANIA W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	39
TABELA 5 POZIOMY DOPUSZCZALNE SUBSTANCJI W POWIETRZU, TERMIN OSIĄGNIĘCIA ORAZ DOPUSZCZALNE CZĘSTOŚCI PRZEKRACZANIA	40
TABELA 6 POMIARY STĘŻEŃ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE LUBELSKIEJ W LATACH 2010-2014	44
TABELA 7 POMIARY STĘŻEŃ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	45
TABELA 8 POMIARY STĘŻEŃ PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W LATACH 2010 – 2014	47
TABELA 9 POMIARY STĘŻEŃ PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	48
TABELA 10 BILANS EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 DLA STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	50
TABELA 11 BILANS EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 DLA STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	50
TABELA 12 SKUMULOWANY WSKAŹNIK WZROSTU RUCHU W STOSUNKU DO 2015 R.	52
TABELA 13 POZIOM REDUKCJI EMISJI Z SEKTORA BYTOWO-KOMUNALNEGO WRAZ Z EFEKTEM EKOLOGICZNYM DLA PYŁÓW ZAWIESZONYCH PM10 I PM2,5 W MIASTACH W STREFIE LUBELSKIEJ, W KTÓRYCH W 2014 R. WSKAZANO WYSTĘPOWANIE OBSZARÓW PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOCELOWEGO B(A)P	54
TABELA 14 PROGNOZOWANY POZIOM SUBSTANCJI W PRZYPADKU NIEPODEJMOWANIA DODATKOWYCH DZIAŁAŃ W ROKU ZAKOŃCZENIA PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA W STREFIE LUBELSKIEJ	54
TABELA 15 PLAN DZIAŁAŃ W CELU POPRAWY JAKOŚCI POWIETRZA NA POZIOMIE KRAJOWYM	58
TABELA 16 PLAN DZIAŁAŃ W CELU POPRAWY JAKOŚCI POWIETRZA NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM I LOKALNYM	63
TABELA 17 DZIAŁANIA NAPRAWCZE UWZGLĘDNIONE W PROGRAMIE OCHRONY POWIETRZA, WYNIKAJĄCE Z INNYCH DOKUMENTÓW LOKALNYCH	91
TABELA 18 UWARUNKOWANIA CZASOWO-PRZESTRZENNE MOŻLIWOŚCI WYSTĘPOWANIA WYSOKICH WARTOŚCI STĘŻEŃ PYŁÓW ZAWIESZONYCH PM10 I PM2,5	104
TABELA 19 PROPOZYCJE DZIAŁAŃ KRÓTKOTERMINOWYCH W STREFIE LUBELSKIEJ DLA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10	106
TABELA 20 PROPOZYCJE DZIAŁAŃ KRÓTKOTERMINOWYCH W STREFIE LUBELSKIEJ DLA PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5	113
TABELA 21 KOMUNIKATY W SYSTEMIE DZIAŁAŃ KRÓTKOTERMINOWYCH DLA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ORAZ PM2,5	118
TABELA 22 INFORMACJA O STOPNIU NARAŻENIA LUDNOŚCI W TRAKCIE WYSTĄPIENIA PRZEKROCZEŃ	120
TABELA 23 WZÓR TABELI W SPRAWIE PRZEKAZYWANIA INFORMACJI	134
TABELA 24 SPOSÓB I TRYB PRZEKAZYWANIA INFORMACJI PRZEZ POSZCZEGÓLNE ORGANY ADMINISTRACJI W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA	145
TABELA 25 SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA DLA STREFY LUBELSKIEJ, DLA DZIAŁAŃ WYNIKAJĄCYCH Z PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA	147
TABELA 26 SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY POWIETRZA DLA STREFY LUBELSKIEJ, DLA DZIAŁAŃ UWZGLĘDNIONYCH W PROGRAMIE OCHRONY POWIETRZA, WYNIKAJĄCYCH Z INNYCH DOKUMENTÓW LOKALNYCH	153
TABELA 27 EFEKT EKOLOGICZNY WYMIANY PIECA I ZMIANY PALIWA NA 100 m ² POWIERZCHNI OGRZEWANEJ	159
TABELA 28 EFEKT EKOLOGICZNY TERMOMODERNIZACJI	160
TABELA 29 SKUTECZNOŚĆ POSZCZEGÓLNYCH METOD CZYSZCZENIA JEZDNI W ODNIESIENIU DO EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ORAZ PYŁU PM2,5	161
TABELA 30 MIESIĘCZNE OBNIŻENIE EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 I PYŁU PM2,5 W ZALEŻNOŚCI OD CZĘSTOŚCI MYCIA JEZDNI	161
TABELA 31 PRĘDKOŚCI POJAZDÓW ZALEŻNIE OD KLASY DROGI I KATEGORII POJAZDÓW	181
TABELA 32 PRZYJĘTE ŚREDNIE WARTOŚCI WSPÓŁCZYNNIKA ŚL ORAZ ŚREDNIA WAGA (W) POJAZDÓW W ZALEŻNOŚCI OD TYPU DROGI ORAZ ŚREDNIEGO DOBOWEGO RUCHU	182
TABELA 33 CHARAKTERYSTYKA LOKALNYCH I INDYWIDUALNYCH ŹRÓDEŁ CIEPŁA W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	186
TABELA 34 CHARAKTERYSTYKA SIECI GAZOWEJ W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	187
TABELA 35 WSKAŹNIKI STOSOWANE PRZY OKREŚLANIU EMISJI Z OGRZEWANIA INDYWIDUALNEGO	189
TABELA 36 BILANS EMISJI NAPŁYWOWEJ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 DLA STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	191
TABELA 37 BILANS EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z OBSZARU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	192

**Aktualizacja „Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej
ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10
z uwzględnieniem pyłu PM2,5”**

TABELA 38 ZAKŁADY EMITUJĄCE NAJWIĘCEJ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	192
TABELA 39 BILANS EMISJI NAPŁYWOWEJ PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 DLA STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	197
TABELA 40 BILANS EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 Z OBSZARU STREFY LUBELSKIEJ W 2015 R.	198
TABELA 41 ZAKŁADY EMITUJĄCE NAJWIĘCEJ PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	198
TABELA 42 KOSZTY ZEWNĘTRZNE EKSPLOATACJI DRÓG W POLSCE	207
TABELA 43 SZACUNKOWE WARTOŚCI JEDNOSTKOWYCH ZEWNĘTRZNYCH KOSZTÓW ZDROWOTNYCH	209
TABELA 44 KOSZTY ZEWNĘTRZNE POWODOWANE PRZEZ SEKTOR ENERGETYCZNY W POLSCE W ROKU 2011, MLN EURO	210
TABELA 45 WARTOŚCI STĘŻEŃ PM2,5 [$\mu\text{g}/\text{M}^3$], RYZYKA WZGLĘDNEGO (RR) ODPOWIADAJĄCEGO TYM STĘŻENIOM, FRAKCJI PRZYPISANIEJ (AF) ORAZ LICZBY ZGONÓW W 2014 ROKU DLA STREFY LUBELSKIEJ ORAZ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO	213
TABELA 46 LICZBA ZGONÓW NA SKUTEK NARAŻENIA NA PM2,5 (AD) (W PODZIALE: NA SKUTEK OGÓŁU PRZYCZYŃ, SPOWODOWANYCH SCHORZENIAMI UKŁADU KRĄŻENIA I UKŁADU ODDECHOWEGO) DLA STREFY LUBELSKIEJ ORAZ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO	214
TABELA 47 LICZBA LAT ŻYCIA (YLL) UTRACONYCH PRZEZ CAŁĄ POPULACJĘ (ROcznie) ORAZ LICZBA DNI ABSENCJI W PRACY DLA STREFY LUBELSKIEJ ORAZ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO, NA SKUTEK NARAŻENIA NA PYŁ PM2,5	214
TABELA 48 KOSZTY [MLN €] ZWIĄZANE ZE ŚMIERTELNOŚCIĄ W POPULACJI DLA STREFY LUBELSKIEJ ORAZ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO, NA SKUTEK NARAŻENIA NA PM2,5	215
TABELA 49 DOPUSZCZALNA NIEPEWNOŚĆ MODELOWANIA	224
TABELA 50 NIEPEWNOŚĆ MODELOWANIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 ORAZ PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	225
TABELA 51 CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	231
TABELA 52 CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW PRZEKROCZEŃ POZIOMU DOPUSZCZALNEGO PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 W STREFIE LUBELSKIEJ W 2015 R.	235
TABELA 53 POZIOM REDUKCJI EMISJI (W ODNIESIENIU DO ROKU 2015) Z SEKTORA BYTOWO-KOMUNALNEGO WRAZ Z EFEKTEM EKOLOGICZNYM W MIASTACH W STREFIE LUBELSKIEJ, W KTÓRYCH W 2015 R. WSKAZANO WYSTĘPOWANIE OBSZARÓW PRZEKROCZEŃ POZIOMÓW DOPUSZCZALNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 I PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5	237